

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

**KATILIM ÖNCESİ EKONOMİK
REFORM PROGRAMI**

2026-2028

OCAK 2026

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

**KATILIM ÖNCESİ
EKONOMİK REFORM PROGRAMI
(2026-2028)**

**ANKARA
Ocak 2026**

İÇİNDEKİLER

1. GENEL POLİTİKA ÇERÇEVESİ VE AMAÇLAR	1
2. EKONOMİK VE MALİ DİYALOG POLİTİKA ÖNERİLERİ İLE İLGİLİ YAPILANLAR	4
3. MAKROEKONOMİK GÖRÜNÜM	13
3.1. Son Ekonomik Gelişmeler	14
3.1.1. Büyüme	14
3.1.2. İşgücü Piyasası	16
3.1.3. Ödemeler Dengesi	17
3.1.4. Enflasyon ve Para Politikası	18
3.1.5. Finansal Sektör	24
3.2. Orta Vadeli Makroekonomik Senaryo	28
3.2.1. Büyüme	29
3.2.2. İşgücü Piyasası	34
3.2.3. Ödemeler Dengesi	34
3.2.4. Para Politikası	36
3.2.5. Finansal Sektör	37
3.3. Öngörülerin Gerçekleşmesinde Ortaya Çıkabilecek Temel Riskler	42
4. KAMU MALİYESİ	44
4.1. Maliye Politikası Stratejisi ve Orta Vadeli Amaçlar	45
4.1.1. Gelir Politikaları	45
4.1.2. Harcama Politikaları	46
4.1.3. Kamu Borçlanma Politikası	48
4.2. 2025 Yılı Bütçe Uygulamaları	49
4.2.1. Merkezî Yönetim Bütçesi Gelir ve Harcamalarına İlişkin Gelişmeler	49
4.2.2. Genel Devlet Gelir ve Harcamalarına İlişkin Gelişmeler	53
4.3. 2026 için Bütçe Planı	54
4.4. Orta Vadeli Perspektif	57
4.5. Yapısal ve Devresel Genel Devlet Dengesi	58
4.6. Borç Gelişmeleri, Çizgi Altı İşlemlerin ve Stok-Akım Ayarlamalarının Analizi	61
4.6.1. Mevcut Durum	61
4.6.2. 2026-2028 Dönemi Genel Yönetim Borç Stoku Tahmini	63
4.6.3. Koşullu Yükümlülükler	64
4.6.4. Geri Ödeme Garantileri	65
4.6.5. Yatırım Garantileri	65
4.6.6. Borç Üstlenim Taahhütleri	65
4.6.7. Hazine Alacakları	66
4.7. Duyarlılık Analizi ve Önceki Program ile Kıyaslanması	66
4.8. Kamu Maliyesinin Kalitesi	67
4.9. Mali Yönetişim ve Bütçesel Çerçeve	68
4.10. Kamu Finansmanının Sürdürülebilirliği	71
4.10.1. Kamu Maliyesi Riskleri	71
4.10.2. Sürdürülebilirlik Analizi	71
5. YAPISAL REFORM ALANLARI	73
5.1. Rekabetçilik	73
5.2. Sürdürülebilirlik ve Dayanıklılık	118
5.3. Beşeri Sermaye ve Sosyal Politikalar	139
5.4. Yapısal Reform Tedbirlerinin Özeti	164
6. YAPISAL REFORMLARIN MALİYET VE FİNANSMANI	165
7. KURUMSAL KONULAR VE PAYDAŞLARIN KATILIMI	167
EK TABLOLAR	169

TABLÖLAR

Tablo 3.1: Büyüme Hızları ve Talep Unsurları.....	15
Tablo 3.2: İşgücü Piyasası Gelişmeleri.....	16
Tablo 3.3: 2025 Yılı Düzenlemeleri	27
Tablo 3.4: Büyümenin Talep Bileşenleri	29
Tablo 3.5: Yatırım Tasarruf Dengesi	31
Tablo 3.6: Üretim Faktörlerindeki Gelişmeler.....	32
Tablo 3.7: İşgücü Piyasasında Gelişmeler	34
Tablo 3.8: Ödemeler Dengesi Tahminleri	36
Tablo 4.1: 2025 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi	49
Tablo 4.2: 2025 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları.....	50
Tablo 4.3: 2025 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	51
Tablo 4.4: Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi	53
Tablo 4.5: Genel Devlet Gelir ve Harcamaları - 1	54
Tablo 4.6: 2026 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları.....	55
Tablo 4.7: 2026 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	56
Tablo 4.8: Genel Devlet Gelir ve Harcamaları - 2	58
Tablo 4.9: Genel Devlet Denge Analizi.....	59
Tablo 4.10: Mali Duruş ve Çıktı Açığı	60
Tablo 4.11: AB Tanımlı Genel Yönetim Borç Stoku	62
Tablo 4.12: Merkezi Yönetim Toplam Borç Stoku	62
Tablo 4.13: Merkezi Yönetim Borç Stokunun Faiz Yapısı.....	62
Tablo 4.14: Merkezi Yönetim Borç Stokunun Ortalama Vadeye Kalan Süresi	63
Tablo 4.15: AB Tanımlı Genel Yönetim Borç Stoku Tahminleri	63
Tablo 4.16: Hazine Garantili Dış Borç Servisi Projeksiyonu	65
Tablo 4.17: Borç Üstlenimine Tabi Kredi Anlaşmaları	65
Tablo 4.18: Hazine Alacak Stoku	66
Tablo 4.19: AB Tanımlı Genel Yönetim Borç Stokunun Duyarlılığı	67

ŞEKİLLER

Şekil 3.1: GSYH Gelişmeleri.....	16
Şekil 3.2: Sanayi Üretim Göstergeleri	16
Şekil 3.3: İşsizlik Oranı ve İşgücüne Katılma Oranı	17
Şekil 3.4: Sektörlere Göre İstihdam	17
Şekil 3.5: Nominal ve Reel İhracat Gelişmeleri	18
Şekil 3.6: Yıllık Enflasyon Gerçekleşmeleri	21
Şekil 3.7: TÜFE ve Çekirdek TÜFE	21
Şekil 3.8: Yıllık Kredi Büyümesi	26
Şekil 3.9: Mevduat Kompozisyonu	26
Şekil 3.10: GSYH Büyümesine Katkıları	30
Şekil 3.11: Sektörler İtibarıyla Katma Değer Gelişmeleri	31
Şekil 3.12: Hâsıla Açığı.....	33
Şekil 3.13: Takipteki Alacak Oranları	38
Şekil 3.14: Sermaye Yeterlilik Oranı	38
Şekil 3.15: Hanehalkı Borcu/GSYH	40
Şekil 3.16: Hanehalkı Finansal Borçlarının Dağılımı	40
Şekil 3.17: Reel Sektörün ve Emsal Ülkelerin Borçluluk Göstergeleri	42
Şekil 3.18: Reel Sektörün YP Borçluluğu	42
Şekil 4.1: Genel Devlet Dengesi	60
Şekil 4.2: Faiz Giderleri Hariç Genel Devlet Dengesi.....	61
Şekil 4.3: Devresel Genel Devlet Dengesi.....	61
Şekil 4.4: Sürdürülebilirlik Senaryoları	72
Şekil 6.1: Yapısal Reform Tedbirlerinin Planlanan Maliyet ve Finansmanı	165
Şekil 6.2: Yıllar İtibarıyla Planlanan Maliyet	166

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADİM	Avrupa Dijital İnovasyon Merkezleri
Ar-Ge	Araştırma Geliştirme
AHB	Aile Hekimliği Birimi
ASM	Aile Sağlığı Merkezi
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BKK	Bireysel Kredi Kartları
BOTAŞ	Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
CEF	Finans Mükemmeliyet Merkezi
ÇİM	Çocuk İzlem Merkezi
ÇSED	Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi
ÇSYP	Çevresel ve Sosyal Yönetim Planı
DDK	Düzenleyici Denetleyici Kurumlar
DEA	Düzenleyici Etki Analizi
DEP	Dijital Avrupa Programı
EBA	Avrupa Bankacılık Otoritesi
EBRD	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
ECOFIN	Ekonomik ve Mali İşler Konseyi
EKA	Enerji ve Karbon Azaltımı
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
EPİAŞ	Enerji Piyasaları İşletme Anonim Şirketi
ERP	Ekonomik Reform Programı
ESA	Avrupa Hesaplar Sistemi
ETS	Emisyon Ticaret Sistemi
ETSPYS	ETS Piyasası Yönetim Sistemi
EUROSTAT	Avrupa İstatistik Ofisi
FRIT	Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı
FSRU	Yüzer Depolama ve Regazifikasyon Üniteleri
HİA	Hanehalkı İşgücü Araştırması
HMB	Hazine ve Maliye Bakanlığı
GDD	Genel Devlet Dengesi
GDPR	Avrupa Birliği Veri Koruma Tüzüğü
GES	Güneş Enerjisi Santrali
GSTC	Global Sürdürülebilir Turizm Konseyi
GSYH	Gayrisafi Yurt İçi Hâsıla
IIF	Uluslararası Finans Enstitüsü
IMF	Uluslararası Para Fonu
IPA	Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
İDKK	İç Denetim Koordinasyon Kurulu
İMEP	İstihdam için Mesleki Eğitim Programı
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
KAMAG	Kamu Araştırmaları Destek Grubu
KDV	Katma Değer Vergisi
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KİMK	Kamu İç Mali Kontrol
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
KKM	Kur Korumalı Mevduat
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KMH	Kredili Mevduat Hesabı
KMR	Küçük Modüler Reaktör

KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KÖİ	Kamu Özel İşbirliği
KÖYDES	Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi
KTKGB	Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri
LAP	İşgücü Uyum Programı
LNG	Sıvılaştırılmış Doğal Gaz
LKO	Likidite Karşılama Oranı
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MEBİ	Bireysel Öğrenme Platformu
MESEM	Mesleki Eğitim Merkezleri
MÜSİAD	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
MTV	Motorlu Taşıtlar Vergisi
MYK	Mesleki Yeterlilik Kurumu
NDK	Nükleer Düzenleme Kurumu
NEET	Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olanlar
NGS	Nükleer Güç Santrali
NTE	Nadir Toprak Elementleri
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
OTA	Çevrim İçi Seyahat Acentesi
OVP	Orta Vadeli Program
ÖB	Özel Bütçe
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
PMI	Türkiye Karbon Piyasası Geliştirme Projesi
RES	Rüzgâr Enerji Santrali
SAYEM	Sanayi Yenilik Ağları Mekanizması
SED	Sosyal ve Ekonomik Destek
SENTRUM	Enerji Temelli Turizm Uygulama Merkezi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SKA	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
SKDM	Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması
SOGEP	Sosyal Gelişmeyi Destekleme Programı
SREP	Denetim İnceleme ve Değerlendirme Süreci
SSTPA	Emniyetli ve Güvenli Tır Park Alanları
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SUKAP	Su Kanalizasyon ve Altyapı Projeleri
SYD	Sanayide Yeşil Dönüşüm
SYR	Sermaye Yeterlilik Rasyosu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEİAŞ	Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi
TENMAK	Türkiye Enerji, Nükleer ve Maden Araştırma Kurumu
TEP	Ton Eşdeğer Petrol
TFRS	Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TFV	Toplam Faktör Verimliliği
TGA	Tahsili Gecikmiş Alacak
TGA	Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı
TİDİP	Türkiye Sanayi Karbonsuzlaşma Yatırım Platformu
TİM	Türkiye İhracatçılar Meclisi
TKYB	Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası
TL	Türk Lirası
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TR-I	Türkiye Sürdürülebilir Turizm Kriterleri
TR ETS	Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi
TUGEP	Teknoloji ve Ürün Geliştirme Projeleri Destek Programı

TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRÇEV	Türkiye Çevre Eğitim Vakfı
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
TÜSSİDE	Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü
UDYS	Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Stratejisi
UEVEP	Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı
UİS	Ulusal İstihdam Stratejisi
UMS	Ulusal Meslek Standartları
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UY	Ulusal Yeterlilikler
ÜFE	Üretici Fiyat Endeksi
VAP	Verimlilik Artırıcı Proje
WEF	Dünya Ekonomik Forumu
YASED	Uluslararası Yatırımcılar Derneği
YEKA	Yenilenebilir Enerji Kaynakları Alanları
YOİKK	Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu
YP	Yabancı Para
YPNGP	Yabancı Para Net Genel Pozisyonu
YZ	Yapay Zekâ
ZK	Zorunlu Karşılık

1. GENEL POLİTİKA ÇERÇEVESİ VE AMAÇLAR

Türkiye, Avrupa Birliği'ne (AB) tam üyelik için aday ülke olarak 26-27 Kasım 2000 tarihli Ekonomik ve Mali İşler Konseyinin talebine istinaden, 2001 yılından itibaren her yıl üç yıllık bir bakış açısıyla Ekonomik Reform Programı (ERP) hazırlayarak Avrupa Komisyonu'na iletmektedir. Bu kapsamda, 2026-2028 dönemine ilişkin ERP T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı koordinasyonunda ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının katkılarıyla Avrupa Komisyonu tarafından iletilen güncel rehbera uygun olarak hazırlanarak Cumhurbaşkanlığı Makamı tarafından onaylanmıştır.

ERP (2026-2028), On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) ile Uzun Vadeli Gelişme Stratejisi (2024-2053), Orta Vadeli Program (OVP) (2026-2028) ve 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı esas alınarak katılımcı bir yaklaşım çerçevesinde kamu kesimi ve özel kesim, sivil toplum kuruluşları (STK) ve ilgili diğer tüm kesimlerle istişare içerisinde hazırlanmıştır. Ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlamak üzere istikrarlı, sürdürülebilir, rekabetçi ve kapsayıcı büyümeyi tesis etmeye yönelik amaç ve öncelikleri ortaya koyan ERP'nin orta vadede politika öngörülebilirliğini güçlendirmesi beklenmektedir.

Bir önceki ERP döneminden bu yana ticaret politikalarında yaşanan belirsizlikler tarihi zirvelerini görmüş, finansal koşullar görece iyileşerek gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımları canlanmasına rağmen jeopolitik gerilimlerin devamıyla küresel büyüme ve ticaret baskılanmıştır. Bu olumsuz gelişmelere karşın, Türkiye ekonomisinde kararlılıkla uygulanan sıkı para politikası ve mali disiplin çerçevesinde dezenflasyon süreci devam etmiştir. Bu dönemde ılımlı büyüme hızı ve düşük işsizlik oranları korunmuş, büyüme kompozisyonu daha dengeli bir yapıya evrilirken arz yönlü yapısal adımların hayata geçirilmesiyle potansiyel büyümenin artırılması hedeflenmiştir. Bütçe açığı 2023 yılı depremlerinin devam eden etkilerine rağmen düşürülmüş, uluslararası rezervler güçlenirken ülke kredi risk primi istikrarlı bir biçimde gerilemeye devam etmiş, dış denge iyileşirken finansman kalitesi artmıştır. Böylece, Türkiye ekonomisi olası dış şoklar karşısında dengeli ve dayanıklı görünümünü koruyarak benzer ülkelere kıyasla olumlu biçimde ayrılmıştır.

ERP (2026-2028) döneminde, ekonomik dayanıklılığı koruyarak dengeli, sürdürülebilir rekabetçi ve kapsayıcı büyümeye, kalıcı refah artışına ve adil gelir dağılımına katkı sunacak şekilde fiyat istikrarının sağlanması, finansal istikrarın korunması ve ekonominin üretkenliğinin artırılması temel amaçtır. Bu doğrultuda, makroekonomik ve finansal istikrarın güçlendirilmesi, mali disiplinin korunması ve orta vadede enflasyonun tek haneye düşürülerek fiyat istikrarının sağlanması amaçlanmaktadır. Bu dönemde talep koşullarının enflasyonla uyumlu bir patikada seyretmesi sağlanırken arz yönlü büyüme dinamiklerini güçlendirecek politikaların hayata geçirilmesine hız verilecektir. ERP, uzun vadeli büyüme potansiyelini güçlendirmek üzere üretkenliğin artırılması, Ar-Ge ve yenilikçilik kapasitesinin geliştirilmesi, yeşil ve dijital ekonomiye geçiş sürecinde teknolojik dönüşümün hızlandırılması, beşeri sermayenin güçlendirilmesi, işgücü piyasasının daha etkin hâle getirilmesi, iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi ve ekonomide kayıt dışılığın azaltılması yoluyla sürdürülebilir büyümeyi hedeflemektedir.

Program döneminde uygulanacak yapısal reform alanları, “rekabetçilik”, “sürdürülebilirlik ve dayanıklılık” ve “beşeri sermaye ve sosyal politikalar” olmak üzere üç ana başlıkta toplanmıştır.

Rekabetçilik ekseninde, özellikle KOBİ’lerin ileri üretim teknolojilerine erişiminin artırılması, kaynak kullanım etkinliğinin iyileştirilmesi, çevresel yükümlülüklerle uyum kapasitesinin geliştirilmesi ve Endüstri 4.0 uygulamalarına geçişini hızlandırarak teknoloji temelli rekabet avantajı elde etmelerinin desteklenmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda, Model Fabrikalar aracılığıyla firmaların operasyonel verimlilikleri artırılacak, birim maliyetleri düşürülecek ve küresel değer zincirlerine entegrasyonları desteklenecektir. Yeşil dönüşümü sağlamaya yönelik enerji ve kaynak verimliliğini artıran, düşük karbonlu üretimi teşvik eden uygulamalar yaygınlaştırılarak KOBİ’lerin başta AB Yeşil Mutabakatı olmak üzere uluslararası rekabet koşullarına uyumu güçlendirilecektir. Organize Sanayi Bölgelerinin (OSB) yeşil dönüşümünün desteklenmesiyle temiz enerji kullanımının yaygınlaştırılması, sürdürülebilir üretim altyapılarının geliştirilmesiyle bölgesel ve sektörel rekabet gücü artırılabilecektir. Turizm sektöründe kültürel, doğal ve tarihi değerler korunurken marka değerinin artırılması, yüksek gelirli ve sürdürülebilirlik odaklı yeni pazarlara ulaşılması amaçlanmaktadır.

Sürdürülebilirlik ve dayanıklılık ekseninde, yeşil dönüşümü hızlandırmaya yönelik yenilenebilir enerji yatırımları, yerli teknoloji geliştirme kapasitesi ve sürdürülebilir finansman araçlarıyla desteklenerek başta enerji, ulaştırma, sanayi ve tarım sektörlerinde olmak üzere düşük karbonlu üretim, kaynak verimliliği ve döngüsel ekonomi uygulamaları hayata geçirilecektir. Bu doğrultuda, öncelikle İklim Kanunu’nun uygulamasına yönelik sera gazı emisyonlarının azaltımı ve iklim değişikliğine uyuma ilişkin ikincil düzenlemeler nihai hâle getirilerek hayata geçirilecektir. Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi (TR ETS) tamamlanan hukuki altyapısıyla uygulamaya konulacak, yatırımların sürdürülebilirliğini sınıflandıran ve finansman akışını yeşil yatırımlara yönlendiren Türkiye Yeşil Taksonomisi düzenlenecektir. Ayrıca, temiz ve sürdürülebilir üretim uygulamalarını hayata geçirdiğini belgeleyen sanayi kuruluşlarının uygun finansman mekanizmalarıyla desteklenmesine devam edilecektir.

Beşeri sermaye ve sosyal politikalar ekseninde ise uygulamalar Ulusal İstihdam Stratejisi (2025-2028) çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede, yeşil ve dijital dönüşümün gerektirdiği becerilere sahip nitelikli işgücünün geliştirilmesi, eğitim-istihdam bağının güçlendirilmesi ve çalışma hayatının değişen rekabet koşullarına uyumunun iyileştirilmesi hedeflenmektedir. Kadınlar, gençler ve engelliler başta olmak üzere işgücüne katılımı güçlük yaşayan bireyler için hedefli programlar devreye alınacaktır. Mesleki ve teknik eğitimde işbaşı uygulamaları ve staj imkânlarının genişletilmesiyle mesleki ve teknik eğitimin kalitesi artırılarak genç nüfusun istihdama yönlendirilmesi sağlanacaktır. Program döneminde ayrıca, ekonomik konjonktür, iklim değişikliği ve doğal afetler ile teknolojik dönüşüm kaynaklı risklere karşı önleyici tedbirler aracılığıyla işgücü piyasasının dayanıklılığı artırılabilecektir.

Yedi ana bölümden oluşan ERP'nin genel politika çerçevesi ve Program'ın amaçlarına dair bu ilk bölümünün ardından ikinci bölümde, AB ile Bölgesel Ortaklar arasındaki Ekonomik ve Mali Diyalog Toplantısı Ortak Sonuç Bildirgesi'nde yer alan politika önerilerine ilişkin uygulamalara yer verilmektedir. Üçüncü bölümde, son dönem küresel ekonomik gelişmeler ışığında Türkiye ekonomisindeki görünüm değerlendirilerek orta vadeli tahminleri içeren makroekonomik çerçeve ortaya konulmaktadır. Dördüncü bölüm, kamu maliyesine yönelik politika öncelikleri ile orta vadeli tahminleri içermektedir. Beşinci bölümde, Program döneminde uygulanacak yapısal reform tedbirlerine yer verilirken ilgili tedbirlerin maliyeti ve finansman kaynakları altıncı bölümde özetlenmektedir. Son bölümde ise politika çerçevesi ve reformların uygulanmasına ilişkin kurumsal konular ile paydaş katılımına yönelik bilgi verilmektedir.

2. EKONOMİK VE MALİ DİYALOG POLİTİKA ÖNERİLERİ İLE İLGİLİ YAPILANLAR

Avrupa Komisyonu ile Türkiye arasında gerçekleştirilen Ekonomik ve Mali Diyalog görüşmeleri kapsamında 13 Mayıs 2025 tarihinde Brüksel'de gerçekleştirilen Ekonomik ve Mali İşler Konseyi (ECOFIN) toplantısı ortak sonuç bildirgesinde yer alan politika önerilerine yönelik yıl genelinde yürütülen faaliyetlere bu bölümde yer verilmektedir.

Politika Önerisi 1: Devam eden dezenflasyonla mücadele sürecini desteklemek için yeterince sıkı mali duruş sürdürülmeli ve gerekirse açık hedefinin gerçekleştirilmesi için ilave önlemler alınmalıdır. Vergi muafiyetleri ve indirimleri kademeli olarak kaldırılarak vergi tabanı genişletilmelidir. OVP'de öngörüldüğü üzere, 2027 yılına kadar GSYH'nin yaklaşık yüzde 1'i oranında faiz dışı fazlaya kademeli olarak geri dönülmesini desteklemek üzere spesifik politika tedbirleri tanımlanmalıdır.

- 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu kapsamında merkezî yönetim bütçesi hazırlık sürecini başlatan OVP (2026-2028) 7 Eylül 2025 tarihi itibarıyla yayımlanmıştır. Program döneminde faiz dışı borçlanma gereğinin kademeli olarak azaltıldığı bir maliye politikası çerçevesi ortaya konulmuş olup 2028 yılı itibarıyla faiz dışı genel devlet dengesinin yüzde 0,9 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmektedir.
- Salgın koşulları nedeniyle esnaf ve sanatkârların 2021 yılından önce kullandığı kredilerin faiz artışlarından etkilenmemesi için ilave faiz yükü Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından karşılanmaktadır. Söz konusu uygulama 2022-2024 dönemini kapsamakta olup 2024 yıl sonuna kadar yaklaşık 4,6 milyar TL'lik, 2025 yılı Kasım ayı itibarıyla ise 297 milyon TL'lik ilave faiz yükü karşılanmıştır.
- 2023 yılı Mart ayında yapılan Karar değişikliği ile son 3 yılda diğer kamu kurum ve kuruluşlarından 75.000 TL'ye kadar her türlü faiz veya hibe desteği alan esnaf ve sanatkârlara Hazine faiz destekli kredilerden faydalanma imkânı sağlanarak sübvansiyonlu kredilerin kapsamı genişletilmiştir.
- Kurumlar Vergisi oranı 5 puan artırılarak yüzde 25'e çıkarılmıştır.
- Yap-İşlet-Devret ve Kamu Özel İşbirliği (KÖİ) projelerinden elde edilen kazançlar ile banka ve finans kurumları için Kurumlar Vergisi 10 puan artırılmıştır.
- Banka ve diğer finansal kuruluşların finansal faaliyet harçları yüzde 50 yükseltilmiştir.
- Çok uluslu şirketler için yüzde 15, yurt içindeki şirketler için yüzde 10 oranında asgari Kurumlar Vergisi uygulaması hayata geçirilmiştir.
- Şirketlerin taşınmaz satışlarında uygulanan yüzde 50 kazanç istisnası kaldırılmıştır. İştirak hissesi satış kazancı istisnası yüzde 50'ye düşürülmüştür.
- Kâr paylarındaki Gelir Vergisi stopajı yüzde 15'e yükseltilmiştir.
- Kazanç istisnası dağıtılan yatırım fon ve ortaklıklarının gayrimenkul kazançları yüzde 10 asgari kurumlar vergisine tabi tutulmuştur.

- Yat, kotra, tekne ve gezinti gemileri için Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) yüzde 8 olarak belirlenmiştir.
- Vadeli mevduatların yüzde 95'ini oluşturan 6 aya kadar vadeli mevduat gelirleri ile yatırım fonlarında stopaj oranı yüzde 17,5'e yükseltilmiştir.
- Serbest bölgelerdeki kazanç istisnası ihracat gelirleri ile sınırlandırılmıştır.
- Ar-Ge personelinin ücretlerindeki Gelir Vergisi istisnası daraltılmıştır.
- Yatırım teşvik sistemindeki değişikliklerle indirimli Kurumlar Vergisi'ndeki istisna daraltılmıştır.
- Bazı yatırım fonlarından (serbest fonlar) elde edilen gelirlere ilişkin istisnalar kaldırılmıştır.

Politika Önerisi 2: Fosil yakıtlara yönelik sübvansiyonların aşamalı olarak kaldırılması için adımlar atılmalıdır. İstisnaların ve pazarlık usulünün kullanımını sınırlamak amacıyla kamu alımları mevzuatı gözden geçirilmelidir. OECD standartlarıyla uyumlu bir biçimde kamu işletmelerinin hesap verebilirliği artırılmalı ve kurumsal yönetim uygulamaları güçlendirilmelidir.

- Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) reformuna ilişkin taslak mevzuat ilgili kurumların görüşleri alınarak nihai hâle getirilmiş olup yasama sürecinin başlatılması beklenmektedir.
- Kamu ihale mevzuatının uluslararası norm ve standartlara uyumlu olacak şekilde dijitalleşmeyi, yenilikçiliği ve sürdürülebilirliği destekleyen ve önceleyen satın alma yaklaşımıyla güncellenmesine yönelik kamu alımları alanında Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Kamu İhale Kurumu bünyesinde gerekli teknik çalışmalar başlatılmıştır. Bu süreç ilgili tüm paydaşlarla istişare ve işbirliği içerisinde yürütülmektedir.

Politika Önerisi 3: Dezenflasyon sürecini desteklemek ve enflasyon beklentilerini çıpalamak için yeterince sıkı bir para politikası duruşu sağlanmalı, Merkez Bankasının bağımsızlığına olan güven korunmalı ve güçlendirilmelidir. Finansal istikrarı korurken makro ihtiyati tedbirlerin ve düzenleyici çerçevenin sadeleştirilmesine devam edilmelidir. Risk temelli denetim ve şeffaflık en iyi uluslararası ve Avrupa uygulamalarıyla uyumlu şekilde geliştirilmelidir.

- TCMB, 2023 yılı Haziran ayından itibaren dezenflasyon sürecini teminen sıkı para politikasını sürdürmektedir. TCMB, beklentilerdeki kalıcı iyileşmeyi gözeterek enflasyon üzerindeki yukarı yönlü risklere karşı kararlı duruşunu koruyacağına yönelik iletişimini korumuş, enflasyonun ana eğiliminde bozulma öngörülmesi durumunda ise para politikası araçlarını çeşitlendirerek kullanmaktan çekinmeyeceğini vurgulamıştır. Geçen süre zarfında, izlenen sıkı para politikası duruşu, iç talebin yavaşlamasına, TL'nin reel olarak değer kazanmasına ve enflasyon beklentilerinin iyileşmesine katkı sağlayarak enflasyonda düşüş sağlanmıştır. Para politikası ile maliye politikasının güçlü eş güdümü enflasyondaki kalıcı düşüşe önemli katkı sağlamıştır.

- TCMB, parasal aktarım mekanizmasının etkinliğini artırmak amacıyla mevcut makroihtiyati politika setinde güncelleme yapmış ve ayrıca birçok politikada da sadeleşmeye gitmiştir. Bu kapsamda kur korumalı mevduat hesabı açılış ve yenilemelerine son verilerek önemli bir adım atılmıştır. Yükümlülük tarafında zorunlu karşılık oranlarında yapılan değişikliklerle, kısa vadeli fonlamadan ziyade uzun vadeli TL ve YP fonlamanın teşvik edilmesi amaçlanmıştır.
- Söz konusu tedbirler bankacılık sistemi içerisindeki TL varlık ve yükümlülük kompozisyonuna sağlıklı bir yapı kavuşturmayı amaçlamaktadır. Alınan tedbirler YP kredilerin belli risk yönetimi içerisinde sunumunu mümkün kılmakta ve bu amaçla kredi büyümesinin TL lehine sürmesine fırsat tanımaktadır. Küresel jeopolitik risklerin ve politika belirsizliğinin hâkim olduğu mevcut süreç para politikasının atik ve esnek olmayı sürdürmesini teşvik etmektedir. Bu doğrultuda TCMB'nin uyguladığı politika çeşitliliği ve kararlılık en önemli politika avantajı olmaya devam edecektir.
- Fiyat istikrarı sağlanana kadar sürdürülecek sıkı para politikası duruşu talep, kur ve beklenti kanalları üzerinden dezenflasyon sürecini güçlendirecektir. TCMB politika faizine ilişkin atılacak adımları; enflasyon gerçekleştirmelerini, ana eğilimini ve beklentilerini göz önünde bulundurarak ara hedeflerle uyumlu biçimde dezenflasyonun gerektirdiği sıklığı sağlayacak şekilde belirleyecektir. Adımların büyüklüğü, enflasyon görünümü odaklı, toplantı bazlı ve ihtiyatlı bir yaklaşımla gözden geçirilmektedir. Enflasyon görünümünün ara hedeflerden belirgin bir biçimde ayrışması durumunda, para politikası duruşu sıkılaştırılacaktır.
- 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu'nun 4'üncü maddesi gereğince, TCMB, fiyat istikrarını sağlamak için uygulayacağı para politikasını ve kullanacağı para politikası araçlarını doğrudan kendisi belirlemektedir. Enflasyon hedefi, Hükûmet ile birlikte belirlenirken TCMB para politikası araçlarını doğrudan belirleme ve uygulama yetkisine sahiptir. Buna göre, Kanun ile TCMB'ye tam bir araç bağımsızlığı sağlanmıştır.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), risk bazlı denetim çerçevesi aracılığıyla bankaların finansal sağlamlığını ve risk profillerini düzenli olarak değerlendirmektedir. Basel Bankacılık Komitesince yayımlanan "Etkin Bankacılık Denetimi için Temel İlkeler" ve uluslararası en iyi uygulamalar ile uyum düzeyini artırmak amacıyla BDDK, bu çerçeveyi düzenli olarak gözden geçirmekte ve iyileştirmektedir. En son revizyon çalışmaları kapsamında BDDK, Avrupa Bankacılık Otoritesinin (EBA) "2013/36/AB Direktifi Kapsamında Denetim İnceleme ve Değerlendirme Süreci (SREP) ve Denetim Stres Testi için Ortak Prosedür ve Metodolojiler Hakkında Kılavuz'unu temel alan bir denetim çerçevesini benimseyerek denetim uygulamalarının EBA'nın SREP çerçevesiyle uyumunu artırmayı hedeflemiştir.

- Uluslararası uygulamalar ve Avrupa uygulamaları doğrultusunda risk temelli denetimin güçlendirilmesine ilişkin olarak BDDK, Basel çerçevesiyle uyumlu bir düzenleyici ve denetleyici çerçeve benimsemeyi taahhüt etmektedir. Bu taahhüt kapsamında, bankacılık mevzuatının Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından yayımlanan “Basel III” ile getirilen değişikliklere ve ilgili AB mevzuatına uyum sağlaması ve böylece bankaların sermaye yeterliliği uygulamaları bakımından uluslararası standartlara uyumlu şekilde faaliyet göstermeleri sağlanarak hem finansal istikrara katkıda bulunulması hem de küresel finansmana entegrasyonun güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, “Basel III: Kriz Sonrası Reform Sürecinin Tamamlanması” standartları ile uyumlu düzenlemelerin 2026 yılının ilk yarısı itibarıyla uygulanmaya başlanması planlanmaktadır.
- Piyasa temelli kredi tahsisinin ve kredi fiyatlandırmasının desteklenmesi ve düzenleyici çerçevenin şeffaflığının ve etkinliğinin daha da iyileştirilmesi de dâhil olmak üzere uluslararası uygulamalar ve AB uygulamaları doğrultusunda risk temelli denetimin güçlendirilmesine ilişkin olarak bankaların sermaye yeterliliği hesaplamalarında kredilere uygulanan ihtiyatlı risk ağırlıkları yerine Basel standartları uyarınca belirlenen risk ağırlıkları uygulanmaya başlanmıştır.
- Finansal istikrarın güçlendirilmesine ve kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasına yönelik atılacak eş güdümlü sadeleşme adımları kapsamında, sermaye yeterliliği hesaplamasında sabit kur düzenlemesi ile 1 Ocak 2024 tarihinden önce edinilen “Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Menkul Değerler” portföyünde yer alan menkul kıymetlerin net negatif tutarlarının özkaynak hesaplamasında dikkate alınmamasına ilişkin uygulamalar kaldırılarak bu işlemlerin 1 Ocak 2026 tarihinden itibaren uluslararası asgari standartlara göre hesaplanması uygulamasına geri dönülmesine karar verilmiştir.

Politika Önerisi 4: Tüm yardım programlarının kamu envanterinin şeffaf bir biçimde oluşturulması için adımlar atılmalı ve devlet yardımlarına ilişkin kurumsal yapının bağımsızlığı ve işleyişi AB müktesebatıyla uyumlu bir biçimde güvence altına alınmalıdır. Sözleşmelerin etkin şekilde uygulanması sağlanmalı, 2025-2029 dönemini kapsayan 4. Yargı Reformu Stratejisi doğrultusunda uyuşmazlık çözüm mekanizmalarının erişilebilirliği ve işleyişi iyileştirilmeli, yıllık gelişim izlenmeli ve ihtisas mahkemelerine duyulan ihtiyaç değerlendirilmelidir. Kayıt dışı ekonomiyle mücadeleye ilişkin eylem planı (2023-2025) uygulanmaya devam edilmeli ve yıllık gelişimi izlenmelidir.

- Türkiye’de devlet yardımlarının sürdürülebilir ve rekabetçi kalkınma hedefleri doğrultusunda etkin biçimde yönetilmesi amacıyla 2022 yılında 102 sayılı Devlet Yardımlarının Uygulanması, Koordinasyonu, İzlenmesi ve Değerlendirilmesi Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yayımlanmış ve devlet yardımlarına ilişkin koordinasyon görevlerini yürütmek üzere Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Devlet Yardımları Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu kapsamda söz konusu Genel Müdürlük bünyesinde çalışmalar sürdürülmektedir.

- 2023-2025 Dönemi Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Eylem Planı, 5 bileşen ve 44 eylem maddesi üzerinden ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği hâlinde yürütülmektedir. Eylem Planı'nda yer alan bileşen ve eylemler, sorumlu kurumlar tarafından çeyrek dönemler itibarıyla raporlanmakta ve izleme-değerlendirme faaliyetleri yürütülmektedir.
- Akaryakıt sektöründe vergi güvenliğinin sağlanması ve denetim etkinliğinin artırılması amacıyla 5 Ekim 2023 tarihli ve 32330 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 1 Sıra No'lu Ulusal Taşıt Tanıma Sistemi Uygulama Genel Tebliği ile Taşıt Tanıma Sistemi kurulmuştur.
- İnşaat sektöründe vergi kayıp ve kaçığının önlenmesi amacıyla belirli girdilerin izlenmesine yönelik İnşaat Demiri İzleme Sistemi, 16 Mart 2023 tarihli ve 32134 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Uygulama Genel Tebliği ile zorunlu hâle getirilmiştir.
- Taşınmaz kiralama işlemlerinin hızlı ve kolay bir şekilde gerçekleştirilmesini teminen “Kira Sözleşmesi İşlemleri” hizmeti 4 Kasım 2024 itibarıyla e-Devlet Kapısı üzerinden vatandaşların kullanımına açılmış, toplumsal farkındalık ve gönüllü uyumun artırılması amacıyla vergi ve sosyal güvenlik bilincine yönelik çalışmalar yürütülerek bu konuların eğitim müfredatında yer alması sağlanmıştır.
- Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden olan arabuluculuk ile 2013 yılından bu yana, yaklaşık 8 milyon 500 bin uyuşmazlık arabulucular önünde görüşülmüş olup yaklaşık 5 milyon 70 bini anlaşma ile sonuçlanmıştır.
- Adli yardım başvurularının değerlendirilmesinde standartlar oluşturularak e-Devlet üzerinden başvuru imkânı getirilmiştir.
- Yüksek mahkeme içtihatları doğrultusunda ihtiyaç duyulan alanlarda bilirkişilere yönelik çevrim içi eğitim programları kapsamında 2025 yılı Ocak ayında 466, Kasım ayında 699 ve Aralık ayında ise 689 kişiye eğitim verilmiştir.
- Adalet erişim imkânlarının dikkate alınması suretiyle ihtiyaç duyulan yerlerde yeni adliye ve idare mahkemeleri kurulmaktadır. Bu bağlamda adliye sayısı 597'ye, ağır ceza merkezi sayısı 171'e, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi sayısı 17'ye, ihtisas mahkemesi sayısı 2.809'a, adli yargı ilk derece toplam mahkeme sayısı 10.347'ye yükseltilmiştir. İdare mahkemesi kurulu il sayısı 72'ye, vergi mahkemesi kurulu il sayısı 39'a, idari yargı ilk derece toplam mahkeme sayısı 323'e yükseltilmiştir.
- Personel sayısının ve fiziki mekânların elverdiği ölçüde mahkemelerin bölünmüş yetki ile çalışması yerine yeni mahkeme kurulması yaklaşımı benimsenmiştir. Bu doğrultuda; son 3 yılda yeni kurulan 3.065 adli, 92 idari yargı olmak üzere toplam 3.157 mahkemenin 1.875'i ülke genelinde bölünmüş yetki ile çalışılan mahkemelerin müstakil mahkemeye dönüştürülmesine yönelik ihtiyaç dikkate alınarak kurulmuştur.
- İş dağılımı suretiyle belirlenen ihtisas alanlarına yönelik etki analizleri yapılmakta ve ilgili sonuçlar doğrultusunda uygulama adımları geliştirilmektedir.

Politika Önerisi 5: İklim değişikliği mevzuatı kabul edilmeli ve AB'nin Emisyon Ticaret Sistemi (ETS) ile uyumlu bir ETS hızla uygulanmalıdır. 2024 yılının Kasım ayında yayımlanan 2053 Uzun Dönemli İklim Stratejisi doğrultusunda, yenilenebilir enerji ve alternatif temiz hidrojen kullanımının artırılması da dâhil olmak üzere enerji yoğun ve emisyon azaltımı kolay olmayan sektörlerle yönelik adımlar atılmalıdır. Sürdürülebilir kentsel kalkınmayı da güvence altına alacak şekilde, iklim değişikliği ve afet kaynaklı risklere uyum ve dayanıklılık artırılmaya devam edilmelidir.

- Yeşil büyüme vizyonu ve net sıfır emisyon hedefi doğrultusunda iklim değişikliğiyle mücadele etme amacıyla, iklim değişikliği ile mücadelede esas olan sera gazı emisyonlarının azaltılması ve iklim değişikliğine uyum faaliyetleri ile planlama ve uygulama araçlarını, gelirleri, izin ve denetimi ve bunlara ilişkin yasal ve kurumsal çerçevenin usul ve esaslarını kapsayan İklim Kanunu 9 Temmuz 2025 tarihli ve 32951 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- TR ETS kurgusu ve uygulanmasına ilişkin mevzuat hazırlıkları devam etmekte olup sistemin temel bileşenlerine yönelik teknik çalışmalar sürdürülmektedir. Bu kapsamda 22 Temmuz 2025 tarihinde Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi Yönetmeliği Taslağı görüşe açılmıştır. Gelen görüşlerin değerlendirilmesinin ardından Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi Yönetmeliği’nin Cumhurbaşkanlığına sunularak yürürlüğe konulması planlanmaktadır. Ayrıca, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) tarafından Emisyon Ticaret Sistemi Piyasasının İşletilmesine İlişkin Yönetmelik Taslağı 13 Kasım 2025 tarihine kadar ikincil mevzuat kapsamında kamuoyu görüşüne açılmıştır.
- 2025 yılında farklı sektörlerdeki tesislere yönelik saha ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. Bu ziyaretlerde Taslak Yönetmelik’in teknik hükümlerinin sahada uygulaması ile üretim süreçleri ve teknik veriler üzerinde sektörler ile görüşmeler gerçekleşmiştir. Ayrıca sanayi ve ticaret odaları, sektör dernekleri, iş dünyası dernekleri ile bilgi paylaşımı yapılmıştır. Yeşil Dönüşüm, Sera Gazı Emisyonlarının İzlenmesi ve Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (SKDM) konularında, sanayicilerin kapasitesinin ve farkındalığının artırılması için “Eskişehir, Denizli, Kocaeli, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, İstanbul, Sakarya, Konya, İzmir, Kayseri, Nevşehir, Niğde, Mersin, Adana, Aydın, Uşak, Bursa, Bilecik, Gaziantep ve Mardin” illerini kapsayan yaklaşık 6.000 kişinin katılımıyla bilgilendirme toplantıları yapılmıştır.
- İklim Değişikliği Başkanlığı koordinasyonunda ve Türkiye Karbon Piyasası Geliştirme Projesi kapsamında 12 Ağustos 2025 tarihinde “Sürdürülebilirlik Yeşil Büyüme ve İklim Politikaları Çalıştayı” düzenlenmiştir.
- Türkiye Karbon Piyasası Geliştirme Projesi (PMI) kapsamında teknik danışmanlık, yazılım alımı, eğitim ve teknik destek ihale ve uygulama süreçleri 2025 yılında devam etmiştir. Avrupa Komisyonu ile Karbon Fiyatlandırma Çalışma Grubu çalışmaları ve Birleşik Krallık ile Emisyon Ticaret Sistemi Çalışma Grubu çalışmaları sürdürülmüştür.

- Emisyon Ticaret Sistemi kapsamında ayrıca gönüllü karbon piyasaları uygulamaları konusunda çalışmalar yürütülmektedir. Salınan sera gazlarının şirketler veya devletler tarafından denkleştirilmesi amacıyla kullanılan gönüllü karbon piyasalarının Türkiye’de oluşturulması hedeflenmektedir. Bu piyasalarda işlem gören karbon kredileri, TR ETS yükümlülüklerinin karşılanması ve kurumsal ve gönüllü iklim hedeflerinin denkleştirilmesi amacıyla kullanılabilir. Bu doğrultuda, 12 Mayıs 2023 tarihinde ilgili kurumlar arasında yapılan protokol çerçevesinde hazırlık çalışmaları sürdürülmektedir. 1 Ağustos 2025 tarihinde Taslak Karbon Kredilendirme ve Denkleştirme Yönetmeliği kamuoyunun görüşüne açılmıştır.
- 2010/75/AB Endüstriyel Emisyonlar Direktifi’nin uyumlaştırılması çalışmaları kapsamında Direktif ile uyumlu hazırlanan “Endüstriyel Emisyonların Yönetimi Yönetmeliği” 14 Ocak 2025 tarihli ve 32782 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmış olup 1 Aralık 2025 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, AB sektörel mevcut en iyi teknikler referans ve sonuç dokümanları referans alınarak 33 sektörü içeren 6 ana başlıkta sektörel tebliğler hazırlanmıştır. Bahse konu sektörel tebliğler 30 Kasım 2025 tarihli ve 33093 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak 1 Aralık 2025 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Yeşil Mutabakat Çalışma Grubu kapsamında 2024 yılı Faaliyet Raporu yayımlanmıştır. Yeşil Mutabakat Eylem Planı kapsamındaki çalışmalarda somut ilerlemeler kaydedilmiş olup düşük karbonlu üretim yol haritaları ve Ulusal Döngüsel Ekonomi Stratejisi ve Eylem Planı yayımlanmıştır. Yeşil Finans Stratejisi, tamamlanma aşamasına gelmiştir.
- Basel Bankacılık Denetim Komitesinin “İklimle İlgili Finansal Risklerin Etkili Yönetimi ve Denetimi İlkeleri” dokümanı esas alınarak Avrupa Merkez Bankasının ilgili rehberi de dikkate alınmak suretiyle hazırlanan “İklimle Bağlantılı Finansal Risklerin Yönetimine İlişkin Rehber” BDDK tarafından yayımlanarak 2025 Temmuz ayı itibarıyla yürürlüğe konulmuştur. Rehber ile bankaların iklimle bağlantılı finansal risklerini etkili bir şekilde yönetebilmelerini teminen oluşturulacak ve/veya yürütülecek politika, süreç ve faaliyetler ile bankadaki görev ve sorumluluklara ilişkin iyi uygulamalara esas teşkil edecek ilkeler belirlenmiştir.
- Avrupa Birliği Taksonomisi de dikkate alınmak suretiyle, bankaların yeşil dönüşüm sürecine katkısını ölçmeyi ve şeffaflığı artırarak yanıtıcı nitelikteki faaliyetleri azaltmak amacıyla hazırlanan “Bankaların Yeşil Varlık Oranı Hesaplaması Hakkında Tebliğ” 11 Nisan 2025 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Yakın dönemde AB tarafından da kredi kuruluşlarına yönelik birincil performans göstergesi olarak uygulamaya konulmuş olan ve sürdürülebilir ekonomik faaliyetlerin finansmanı için bir anahtar performans göstergesi niteliğindeki yeşil varlık oranı, kredi kuruluşlarının yeşil ve sürdürülebilir bir ekonomiye geçiş sürecine katkısının nesnel, tutarlı ve karşılaştırılabilir bir şekilde ölçülerek izlenmesini amaçlamaktadır.

Politika Önerisi 6: Özellikle mesleki eğitimin güçlendirilmesi ve ücretli staj ile işbaşı eğitim imkânlarının sağlanması yoluyla gençler ve kayıt dışı çalışanların kayıtlı istihdama dâhil edilerek istihdam oranındaki fark azaltılmalıdır. Türkiye’nin büyük şehir merkezlerinin ötesinde kaliteli ve uygun fiyatlı çocuk bakım altyapısının yaygınlaştırılması ve kadınların eğitime ve iş başında eğitime erişimlerinin ve katılımlarının kolaylaştırılması yoluyla beceri düzeyleri yükselterek işgücü piyasasındaki kadın ve erkek arasındaki fark azaltılmalıdır. Okulların dijital eğitim kapasitelerinin değerlendirilmesi için yenilikçi eğitim teknolojilerinin kullanımı teşvik edilerek SELFIE aracının uygulanmasına devam edilmelidir.

- Mesleki eğitim merkezleri (MESEM), ortaokul mezuniyeti şartıyla kayıt alan iş yeri tabanlı bir mesleki eğitim programı olup 14 yaş ve üzeri kişiler kayıt yaptırarak çıraklık eğitimine başlayabilmektedir. Dört yıllık eğitim süresi boyunca öğrenciler meslek alanlarında bir işletme ile yapılan sözleşme doğrultusunda haftada dört gün işletmelerde mesleki eğitim, haftada bir gün ise okulda genel bilgi dersleri ve mesleklerine ilişkin teorik eğitim almaktadır. Öğrenciler, bu programda beceri sınavlarını başarıyla geçmeleri durumunda 11’inci sınıf sonunda kalfalık, 12’nci sınıf sonunda ustalık yeterliliğini kazanmaktadır. Mesleki eğitim merkezi programı, yapısı itibarıyla öğrencilerini istihdama hazırlamaktadır. Mesleki eğitim merkezi programında öğrenciler, talep etmeleri durumunda öğrenim süreleri içinde veya sonrasında fark derslerini tamamlayarak ustalık belgesinin yanında mesleki ve teknik Anadolu lisesi diploması alarak yükseköğretime devam edebilmektedir. 2025 yılı itibarıyla, son üç yılda MESEM’e kayıt olan öğrenci sayısı toplam 438.949, Ustalık Telafi Programı’na kayıt olan birey sayısı ise toplam 652.912 olmuştur.
- Dijital becerilerin belirlenmesi ve izlenmesi kapsamında Bilişim Teknolojileri ve Yazılım dersi ünitelerine ve kazanımlarına göre sınıflandırılarak ve kapsam çalışması yapılarak değerlendirme çerçevesi oluşturulmuştur. Çalışma kapsamında kullanılacak değerlendirme çerçevesine yönelik 18-22 Ağustos ve 20-24 Ekim 2025 tarihlerinde çalıştaylar düzenlenerek pilot uygulamaya başlanmıştır.
- Ulusal İstihdam Stratejisi (2025-2028), işgücü piyasalarının güncel ihtiyaçları ve geleceğe ilişkin beklentiler dikkate alınarak ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları, sosyal taraflar, meslek kuruluşları, STK ve üniversite temsilcilerinin katkılarıyla hazırlanarak 1 Şubat 2025 tarihli ve 32800 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Strateji, “İşgücü Piyasalarında Yeşil ve Dijital Dönüşüm ile Beceri Uyumunun Geliştirilmesi”, “Kapsayıcı İstihdamın Geliştirilmesi”, “Sosyal Koruma-İstihdam İlişkisinin Güçlendirilmesi” ve “Kırsal Bölgelerde Sürdürülebilir İstihdamın Geliştirilmesi” olmak üzere dört temel politika alanı etrafında şekillenmektedir.
- Strateji kapsamında hazırlanan eylem planlarında;
 - Eğitim-istihdam ilişkisinin güçlendirilmesi ve çalışma hayatının değişen rekabet koşullarına uyum sağlayabilmesi amacıyla dijitalleşme ve yeşil dönüşüm odağında nitelikli insan kaynağının oluşturulması,

- İnsana yakışır iş koşullarının uygulandığı, çalışma hayatında temel insan haklarının güvence altına alındığı ve iş sağlığı-güvenliği anlayışının sağlandığı iş ortamının oluşturulması,
 - Başta özel politika gerektiren gruplar olmak üzere toplumun tüm kesimlerinin kayıtlı ve güvenceli istihdamının sağlanması,
 - Kırsal bölgelerde kapsayıcı ve sürdürülebilir istihdamın sağlanması, çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi amacıyla toplam 90 adet eylem yer almaktadır.
- Ulusal İstihdam Stratejisi Eylem Planı kapsamında Ocak-Haziran 2025 dönemine ait izleme çalışması gerçekleştirilmiş olup 1. Ulusal İstihdam Stratejisi Mevcut Durum İzleme ve Değerlendirme Raporu hazırlanmıştır.
 - Ulusal Adil Geçiş Stratejisi hazırlık çalışmaları kapsamında, “Yeşil ve Dijital Dönüşüm Sürecinde İşçilerin Beceri Uyumunun Geliştirilmesi Projesi” yürütülmüştür. Proje çerçevesinde, 10 ilde işçi ve işveren buluşmaları gerçekleştirilerek yerel düzeyde farkındalık artırılmış, dönüşüm sürecine ilişkin farkındalığın ölçülmesi ve mevcut ile gelecekteki beceri ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik analiz çalışmaları yapılmıştır.
 - Strateji ve adil geçiş çalışmalarının etkinliğini artırmak ve kurumsal kapasiteyi geliştirmek amacıyla, sosyal taraflar ve sivil toplum kuruluşlarının da dâhil olduğu tüm paydaşlara yönelik, uluslararası katılımlı Adil Geçiş Politikaları Eğitim Programı düzenlenmiştir.
 - 29-30 Aralık 2025 tarihlerinde, geniş katılımlı bir Ulusal Adil Geçiş Stratejisi Hazırlık Çalıştayı gerçekleştirilmiştir.

3. MAKROEKONOMİK GÖRÜNÜM

2023 yılında küresel ekonomi, yüksek enflasyonun kalıcılığı, sıkılaşan finansal koşullar ve artan jeopolitik gerilimlerin etkisi altında faaliyet göstermiş; bu unsurlar küresel büyüme beklentileri üzerinde belirgin bir aşağı yönlü baskı oluşturmuştur. Bununla birlikte, başta gelişmiş ekonomiler olmak üzere birçok ülkede iç talebin ve işgücü piyasalarının görece güçlü seyretmesi, küresel iktisadi faaliyetin öngörülenin üzerinde bir direnç göstermesine katkı sağlamıştır. 2024 yılında ise küresel büyüme görünümü daha dengeli ancak görece zayıf bir yapıya bürünmüş, enflasyondaki kademeli düşüşe rağmen finansal sıkılığın sürmesi ve jeopolitik risklerin canlılığını koruması iktisadi faaliyet üzerinde baskı oluşturmaya devam etmiştir. Bu çerçevede, 2024 yılında dünya ekonomisi yüzde 3,3 oranında büyürken gelişmiş ekonomilerde büyüme yüzde 1,8 ile sınırlı kalmıştır. ABD ekonomisi yüzde 2,8'lik büyüme performansı ile beklentilerin üzerinde seyrederken olumlu ayrılmış, Avro Bölgesi ise Almanya ekonomisindeki zayıflığın da etkisiyle yüzde 0,9 oranında sınırlı bir büyüme kaydetmiştir. Yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ekonomilerde büyüme yüzde 4,3 seviyesinde gerçekleşmiş ve bu grupta Çin ile Hindistan küresel büyümeye önemli katkı sağlamıştır. Mevcut görünüm altında küresel büyümenin 2025 ve 2026 yıllarında sırasıyla yüzde 3,2 ve yüzde 3,1 oranlarında gerçekleşerek uzun dönem ortalamalarının altında, ancak görece istikrarlı bir patika izlemesi beklenmektedir.

2025 yılına girilirken küresel ekonomik görünümde öne çıkan temel eğilim, sıkı finansal koşulların gecikmeli etkilerine rağmen büyümenin genel olarak dayanıklılığını koruması olmuştur. Gelişmiş ekonomilerde büyüme oranlarının düşük seyrettiği, ABD ekonomisinde önceki yıllara kıyasla belirgin bir ivme kaybının ortaya çıktığı, buna karşılık Avro Bölgesi'nde finansal koşullardaki görece gevşeme ve enerji fiyatlarındaki ılımlı seyrile sınırlı bir toparlanmanın gözlemlendiği bir görünüm oluşmuştur. Yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ekonomilerde ise küresel büyümeyi dengeleyici unsur olarak öne çıkan Çin ve Hindistan ekonomilerinde büyümenin sürmekle birlikte kademeli bir yavaşlama eğilimine girdiği değerlendirilmektedir. Bu dönemde, özellikle ticaret politikalarına ilişkin belirsizlikler, seçim süreçlerinin oluşturduğu politika belirsizlikleri ve süregelen jeopolitik gerilimler küresel ekonomik beklentiler üzerinde belirleyici olmaya devam etmiş; yatırım kararları ve sermaye akımları üzerinde temkinli bir görünümün oluşmasına neden olmuştur.

Küresel ticaret açısından 2024 yılı, tedarik zincirlerinde gözlenen toparlanma, hizmet ticaretindeki canlanma ve talep koşullarındaki iyileşmenin etkisiyle görece olumlu bir görünüm sergilemiştir. 2025 yılında ise özellikle gümrük tarifeleri ve ticaret politikalarına ilişkin belirsizlikler küresel ticaretin seyrini baskılayan başlıca unsurlar olarak öne çıkmıştır. Bununla birlikte, tarife uygulamalarına bağlı olarak ortaya çıkan önden yüklemeli ithalat talepleri ve bazı ticaret önlemlerinin ertelenmesi, kısa vadede ticaret hacmindeki zayıflamayı sınırlayıcı bir rol oynamıştır. IMF tahminlerine göre, küresel mal ve hizmet ticaretindeki artışın 2025 yılında yüzde 3,6 oranında gerçekleşmesi, 2026 yılında ise normalleşen talep koşulları ve artan belirsizliklerin etkisiyle yüzde 2,3'e gerilemesi beklenmektedir.

Başta enerji ve diğer emtia fiyatlarındaki gerileme olmak üzere, sıkı finansal koşulların talep üzerindeki baskısı küresel manşet enflasyonda belirgin bir düşüş eğilimini desteklemiştir. Ancak hizmet sektöründe fiyat artışlarının görece katı seyretmesi ve bazı gelişmekte olan ülkelerde döviz kurlarındaki baskıların devam etmesi, enflasyondaki düşüş

sürecinin hızını sınırlayan unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Para politikası açısından bakıldığında, 2023 yılında merkez bankalarının uyguladığı güçlü faiz artışlarıyla finansal koşullar belirgin biçimde sıkılaşmış, bu sıkılığın etkileri 2024 yılı boyunca hissedilmiştir. 2024 yılının ikinci yarısından itibaren ise para politikalarında kademeli bir normalleşme süreci başlamış, ancak bu süreçte merkez bankaları arasında belirgin bir ayrışma gözlenmiştir. Avro Bölgesi'nde politika faiz indirimleri daha belirgin olurken ABD'de enflasyon görünümündeki görece direnç nedeniyle faiz indirimlerinde daha temkinli bir duruş sergilemiştir. Güncel tahminler, gelişmiş ekonomilerde ortalama tüketici enflasyonunun 2025 yılında yüzde 2,5 seviyesine gerileyeceğine, yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ekonomilerde ise enflasyonun yüzde 5,3 düzeyinde gerçekleşeceğine işaret etmektedir.

Orta vadede küresel ekonomik görünüme ilişkin riskler önemini korumaktadır. Jeopolitik gerilimlerin daha geniş bölgelere yayılma potansiyeli, ticarete artan korumacılık eğilimleri ve ekonomi politikalarına ilişkin belirsizlikler küresel büyüme üzerinde aşağı yönlü riskler oluşturmaktadır. Buna ek olarak sıkı finansal koşulların gecikmeli etkileri, yüksek kamu borçluluğu ve borçlanma maliyetlerindeki artış özellikle kırılgan ekonomiler açısından riskleri artırmaktadır. İklim değişikliğine bağlı olarak kuraklık, taşkın ve benzeri arz yönlü şokların daha sık ve şiddetli hâle gelmesi hem büyüme hem de enflasyon görünümünü olumsuz etkileyebilecek unsurlar arasında yer almaktadır. Bu çerçevede, küresel ekonomide ılımlı büyüme beklentileri korunmakla birlikte, kırılganlıkların orta vadede devam edeceği değerlendirilmektedir.

3.1. Son Ekonomik Gelişmeler

3.1.1. Büyüme

2024 yılında küresel enflasyonla mücadele politikalarının zayıflattığı dış talep, süregelen jeopolitik gerilimler ve sıkı finansal koşullara rağmen Türkiye ekonomisi dezenflasyon süreciyle uyumlu bir seyir izleyerek ERP (2025-2027) tahminine yakın yüzde 3,3 oranında büyümüştür. 2024 yılının ikinci yarısında sıkı para ve maliye politikalarının kararlılıkla sürdürülmesi iç talepteki dengelenme eğilimini güçlendirirken deprem bölgesindeki yeniden yapılanma faaliyetleriyle inşaat yatırımları güçlü seyrini korumuş ve böylece sabit sermaye oluşumu artış eğilimini sürdürmüştür.

Dezenflasyon süreciyle uyumlu politikaların etkisiyle 2025 yılının ilk iki çeyreğinde¹ büyüme kompozisyonunda dengelenme sağlanmakla birlikte büyümede iç talep belirleyici olmaya devam etmesiyle Türkiye ekonomisi yüzde 3,7 oranında büyümüştür. Yılın ilk yarısında nihai yurt içi talep büyümeye 3,7 puan katkı sağlarken stok değişiminin katkısı 0,9 puan olarak gerçekleşmiştir. Net mal ve hizmet ihracatının etkisi ise negatif 0,9 puan olmuştur.

¹ TÜİK, Ulusal Hesaplar Sistemi (SNA-2008) ve Avrupa Hesaplar Sistemi (ESA-2010) el kitaplarına uygun olarak GSYH verisinde gerçekleştirdiği kapsamlı ana revizyon çalışmalarını 1 Eylül 2025 tarihinde kamuoyuna açıklamıştır. Ana revizyon baz yılı değişiklikleri, sınıflama, tanım ve kapsam değişiklikleri, yöntem, uygulama ve soru yapısındaki değişiklikleri, kaynak verideki değişim ile yasal düzenlemelerden kaynaklanan güncellemeleri ifade etmekte olup yapılan revizyon çerçevesinde 1995-2025 dönemine ilişkin GSYH verileri güncellenmiştir. Yapılan revizyon sonuçları karşılaştırıldığında cari fiyatlarla GSYH değerleri bir önceki seriye kıyasla artış kaydetmiş, revizyonun zincirlenmiş hacim değer olarak hesaplanan reel GSYH artışına sınırlı yukarı yönlü etkisi olmuştur. Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış eski ve yeni serilerde ise kısmi farklılıklar görülmektedir.

2025 yılı üçüncü çeyreğinde ekonomik dengelenme süreci devam ederek büyüme yüzde 3,7 oranında gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde harcamalar yönüyle değerlendirildiğinde, özel tüketim bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4,8 oranında artarken kamu tüketimi harcamaları yüzde 0,8 oranında sınırlı artmıştır. Toplam sabit sermaye yatırımlarında aynı dönem itibarıyla yüzde 11,7 oranında güçlü bir artış gerçekleşmiştir. Böylece toplam nihai yurt içi talep büyümeye 6,1 puan katkıda bulunmuştur. Bu dönemde net mal ve hizmet ihracatı büyümeye negatif 1,0 puan etki etmiştir.

Tablo 3.1: Büyüme Hızları ve Talep Unsurları

(2009=100 Zincirlenmiş Hacim, Yıllık Artış, %)

	Yıllık		2024				2025			
	2023	2024	I	II	III	IV	I	II	III	9 Ay
GSYH	5,0	3,3	5,3	2,3	2,8	3,2	2,5	4,9	3,7	3,7
Tarım	0,4	5,1	8,3	5,2	3,3	7,9	-0,7	-5,5	-12,7	-9,7
Sanayi	2,5	0,2	3,9	-1,8	-2,2	0,8	-1,6	6,0	6,5	3,6
İmalat Sanayii	3,4	-0,5	3,2	-3,3	-3,3	1,2	-2,4	6,9	7,7	3,9
Hizmetler ¹	5,1	3,6	5,6	2,7	4,0	2,4	3,6	5,5	4,6	4,6
İnşaat	6,5	9,9	11,3	7,0	11,4	10,3	8,5	11,1	13,9	11,3
Toplam Tüketim	9,1	3,5	7,0	0,9	2,7	3,6	2,1	3,6	4,2	3,3
Kamu	2,3	-0,8	2,3	-2,9	-0,2	-1,9	2,1	-0,6	0,8	0,8
Özel	10,5	4,3	7,8	1,7	3,3	4,7	2,1	4,4	4,8	3,8
Sabit Sermaye Yatırımları	7,3	2,7	8,2	-0,3	-1,7	5,2	1,8	9,1	11,7	7,7
Stok Değişmesi ^{1,2}	-0,9	-1,2	-4,1	0,2	-1,0	-0,2	0,7	1,0	-1,5	0,0
Toplam Yurt İçi Nihai Talep	8,6	3,3	7,3	0,6	1,6	4,0	2,0	4,9	6,0	4,3
Toplam Yurt İçi Talep	8,5	2,4	3,9	0,9	0,7	4,1	3,1	6,4	4,9	4,8
Mal ve Hizmet İhracatı	-2,3	0,1	3,6	-0,5	0,2	-2,4	0,2	2,0	-0,7	0,4
Mal ve Hizmet İthalatı	12,1	-4,4	-3,1	-6,7	-10,0	1,6	2,8	8,9	4,3	5,4

Kaynak: TÜİK

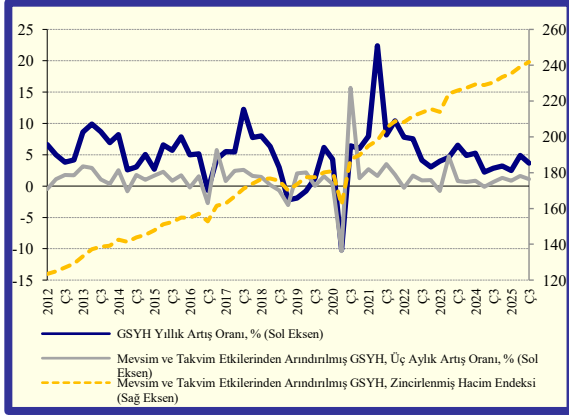
(1) T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı hesaplaması

(2) GSYH büyümesine katkı olarak verilmiştir.

2025 yılının ilk üç çeyreğinde büyüme yüzde 3,7 oranında gerçekleşirken özel tüketim, kamu tüketimi ve toplam sabit sermaye yatırımlarının büyümeye katkısı sırasıyla 2,6 puan, 0,1 puan ve 1,9 puan olmuştur. Bu dönemde net mal ve hizmet ihracatı ise büyümeye negatif 0,9 puan etki yapmıştır.

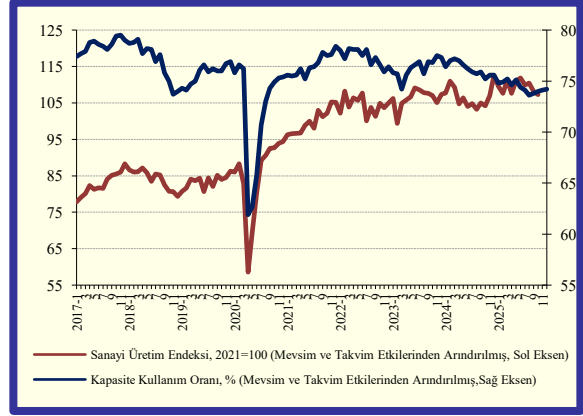
Üretim tarafından bakıldığında ise, 2025 yılının ilk üç çeyreğinde sanayi sektörü katma değeri yüzde 3,6 oranında artış kaydetmiştir. Hizmetler sektörü katma değeri aynı dönemde yüzde 4,6 oranında artmış ve büyümeye 3,0 puan katkı sağlamıştır. Tarım sektörü katma değeri ise bu dönemde kuraklık ve zirai don gibi hava koşullarındaki olumsuzluklar nedeniyle yüzde 9,7 oranında daralarak büyümeye 0,6 puan negatif etkide bulunmuştur.

Şekil 3.1: GSYH Gelişmeleri

Kaynak: TÜİK

Şekil 3.2: Sanayi Üretim Göstergeleri

Kaynak: TÜİK ve TCMB

Büyümenin öncü göstergelerine bakıldığında, 2025 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren sanayi üretiminin bir miktar ivme kaybettiği ve kapasite kullanım oranlarının ise son aylarda toparlanmaya başladığı gözlenmektedir.

Küresel koşullardaki olumsuzluklara ve uygulanan sıkı politikalara rağmen Türkiye ekonomisi 2025 yılının ilk dokuz ayında dengeli büyüme kompozisyonuyla büyümesini sürdürmüştür. İnşaat ile bilgi ve iletişim sektörlerinin katma değerinde kaydedilen yüksek oranlı artışlar ile birlikte hizmetler sektörü yılın ilk üç çeyreğinde büyümenin sürükleyicisi olmuştur. Diğer taraftan, bu dönemde sanayi sektörü büyümeye önemli katkı sunarken tarım sektörü ise hava koşullarının etkisiyle büyümeyi sınırlamıştır.

3.1.2. İşgücü Piyasası

2024 yılında işsizlik oranı bir önceki yıla göre 0,7 puan azalarak ERP (2025-2027) tahmininin altında yüzde 8,7 olarak gerçekleşmiştir. İşgücüne katılımdaki artışa rağmen özellikle hizmetler sektöründe yoğunlaşan istihdam artışları işsizlik oranındaki düşüşte etkili olmuştur. Bir önceki yıla göre 2024 yılında işgücüne katılım oranı kadınlarda 1,0 puan erkeklerde 0,8 puan artmış ve toplam işgücüne katılım oranı 0,9 puan yükselerek yüzde 54,2 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde istihdam oranı da 1,2 puanlık artışla yüzde 49,5 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3.2: İşgücü Piyasası Gelişmeleri

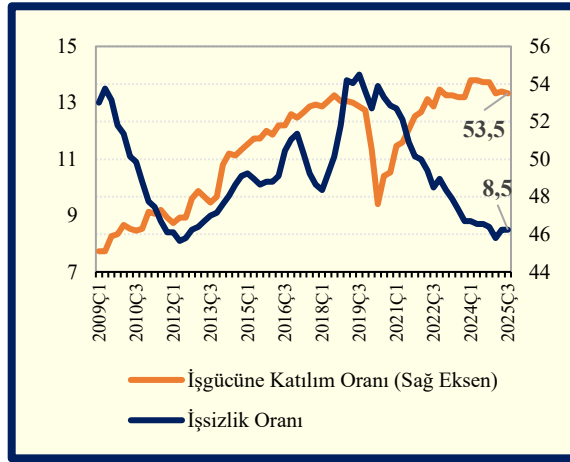
	(15+Yaş, Bin Kişi)								
	Yıllık		2024				2025		
	2023	2024	I	II	III	IV	I	II	III
Çalışma Çağı Nüfusu	65.425	65.926	65.763	65.870	65.979	66.088	66.206	66.330	66.458
İşgücüne Kat. Oranı, %	53,3	54,2	53,6	54,2	54,8	54,0	52,7	53,6	54,4
İşgücü	34.896	35.733	35.268	35.677	36.173	35.701	34.922	35.536	36.127
İstihdam	31.632	32.620	32.013	32.696	32.993	32.658	31.929	32.623	33.068
İşsiz	3.264	3.113	3.255	2.980	3.180	3.043	2.993	2.913	3.058
İstihdam Oranı, %	48,3	49,5	48,7	49,6	50,0	49,4	48,2	49,2	49,8
İşsizlik Oranı, %	9,4	8,7	9,2	8,4	8,8	8,5	8,6	8,2	8,5
Genç Nüfus, %	17,4	16,3	16,5	15,9	17,4	15,7	15,0	15,5	16,3
İstihdamın Sektör Dağılımı									
Tarım	4.695	4.827	4.254	4.896	5.163	4.658	4.178	4.601	4.998
Tarım Dışı	26.937	27.793	27.759	27.800	27.830	28.000	27.751	28.022	28.070
Sanayi	6.711	6.746	6.767	6.697	6.750	6.833	6.748	6.618	6.478
Hizmetler (İnşaat Dâhil)	20.227	21.048	20.992	21.102	21.079	21.167	21.003	21.403	21.592

Kaynak: TÜİK

2025 yılının üçüncü çeyreğinde mevsim etkisinden arındırılmış işsizlik oranı yüzde 8,5 ile tek haneli seviyelerde gerçekleşmeye devam etmiştir (Şekil 3.3). Aynı dönemde mevsim etkisinden arındırılmış istihdam oranı yüzde 49,0 ve işgücüne katılım oranı yüzde 53,5 düzeyinde gerçekleşmiştir. Mevsim etkisinden arındırılmış işgücüne katılım oranı kadınlarda yüzde 36,2 ve erkeklerde yüzde 71,2 olmuştur.

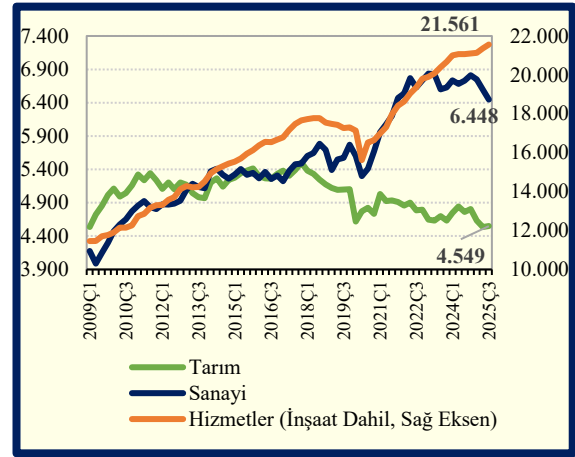
Dezenflasyon sürecinin yansıması olarak 2025 yılında istihdam artışı bir miktar hız kesmiştir. Yılın ilk üç çeyreğinde mevsim etkisinden arındırılmış istihdam, inşaat dâhil hizmetlerde 463 bin kişi artış gösterirken sanayide 364 bin kişi azalmıştır (Şekil 3.4).

Şekil 3.3: İşsizlik Oranı ve İşgücüne Katılma Oranı (Mevsimsel Düzeltilmiş, Yüzde)

Kaynak: TÜİK

Şekil 3.4: Sektörlere Göre İstihdam (Mevsimsel Düzeltilmiş, Bin Kişi)

Kaynak: TÜİK

3.1.3. Ödemeler Dengesi

2024 yılında küresel ticarete gözlenen toparlanma süreci hizmet ticaretindeki güçlü artışla desteklenirken mal ticaretinde daha sınırlı bir büyüme gerçekleşmiştir. Başta Avrupa olmak üzere ana ihracat pazarlarında ekonomik faaliyetin kademeli olarak canlanması ve dış talepteki artış ihracata olumlu yansımıştır. Bu dönemde mal ihracatı ERP (2025-2027) hedefinin sınırlı düzeyde altında 261,8 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Toplam mal ithalatı, enerji ve altın ithalatındaki aşağı yönlü görünümün de etkisiyle bir önceki ERP tahminlerine yakın seyrederek 344 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Seyahat gelirleri ise yıl boyunca yükseliş eğilimini sürdürerek bir önceki ERP tahminlerinin üzerinde 56,3 milyar dolar seviyesine yükselmiştir.

2025 yılında küresel ekonomik faaliyette gözlenen ılımlı toparlanmaya paralel olarak ihracatta artış kaydedilmiştir. Enerji fiyatları genel olarak ılımlı bir seyir izlerken 2024 yılından farklı olarak altın fiyatlarında belirgin bir artış gözlenmiştir. Bu çerçevede, dış talep koşullarındaki iyileşmenin yanı sıra iç talebin seyri ve altın kaynaklı ithalat artışı öne çıkmıştır. İthalattaki artışın ihracattaki yükselişin üzerinde gerçekleşmesi, başta dış ticaret dengesi olmak üzere cari işlemler dengesi üzerinde baskı oluşturmuştur.

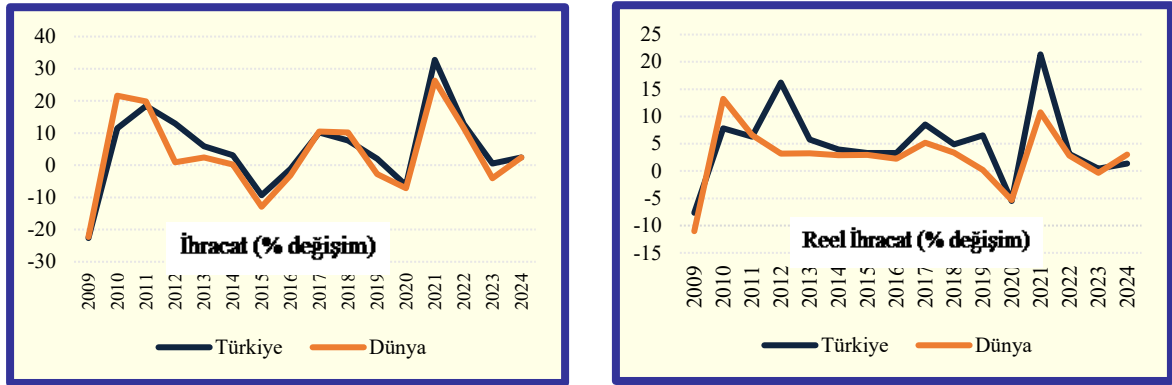
2025 yılı Ocak-Kasım döneminde ihracat bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,6 oranında artarak 247,0 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemler itibarıyla, altın fiyatlarındaki artışın da etkisiyle ithalat yüzde 5,7 oranında artarak 329,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu çerçevede, ithalat kaynaklı artışın cari denge üzerindeki baskısı devam

ederken 2025 yılı Ekim ayı itibarıyla yıllıklandırılmış cari işlemler açığı 22 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

2025 yılının Ekim ayında bir önceki yılın aynı ayına göre reel ihracat yüzde 7,0 oranında azalırken reel ithalat ise yüzde 3,3 oranında artmıştır. Aynı dönemler itibarıyla ihracat fiyatlarında yüzde 9,6, ithalat fiyatlarında ise yüzde 3,7 oranında artış yaşanmıştır.

2025 yılında AB ülkelerindeki ekonomik görünüme bağlı olarak Ocak-Kasım döneminde AB'ye ihracat, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 7,7 oranında artarak 107 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. En çok ithalat yapılan ülkeler ise Çin, Rusya ve Almanya olarak yer almıştır. Ocak-Kasım döneminde bu ülkelerden yapılan ithalatla bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla Çin ve Almanya'dan yapılan ithalatla artış gözlenmiştir.

Şekil 3.5: Nominal ve Reel İhracat Gelişmeleri

Kaynak: Dünya Ticaret Örgütü, IMF, TÜİK

2025 yılı Ocak-Ekim döneminde seyahat gelirleri, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 5,8 oranında artarak 52,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Kişi başına ortalama harcama 2025 yılının üçüncü çeyreğinde bir önceki yıla göre artış göstermiş ve yılın ilk dokuz ayında gelen turist sayısı yüzde 1,8 oranında artışla 49 milyon 173 bin kişi olarak gerçekleşmiştir.

2025 yılı Ocak-Ekim döneminde net doğrudan yabancı yatırım girişleri 3,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2025 yılının aynı döneminde portföy yatırımlarından 788 milyon dolar net çıkış, diğer yatırımlarda ise 14,5 milyar dolar net giriş kaydedilmiştir. 2025 yılının Ocak-Ekim döneminde rezerv varlıklar 13,1 milyar dolar azalmıştır.

3.1.4. Enflasyon ve Para Politikası

3.1.4.1. Enflasyon

2023 yılı sonunda yüzde 64,77 olarak gerçekleşen yıllık tüketici enflasyonu 2024 yılı sonunda yüzde 44,38 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2024 yılında tesis edilen dezenflasyonda, sıkı para politikasının neticesi olarak talep koşullarının destekleyici olması ve döviz kuru gelişmeleri etkili faktörlerden olmuştur. 2025 yıl sonunda tüketici manşet enflasyonu bir önceki yıla kıyasla 13,49 puan gerileyerek yüzde 30,89 olarak gerçekleşmiştir (Şekil 3.6).

Alt kalemler bazında incelendiğinde, 2024 yılının ikinci çeyreğinden itibaren azalış eğilimine giren gıda ve alkolsüz içecekler grubu yıllık enflasyonu, Mayıs ayındaki yüzde 70,14 seviyesinden yıl sonunda yüzde 43,58 seviyesine gerilemiştir. Grup enflasyonu

böylelikle manşet enflasyon seviyesi olan yüzde 44,38'in hafif altında gerçekleşmiştir. 2025 yılı ilk yarısında gıda fiyatları dezenflasyonu sürecinde hem işlenmiş hem işlenmemiş gıda alt gruplarının katkısı gözlenmiştir. İlk çeyrekte ekmek ve tahıl ürünleri görece yatay seyrederken dezenflasyona katkı diğer işlenmiş gıda fiyatlarından gelmiştir. İşlenmemiş gıda tarafında ise kırmızı ve beyaz et alt kalemlerinin dezenflasyona katkıda bulunduğu dikkat çekmiştir. Yılın üçüncü çeyreğinde ise gerek zirai donun gecikmeli etkileri gerekse kuraklığın etkisiyle gıda grubu enflasyonu dezenflasyon sürecini olumsuz etkilemiştir. Nitekim Temmuz ayında bu grupta yıllık enflasyon yüzde 27,95 seviyesinden Eylül ayında yüzde 36,06 seviyesine yükselmiştir. Alt gruplar bazında, işlenmemiş gıda fiyatları belirgin biçimde artarken işlenmiş gıda fiyatlarının da daha zayıf bir biçimde de olsa artış eğilimini sürdürdüğü izlenmiştir. İşlenmemiş gıda grubunda, taze meyve ve sebze fiyatlarındaki artış önemli rol oynamıştır. İlgili çeyrekte işlenmiş gıda alt gruplarından ekmek ve tahıllar, süt, peynir ve diğer süt ürünleri ve katı sıvı yağlar fiyatları da yükselmiştir. Ağustos ayına kadar yıllık bazda manşet enflasyonun altında kalan gıda enflasyonu Ağustos ayı itibarıyla manşet enflasyonun üzerinde gerçekleşmiştir. Eylül ve Ekim aylarında manşet enflasyonun üzerinde seyreden gıda enflasyonu, Kasım ayında manşet enflasyonun altında gerçekleşmiş ve 2025 yılını ise sonunda yüzde 28,31 seviyesinde kaydedilmiştir.

Enerji fiyatları 2023 yılında yüzde 27,19 oranında artış kaydederek önceki yılki seyrinin altında gerçekleşmiştir. 2024 yılının ilk yarısında güçlü artış gösteren enerji fiyatları yılın son çeyreğinden itibaren dezenflasyon sürecine katkı verecek seviyelerde gerçekleşmiştir. Bu gelişmede konut grubuna yönelik enerji fiyatları ve şebeke suyu fiyatlarındaki olumlu gidişat etkili olmuştur. 2025 yılı ilk yarısında, enerji enflasyonu görece yatay seyretmiştir. Yılın ikinci yarısında petrol fiyatlarındaki düşüşün de etkisiyle enerji grubunda düşüş göstermeye başlayan enflasyon üçüncü çeyreği yıllık yüzde 34,73 ile tamamlamıştır. Ekim ayında ılımlı seyrine devam eden enerji fiyatları, Kasım ayında temelde ham petrol fiyat gelişmelerinden ayrılan motorin ürün fiyat gelişmelerinin akaryakıt grubunu sürüklemesiyle yükselmiştir. Aralık ayı itibarıyla enerji fiyatları yatay seyrederken yıllık enflasyon bu grupta yüzde 35,06 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Temel mal grubu enflasyonu ise 2023 yılında yıllık yüzde 52,81 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2024 yılının Nisan ayından itibaren temel mallar grubunda dezenflasyon başlamıştır. Senenin kalanında 30 puana yakın düşüş gösteren temel mallar enflasyonu, 2024 yılı sonunda yüzde 27,43 ile manşet enflasyonun 17 puan altında değer almıştır. 2025 yılının ilk üç aylık döneminde temel mal enflasyonu düşüşüne devam ederek dezenflasyonu destekleyici konumunu sürdürmüştür. İlk çeyrekte giyim ve ayakkabı ile altın hariç dayanıklı mal grupları temel maldaki olumlu gidişatta etkili olmuştur. Dayanıklı mal grubunda otomobil alt grubu dışındaki alt grupların ilk çeyrekte dezenflasyona katkı verdikleri, otomobil grubu enflasyonunun ise görece yatay seyir izlediği görülmüştür. Yılın ilk çeyreğinde dezenflasyona katkı veren temel mallar grubu enflasyonu Mart ayında finansal piyasalarda gözlenen gelişmeler neticesinde yılın ikinci çeyreğinde ılımlı bir oranda yukarı yönde seyretmiştir. Böylelikle Mart ayında yıllık yüzde 19,39 olan temel mal grubu enflasyonu Haziran ayında yüzde 21,09'a ulaşmıştır. Bu yükselişte otomobil ile elektrikli ve elektriksiz aletler fiyatları rol oynamıştır. Öte yandan, talep koşullarının dezenflasyonist seviyede olmasının döviz kuru gelişmelerinin enflasyon üzerinde etkisini azalttığı

değerlendirilmektedir. Yılın ikinci çeyreğinde ılımlı artış gösteren temel mallar yıllık enflasyonunun, üçüncü çeyrekte ise yüzde 20’li seviyelerde yatay seyrettiği görülmüştür. Yılın son aylarında ise sınırlı bir miktar gerileyen temel mallar grubu enflasyonu yılı yüzde 17,71 ile manşet enflasyonun 13,18 puan altında kapatmıştır.

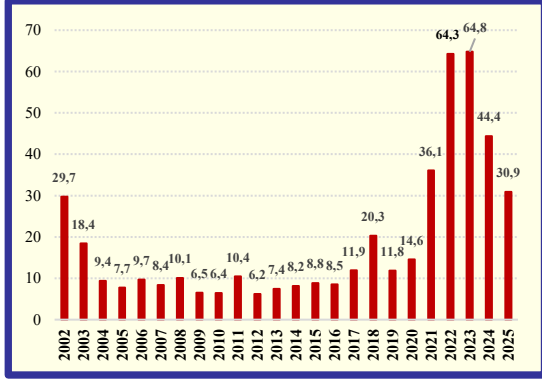
Hizmet grubu yıllık enflasyonu, 2024 yılını yüzde 65,73 ile manşet enflasyonun 21,35 puan üzerinde tamamlamıştır. Bu grupta yıllık enflasyon 2025 yılında önemli ölçüde gerilese de diğer alt gruplara kıyasla yüksek seyretmiştir. Bu gelişmede, konut piyasasına özgü arz kısıtları, asgari ücret artışı, yönetilen/yönlendirilen fiyat ve maktu vergi güncellemeleri ile dönemsel fiyatlamaya tabi ve geriye doğru endeksleme davranışının yüksek olması etkili olmuştur. 2025 yılının ilk üç ayında hizmet grubunda yıllık enflasyon gerilemekle birlikte yüksek seviyesini korumuş; bu dönemde özellikle eğitim ve kira kalemleri öne çıkmıştır. Kira grubu, deprem ve kentsel dönüşüm çalışmaları gibi konut sektörüne özgü unsurların da etkisiyle grubun geri kalanına kıyasla daha belirgin bir atalet sergilemiştir. Bunun yanında, eğitim hizmetlerinin geçmiş enflasyona dönük fiyat belirleme davranışı, hizmet enflasyonundaki yavaşlamanın hızını sınırlamıştır. İkinci çeyrekte, eğitim ve kira kalemleri hizmet grubunda en yüksek artışları göstermeye devam etmekle birlikte jeopolitik gelişmelere bağlı olarak akaryakıt fiyatlarındaki yükseliş ulaştırma hizmetleri enflasyonunu olumsuz etkilemiştir. 2025 yılının üçüncü çeyreğinde yeni eğitim döneminin başlamasıyla dönemsel fiyatlama yapılan ve geçmiş enflasyona endeksleme eğilimi güçlü olan üniversite, yurt ve okul servisi ücreti gibi kalemler yüksek fiyat artışlarıyla dikkat çekmiştir. Ayrıca mevsimsel olarak sözleşme yenileme oranının yüksek olmasıyla kira enflasyonundaki artışlar devam etmiştir. Diğer yandan, toplam talebin güç kaybetmeye devam etmesiyle lokanta-otel, eğlence ve kültür hizmetleri gibi talebe duyarlı alt gruplarda fiyat artışlarının yavaşladığı dikkat çekmiştir. Yılın son çeyreğindeki daha ılımlı fiyat artışlarına rağmen Aralık ayı itibarıyla yıllık hizmet enflasyonu yüzde 43,99 ile manşet enflasyonunun üzerinde değer almıştır.

Toplam talep yıl boyunca dezenflasyonist düzeyde seyretmiştir. Kredi kullanımı da yıl genelinde ılımlı bir görünüm sergilemiştir. TL’deki değer kaybının geçmiş yıllara göre daha sınırlı olmasıyla enflasyonist baskılar hafiflemiştir. Asgari ücretin 2025 yılında sadece Ocak ayında artırılmasıyla özellikle yılın ikinci yarısında ücret kaynaklı baskıların zayıfladığı gözlenmiştir. Emtia fiyatları jeopolitik gelişmeler ve artan tarifelerle birlikte yıl içerisinde dalgalı bir seyir izlemiştir. Enflasyon beklentileri iyileşme göstermiş ve ara hedef niteliğindeki enflasyon tahminlerinin üzerinde seyretmiştir. Bu gelişmelerin yanı sıra, son dönemde taze meyve ve sebze kaynaklı olarak gıda grubu güçlü fiyat artışlarıyla manşet enflasyonu yukarıya çekmiştir. Arz kısıtları ve güçlü geriye doğru endeksleme davranışı ile kira ve eğitim kalemleri manşet enflasyonu önemli ölçüde olumsuz etkileyen gruplar olarak öne çıkmıştır. Çekirdek enflasyon göstergelerinden C endeksinin yıllık enflasyonu manşet endeksteeki düşüş eğilimiyle uyumlu biçimde sürmüş, 2025 yılı sonunda önceki yıla kıyasla 14,26 puan düşüşle yüzde 31,08 olarak gerçekleşmiştir (Şekil 3.7).

Öte yandan, 2024 yılı ilk yarısında yükselen yıllık yurt içi üretici enflasyonu, takip eden dönemde önemli ölçüde gerileyerek 2024 yılı sonunda yüzde 28,52 olmuştur. Yıl genelinde jeopolitik gelişmeler ve artan tarifelerle birlikte metal fiyatlarındaki dönemsel artışların da etkisi hissedilmiştir. Buna karşın taşımacılık maliyetlerinde görülen gerileme ve arz zinciri baskılarının tarihsel ortalamalarına yakın seyretmesi maliyet baskılarını sınırlayan unsurlar

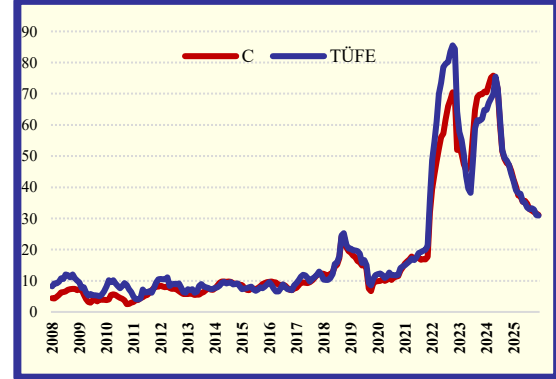
olmuştur. Bu gelişmelerle, 2025 yılı üretici enflasyonu Aralık ayında yüzde 27,67 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Şekil 3.6: Yıllık Enflasyon Gerçekleşmeleri (TÜFE, %)

Kaynak: TÜİK

Şekil 3.7: TÜFE ve Çekirdek TÜFE (Yıllık % Değişim)

Kaynak: TÜİK

3.1.4.2. Para Politikası

TCMB, 2023 yılı Haziran ayında başlattığı parasal sıkılaştırma süreci kapsamında 2024 yılı Ocak ayında politika faizini 250 baz puan artırarak yüzde 45 düzeyine çıkarmış ve dezenflasyonun tesisi için gerekli parasal sıkılık düzeyine ulaşıldığı değerlendirmesinde bulunmuştur. Bu çerçevede parasal sıkılık düzeyinin gecikmeli etkilerini ve parasal aktarımı destekleyen diğer politika adımlarını da göz önünde bulundurarak politika faizi Şubat ayında sabit tutulmuştur. 2024 yılı Mart ayında finansal piyasalarda oynaklık gözlenmiş ve enflasyon görünümünde bozulma olmuştur. TCMB, söz konusu gelişmeleri dikkate alarak Mart ayında politika faizini yüzde 50 düzeyine yükseltmiştir. Politika faizi Nisan-Kasım döneminde, yüzde 50 düzeyinde sabit tutulmuş, Aralık ayında ise enflasyon görünümündeki iyileşmenin etkisiyle 250 baz puan indirilmiştir. Politika faizinin sabit tutulduğu dönemde, enflasyon üzerindeki yukarı yönlü risklere karşı ihtiyatlı duruşun korunacağı yönünde güçlü bir iletişim kurulmuştur. TCMB, enflasyonda belirgin ve kalıcı bir bozulma öngörülmesi durumunda para politikası araçlarını etkili şekilde kullanacağını ve kararlarını enflasyon görünümü odaklı, ihtiyatlı ve toplantı bazlı bir yaklaşımla alacağını belirtmiştir. 2024 yılı boyunca TCMB parasal aktarım mekanizmasını destekleyici makroihtiyati adımlar atmaya ve parasal aktarımın güçlendirilmesi amacıyla TL mevduatı destekleyen uygulamalara devam etmiştir.

TCMB, 2025 yılının Ocak ayında politika faizini 250 baz puanlık bir indirim ile yüzde 45 seviyesine düşürmüştür. Enflasyon beklentilerinin ve fiyatlamaya davranışlarının iyileşme eğilimi sergilemekle birlikte, dezenflasyon süreci açısından risk unsuru olmaya devam ettiğini ifade eden TCMB, enflasyonda kalıcı düşüş ve fiyat istikrarı sağlanana kadar sıkı para politikası duruşunun sürdürüleceğinin altını çizmiştir. Ayrıca, politika faizinin enflasyon gerçekleştirmeleri, ana eğilimi ve beklentileri göz önünde bulundurularak öngörülen dezenflasyon sürecinin gerektirdiği sıkılığı sağlayacak şekilde belirleneceğini ifade etmiştir. Bununla birlikte, TCMB, para politikasındaki kararlı duruşun yurt içi talepte dengelenme, TL’de reel değerlenme ve enflasyon beklentilerinde düzelme vasıtası ile dezenflasyon sürecini güçlendirmekte olduğunu vurgulamış, maliye politikasının artan eş güdümünün de bu sürece önemli katkı sağlayacağını belirtmiştir.

TCMB, politika faizini Ocak ayından sonra Mart ayı toplantısında da 250 baz puan indirmiştir. Mart ayında ayrıca finansal piyasalarda yaşanan gelişmeleri değerlendirmek üzere bir ara toplantı yapılmıştır. 20 Mart 2025 tarihli ara Para Politikası Kurulu toplantısında finansal piyasalardaki gelişmelerin enflasyon görünümü açısından oluşturabileceği riskler değerlendirilerek sıkı parasal duruşu destekleyici tedbirler alınmıştır. Bu doğrultuda Merkez Bankası gecelik vadede borç verme faiz oranının yüzde 44'ten yüzde 46'ya yükseltilmesine, politika faizi ve gecelik borçlanma faiz oranlarının ise sırasıyla yüzde 42,5 ve yüzde 41 oranında sabit tutulmasına karar verilmiştir. Ayrıca, bir hafta vadeli repo ihalelerine bir süre ara verilmiş ve fonlama gecelik borç verme faiz oranından yapılmıştır. Parasal aktarım mekanizmasını desteklemeye yönelik olarak 2 ay vadeli TL depo alım ihalesi açılmış ve sterilizasyonun ortalama vadesi uzatılmıştır. Buna ek olarak likidite araçlarının çeşitliliğini artırmak amacıyla likidite senetleri ihraç edilmeye başlanmıştır. 24 Mart 2025 ve 4 Nisan 2025 tarihleri arasında 28 ila 32 gün vadeli likidite senetleri ihraç edilmiştir. 28 Mart 2025 tarihinden itibaren Hazine ve Maliye Bakanlığı ile eş güdüm içerisinde tahvil piyasasındaki likidite koşullarını desteklemeye yönelik olarak doğrudan tahvil alımlarına başlanmıştır.

Nisan ayında TCMB, finansal piyasalardaki gelişmelerin enflasyonun ana eğilimi üzerindeki etkilerine dikkat çekerek politika faiz oranının yüzde 42,5'ten yüzde 46'ya; Merkez Bankası gecelik vadede borç verme faiz oranının yüzde 46'dan yüzde 49'a, gecelik vadede borçlanma faiz oranının ise yüzde 41'den yüzde 44,5'e yükseltilmesine karar vermiştir. Ayrıca, 20 Mart 2025 tarihinde ara verilen 1 hafta vadeli repo ihalelerine Nisan ayı içerisinde yeniden başlanmıştır. TCMB, enflasyon beklentileri ve fiyatlama davranışlarının dezenflasyon süreci açısından risk unsuru olmaya devam ettiğine dikkat çekerken küresel ticarete artan korumacı eğilimlerin küresel iktisadi faaliyet, emtia fiyatları ve sermaye akımları üzerinden olası etkilerini yakından izlendiğini de ifade etmiştir. Bu doğrultuda, politika faizinin; enflasyon gerçekleştirmeleri, ana eğilimi ve beklentileri göz önünde bulundurularak ihtiyatlı ve toplantı bazlı bir yaklaşımla, öngörülen dezenflasyon sürecinin gerektirdiği sıklığı sağlayacak şekilde belirleneceğinin altı çizilmiştir. TCMB, para politikasındaki kararlı duruşun yurt içi talepte dengelenme, TL'de reel değerlenme ve enflasyon beklentilerinde düzelme vasıtası ile dezenflasyon sürecini güçlendireceğini tekrarlarken maliye politikasının artan eş güdümünün de bu sürece önemli katkı sağlayacağını ifade etmiştir. Bununla birlikte, enflasyonda belirgin ve kalıcı bir bozulma öngörülmesi durumunda para politikası duruşunu sıkılaştıracağını yeniden belirtmiştir.

Haziran ayındaki toplantısında, enflasyonun ana eğiliminin Mayıs ayında gerilediğini, Haziran ayında da ana eğilimdeki düşüşün devam ettiğini değerlendiren TCMB, politika faizinin yüzde 46 oranında sabit tutulmasına karar vermiştir. Temmuz ayında, talep koşullarının dezenflasyonist etkisinin arttığını belirten TCMB, politika faiz oranını yüzde 46'dan yüzde 43'e indirmiştir. Bununla birlikte TCMB, enflasyon beklentileri ve fiyatlama davranışlarının dezenflasyon süreci açısından risk unsuru olmaya devam ettiğinin altını çizmiş, jeopolitik gelişmelerin ve küresel ticarete artan korumacılığın dezenflasyon sürecine olası etkilerinin yakından takip edildiğini ifade etmiştir. Ayrıca, enflasyonda belirgin ve kalıcı bir bozulma öngörülmesi durumunda tüm para politikası araçlarının etkili şekilde kullanılacağını yinelemiştir.

Eylül ayında TCMB, enflasyonun ana eğiliminin Ağustos ayında yavaşladığı ve talep koşullarının dezenflasyonist düzeyde olduğu değerlendirmesiyle politika faiz oranını yüzde 43'ten yüzde 40,5'e indirmiştir. TCMB, Ekim ayı toplantısında enflasyonun ana eğiliminin Eylül ayında yükseldiğine ve talep koşullarının dezenflasyonist düzeyde olmakla birlikte dezenflasyon sürecinin yavaşladığına dikkat çekmiştir. TCMB başta gıda olmak üzere son dönem fiyat gelişmelerinin enflasyon beklentileri ve fiyatlama davranışları kanalıyla dezenflasyon süreci üzerinde oluşturduğu risklerin belirginleştiğini vurgulamış ve bu gelişmeler karşısında TCMB, Ekim ayında sınırlı bir indirim yaparak politika faizini yüzde 39,5 düzeyine getirmiştir. Kasım ayında tüketici enflasyonu gıda fiyatlarındaki gelişmelerle beklenenden düşük gerçekleşmiştir. Enflasyonun ana eğilimi Eylül ayındaki artıştan sonra Ekim ve Kasım aylarında bir miktar gerilemiştir. Son çeyreğe ilişkin öncü göstergeler talep koşullarının dezenflasyon sürecine verdiği desteğin sürdüğüne işaret etmektedir. Bu gelişmeler karşısında TCMB Aralık ayında politika faizini yüzde 38'e indirmiştir. Buna ilaveten, politika faizine ilişkin kararların, enflasyon görünümü odaklı, toplantı bazlı ve ihtiyatlı bir yaklaşımla gözden geçirileceği ifade edilmiş, enflasyon görünümünün ara hedeflerden belirgin bir biçimde ayrışması durumunda, para politikası duruşunun sıkılaştırılacağı bir kez daha vurgulanmıştır.

TCMB, parasal aktarım mekanizmasını güçlendirmek amacıyla makroihtiyati uygulamalara devam etmiştir. KKM hesaplarından TL hesaplara geçiş hedefleri ve zorunlu karşılık oranlarına ilişkin düzenlemelerde bulunmuştur. Bu çerçevede, KKM bakiyesindeki azalışın desteklenmesi amacıyla 20 Aralık 2024 tarihinde KKM'nin TL'ye geçişine ve yenilenmesine ilişkin toplam hedef yüzde 70'ten yüzde 60'a indirilmiş ve KKM hesapları için belirlenen asgari faiz oranı politika faizinin yüzde 70'inden yüzde 50'sine düşürülmüştür. Ayrıca, KKM için tesis edilmesi gereken zorunlu karşılıklara faiz veya telafi ödemesi uygulaması yeni açılan ve yenilenecek olan KKM hesapları için kaldırılmıştır. 2025 yılında KKM'den çıkış stratejisi sürdürülmüş, 2 Ocak 2025 tarihinde döviz yükümlülüğü olan tüzel kişilerin döviz veya TL cinsinden mevduat ve katılma hesaplarına sağlanacak desteğin kaldırılmasına karar verilmiştir. 20 Ocak 2025 tarihinde döviz ve altın dönüşümlü kur korumalı mevduat ve katılma hesaplarında 6 ve 12 ay vadeli hesap açma ve yenileme işlemlerinin aynı gün itibarıyla sonlandırılmasına karar verilmiştir. Parasal aktarım mekanizmasının güçlendirilmesi amacıyla 4 Şubat 2025 tarihinde bankaların 1 yıla kadar (1 yıl dâhil) vadeli TL cinsinden yurt dışı repo işlemlerinden sağlanan fonlar, yurt dışından kullanılan krediler ve yurt dışı bankalar mevduatı (katılım fonu) yükümlülükleri için zorunlu karşılık oranı yüzde 8'den yüzde 12'ye yükseltilmiştir. KKM hesaplarından çıkış stratejisi kapsamında tüzel kişilerin tüm KKM hesaplarında hesap açma ve yenileme işlemleri 15 Şubat 2025 itibarıyla sonlandırılarak tüzel kişi KKM hesapları KKM'nin TL'ye geçişine ve yenilenmesine ilişkin hedeflerden çıkarılmıştır. 21 Haziran 2025 tarihinde yapılan duyuru ile gerçek kişi TL mevduat payı yüzde 60'ın altında olan bankalar için hedef oranlar artırılırken yüzde 60 ile yüzde 65 arasında olan bankalara aylık 0,4 puan artış hedefi getirilmiştir. KKM hesaplarına uygulanan zorunlu karşılık oranı yüzde 33'ten yüzde 40'a yükseltilmiştir. Bu hesaplar için belirlenen asgari faiz oranı politika faizinin yüzde 50'sinden yüzde 40'ına indirilmiştir. KKM'den TL'ye geçiş hedefi kaldırılırken KKM'nin yenilenmesi ve TL'ye geçişine ilişkin toplam hedef korunmuştur. 23 Ağustos 2025 tarihi itibarıyla KKM hesap açma ve yenileme işlemleri sonlandırılmış ve buna bağlı olarak KKM'nin yenilenmesi ve

TL'ye geçişine ilişkin hedefler kaldırılmıştır. Ayrıca, 17 Ekim 2025 tarihinde yapılan değişiklikle TL mevduat payı artış hedefleri aşağı yönlü güncellenmiştir.

Makroihtiyati politikalar KKM ile sınırlı kalmamış, kredilere yönelik düzenlemeler de uygulamaya konmuştur. Bu kapsamda, 16 Ağustos 2025 tarihinden itibaren kredi büyüme oranlarının hesaplama dönemi dört haftadan sekiz haftaya çıkarılarak kredi büyüme sınırlarının yönetilmesinde esneklik sağlanmıştır. 1 Ekim 2025 tarihinden geçerli olmak üzere, TL cinsinden kredi kartı nakit çekim veya kullanım işlemleri ile kredili mevduat hesapları için uygulanan aylık azami faiz oranlarında 25 baz puan indirim yapılmıştır.

2025 yılı içerisinde fonlama ve sterilizasyon araçları, değişken likidite koşulları çerçevesinde etkin şekilde kullanılmıştır. TCMB net döviz pozisyonundaki iyileşmenin etkisiyle 2024 yılının ikinci yarısından itibaren kalıcı hâle gelen likidite fazlası, 2025 yılı Mart ayında finansal piyasalarda görülen oynaklık sonrası Nisan ayında likidite açığına dönmüştür. İzleyen dönemde, TCMB rezerv birikiminin katkısıyla Temmuz ayı ortası itibarıyla sistemde yeniden kalıcı likidite fazlası oluşmuştur. 2025 yılı boyunca likidite açığı ve likidite fazlası koşullarında fonlama ve sterilizasyon araçları etkin şekilde kullanılarak ikincil piyasa faizlerinin gerekli görülen parasal sıkılık düzeyinde oluşturulması sağlanmıştır. Bu çerçevede, likidite senetleri ihraç edilmiş, Mart ayında ara verilen 1 hafta vadeli repo ihalelerine Nisan ayında tekrar başlanılmış ve ayrıca döviz cinsinden mevduat için TL cinsinden bloke tesis edilmek üzere ilave zorunlu karşılık uygulaması getirilmiştir.

TCMB'nin resmî rezervleri 17 Ekim 2025'te 198,4 milyar dolar ile tarihi zirvesine ulaşmıştır. 26 Aralık 2025 tarihli güncel veriye göre, 193,9 milyar dolar seviyesinde olan uluslararası brüt rezervlerin 116,9 milyar dolar karşılığı altın rezervlerinden, geriye kalan 77 milyar doları ise döviz rezervlerinden oluşmaktadır.

3.1.5. Finansal Sektör

Sermaye Piyasası

Sermaye piyasalarının talep tarafında, 2025 yılında 17 şirket tarafından gerçekleştirilen ilk halka arzlarda, 43,1 milyar TL finansman toplanmıştır. Paylar dışındaki sermaye piyasası araçlarında ise toplam ihraç miktarı 12 Aralık 2025 tarihi itibarıyla 2,4 trilyon TL'ye ulaşmış bulunmaktadır. Piyasanın arz tarafında, pay piyasası yatırımcı sayısı 2025 yılı Kasım ayı sonu itibarıyla 6,4 milyon olarak gerçekleşmiştir. Toplam portföy büyüklüğü 7,3 trilyon TL'ye ulaşan yatırım fonlarının ise 5,7 milyon yatırımcısı bulunmaktadır. Diğer taraftan emeklilik fonu portföy büyüklüğü de 2025 Kasım ayı sonu itibarıyla 1,9 trilyon TL'ye ulaşmış olup bireysel emeklilik sisteminde 15,7 milyon yatırımcı bulunmaktadır.

Sermaye piyasalarına ilişkin 2025 yılında gerçekleşen önemli gelişmeler aşağıda özetlenmektedir:

- 2024 yılında Sermaye Piyasası Kanunu'nda yapılan değişiklikle Sermaye Piyasası Kurulunun (SPK) kripto varlık hizmet sağlayıcılarına ilişkin yetkilerinin tanımlanması ve bu kuruluşların faaliyetlerine ilişkin temel esasların belirlenmesini takiben, 2025 yılı Mart ayında, kripto varlık hizmet sağlayıcıların çalışma usul ve esasları ile sermaye yeterliliği ve kuruluş ve faaliyet esaslarına ilişkin düzenlemeler

yayımlanmış olup kripto varlık hizmet sağlayıcılarının yetkilendirilmesine ilişkin inceleme çalışmaları devam etmektedir.

- SPK düzenlemelerine tabi kuruluşlarda siber dirençliliğin güçlendirilmesi amacıyla, bilgi sistemlerinin yönetimine ilişkin düzenleme son teknolojik gelişmeler ve uygulamalar kapsamında güncellenmiştir.
- Borsa İstanbul tarafından yayımlanan endekslerin hesaplanması, yönetimi, gözetimi ve çıkar çatışmalarının engellenmesine ilişkin uluslararası standartlarla uyumlu olarak düzenlemeler yürürlüğe girmiştir.
- 2024 yılında faaliyete geçen Finansal Okuryazarlık Platformu üzerinden sağlanan ücretsiz eğitimlere ek olarak SPK ile ilgili kamu kurumları ve STK'ler arasında imzalanan protokoller aracılığıyla belirli gruplara (gençler, kadınlar, çeşitli meslek grupları) yönelik eğitim faaliyetleri 2025 yılında da sürdürülmüştür.

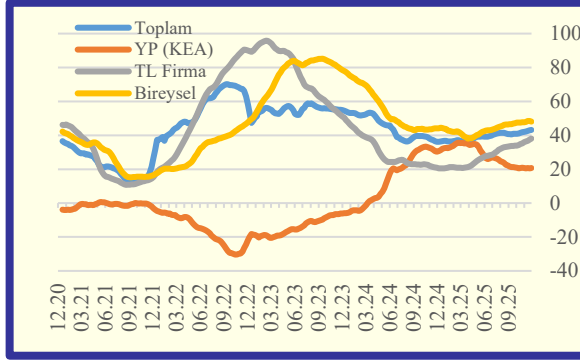
Bankacılık Sektörü

Sıkılaşan finansal koşullar altında 2023 yılı ikinci yarısından itibaren yavaşlayan kredi büyümesi 2024 yılı ikinci yarısından bu yana yataya yakın bir seyir izlemektedir. Mevcut dönemde, TL firma kredileri ile YP krediler, toplam kredilerin altında büyüme sergilemiştir. Bireysel krediler, bireysel kredi kartları (BKK) gelişmeleri ve ihtiyaç kredileri kaynaklı olarak toplam kredi büyümesini yukarı yönlü etkilemektedir (Şekil 3.8). Bireysel krediler Kasım ayı sonunda yüzde 48 oranında büyümüştür. TL firma yüzde 38 büyürken YP krediler yüzde 21 oranında büyümüştür.

2025 yılında, kredi büyüme sınırları, TL'ye geçiş ve yenileme hedefleri, TL pay hedefleri, zorunlu karşılık oranları ve faizleri ile KKM hesaplarına uygulanan asgari faiz oranları gibi makroihtiyati araçlar, TL tasarruflarını desteklemek ve bankacılık sistemindeki döviz ve dövize bağlı yükümlülüklerden doğabilecek olası riskleri yönetmek için aktif olarak kullanılmıştır.

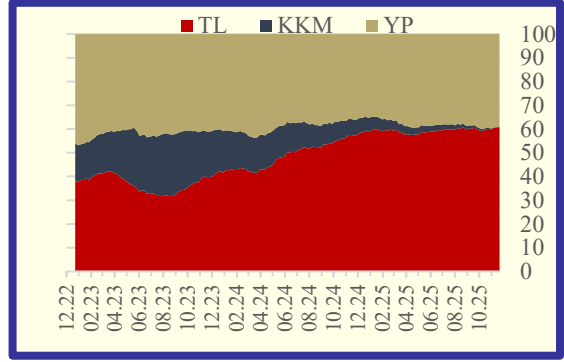
Para politikası aktarım mekanizmasını desteklemek, kredi talebindeki dalgalanmaların önüne geçerek iç talepte dengelenme sağlamak ve üretim kapasitesini korumak amacıyla kredi büyüme sınırları uygulanmaktadır. Uygulanan politikanın etkinliğini artırmak amacıyla kredi kalemlerinde büyüme sınırları güncellenebilmektedir. 2025 yılı Ağustos ayında yapılan son değişiklik ile dört haftalık dönemler için belirlenen kredi büyüme sınırları, sekiz haftalık dönemler için uyumlaştırılmış ve ilgili kısıtlar TL KOBİ kredilerinde yüzde 5, diğer TL firma kredilerinde yüzde 3 ve YP kredilerde yüzde 1, ihtiyaç ve taşıt kredilerinde yüzde 4 olarak belirlenmiştir. Kredi büyüme kısıtları, dezenflasyon patikası ile kredi büyümesinin uyumlu seyrine katkı sağlamasının yanı sıra TL kredilerin payının korunmasında etken olmaktadır. YP kredilere uygulanan aylık büyüme sınırı yüzde 0,5'e düşürülerek finansal koşullardaki sıkılık artırılmış, kredi talebindeki dalgalanmaların önüne geçilmiştir. TL ticari kredilerde ise yüzde 2 olan aylık büyüme sınırı farklılaştırılmış ve KOBİ kredileri için yüzde 2,5 ve diğer ticari krediler için yüzde 1,5 olarak belirlenmiştir.

Şekil 3.8: Yıllık Kredi Büyümesi (%)

Kaynak: TCMB

Şekil 3.9: Mevduat Kompozisyonu (%)

Kaynak: TCMB

2025 yılında, sıkı para politikası duruşu sürdürülürken makroihtiyati politika çerçevesi sadeleştirilmiş, dezenflasyon süreci ve sistemdeki TL tasarruf eğilimi ile uyumlu olarak kalibre edilmiştir. Piyasa mekanizmasının işlevselliğini artırmak ve makro finansal istikrarı güçlendirmek amacıyla 2025 yılı boyunca makroihtiyati politika çerçevesinde sadeleşme adımlarına devam edilmiştir. Makroihtiyati çerçevede yapılan en önemli sadeleşme adımları arasında ağustos ayında KKM hesap açma ve yenileme işlemlerinin (YUVAM² hesapları hariç) sonlandırılmasıdır (Tablo 3.3). KKM hesaplarının açılması ve yenilenmesi uygulanmasının sonlandırılmasına paralel olarak KKM'nin TL'ye geçişine ve yenilenmesine ilişkin toplam hedef kaldırılmıştır. Tüzel kişiler için KKM hesabı açma ve yenileme işlemleri Şubat ayında sonlandırılmış, ardından 23 Ağustos'ta gerçek kişiler için de KKM'nin sona ereceği duyurulmuştur. KKM bakiyesi son iki yılda kademeli ve istikrarlı bir şekilde azalmıştır. En yüksek seviyesinde, KKM bakiyesi 2023 yılında toplam mevduatın yaklaşık yüzde 26'sını oluştururken Kasım 2025 itibarıyla toplam mevduatın yüzde 0,1'ine gerilemiştir (Şekil 3.9).

Bireylerin döviz talebiyle doğrudan ilişkili olan döviz kuru oynaklığının azalmasına bağlı olarak hanehalkının TL tercihi artmıştır. Toplam mevduat içinde TL payı son aylarda yüzde 60 civarında dengelenmiştir. Öte yandan, hanehalkı tasarruflarını başta menkul kıymet yatırım fonları ve emeklilik fonları gibi alternatif araçlarla çeşitlendirmektedir. Sistemde yatırım fonlarının önemi artarken menkul kıymet yatırım fonlarındaki TL'nin payı yüzde 60'a yakın gerçekleşmektedir. Bu durum, alternatif tasarruf araçları dikkate alındığında da TL tercihinin öne çıktığını göstermektedir.

Gerçek ve tüzel kişi TL mevduat aylık artış hedefleri korunmuş, hedeflerin gerçekleşmemesi hâlinde uygulanan komisyon oranları artırılmıştır. 1 aydan uzun vadelerde de değişken faizli TL mevduat açılabilmesine imkân tanınarak mudilere sunulan TL mevduat ürünleri çeşitlendirilmiştir.

TL tercihinin artırmak amacıyla TCMB'nin bankalar için zorunlu karşılık oranları kapsamında düzenlediği TL pay hedefi, Haziran ayında yüzde 65'e yükseltilmiştir. 28 Kasım itibarıyla, 1-3 ay vadeli bileşik TL mevduat faiz oranları, ikinci tur politika indirimlerinin başladığı 18 Temmuz'a kıyasla yaklaşık 8,8 puan gerilemiştir. Aynı dönemde TL tercihi güçlü seyrini sürdürmüş, toplam mevduattaki TL payı, para politikası duruşu ve makroihtiyati

2 Yurt dışındaki yerleşik kişilerin tasarruflarını Türkiye'deki bankalarda değerlendirmelerini sağlayan ve Merkez Bankası'na kur koruma güvencesinin yanı sıra ilave getiri imkânı sunan bir Türk lirası hesabıdır.

çerçevenin sıkı duruşunun bir yansıması olarak 111 baz puan artmıştır. TL payındaki bu artış KKM hesaplarının sonlandırıldığı bir ortamda görülmüştür. Cazip reel TL faiz oranları nedeniyle TL mevduat ile beraber 2024 ve 2025 yıllarında bankaların yurt dışından TL fonlaması da fonlama kompozisyonunda önemli bir seviyeye gelmiştir. Yurt dışından temin edilen kısa vadeli TL borçlar için zorunlu karşılık oranlarının artırılması bu kanaldan elde edilen TL fonlamanın gelişimini sınırlamıştır.

Kredi kartı işlemlerinde uygulanacak faiz oranları dönem borcu bakiyesine göre farklılaştırılmış bu yolla kredi kartı borçluluğunun azaltılması hedeflenmiştir. Ayrıca bankaların yurt dışından sağladıkları kısa vadeli fonlara uygulanan ZK oranları artırılmış ve bankaların uzun vadeli fonlama sağlamaları teşvik edilmiştir.

Tablo 3.3: 2025 Yılı Düzenlemeleri

Makroihtiyati Çerçevede Sadeleştirme Kararları	Tarih
Tüzel kişilerin KKM hesap açma ve yenileme işlemlerinin sonlandırılması	Şubat 2025
KKM hesap açma ve yenileme işlemlerinin (YUVAM hesapları hariç) sonlandırılması	Ağustos 2025
KKM'nin TL'ye geçişine ve yenilenmesine ilişkin toplam hedefin kaldırılması	Ağustos 2025
Bankaların ve finansman şirketlerinin yurt dışından doğrudan temin ettiği 1 yıldan uzun vadeli YP yükümlülüklerdeki artış tutarına yıl sonuna kadar yüzde sıfır oranında zorunlu karşılık uygulanmasına ilişkin geçici uygulamanın süresinin uzatılmaması	Aralık 2025
Döviz mevduat/katılım fonlarında vadesiz ve 1 yıla kadar vadeli YP zorunlu karşılık oranının yüzde 30, daha uzun vadelerde yüzde 26 olarak, kıymetli maden depo hesapları için vadesiz ve 1 yıla kadar vadeli YP zorunlu karşılık oranının yüzde 30, daha uzun vadelerde yüzde 26 olarak ve diğer YP yükümlülükler için 1 yıla kadar vadelerde yüzde 21, 2 yıla kadar vadelerde yüzde 10, 3 yıla kadar vadelerde yüzde 8, 4 yıla kadar vadelerde yüzde 3 ve 5 yıldan uzun vadelerde ise yüzde 0 olarak belirlenmesi	Aralık 2025
Yükümlülükler Yönelik Kararlar	
Bankaların 1 yıla kadar (1 yıl dâhil) vadeli TL cinsi yükümlülüklerinden; yurt dışı repo işlemlerinden sağlanan fonlar, yurt dışından kullanılan krediler ve yurt dışı bankalar mevduatı/katılım fonu için zorunlu karşılık oranının yüzde 8'den yüzde 12'ye yükseltilmesi	Şubat 2025
TL cinsi yurt dışı repo işlemlerinden sağlanan fonlar ve yurt dışından kullanılan krediler için 1 yıla kadar vadede yüzde 12 olan zorunlu karşılık oranının vadeye göre farklılaştırılarak; 1 aya kadar vadede yüzde 18'e, 3 aya kadar vadede yüzde 14'e yükseltilmesi	Mayıs 2025
Gerçek kişi TL mevduat payı aylık artış hedeflerinin artırılması	Haziran 2025
Asgari 3 ay vade ile açılabilen değişken faizli TL mevduat hesaplarının 1 aydan uzun vadelerde de açılabilmesine imkân sağlanması	Ağustos 2025
Aktiflere Yönelik Kararlar	
Kredi büyümesine dayalı zorunlu karşılık uygulamasında; YP krediler için aylık büyüme sınırının yüzde 0,5'e indirilmesi ve TL ticari kredilerde yüzde 2 olan aylık büyüme sınırının, KOBİ kredileri için yüzde 2,5 ve diğer ticari krediler için yüzde 1,5 olarak farklılaştırılması	Ocak 2025
Tüketici kredilerine ilişkin genel vade sınırının güncellenmesi	Şubat 2025
BDDK Kurul Kararı ile; Karar tarihi itibarıyla son ödeme tarihinde dönem borcu kısmen ya da tamamen ödenmemiş veya yeniden yapılandırılmış BKK'ye yeniden yapılandırma imkânı getirilmesi	Temmuz 2025
BDDK Kurul Kararı uyarınca BKK borçlarının yapılandırılması hâlinde uygulanacak aylık akdi faiz oranının aylık referans oran (yüzde 3,11) ile sınırlanması	Temmuz 2025
Kredi büyümesine dayalı ZK uygulamasında; hesaplama dönemlerinin dört haftadan sekiz haftaya çıkarılması	Ağustos 2025

3.2. Orta Vadeli Makroekonomik Senaryo

ERP döneminde, On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) hedefleri doğrultusunda, ekonomik dayanıklılığı koruyarak dengeli, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyümeye, kalıcı refah artışına ve adil gelir dağılımına katkı sunacak şekilde fiyat istikrarının sağlanması, finansal istikrarın korunması ve ekonominin üretkenliğinin artırılması yoluyla rekabetçi konumunun güçlendirilmesi temel amaçtır.

Program boyunca talep koşullarının enflasyonla uyumlu bir patikada seyretmesi sağlanırken arz yönlü büyüme dinamiklerini güçlendirecek politikalara hız verilecektir. Uzun vadeli büyüme potansiyelinin yükseltilmesi amacıyla özellikle teknolojik gelişme yoluyla toplam faktör verimliliğini artıracak politikalar, beşeri sermayenin niteliğini yükseltecek beceri dönüşüm programları ile üretken yatırımların desteklenmesini ve sermaye birikiminin hızlandırılmasını sağlayacak yapısal adımlar bütüncül bir çerçevede uygulanacaktır.

Enflasyonla mücadele kapsamında para, maliye ve gelirler politikalarının eş güdüm içerisinde ve hedef odaklı bir şekilde uygulanması kararlılıkla sürdürülecektir. Dezenflasyon sürecinin devamını sağlamaya yönelik talep koşullarını dengeleyici sıkı politika duruşu sürdürülecek, eşzamanlı olarak olası arz kısıtlarına karşı orta ve uzun vadeli yapısal dönüşüm adımlarına devam edilecektir. Kamu maliyesinde mali disiplin ilkesinden taviz verilmeyecek, maliye politikası fiyat istikrarının sağlanmasına, cari işlemler dengesinin iyileştirilmesine, adil gelir dağılımına, ekonomide üretkenliğin ve rekabet gücünün artırılmasına katkı sağlayacak şekilde uygulanacaktır. Gelirler politikası ise fiyat istikrarı ve beklenti yönetimi dikkate alınarak gelir dağılımına duyarlılık gözetilecek şekilde uygulanmaya devam edilecektir.

Küresel ticarete artan belirsizlikler, korumacılık eğilimleri ve tedarik zincirlerinde yaşanan dönüşüm dikkate alınarak Türkiye'nin değer zincirlerindeki konumunu güçlendirmek ve küresel ihracat pazarından daha fazla pay almasını sağlamak üzere teknoloji yoğun ve katma değeri yüksek üretimi ve ihracatı artırmaya yönelik politikalara odaklanılacaktır. Ar-Ge ve yenilik ekosisteminin teşvikiyle yerli üretim kapasitesi güçlendirilirken ihracatın ürün ve pazar çeşitliliği artırılabilecektir. Böylece cari işlemler dengesinde kalıcı ve sürdürülebilir iyileşme sağlanacaktır. Cari işlemler açığının finansmanında ise doğrudan yabancı yatırımların ülkeye çekilmesi ve ihracat finansman araçlarının etkinleştirilmesiyle üretim odaklı kaynakların ön plana çıkarılması ve sürdürülebilir bir finansman yapısının oluşturulması hedeflenmektedir. Yatırımcı güvenini artıracak ve iş yapma ortamını güçlendirecek düzenlemeler hayata geçirilerek ekonomi genelinde topyekûn bir iyileşme sağlanması öngörülmektedir.

Bu doğrultuda sürdürülebilir kalkınma ilkeleri gözetilerek verimlilik artışını destekleyen yapısal dönüşümlerin hayata geçirilmesi, yenilikçi ve teknoloji odaklı üretim yapısının güçlendirilmesi, beşerî sermayenin niteliğinin yükseltilmesi ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi temel öncelikler arasında yer almaktadır.

3.2.1. Büyüme

3.2.1.1. Büyümenin Kompozisyonu

Küresel enflasyonla mücadele kaynaklı zayıf dış talep koşulları ve jeopolitik gerilimlere rağmen Türkiye ekonomisi 2024 yılında yüzde 3,3 oranında büyümüştür. Büyümenin temel belirleyicisi olarak yurt içi talep ön plana çıkarken net ihracat kalemi büyümeye pozitif katkı vererek dengeli bir büyüme görünümüne işaret etmiş, 2023 yılında yaşanan depremlerden etkilenen illerde devam eden yeniden yapılanma faaliyetleri ekonomik büyümenin sağlanmasında etkili olmuştur. Enflasyonu kontrol altına almaya yönelik uygulanan sıkı para ve maliye politikalarının etkilerinin belirginleşmesiyle büyüme kompozisyonundaki dengeli görünüm devam etmiştir. 2024 yılında katma değer artışı hizmetler sektörü öncülüğünde gerçekleşirken tarım ve sanayi sektörlerinden ılımlı düzeyde katkı gelmiştir. Bu doğrultuda, Türkiye ekonomisi yüzde 3,3 oranındaki OECD ülkeleri ortalaması olan yüzde 1,4'ün oldukça üzerine çıkarak diğer üye ülkelerden olumlu yönde ayrılmıştır.

Tablo 3.4: Büyümenin Talep Bileşenleri

(2009=100 Zincirlenmiş Hacim, Yıllık Artış, %)

	2024	Tahmin			
		2025	2026	2027	2028
Toplam Tüketim Harcamaları	3,5	2,5	3,3	3,8	4,4
Özel Kesim ¹	4,3	2,4	3,2	3,6	4,1
Kamu Kesimi ¹	-0,8	3,4	4,8	5,5	6,0
Toplam Yatırım Harcamaları	-3,0	10,1	6,5	6,3	7,4
Sabit Sermaye Yatırımları	2,7	4,6	4,0	4,2	4,9
Stok Değişmesi ²	-1,2	0,4	0,0	0,0	0,0
Mal ve Hizmet İhracatı	0,1	1,8	3,4	3,8	4,4
Mal ve Hizmet İthalatı	-4,4	3,8	3,8	3,6	3,9
Gayrisafi Yurt İçi Hâsıla	3,3	3,3	3,8	4,3	5,0
Yurt İçi Talep	2,4	3,7	3,9	4,3	4,9
Yurt İçi Nihai Talep	3,3	3,0	3,5	3,9	4,5

Kaynak: Gerçekleşme TÜİK, tahmin T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve HMB

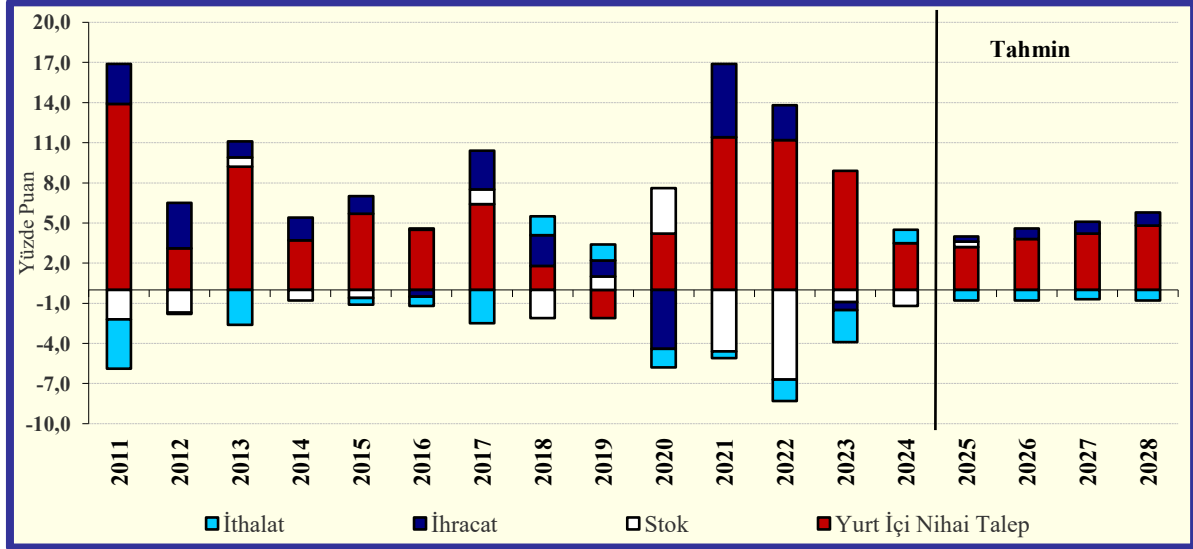
(1) Kamu ve özel tüketim tahminleri T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hesaplanmıştır.

(2) GSYH büyümesine katkı olarak verilmiştir.

2025 yılının ilk üç çeyreğinde sıkı para politikasının etkilerinin belirginleşmesiyle iktisadi faaliyette süregelen dengelenme dezenflasyonu desteklemeye devam etmiştir. Yılın ilk dokuz ayı itibarıyla büyüme yüzde 3,7 oranında gerçekleşmiştir. Bu dönemde özel tüketim harcamaları yüzde 3,8, kamu tüketim harcamaları yüzde 0,8 oranında artarken toplam tüketim harcamaları büyümeye 2,7 puanlık katkı sağlamıştır. Aynı dönemde toplam sabit sermaye yatırımları yüzde 7,7 oranında artarken büyümeye 1,9 puan katkıda bulunmuştur. Net mal ve hizmet ihracatı ise reel kur gelişmeleri ve dış talepteki zayıf görünümün etkisiyle büyümeyi negatif yönde 0,9 puan etkilemiştir. 2025 yılının son çeyreğinde talep göstergelerindeki dengelenme eğiliminin sürmesi ve büyümenin yıl genelinde yüzde 3,3 oranında gerçekleşmesi beklenmektedir.

Program döneminde büyüme, dezenflasyon süreciyle uyum gözetilerek potansiyel seviyesinin üzerine çıkmayacak bir patikada öngörülmüştür. Arz yönlü büyüme dinamiklerini güçlendirecek alanlara yapılacak yatırımların desteğiyle sürdürülebilir bir büyüme yapısının oluşturulması sonucunda büyüme oranının yıllık ortalama yüzde 4,4 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu dönemde toplam tüketim ve toplam yatırım harcamalarının yıllık ortalama büyüme sırasıyla 3,1 puan ve 1,1 puan katkı vermesi beklenmektedir. Net ihracatın büyüme katkısının ise Program dönemi boyunca yıllık ortalama 0,1 puan olması beklenmektedir.

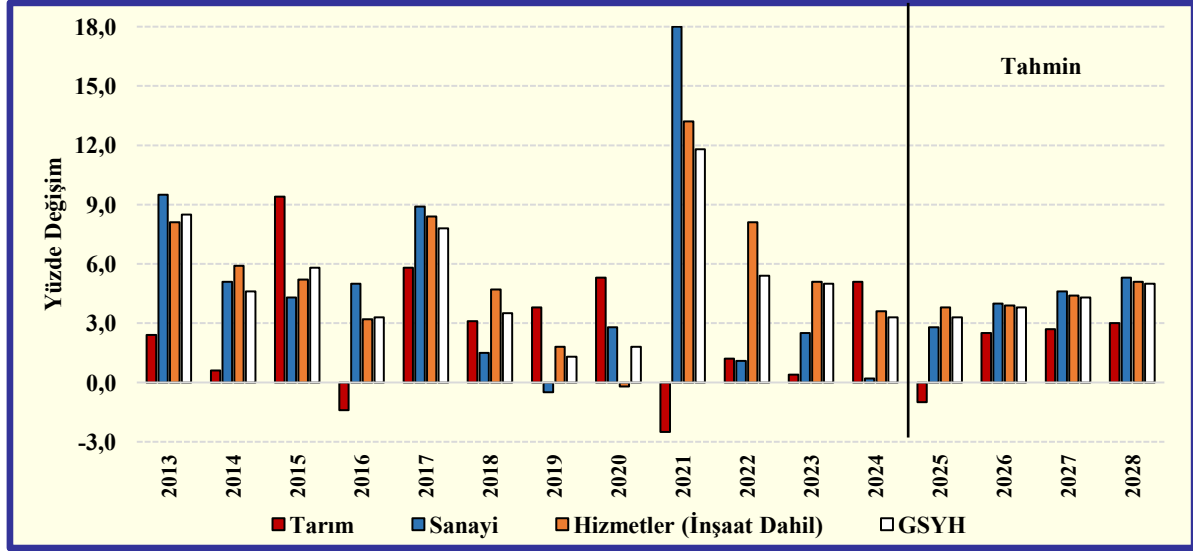
Şekil 3.10: GSYH Büyümesine Katkıları

Kaynak: Gerçekleşme TÜİK, tahmin T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve HMB

Program döneminde, On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) kapsamında sektörel önceliklendirme yaklaşımıyla uygulanacak etkin sanayi politikalarının desteğiyle sanayi sektörünün yıllık ortalama yüzde 4,6 oranında büyümesi beklenirken inşaat dâhil hizmetler sektörü ve tarım sektörünün sırasıyla yüzde 4,5 ve yüzde 2,7 düzeyinde büyüme kaydedeceği öngörülmektedir. Büyümenin sürükleyicisi olan sanayi sektöründe teknolojik yenilenme ve sektörel dönüşümün sağlanması rekabet gücünün artırılmasında belirleyici olacaktır. Buna ek olarak Ar-Ge ve yenilik ekosisteminin güçlendirilmesi, yeşil ve dijital dönüşümün hızlandırılması, kamu altyapı yatırımlarının etkinleştirilmesi, tarımda verimliliğin artırılması ve beşeri sermaye niteliğinin geliştirilmesiyle kaynak dağılımında verimlilik artışları ön plana çıkarılacaktır.

Şekil 3.11: Sektörler İtibarıyla Katma Değer Gelişmeleri

Kaynak: Gerçekleşme TÜİK, tahmin T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve HMB

3.2.1.2. Yatırım-Tasarruf Dengesi

2024 yılı sonu itibarıyla toplam yatırımların GSYH'ye oranı yüzde 30,7 düzeyinde gerçekleşmiştir. Sabit sermaye yatırımlarının GSYH içerisindeki payı bir önceki yıla göre bir miktar azalış kaydederek yüzde 31,3 düzeyinde iken stok değişimi kaynaklı yatırımların payındaki görünüm stoklarda erimeye işaret ederek negatif yüzde 0,6 seviyesinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde yurt içi tasarrufların GSYH oranı ise yüzde 30,1 seviyesinde gerçekleşirken dış tasarruf kullanımının GSYH'ye oranı yüzde 0,6 olmuştur.

2025 yılında para ve maliye politikalarındaki sıkı duruşa rağmen deprem bölgesindeki yeniden yapılanma faaliyetlerinin artışıyla yurt içi talebin istikrarlı bir eğilimde seyredeceği beklentisiyle toplam sabit sermaye yatırımının GSYH'ye oranının bir önceki yıla kıyasla bir miktar artarak yüzde 31,9 olması beklenmektedir. Stok kaynaklı yatırımlar da dikkate alındığında toplam yatırımların GSYH'ye oranının yüzde 32,0 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Tablo 3.5: Yatırım-Tasarruf Dengesi

	2024	Tahmin			
		2025	2026	2027	2028
Toplam Yatırımlar	30,7	32,0	32,1	32,2	32,1
Sabit Sermaye Yatırımları	31,3	31,9	31,8	31,8	32,0
Stok Değişmesi	-0,6	0,1	0,3	0,4	0,1
Toplam Tasarruflar	30,7	32,0	32,1	32,2	32,1
Yurt İçi Tasarruflar	30,1	30,6	30,8	31,1	31,2
Dış Tasarruflar	0,6	1,4	1,3	1,1	0,9

Kaynak: Gerçekleşme TÜİK, tahmin T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve HMB

2025 yılında yurt içi tasarrufların GSYH'ye oranının bir önceki yıla kıyasla artış kaydederek yüzde 30,6, cari işlemler dengesine bağlı olarak dış tasarruf kullanımının ise

yüzde 1,4 düzeyinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. Yıl genelinde toplam tasarrufların GSYH'ye oranının yüzde 32,0 olarak kaydedileceği tahmin edilmektedir.

Program kapsamında öngörülen sıkı politika duruşunun ve tasarrufları artırmaya yönelik uygulanacak tedbirlerin katkısıyla 2028 yılında yurt içi tasarrufların GSYH'ye oranının yüzde 32,1 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Özel kesim tasarruflarında öngörülen artışla beraber mali disiplini güçlendirecek politikalarla kamu sektörünün de yurt içi tasarruf artış oranına katkı vermesi beklenmektedir. Bu doğrultuda, cari işlemler dengesinin iyileştirilmesi hedefiyle uyumlu bir şekilde dış tasarruf açığında yavaşlama olması beklenmektedir.

3.2.1.3. Büyümenin Kaynakları

Türkiye ekonomisinde uzun dönemde büyümenin ağırlıklı olarak sermaye birikimi tarafından belirlendiği, istihdamın katkısının istikrarlı bir seyir izlerken toplam faktör verimliliğinin katkısının ise dalgalı bir görünüm sergilediği görülmektedir (Tablo 3.6).

2024 yılında küresel ve bölgesel düzeyde artan belirsizlikler, zayıf dış talep koşulları ve para politikasında atılan sıkılaştırma adımlarına rağmen iktisadi faaliyet canlılığını korumuştur. Deprem felaketinin olumsuz etkilerinin giderilmesine yönelik uygulanan yeniden yapılanma faaliyetleriyle inşaat yatırımları yıl boyunca güçlü seyretmiş ve büyümenin sürdürülebilir bileşenlerinden olan sabit sermaye yatırımlarına olumlu yansımıştır. Böylece, yıl genelinde sermaye birikimi ve istihdam büyümeye pozitif yönde katkı sağlamıştır. Bu çerçevede, yıl genelinde yüzde 3,3 oranında gerçekleşen büyümeye sermaye birikimi 1,8 puan, istihdam 1,9 puan pozitif yönde katkı sağlarken toplam faktör verimliliği büyümeye yüzde 0,4 puan negatif yönde katkıda bulunmuştur.

Tablo 3.6: Üretim Faktörlerindeki Gelişmeler

(2009=100 Zincirlenmiş Hacim, Yıllık Artış, %)

Dönem	Artış Oranları					Büyümeye Katkılar		
	GSYH	Sermaye Stoku	Sermaye Stoku ¹	İstihdam	TFV	Sermaye Stoku	İstihdam	TFV
1998-2024	4,6	6,4	6,1	2,1	0,9	53,6	27,6	18,8
2002-2024	5,4	6,6	6,9	2,4	1,2	51,2	26,8	22,0
2002-2007	7,2	7,4	9,8	1,0	2,7	54,6	8,5	37,0
2010-2024	5,7	6,3	7,2	3,1	0,9	51,1	32,8	16,1
2026-2028	4,4	4,9	5,5	2,5	0,7	50,8	34,3	14,8

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı hesaplamaları

(1) Kapasite kullanımı ile düzeltilmiş sermaye stoku artışıdır.

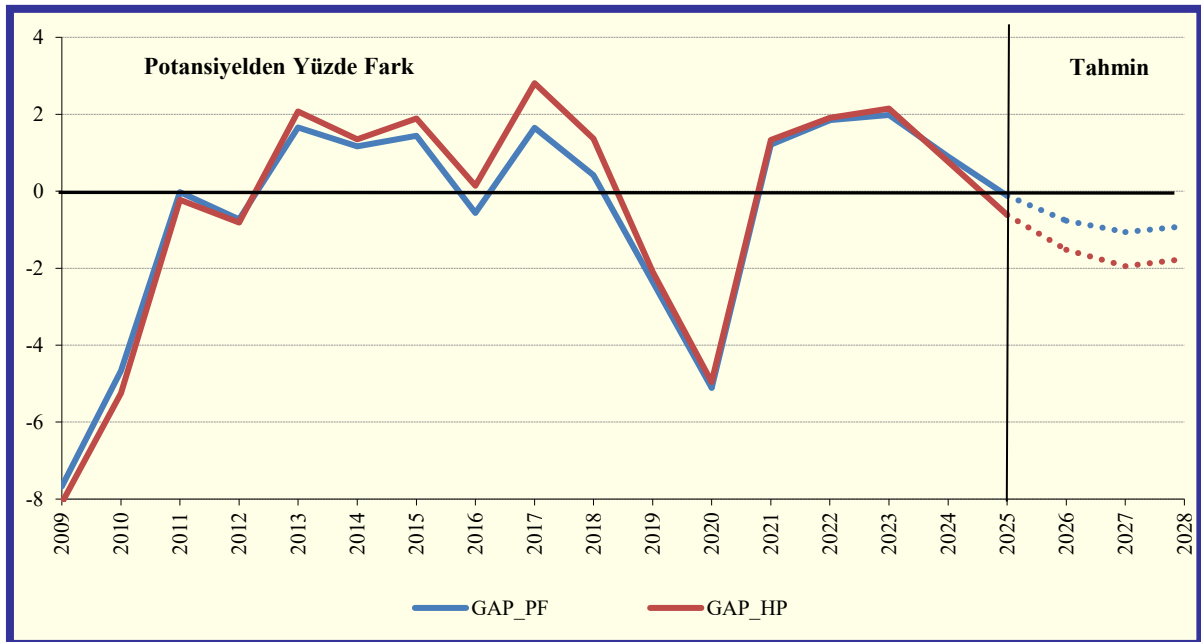
2025 yılı ilk çeyreğinde dezenflasyon sürecini destekleyen politikaların etkisiyle yurt içi talepte dengelenme belirginleşerek yüzde 2,5 seviyesinde büyüme kaydedilmiştir. Yılın ikinci çeyreğinde takvim ve baz etkileri ön plana çıkarken yatırımların toparlanması ve özellikle inşaat ile sanayi sektörünün güçlü performansı sayesinde büyüme yüzde 4,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2025 yılı üçüncü çeyrek itibarıyla büyüme kompozisyonu daha dengeli bir görünüm arz etmekte olup yılın ilk dokuz ayında bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla yüzde 3,7 seviyesinde büyüme gerçekleşmiştir. Büyümenin yılın son çeyreğinde iç talepteki dengelenmeyle beraber yıl genelinde yüzde 3,3 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmekte olup büyümeye sermaye birikiminin 1,3 puan ve toplam faktör verimliliğinin ise 2,0 puan katkı vermesi öngörülmektedir.

Program döneminde öngörülen politika çerçevesi, büyümenin üretken alanlara yönelik yatırımlarla desteklenen, toplam faktör verimlilik artışlarına dayalı ve talep yönlü enflasyonist baskı oluşturmayacak bir kompozisyonunda sağlanmasını içermektedir. Bütüncül bir yaklaşımla ortaya konulacak söz konusu makroekonomik, mali ve yapısal politikalarla ekonomik yapı güçlendirilirken aynı zamanda sağlanan dönüşümle rekabet gücü artırılacak ve uzun vadeli sürdürülebilir büyüme hedeflerine yakınsanması sağlanacaktır. Büyümenin arz yönlü dinamiklerinin güçlendirilmesini sağlayacak tedbirlerin etkisiyle Program döneminde yatırım, istihdam ve verimlilik artışının sürdürüleceği öngörülmektedir. Bu dönemde üretken alanlara yönlendirilen kaynakların desteğiyle büyümenin yıllık ortalama yüzde 4,4 oranında gerçekleşmesi beklenirken sermaye stoku, istihdam ve TFFV'nin sırasıyla yüzde 5,5, yüzde 2,5 ve yüzde 0,7 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Öngörülen makroekonomik yapı çerçevesinde, sermaye stoku, istihdam ve TFFV'nin büyümeye katkılarının dengeli bir kompozisyonunda ortalama olarak sırasıyla yüzde 50,8, yüzde 34,3 ve yüzde 14,8 olması beklenmektedir.

3.2.1.4. Potansiyel Hâsıla ve Hâsıla Açığı

Enflasyon üzerindeki talep yönlü baskıların ve ekonominin büyüme evrelerinin değerlendirilmesine yönelik olarak alternatif yöntemlerle hesaplanan çıktı açığı göstergeleri incelendiğinde, Kovid-19 salgını sonrası güçlü arz ve talep koşulları nedeniyle pozitif bölgede seyreden çıktı açığı 2023 yılı ikinci yarısı itibarıyla sıkılaştıran para politikası duruşunun etkisiyle talep koşullarında zayıflamaya işaret etmektedir. Toplam talep koşullarındaki zayıflamanın etkisiyle kademeli olarak düşen çıktı açığının enflasyonla mücadele kapsamında parasal duruştaki sıkılığın korunmasıyla birlikte 2025 yılı genelinde negatif bölgede seyredeceği tahmin edilmektedir. Bu kapsamda, yıl genelinde yüzde 3,3 oranında öngörülen büyüme senaryosu altında 2025 yılı genelinde gerçekleşen üretim düzeyinin potansiyel üretim seviyesinin bir miktar altında gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Şekil 3.12: Hâsıla Açığı

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı hesaplamaları

GAP_PF: Üretim fonksiyonu metoduyla elde edilen hâsıla açığı

GAP_HP: Hodrick-Prescott metoduyla elde edilen hâsıla açığı

ERP (2026-2028) döneminde büyümenin arz yönlü dinamiklerinin güçlendirilmesi amacıyla verimlilik artışını destekleyen yapısal dönüşümlerin uygulanması, yenilikçi ve teknoloji odaklı üretim yapısının güçlendirilmesi, beşeri sermayenin kalitesinin artırılması ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesine yönelik politikaların hayata geçirilmesiyle büyümenin dönem boyunca ortalama olarak yüzde 4,4 düzeyinde olacağı tahmin edilmektedir. Bu dönemde, üretim potansiyelinin artırılmasını önceleyen tedbirlerin etkisiyle yatırım ve istihdam artışlarına ilave olarak verimlilik kazanımlarıyla potansiyel büyüme oranının yaklaşık 0,5 puan artacağı tahmin edilmektedir. Öngörülen makroekonomik senaryo çerçevesinde, dezenflasyon sürecini desteklemek üzere Program dönemi boyunca mevcut üretim düzeyinin potansiyel düzeyinin bir miktar altında gerçekleşmesi öngörülmekte olup talep yönlü enflasyonist bir baskı beklenmemektedir (Şekil 3.12).

3.2.2. İşgücü Piyasası

İşgücü piyasası tahminleri incelendiğinde, dezenflasyon sürecinin etkisiyle 2025 yılında istihdamın nispeten yatay seyretmesi beklenmektedir. Bu dönemde, işgücüne katılım oranındaki gerilemenin de etkisiyle işsizlik oranında sınırlı bir düşüş öngörülmektedir. Ancak 2026 yılından itibaren istihdam artışlarının işgücüne katılım artışlarını aşmasıyla işsizlik oranlarının kademeli olarak gerilemesi beklenmektedir. İstihdam artışının kademeli olarak yükseliş göstererek Program döneminde yıllık ortalama yüzde 2,5 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Kadınların işgücü piyasasında daha da fazla yer almasıyla işgücüne katılım oranının dönem boyunca artması ve 2028 yılı itibarıyla yüzde 56'ya ulaşması beklenmektedir. Bu çerçevede, işsizlik oranının 2028 yılında yüzde 7,8'e gerilemesi tahmin edilmektedir.

Tablo 3.7: İşgücü Piyasasında Gelişmeler

	(15+ Yaş)				
	Gerçekleşme	Tahmin			
	2024	2025	2026	2027	2028
Çalışma Çağı Nüfusu (Bin Kişi)	65.926	66.391	66.966	67.527	68.083
İşgücüne Katılma Oranı (%)	54,2	53,7	54,4	55,1	56,0
İşgücü (Bin Kişi)	35.733	35.637	36.406	37.194	38.118
İstihdam	32.620	32.605	33.336	34.128	35.130
Tarım	4.827	4.512	4.543	4.578	4.617
Tarım Dışı	27.793	28.093	28.793	29.550	30.513
İşsiz	3.113	3.032	3.070	3.066	2.988
İstihdam Artışı (%)	3,1	0,0	2,2	2,4	2,9
Tarım	2,8	-6,5	0,7	0,8	0,9
Tarım Dışı	3,2	1,1	2,5	2,6	3,3
İstihdam Oranı (%)	49,5	49,1	49,8	50,5	51,6
İşsizlik Oranı (%)	8,7	8,5	8,4	8,2	7,8

Kaynak: Gerçekleşme TÜİK, tahmin T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı

3.2.3. Ödemeler Dengesi

Küresel ölçekte ticaret politikalarındaki artan belirsizlikler, özellikle son bir yıl içerisinde etkisini hissettirmeye başlayan tarife gerilimleri ve korumacı eğilimler 2026 yılında küresel ticaret üzerinde baskılayıcı unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır. Bu durum, önümüzdeki dönemde hem küresel ekonomik görünüm hem de dünya ticaret hacminin göstereceği performans üzerinde aşağı yönlü baskılar oluşturmaktadır. Buna rağmen, ihracat odaklı politikaların sürdürülmesi, pazar çeşitlendirme stratejileri ve rekabet gücünü artırmaya

yönelik adımlarla Türkiye ekonomisinin dünya ihracatından aldığı payın artmaya devam etmesi ve ihracatın Program dönemi sonunda 308,5 milyar dolara yükselmesi öngörülmektedir.

Küresel ekonomik dalgalanmalara ve artan jeopolitik belirsizliklere rağmen hizmetler dengesinin önemli bir kalemi olan turizm sektörü güçlenmeye devam etmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin bu alandaki potansiyelini daha etkin kullanması için yeni küresel eğilimler yakından takip edilecek, sağlık, spor ve kültür turizmi alanlarında tanıtım, pazarlama ve işbirliği faaliyetleri artırılarak hizmet kapasitesi güçlendirilecektir. Turizmin tüm yıla ve ülke geneline yaygınlaştırılacağı bütüncül bir anlayış ile ziyaretçi başına gelirin artırılması odaklı tematik turizm türleri desteklenecektir. Bu kapsamda, seyahat gelirlerinin 2028 yılında yaklaşık 68,2 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Hizmetler dengesinin bir diğer önemli kalemi olan taşımacılık sektöründe, Türkiye'nin tedarik zincirindeki konumunu güçlendirecek, daha kısa sürede ve daha az maliyetle önemli pazarlarda ihracatın sürdürülebilirliğini sağlayacak altyapı oluşturulacaktır. Böylelikle, hizmetler dengesinin Program dönemi sonunda 75,3 milyar dolara ulaşarak cari işlemler hesabına önemli ölçüde pozitif katkı sağlaması öngörülmektedir.

Program dönemi boyunca cari işlemler açığı iyileştirilerek dış denge kaynaklı risklerin azaltılması sağlanacaktır. Bu kapsamda, ihracatta ürün ve pazar çeşitliliğinin artırılması, stratejik işbirliklerinin güçlendirilmesi, ihracatın finansmanının desteklenmesi, yeşil ve dijital dönüşümün hızlandırılması, rekabetçiliğin artırılması ve arz güvenliğinin desteklenmesi temel öncelikler arasında olacaktır. Sağlanacak kazanımlarla Program dönemi sonunda cari açığın toplam hasılaya oranının yüzde 1,0 seviyesine kadar gerilemesi ve ithalatın 410,5 milyar dolar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

İhracatta ürün ve pazar çeşitliliğinin artırılması kapsamında ihracatın geleneksel ürün ve pazar yapısı geliştirilecek, Türkiye markasının bilinirliği artırılacak, küresel ticarete son dönemdeki eğilimlerin ortaya çıkaracağı fırsatlardan azami şekilde istifade edilecektir. Stratejik işbirliklerinin güçlendirilmesi amacıyla yeni ticaret anlaşmalarının müzakere edilmesine yönelik ticaret diplomasisi araçları etkin bir şekilde kullanılacaktır. Dost ve yakın ülkeler başta olmak üzere, ikili ve çok taraflı diyalog ve istişare mekanizmalarından azami düzeyde faydalanılacak, güvenlik alanındaki ortak tehditlere karşı işbirliği çabaları ve bölgesel barışa yönelik girişimler sürdürülecektir.

İhracatın finansmanının desteklenmesi amacıyla Türk Eximbank'ın iş modeli ve kurumsal altyapısı uluslararası en iyi uygulamalar dikkate alınarak güçlendirilecek ve İhracatı Geliştirme Anonim Şirketi aracılığıyla ihracatçılar için kefalet yükü azaltılacaktır. Küresel ölçekte rekabet gücünün artırılmasını teminen yeşil ve dijital dönüşümü sağlayacak politikalarla uluslararası düzenlemelere uyum güçlendirilecektir. Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi ve Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması gibi araçlara uyum sürecinde karbon yoğun sektörlerin ihracat görünümü ve rekabetçilik analizleri yapılarak ürün ve sektör bazlı risk ve fırsatlar belirlenecektir.

Rekabetçiliğin artırılması ve arz güvenliğinin desteklenmesi kapsamında enerji ve tarım arz güvenliğinin temini, bölgesel bağlantısallığın artırılması, uzak ülkelerle bağların güçlendirilmesi bütüncül bir biçimde sürdürülecektir. Türkiye'nin bölgesel enerji ticaret

merkezi olmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir. Madencilik sektöründe Ar-Ge'ye dayalı yerli teknoloji ve ürün geliştirilmesi çalışmaları yapılacak, nükleer teknolojiler stratejisi ve eylem planı hazırlanacaktır. İthalatın yerli üretim üzerinde oluşturduğu etkiler bütün yönleriyle ele alınarak uluslararası yükümlülükler çerçevesinde rekabeti artıracak politika ve önlemler yürürlüğe konacaktır.

Tablo 3.8: Ödemeler Dengesi Tahminleri

	Gerçekleşme		Tahmin		
	2024	2025*	2026	2027	2028
Cari İşlemler Hesabı	-10,4	-22,0	-22,3	-20,5	-18,5
Dış Ticaret Dengesi	-56,0	-67,3	-72,4	-76,7	-79,0
Toplam Mal İhracatı	257,5	267,8	279,6	292,6	306,3
İhracat (fob)	261,8	270,1	282,0	294,0	308,5
Toplam Mal İthalatı	313,4	335,1	352,1	369,3	385,3
İthalat (cif)	344,0	361,1	378,0	393,0	410,5
Hizmetler Dengesi	61,4	63,2	65,3	70,4	75,3
Gelir	117,2	121,9	127,0	134,2	140,8
Seyahat Geliri	56,3	59,2	61,8	64,5	68,2
Gider	55,8	58,6	61,8	63,8	65,5
Birincil Gelir Dengesi	-15,9	-17,6	-15,2	-14,9	-15,6
İkincil Gelir Dengesi	0,1	-0,3	0,1	0,7	0,8

Kaynak: Gerçekleşme TCMB, tahmin T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve HMB

* 2025 Ekim dönemi, yıllıklandırılmış

Program döneminde, Türkiye'nin rekabet gücü ve küresel değer zincirlerindeki konumu daha üst seviyelere çıkarılacak, hizmetler sektörünün potansiyeli daha etkin şekilde kullanılacaktır. Mal ve hizmet ihracatında nicelik ve nitelik bakımından elde edilen kazanımlar yanı sıra yüksek katma değerli ve teknoloji yoğun ihracat artışını teşvik eden, kritik ürün ve teknolojilerde ithalata bağımlılığı azaltmayı sağlayan politikalarla Türkiye'nin dünya ihracatından aldığı pay artırılacaktır. Böylece cari işlemler dengesinde sağlanacak kademeli ve kalıcı iyileşme, ekonomik ve finansal istikrarı güçlendirerek dezenflasyon sürecine katkı sağlamaya devam edecektir.

3.2.4. Para Politikası

TCMB'nin temel amacı fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmektir. TCMB, kalıcı fiyat istikrarı açısından destekleyici bir unsur olan finansal istikrarı da gözetmeye devam edecektir. Para politikası kararları, fiyatların ayrıntılı analizi, enflasyon beklentileri ve fiyatlama davranışı, para politikasının etkileyebileceği talep unsurları, arz yönlü gelişmeler, iç-dış denge, tasarruf eğilimi ve krediler dâhil olmak üzere finansal koşullar ile fiyat istikrarını etkileyen diğer tüm unsurlardaki gelişmeler ve kararların gecikmeli etkileri de dikkate alınarak oluşturulacaktır.

Enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde, Hükûmet'le birlikte belirlenen orta vadeli yüzde 5 enflasyon hedefi korunmuştur. Para politikası duruşu, enflasyonun hedeflenen patika ile uyumlu seyrederken dezenflasyon sürecinin devamını sağlayacak şekilde oluşturulacaktır. TCMB her üç ayda bir yayımlanan Enflasyon Raporunda paylaştığı orta vadeli tahminlerin iletişim stratejisinde değişiklik yapılmıştır. Buna göre orta vadede yüzde 5'e ulaşmayı

hedefleyen dezenflasyon sürecinde TCMB'nin taahhüt ettiği ve iktisadi birimlerin referans olarak alabilecekleri yıl sonu odaklı ara hedefler belirlenmiştir. 2025, 2026 ve 2027 yılları için ara hedefler sırasıyla yüzde 24, yüzde 16 ve yüzde 9 olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, tahminler Rapor dönemleri arasında güncellenebilecektir. Yıl sonu enflasyon gerçekleşmesinin ara hedeften sapması durumunda, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkesi ile uyumlu olarak söz konusu sapmanın muhasebesi takip eden yılın ilk Enflasyon Raporu'nda kamuoyu ile paylaşılacaktır. 2026 yılında, enflasyon hedeflemesi rejiminin fiyat istikrarının sürdürülebilir bir zeminde oluşmasını sağlayacak şekilde uygulanmasına devam edilecektir.

Fiyat istikrarı sağlanana kadar sürdürülecek sıkı para politikası duruşu talep, kur ve beklenti kanalları üzerinden dezenflasyon sürecini güçlendirecektir. Politika faizine ilişkin atılacak adımlar; enflasyon gelişmelerini, ana eğilimini ve beklentilerini göz önünde bulundurarak ara hedeflerle uyumlu biçimde dezenflasyonun gerektirdiği sıkılığı sağlayacak şekilde belirlenecektir. Adımların büyüklüğü, enflasyon görünümü odaklı, toplantı bazlı ve ihtiyatlı bir yaklaşımla gözden geçirilmektedir. Enflasyon görünümünün ara hedeflerden belirgin bir biçimde ayrışması durumunda, para politikası duruşu sıkılaştırılacaktır. TCMB, politika kararlarını enflasyonu orta vadede yüzde 5 hedefine ulaştıracak parasal ve finansal koşulları sağlayacak şekilde belirleyecektir.

TCMB'nin temel politika aracı bir hafta vadeli repo ihale faiz oranıdır. Piyasa faizlerinin politika faizleriyle uyumlu seyretmesi sağlanarak parasal aktarım mekanizmasının etkinliğini destekleyici politikalar sürdürülecektir. Kredi ve mevduat piyasalarında öngörülenin dışında gelişmeler olması durumunda parasal aktarım mekanizması ilave makroihtiyati adımlarla desteklenecektir. Likidite koşulları yakından izlenecek ve likidite yönetimi araçları etkili şekilde kullanılmaya devam edilecektir.

Dalgalı döviz kuru rejimi sürdürülecek ve döviz kurları, serbest piyasa koşullarında, arz ve talep dengesine göre oluşacaktır. TCMB, döviz kurlarının seviyesine ilişkin olarak herhangi bir hedefi gözetmemekte olup kurların düzeyini ya da yönünü belirleme amacıyla herhangi bir döviz alım ya da satım işlemi yapmayacaktır. TCMB, döviz piyasasının etkin bir şekilde çalışabilmesi için döviz kuru gelişmelerini ve buna ilişkin risk faktörlerini yakından takip edecek ve bu kapsamda, gerekli önlemleri alarak ilgili araçları kullanacaktır.

TCMB, para politikasının etkinliği ve finansal istikrar açısından uluslararası rezervlerin güçlendirilmesine büyük önem vermektedir. Bu doğrultuda, piyasa koşulları elverdiği müddetçe rezervlerin artırılması yönündeki strateji sürdürülecektir. TCMB, uluslararası rezervleri sırasıyla, güvenli yatırım, likidite ve getiri öncelikleri doğrultusunda yönetmeye devam edecektir.

3.2.5. Finansal Sektör

3.2.5.1. Bankacılık Sektörüne Yönelik Riskler

Kredi Riski

2025 yılında TGA oranında bireysel krediler kaynaklı sınırlı artış yaşanmıştır. Bireysel kredi TGA oranındaki artışta bireysel kredi kartı ve ihtiyaç kredilerinde artan TGA ilaveleri belirleyici olmuştur. Bu kapsamda 2025 yılı Kasım ayı itibarıyla toplam TGA oranı yüzde 2,5, ticari TGA oranı yüzde 1,9, bireysel TGA oranı yüzde 3,8 seviyesindedir. Bireysel kredi TGA oranı tarihsel ortalamasının sınırlı miktar üzerine yer alırken ticari kredi TGA oranı

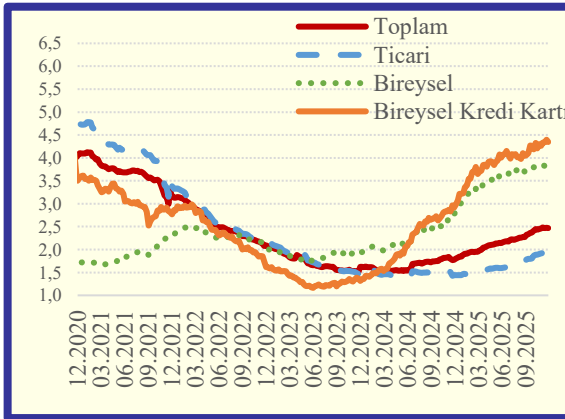
tarihsel ortalamasının altında seyretmektedir (Şekil 3.13). Ticari tarafında ise, KOBİ kredisi TGA oranı yüzde 3 iken büyük firma TGA oranı yüzde 1,2 seviyesindedir.

Yakın izlemede sınıflandırılan kredilerin toplam krediler içindeki payı, 2025 yılında bireysel krediler kaynaklı sınırlı yükselmeye devam etmiştir. Bu kredilerin de büyük çoğunluğu gecikmesi olmayan, ancak bankaların TFRS 9 modellerine bağlı olarak ihtiyatlı bir yaklaşımla yakın izlemede sınıflandırdığı kredilerden oluşmaktadır. 2025 yılı Ekim ayı itibarıyla yakın izlemedeki krediler ve TGA toplamının brüt kredilere oranı 2024 yıl sonuna göre 1,1 yüzde puan artarak yüzde 11, gecikmesi olan yakın izlemedeki krediler ile TGA toplamının brüt kredilere oranı benzer şekilde 1,1 yüzde puan artarak yüzde 4,8 seviyesine yükselmiştir.

Bankalar, krediler için yüksek karşılık ayırmaya devam etmektedir. 2025 yılı Ekim ayı itibarıyla standart, yakın izleme ve TGA sınıfındaki krediler için karşılık oranları sırasıyla yüzde 0,6, yüzde 13,1 ve yüzde 74,8 seviyesindedir. Bu durum, bankaların kredi riski yönetiminde temkinli yaklaşımlarını koruduklarını göstermektedir. Kredi geri ödemelerinde ortaya çıkabilecek olası bir bozulmanın, ayrılan karşılıklar nedeniyle bankaların bilançoları ve kârlılıkları üzerindeki etkisinin sınırlı olması beklenmektedir. Tüm bu gelişmeler birlikte ele alındığında sıkı finansal koşulların bankacılık sektörü aktif kalitesine yansımalarının görece sınırlı olduğu görülmektedir.

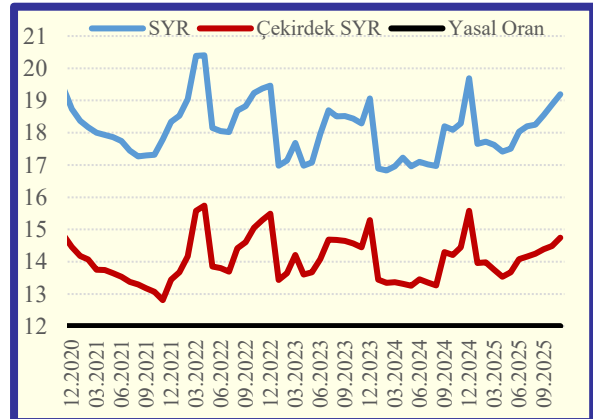
BDDK tarafından Şubat 2025 itibarıyla tüketici kredilerine ilişkin genel vade sınırlamasındaki parasal tutarlar makroekonomik veriler de dikkate alınarak güncellenmiştir. Böylece ihtiyaç kredilerinde vadeye göre belirlenen kredi limitleri artırılmış, bireylerin finansman erişim imkânı genişletilmiştir. Ayrıca BDDK'nın Temmuz 2025'te aldığı karar ile BKK ve ihtiyaç kredileri için taksit-dönem borcunu son ödeme tarihi itibarıyla eksik yapan bireylere 48 aya kadar borç yapılandırma imkânı sağlanmıştır.

Şekil 3.13: Takipteki Alacak Oranları (%)

Kaynak: TCMB, BDDK

Şekil 3.14: Sermaye Yeterlilik Oranı (%)

Kaynak: BDDK

Sermaye Yeterliliği

Kasım 2025 itibarıyla sektörün sermaye yeterlilik rasyosu (SYR) yüzde 19,2 (Kasım 2024: yüzde 18,3), çekirdek SYR'si yüzde 14,7 (Kasım 2024: yüzde 14,4) seviyesinde gerçekleşmiştir (Şekil 3.14). Tüm bankaların sermaye yeterlilik oranları ise yasal sınırların oldukça üzerinde ve uzun dönem ortalamasına yakın seyretmektedir.

Bankacılık sektörü, çekirdek sermayenin ağırlıklı olduğu bir özkaynak kompozisyonuna sahiptir. Yasal özkaynakların yüzde 77'si çekirdek sermayeden oluşurken çekirdek sermayeyi oluşturan temel unsur yüzde 75 pay ile yedek akçeler ve dönem net kârıdır. 2025 yılında yasal özkaynak kompozisyonu 2024 yılına benzer gerçekleşirken ödenmiş sermayedeki yükseliş ve bankaların 2025 yılında gerçekleştirdikleri sermaye benzeri borçlanmalar ile ilave ana sermaye ve katkı sermayelerini artırarak yasal özkaynaklarını destekledikleri görülmüştür.

Bankacılık sektörünün güçlü net faiz gelirleri ve kârlılıkları sermayeyi desteklemeye devam etmiştir. Kasım 2025 itibarıyla sektörün özkaynak kârlılığı yüzde 28,4, aktif kârlılığı ise yüzde 2,1 seviyesinde gerçekleşmiştir. Net faiz gelirlerindeki artışın sektörün kârlılığına etkisi 2025 yılının üçüncü çeyreğinde öne çıkarken 2026 yılında da bu katkının sürmesi beklenmektedir.

Kur ve Likidite Riski

Bankacılık sektörünün likit varlıklarının toplam aktifler içindeki oranı, geçmiş dönem ortalamalarının üzerinde kalmaya devam etmektedir. Likidite karşılama oranı (LKO) ve kredi/mevduat (KM) gibi diğer likidite göstergeleri de bankaların güçlü likidite pozisyonunu desteklemektedir. 2025 yılı Ekim ayı itibarıyla sektörün 175 milyar dolar tutarında dış borcuna karşılık, 136 milyar dolar düzeyinde YP likit varlığı bulunmaktadır. Buna ek olarak sektörün vadesi bir yıl ve daha kısa olan YP dış borcu 79 milyar dolar seviyesinde olup mevcut YP likit varlıkların bu borcu karşılama oranı yüzde 172'ye ulaşmıştır. Ülke risk primindeki düşüş ve kredi derecelendirme kuruluşlarının not artırımlarının desteklediği daha elverişli dış finansman koşulları sayesinde bankaların dış borç çevirme oranı ise yüzde 121'e yükselmiştir.

2025 yılı Mart ayı ortasından itibaren finansal piyasalarda yaşanan dalgalanmaların etkisiyle, yurt dışı yerleşiklerin TL pozisyonlarını azaltmaları ve mudilerin YP mevduata yönelmesi sonucunda sistemdeki fazla TL likidite azalmış ve likidite açığı oluşmuştur. Bununla birlikte, son dönemde artan yabancı yatırımcı ilgisi ve mudilerin TL mevduata yöneliminin güçlenmesiyle yeniden likidite fazlasına dönmüş ve TCMB tarafından fazla likiditenin sterilize edilmesine yönelik adımlar atılmıştır.

Bankacılık sektörünün kur riski sürdürülebilir düzeyde seyretmektedir. 2025 yılı içerisinde bazı firmaların kur riskini yönetmek amacıyla sınırlı ölçüde dövize yönelmesi ve kapanan KKM hesapları kaynaklı döviz talebi YP mevduatta kısmi bir artışa neden olmuştur. Ayrıca avro/dolar paritesindeki yükseliş ile altın fiyatlarının artması, YP mevduat bakiyesinin ABD doları cinsinden artışında etkili olmuştur. YP kredi tarafında alınan makroihtiyati önlemlerin sıkılaştırılmasıyla birlikte YP kredi artışı da sınırlandırılmıştır. Kasım 2025 itibarıyla yabancı para net genel pozisyonu (YPNGP) 0,5 milyar dolar ve YPNGP/özkaynak oranı yüzde 0,5 seviyesinde olup bu oran yasal sınır içerisinde. ³

³ Geçmişte yüzde 20 olan YPNGP/özkaynak oranı yasal sınırı, 9 Ocak 2023'te yürürlüğe giren değişiklik ile yüzde 5'e düşürülmüş, 9 Mart 2023 tarihinde ise yüzde 10'a çıkarılmıştır.

3.2.5.2. Özel Sektör Borçluluğu

Hanehalkı

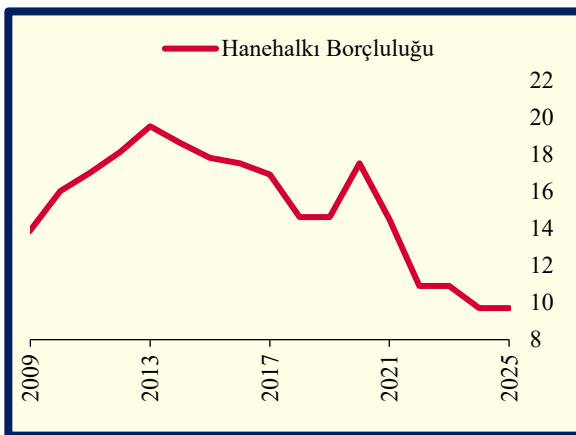
Hanehalkı finansal borcunun GSYH'ye oranı düşük seviyede yatay seyretmektedir. Söz konusu yatay seyrinde BKK ve kredili mevduat hesabı (KMH) kaynaklı borç artışına yönelik uygulanan makroihtiyati politika seti ve sıkı finansal koşulların dengelemesi belirleyici olmuştur. 2025 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla yüzde 9,7 seviyesinde gerçekleşen hanehalkı borcu/GSYH oranı, gelişmekte olan ülkeler ortalamasının oldukça altında yer almaktadır (Şekil 3.15). 2025 yılının üçüncü çeyreği itibarıyla kaldıraç oranı (hanehalkının finansal borcunun finansal varlıklarına oranı) 2024 yılına göre sınırlı bir artışla yüzde 24,4 seviyesine yükselmiş ve yüzde 43 olan uzun dönemli ortalama değerinin oldukça altında gerçekleşmiştir.

Hanehalkı borçluluğu yatay seyrederken borçluluğun kompozisyonundaki BKK ve KMH payı artmıştır. BKK payı artışında dijitalleşme kaynaklı değişen kart kullanım alışkanlıkları, nakit kullanımının maliyetli olması ve diğer teminatsız kredi türlerindeki kısıtlamalar gibi çeşitli faktörler etkili olmuştur. Tüketicilere kısa vadeli ihtiyaçları için kolay erişilebilir finansman imkânı sağlayan KMH ürününün payı artmakla birlikte bakiye büyümesi yavaşlamıştır. Bu durumda, yılın ikinci çeyreğinde eğitim harcamaları hariç üç taksit üzeri KMH kullanımların kredi büyüme sınırı düzenlemesine dâhil edilmesi etkili olmuştur. Konut kredilerinin 2012-2022 döneminde ortalama yüzde 36 olan bireysel kredilerdeki payı 2025 yılı Ekim ayı itibarıyla yüzde 12'nin altına gerilerken BKK payı artarak yüzde 50 seviyelerine yaklaşmıştır (Şekil 3.16).

Konut kredisi büyümesi, finansal koşullardaki sıkı seyir, birden fazla konut sahipliği için uygulanan makroihtiyati politikalar ve kredi değer oranlarının uzun süredir güncellenmemesine rağmen ilk çeyrekte kredi faiz oranlarındaki ılımlı düşüşün etkisiyle 2025 yılının ilk yarısında nispeten yüksek seyir izlemiştir. 2025 yılının ilk 6 ayında konut kredileri yüzde 13 büyürken 2025 yılının ikinci altı ayında konut kredisi büyümesi yavaşlamıştır.

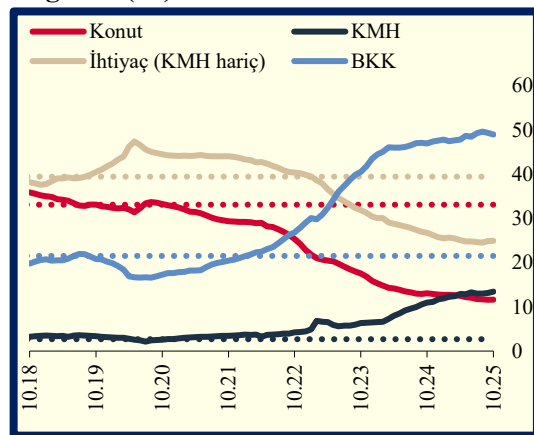
Uygulanan satış kampanyaları ve normalleşen araç tedariki, birinci el otomobil satışlarını olumlu etkilemektedir. Diğer taraftan, elektrikli taşıtlar haricinde fiyata göre kademeli olarak uygulanan kredi değer oranı düzenlemesinde fiyat güncellemesine gidilmemesinin etkisiyle, taşıt kredisi kullanımında yavaşlama devam etmektedir.

Şekil 3.15: Hanehalkı Borcu/GSYH (%)

Kaynak: TCMB, TÜİK

Şekil 3.16: Hanehalkı Finansal Borçlarının Dağılımı (%)

Kaynak: BDDK

Reel Sektör

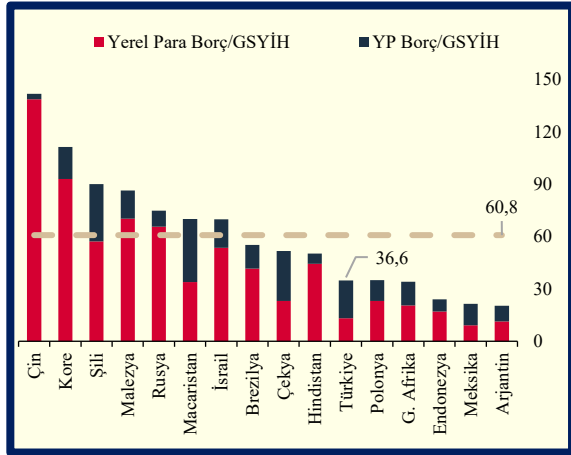
Reel sektör firmalarının TL cinsi finansal borçlarının GSYH'ye oranı, sıkı finansal koşullar ve TL cinsi kredi büyüme kısıtları nedeniyle tarihsel ortalamasının ve benzer ülkeler ortalamasının altında kalmaya devam etmektedir. Öte yandan, reel sektörün YP cinsi finansal borçlarının GSYH'ye oranı, nispeten düşük YP borçlanma maliyetleri ve yurt dışı döviz kredilerine erişimin artmasıyla birlikte yükselmiştir. Buna bağlı olarak reel sektörün toplam finansal borçlarının GSYH'ye oranı tarihsel ortalamaların ve benzer ülkelerin ortalamalarının altında kalmaya devam etmiştir. 2023 yıl sonundan bu yana, reel sektörün TL cinsi finansal borç/GSYH oranı ve toplam finansal borç/GSYH oranları sırasıyla 4 ve 5,7 yüzde puan azalırken döviz cinsi finansal borç/GSYH oranı 0,5 yüzde puan artmıştır. Böylece Türkiye'nin reel sektör borçlarının GSYH'ye oranı (yüzde 36,6) benzer ülkelerin ortalamasının (yüzde 60,8) önemli ölçüde altında kalmıştır (Şekil 3.17).

2024 yıl sonundan bu yana, YP kredilerdeki yükseliş reel sektörün net döviz pozisyonunu artırırken Mart 2025 itibarıyla finansal piyasalarda yaşanan oynaklığın ardından reel sektörün YP mevduatlarındaki sınırlı yükseliş bu artışı dengelemiştir (Şekil 3.18). Ancak YP kredi büyüme kısıtlarının yüzde 0,5'e düşürülmesi ve yurt içi döviz kredisi kullanımına Kaynak Kullanım Destek Fonu kesintisi getirilmesi gibi önlemlerin ardından, reel sektörün net döviz açık pozisyonundaki artış eğilimi yavaşlamıştır.

Yurt içindeki YP kredilere yönelik büyüme sınırlarının ardından, yurt içinden kullanılan YP kredilerin hacmi yavaşlarken, yurt dışından kullanılan YP kredilerin hacmi artmış, bu durum reel sektörün YP kredilerindeki toplam yükselişi tetiklemiştir. Reel sektörün yurt dışından sağladığı YP kredileri 2024 yıl sonundan bu yana 17,5 milyar dolar artarak Eylül 2025 itibarıyla 116 milyar dolara ulaşmıştır. Öte yandan, reel sektörün döviz borcundaki artışa rağmen, açık pozisyonun ihracat gelirlerine oranı hâlâ tarihsel ortalamasının altında seyrederek reel sektörün ihracat gelirleriyle döviz borcunu karşılama kapasitesinin iyileşmeye devam ettiğini göstermiştir.

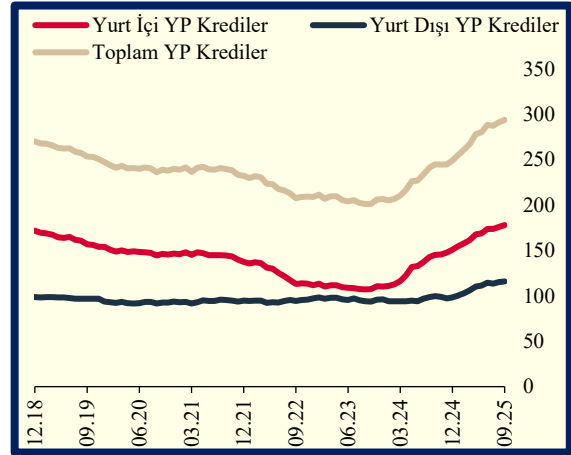
Reel sektörün dış finansmana erişimi devam etmektedir. 2023 yılının üçüncü çeyreğinden bu yana yükseliş eğiliminde olan reel sektörün dış borç yenileme oranı, Eylül 2025 itibarıyla yüzde 150 civarında güçlü seyrini sürdürmektedir. Makroekonomik görünümdeki iyileşme, beklentiler ve dış finansman koşullarındaki olumlu eğilim, reel sektör firmalarının dış borç yenileme oranını desteklemektedir. Ayrıca, yurt dışı tahvil ihraçlarındaki artış da reel sektörün dış borç yenileme oranlarındaki yükselişe katkı vermiştir.

Şekil 3.17: Reel Sektörün ve Emsal Ülkelerin Borçluluk Göstergeleri (%)

Kaynak: IIF, TCMB

Şekil 3.18: Reel Sektörün YP Borçluluğu (Milyar Dolar)

Kaynak: TCMB

3.3. Öngörülerin Gerçekleşmesinde Ortaya Çıkabilecek Temel Riskler

Programda ortaya konulan orta vadeli görünüm, makroekonomik tahminlerde kullanılan varsayımlar dışında yaşanabilecek gelişmelere bağlı olarak aşağı ve yukarı yönlü bazı riskleri barındırmaktadır. Bu kapsamda:

- Küresel ticarete tarife artışları kaynaklı belirsizlik, artan jeopolitik gerilimlerle beraber küresel ekonomi üzerinde aşağı yönlü baskı oluştururken özellikle enerji ve emtia fiyatları olmak üzere arz yönlü şoklar ithalat fiyatları üzerinde yukarı yönlü riskleri beraberinde getirebilecektir.
- Küresel kamu borçluluğunun ulaştığı yüksek seviyeler ve küresel büyümenin ivme kaybedeceğine yönelik beklentiler ile son dönemde yapay zekâ yatırımlarına artan ilginin oluşturduğu küresel finansal kırılganlıklar, dünya ekonomisinin orta vadeli görünümü üzerinde aşağı yönlü riskler oluşturabilecektir.
- Başta ABD ve AB olmak üzere gelişmiş ekonomilerde enflasyonun hedeflenen seviyelere yaklaşmasıyla faiz indirimleri yanında miktarsal sıkılaştırmanın sona erdirilmesi dâhil çeşitli parasal gevşeme adımlarının atılmaya başlanması, Türkiye ekonomisine yönelik sermaye akımlarını destekleyebilecek ve döviz kuru kanalıyla dezenflasyon sürecine de dolaylı katkı sağlayabilecektir.
- Küresel ölçekte enflasyonla mücadele kapsamında enerji ve tarımsal emtia fiyatlarındaki süregelen ılımlı seyrin önümüzdeki dönemde de korunması, başta enerji fiyatları ve geçişkenlik kanallarından olmak üzere Türkiye ekonomisi dezenflasyon sürecini destekleyecek şekilde enerji ve emtia fiyatları üzerinde aşağı yönlü riskleri beraberinde getirebilecektir.
- Hizmet enflasyonunda hem yurt içinde hem de küresel ölçekte süregelen katılık ve beklentilerdeki iyileşmenin yavaş seyri enflasyon üzerinde yukarı yönlü riskleri canlı tutabilecektir.

- İklim değişikliği kaynaklı görülebilecek olumsuz hava koşulları sürdürülebilirlik ve gıda güvenliğine ek olarak fiyat istikrarı açısından da önemli olup aşağı yönlü makroekonomik risklere yol açabilecektir.
- AB'ye üyelik sürecinde yaşanacak olumlu gelişmeler, AB'nin savunma kapasitesinin artırılması ve bunun ortak tedarikle sağlanması için oluşturulan Avrupa İçin Güvenlik Eylemi (SAFE) Programı'na Türkiye'nin dâhil edilmesi ve Gümrük Birliği Anlaşmasının güncellenmesinin asimetrik etkileri ortadan kaldırması yoluyla dış ticarete olumlu yansımaları olabilecektir.

4. KAMU MALİYESİ

Maliye politikası, makroekonomik ve finansal istikrarın desteklenmesine, enflasyonun tek haneye düşürülerek fiyat istikrarının sağlanmasına, Ar-Ge ve yenilikçilik kapasitesinin geliştirilmesine, yeşil ve dijital dönüşüm odağında teknolojik dönüşümün sağlanmasına, beşeri sermayenin güçlendirilmesine, işgücü piyasasının etkinleştirilmesine, iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesine ve ekonomide kayıt dışılığın azaltılmasına katkı verecek şekilde uygulanacaktır.

Program döneminde, bütçe disiplininin güçlendirilmesine yönelik tedbirler alınmaya devam edilecek, kamu maliyesinin makroekonomik istikrarı destekleyici rolü artırılacaktır.

Kaynak kullanımında etkinliğin artırılması amacıyla harcamalar sistematik olarak gözden geçirilmeye devam edilecek, verimsiz harcama alanları tasfiye edilecek ve kamu harcamaları kontrol altında tutulacaktır.

Vergi tabanının genişletilmesi, vergiye gönüllü uyumun artırılması ile istisna, muafiyet ve indirimlerin gözden geçirilmesiyle gelir politikalarının adalet ve verimlilik temelli yapısı güçlendirilecek, doğrudan vergilerin bütçe gelirleri içindeki payı artırılarak daha dengeli ve sağlam bir gelir yapısı sağlanacaktır.

Kayıt dışı ekonomiyle mücadele, teknolojik altyapı ve yenilikçi yaklaşımlarla desteklenecek ve denetim süreçleri güçlendirilecektir.

Program kapsamında yer alan genel devlet dengesi Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından üretilmiş olup merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, mahallî idareler, sosyal güvenlik kuruluşları ile genel sağlık sigortası, fonlar, döner sermayeler ve İşsizlik Sigortası Fonu'nu kapsamaktadır. Genel devlet toplam harcama ve gelir büyüklükleri elde edilirken KİT'ler kapsam dışında bırakılmış, uluslararası standartlara paralel olarak gayrisafilik ilkesi esas alınmış ve yöntem olarak gelir-gider kalemleri arasında herhangi bir netleştirme işlemi yapılmamıştır.

Genel devlet kapsamında yer alan alt birimlerin harcama ve gelirlerinin hesaplanmasında; bir kamu geliri, geliri ilk olarak elde eden birimin hesabında gelir, nihai olarak harcayan birimin hesabında da gider olarak yazılmaktadır. Böylece kapsam dâhilindeki birimler arasındaki transfer işlemlerinde, ilgili transfer tutarlarının, transferi yapan kuruluştaki harcama olarak; transfer yapılan kuruluştaki da gelir olarak gösterilmemesi sağlanmıştır. Yapılan bu işlem sonucunda kuruluşlar itibarıyla denge rakamları değişmekte, ancak toplam genel devlet dengesi değişmemektedir. Bu şekilde hesaplanan birimlerin harcama ve gelir büyüklüklerinin toplulaştırılması sonucunda genel devlet toplam harcama ve gelirleri ile genel devlet dengesine ulaşılmaktadır.

Genel devlet büyüklükleri hesaplanırken benimsenen konsolidasyon yaklaşımı çerçevesinde;

- Genel bütçe vergi gelirleri üzerinden mahallî idarelere ve fonlara aktarılan paylar ve diğer transferler, merkezî yönetim bütçesi harcamalarından temizlenmekte ve ilgili oldukları mahallî idare ya da fon dengesinde gösterilmekte,

- Merkezî yönetim bütçesinden sosyal güvenlik ve genel sağlık sigortası sistemine aktarılan cari transferler, merkezî yönetim bütçesi harcamalarından ve sosyal güvenlik ile genel sağlık sigortası sisteminin gelirlerinden temizlenmekte,
- Döner sermayeli işletmeler, fonlar ve İşsizlik Sigortası Fonu'ndan merkezî yönetim bütçesine aktarılan tutarlar merkezî yönetim bütçesi gelirlerinden ve ilgili birimlerin harcamalarından temizlenmekte,
- Genel devlet kapsamı içerisinde yer alan merkezî yönetim bütçesi haricindeki diğer alt kurumsal birimler arasındaki mali ilişkiler mükerrerliği önleyecek şekilde düzenlenmektedir.

4.1. Maliye Politikası Stratejisi ve Orta Vadeli Amaçlar

Maliye politikası fiyat istikrarının sağlanmasına, cari işlemler açığının yönetilebilir seviyelerde tutulmasına, gelir dağılımının iyileştirilmesine, ekonominin üretkenliğinin ve rekabet gücünün artırılmasına katkı sağlayacak şekilde uygulanacaktır.

4.1.1. Gelir Politikaları

- Vergi politikaları, sürdürülebilir ve adil bir yapı temelinde öngörülebilirlik ve etkinlik ilkeleri doğrultusunda uygulanacaktır. Vergi sistemi, gelir dağılımını iyileştiren ve yatırım ortamını güçlendiren bir araç olarak kullanılacaktır.
- Vergi politikalarında büyüme ve sosyal adalet ilkeleri ekseninde yatırım, istihdam, üretimi, ihracatı ve rekabet ortamını destekleyen gelir politikalarına öncelik verilecektir.
- Dolaylı vergilerin bütçe içindeki ağırlığı gözden geçirilerek kayıt dışı ekonomiye yönelik tedbirlerle Program döneminde doğrudan vergi gelirlerinin bütçe içindeki ağırlığı artırılacaktır.
- Kamu mali yönetiminde sürdürülebilir gelir kaynaklarının artırılması için vergi tabanının genişletilmesi ve vergilemede gönüllü uyumun artırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.
- Vergi harcamaları analiz edilecek, etkin olmayan istisna, muafiyet ve indirimlere yönelik düzenlemeler yapılacaktır.
- Vergilerin tam ve zamanında ödenmesinde etkili olan mükellef davranışları ve vergiye uyum sorunları analiz edilerek uyum düzeyini artırmaya katkı sağlayacak stratejiler geliştirilecektir.
- Vergi istatistikleri ve bu alandaki raporların daha kapsamlı bir şekilde yayımlanması sağlanacaktır.
- Kayıt dışı ekonominin önlenmesine yönelik mücadeleye kararlılıkla devam edilecek, denetim süreçlerinin etkinliği artırılarak kamu maliyesinin disiplinli ve şeffaf yönetimi desteklenecektir.

- Kayıt dışılıkla mücadele yapay zekâ, büyük veri gibi teknolojik imkânlarla desteklenen risk analiz faaliyetleriyle ve tüm ilgili tarafların etkin katılımıyla yürütülecektir.
- Kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin önlenmesi, vergide adaletin sağlanması, vergiye gönüllü uyumun desteklenmesi amacıyla yapay zekâ ve ileri analiz teknikleri kullanılarak ilgili sektör ve alanlara ilişkin riskler tespit edilecek, denetimde etkinlik artırılacaktır.
- Prim tabanını genişletmek üzere kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı ücretle mücadelede veri analizine dayalı risk odaklı denetim faaliyetleri artırılacaktır.
- Makro düzeyde kayıt dışı ekonomi boyutunun ölçülmesine ve vergi türleri bazında vergi açığı hesaplanmasına, kayıt dışı ekonomiyle mücadeleye ilişkin politika destekleyici analizlerin yapılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.
- Dijital faaliyetlerdeki kayıt dışılığı kavrayacak uygulamalar geliştirilecektir.
- Vergi kayıp ve kaçığı ile kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin önlenmesi için oluşturulan Risk Analizi Değerlendirme ve Araştırma (RADAR) Sistemi, mali ve ekonomik verilerin entegrasyonu ve bu verilerin sektörel ve mükellef bazlı risk senaryolarını beslemesi suretiyle geliştirilecektir.
- Vergi kaçakçılığı fiillerinin tespitine yönelik yapay zekâ imkânlarından yararlanmak suretiyle vergi kaçakçılığını besleyen sahte belge kullanımı önlenecektir.
- Vergi denetiminde vergiye tabi işlemlerin doğruluğunun tespitinde üçüncü taraf idari verilerden daha etkin yararlanılacaktır.
- Vergi kayıp ve kaçığının önlenmesi, belge düzeninin yerleşmesi ve sağlıklı bir şekilde işlemesi amacıyla yaygın yoğun vergi denetimleri artırılarak vergi denetimi algısının mükelleflerde yerleşmesi sağlanacak ve vergiye gönüllü uyum teşvik edilecektir.
- Organize vergi kaçakçılığı ile mücadelede vergi kaçakçılığı soruşturmalarının etkin yürütülmesi amacıyla ilgili kurumlarla işbirliği içerisinde mevzuat çalışmaları yapılacaktır.
- Gayrimenkullerin gerçek değerinin kavranmasını ve gerçek değerleri üzerinden işlem yapılmasını sağlayacak çalışmalar yapılacaktır.
- Kira sözleşmelerinin e-Devlet kapısı üzerinden güvenilir şekilde hazırlanmasına imkân veren e-Kira Sözleşmesi uygulaması yaygınlaştırılacaktır.

4.1.2. Harcama Politikaları

- Kaynak kullanımında etkinliğin artırılması amacıyla harcamalar sistematik olarak gözden geçirilmeye devam edilecek, verimsiz harcama alanları tasfiye edilecektir.
- Kamu harcamalarında etkinliği artıracak tasarruf tedbirlerine ilişkin denetim ve izleme faaliyetlerine devam edilecektir.

- Kamu yatırım programında rasyonelleştirme çalışmaları sürdürülerek ekonomik ve sosyal fayda üretecek yatırımlar önceliklendirilecektir.
- Kamu ihale mevzuatı uluslararası norm ve standartlara uyumlu olacak şekilde dijitalleşmeyi, yenilikçiliği ve sürdürülebilirliği destekleyen ve önceleyen satın alma yaklaşımıyla güncellenecek, sektörel kamu alımları düzenlemesi hayata geçirilecektir.
- KÖİ projeleri, makroekonomik politikalar, kamu yükümlülükleri ve bütçe dengeleri dikkate alınarak ve dengeli bir risk paylaşımı ile maliyet etkinliği gözetilerek planlanacak ve yürütülecektir.
- Kamu idarelerinin mali yönetim ve kontrol alanındaki uygulamalarının etkinliği artırılacak, iç denetim birimlerinin idari kapasiteleri güçlendirilecek ve iç kontrol sistemlerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi faaliyetleri yaygınlaştırılacaktır.
- Kamu taşıtlarının kullanımı ihtiyaç analizleri ve tasarruf anlayışı çerçevesinde sistematik olarak gözden geçirilecek, ihtiyaç fazlası olan veya ekonomik ömrünü tamamlamış taşıtlar tasfiye edilecek ve zorunlu hâllerle sınırlı yeni taşıt edinimlerinde ekonomiklik gözetilerek yerli üretim ile çevreci araçlara öncelik verilmeye devam edilecektir.
- Yapay zekâ destekli muhasebe sistemleriyle kamu harcamalarında verimlilik ve tasarruf sağlanmasına, karar alma süreçlerinin desteklenmesine ve risk odaklı kamu mali denetim altyapısının güçlendirilmesine devam edilecektir.
- Kamu idarelerinin varlıklarının etkin ve verimli bir şekilde yönetilmesini sağlamak amacıyla Varlık Yönetim Sistemi geliştirilecektir.
- Kamu kesimi genel dengesinde yer alan fon ve döner sermayelerin harcama ilkeleri belirlenecek, bütçenin birlik ilkesinin uygulamasının güçlendirilmesine yönelik özel gelir, fon ve benzeri uygulamalar gözden geçirilecektir.
- Aile odaklı, kapsayıcı ve fert başına asgari bir geliri garanti edecek ve işgücüne katılıma mâni olmayacak şekilde bütünleşik yapıda bir sosyal yardım programı pilot bir projeyle başlatılacaktır.
- Kamu alımları ile yap-işlet-devret projelerinde uluslararası sorumlu yatırımcıların ilgisini artıracak şekilde sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu altyapı projeleri yaygınlaştırılacaktır.
- Kamu alım süreçleri dijitalleştirilerek denetim, hesap verilebilirlik ve şeffaflık artırılacaktır.

4.1.3. Kamu Borçlanma Politikası

Hazine ve Maliye Bakanlığı, borç yönetimini, 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun kapsamında yürütmektedir. Söz konusu Kanun'da kamu borç ve risk yönetiminin ilkeleri:

- Makroekonomik dengeleri gözeterek para ve maliye politikaları ile uyumlu, sürdürülebilir, saydam ve hesap verilebilir bir borçlanma politikası izlenmesi,
- Finansman ihtiyaçlarının, iç ve dış piyasa koşulları ve maliyet unsurları göz önüne alınarak makul risk düzeyi çerçevesinde, orta ve uzun vadede mümkün olan en uygun maliyetle karşılanması olarak belirlenmiştir.

Net borçlanma limiti, mali yıl içinde, ilgili yılın bütçe kanununda belirtilen başlangıç ödenekleri toplamı ile tahmin edilen gelirler arasındaki fark miktarı olarak tanımlanmaktadır. Kanun'un beşinci maddesi çerçevesinde borç yönetiminin ihtiyaçları ve gelişimi dikkate alınarak net borçlanma limiti yıl içinde yüzde beşe kadar artırılabilir. Bu miktarın da yeterli olmadığı durumlarda ilave yüzde beş oranında bir tutar, ancak Cumhurbaşkanı kararı ile artırılabilir.

Para ve maliye politikaları ile uyumlu, sürdürülebilir, saydam ve hesap verilebilir borçlanma politikaları kapsamında, makul risk seviyesinde orta ve uzun vadede en uygun maliyet hedefine ulaşılabilmesini teminen 2003 yılından bu yana stratejik ölçüt uygulaması sürdürülmektedir. Hazine ve Maliye Bakanlığının kurumsal internet sayfasında 31 Ekim 2025 tarihinde yayımlanan Hazine Finansman Programı'nda belirtildiği üzere maliyet ve risk hesaplamalarına bağlı olarak, kamu borcunun karşı karşıya olduğu likidite, kur ve faiz risklerinin etkin şekilde yönetilmesi amacıyla tespit edilen stratejik ölçüt ve göstergeler kapsamında 2026 yılında;

- Borçlanmanın ağırlıklı olarak TL cinsinden yapılması,
- Piyasa çeşitliliğinin sağlanması amacıyla uluslararası piyasalarda ABD dolarının yanında imkân olması durumunda diğer döviz cinslerinden de ihraç yapılması,
- Faiz giderlerinin optimal şekilde yönetilmesini teminen uygun enstrüman ve vade bileşimi dikkate alınarak gelecek 12 ayda faizi yenilenecek senetler ile vadesine 12 aydan az kalmış senetlerin payının belirli bir seviyede tutulması,
- Nakit ve borç yönetiminde oluşabilecek likidite riskinin azaltılması amacıyla güçlü nakit rezervi tutulması

hususları borçlanma politikasının ana unsurları olarak uygulanacaktır.

4.2. 2025 Yılı Bütçe Uygulamaları

4.2.1. Merkezî Yönetim Bütçesi Gelir ve Harcamalarına İlişkin Gelişmeler

2025 yılı Merkezî Yönetim Bütçe Kanunu'yla kamu idarelerine 14.731 milyar TL ödenek verilmiş, bütçe gelirlerinin 12.800,3 milyar TL ve bütçe açığının 1.930,7 milyar TL olacağı öngörülmüştür.

Program kapsamında 2025 yıl sonunda bütçe harcamalarının başlangıç ödeneğinin 56,9 milyar TL altında kalarak 14.674,1 milyar TL olacağı ve GSYH'ye oranının yüzde 23,6 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2025 yılında, merkezî yönetim bütçesi faiz dışı harcamalarının bütçe ödeneğinin 159,6 milyar TL altında kalarak 12.621,4 milyar TL olacağı ve GSYH'ye oranının yüzde 20,3 seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Depremlerde hasar gören bölgelerin yeniden imarı amacıyla 2025 yılında 493,3 milyar TL harcama yapılacağı öngörülmektedir.

Merkezî yönetim bütçe gelirlerinin ise bütçe başlangıç tahmininin 334,5 milyar TL altında kalarak 12.465,9 milyar TL olarak gerçekleşeceği tahmin edilmiştir. Bu kapsamda, 2025 yıl sonunda merkezî yönetim bütçe gelirlerinin GSYH'ye oranının yüzde 20,0 olması beklenmektedir.

Bu çerçevede, Program kapsamında 2025 yıl sonu bütçe açığı tahmini 2.208,3 milyar TL olarak güncellenmiştir. Başlangıç bütçesinde GSYH'ye oranla yüzde 3,1 olarak tahmin edilen bütçe açığının yüzde 3,6 olacağı öngörülmüştür. Deprem harcamaları hariç bütçe açığının ise GSYH'ye oranla yüzde 2,8 olması beklenmektedir.

Tablo 4.1: 2025 Yılı Merkezî Yönetim Bütçe Dengesi

	(Milyar TL)		(GSYH'ye Oran, %)	
Merkezî Yönetim Bütçesi	Bütçe	GT	Bütçe	GT
Toplam Harcamalar	14.731,0	14.674,1	23,9	23,6
Faiz Dışı Harcamalar	12.781,0	12.621,4	20,8	20,3
Faiz Ödemeleri	1.950,0	2.052,7	3,2	3,3
Program Tanımlı Harcamalar	12.781,0	12.621,4	20,8	20,3
Toplam Gelirler	12.800,3	12.465,9	20,8	20,0
Gb Vergi Gelirleri	11.138,8	10.733,6	18,1	17,3
Diğer Gelirler	1.661,6	1.732,3	2,7	2,8
Program Tanımlı Gelirler	12.449,4	12.218,5	20,2	19,7
Bütçe Dengesi	-1.930,7	-2.208,3	-3,1	-3,6
Faiz Dışı Denge	19,3	-155,6	0,0	-0,3
Program Tanımlı Denge	-331,6	-402,9	-0,5	-0,6

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, HMB
GT: Gerçekleşme Tahmini

2025 yılında personel giderleri, sosyal güvenlik kuruluşlarına devlet primi giderleri ile personele ilişkin yedek ödeneğin toplamından oluşan harcamaların bütçe ödeneğinin 184 milyar TL üzerine çıkarak 4.121,3 milyar TL olması beklenmektedir. Memurlar için 2025 yılı genel maaş artış oranı, toplu sözleşmede Ocak ayında yüzde 6, Temmuz ayında yüzde 5

olarak belirlenmiş, enflasyon farkı dâhil artış oranı Ocak ayında yüzde 11,54, Temmuz ayında yüzde 15,57 olarak gerçekleşmiştir.

2025 yılında mal ve hizmet alım giderlerinin, başlangıç ödeneğinin 18,7 milyar TL altında kalarak 1.005 milyar TL düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2025 yılı bütçesinde 5.813,4 milyar TL olarak programlanan cari transferlerin yıl sonunda 288,3 milyar TL azalışla 5.525,2 milyar TL seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. KİT'lere yapılan görevlendirme bedeli ödemeleri, sosyal güvenlik sistemine yapılan transferler ile gelirden mahallî idareler ve fonlara ayrılan paylardaki düşüş cari transferlerde yaşanan azalışın temel belirleyicileri olmuştur.

Sermaye giderlerinin 2025 yılı sonunda, başlangıç ödeneğinin 214,4 milyar TL üzerine çıkarak 1.316,8 milyar TL olması beklenmektedir. Söz konusu artışta, yatırımları hızlandırma ödeneğinden aktarılan tutarın yanı sıra deprem nitelikli harcamalar için yapılan ödenek aktarmaları ile kurumların ilave ödenek taleplerinin karşılanması etkili olmuştur.

2025 yılı bütçesinde 338 milyar TL olarak programlanan sermaye transferlerinin yıl sonunda bütçe ödeneğiyle uyumlu bir şekilde 334,4 milyar TL olması beklenmektedir.

Tablo 4.2: 2025 Yılı Merkezî Yönetim Bütçe Harcamaları

	(Milyar TL)		(GSYH'ye Oran, %)	
	Bütçe	GT	Bütçe	GT
Merkezî Yönetim Bütçesi Harcamaları	14.731,0	14.674,1	23,9	23,6
Faiz Harcaması	1.950,0	2.052,7	3,2	3,3
Faiz Hariç Harcama	12.781,0	12.621,4	20,8	20,3
Personel Giderleri	3.475,5	3.672,3	5,6	5,9
Sosyal Güv. Kur. Devlet Primi	435,0	449,0	0,7	0,7
Mal ve Hizmet Alımları	1.023,7	1.005,0	1,7	1,6
Cari Transferler	5.813,4	5.525,2	9,4	8,9
Sermaye Giderleri	1.102,4	1.316,8	1,8	2,1
Sermaye Transferleri	338,0	334,4	0,5	0,5
Borç Verme	306,1	318,8	0,5	0,5
Yedek Ödenekler	286,9	0,0	0,5	0,0

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, HMB
GT: Gerçekleşme Tahmini

Borç verme kaleminin, yıl sonunda başlangıç ödeneğinin 12,7 milyar TL üzerine çıkarak 318,8 milyar TL olması öngörülmektedir. 2025 yılında faiz giderlerinin, borçlanma maliyetlerindeki yükseliş ve finansman ihtiyacındaki artışın etkisiyle başlangıç ödeneğinin 102,7 milyar TL üzerinde 2.052,7 milyar TL olması beklenmektedir.

2025 yılı sonunda genel bütçe vergi gelirlerinin, bütçe tahmininin 405,2 milyar TL altında 10.733,6 milyar TL, vergi dışı gelirlerin ise bütçe tahmininin 70,7 milyar TL üzerinde 1.732,3 milyar TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. GSYH'ye oran olarak ise vergi gelirlerinin yüzde 17,3, vergi dışı gelirlerin yüzde 2,8 seviyesinde olacağı tahmin edilmektedir.

Gelir Vergisi tahsilatının 2025 yılı bütçe hedefinin 654,4 milyar TL üzerinde 2.784 milyar TL ve GSYH'ye oranla yüzde 4,5 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu

gelişmede, mevduat faiz oranlarının seyri ile mevduat ve yatırım fonlarından alınan stopaj oranlarındaki düzenlemelerin yanı sıra ücretlerde yapılan artışlar etkili olmuştur.

Tablo 4.3: 2025 Yılı Merkezî Yönetim Bütçe Gelirleri

	(Milyar TL)		(GSYH'ye Oran, %)	
	Bütçe	GT	Bütçe	GT
Merkezî Yönetim Bütçesi Gelirleri	12.800,3	12.465,9	20,8	20,0
Genel Bütçe Gelirleri	12.629,6	12.112,0	20,5	19,5
Vergi Gelirleri	11.138,8	10.733,6	18,1	17,3
Gelir Vergisi	2.129,7	2.784,0	3,5	4,5
Kurumlar Vergisi	1.636,8	1.187,3	2,7	1,9
Uluslararası Tic. Üzerinden Alınan Vergiler	2.449,3	1.993,4	4,0	3,2
Dâhilde KDV	1.496,4	1.463,2	2,4	2,4
ÖTV	2.121,3	1.948,3	3,4	3,1
Petrol ve Doğalgaz Ürünleri	534,9	524,0	0,9	0,8
Motorlu Taşıt Araçları	799,5	704,7	1,3	1,1
Alkollü İçkiler	170,0	148,5	0,3	0,2
Tütün Mamulleri	455,7	437,0	0,7	0,7
Kolalı Gazozlar	17,7	18,7	0,0	0,0
Dayanıklı Tüketim ve Diğ. Mallar	143,7	115,5	0,2	0,2
Diğer Vergiler	1.305,3	1.357,4	2,1	2,2
Vergi Dışı Gelirler	1.490,9	1.378,4	2,4	2,2
ÖB ve DDK	170,7	353,9	0,3	0,6

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, HMB
GT: Gerçekleşme Tahmini

2025 yılı Kurumlar Vergisi tahsilatının bütçe tahmininin 449,5 milyar TL altında kalarak 1.187,3 milyar TL olması ve GSYH'ye oranla yüzde 1,9 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Beklenen bu azalışta, makroekonomik gelişmelerin reel ekonomi ve kurumların kârlılık ve maliyetleri üzerindeki etkileri ile bir önceki yıl gerçekleşmesinin 2025 yılı başlangıç tahminine baz olan 2024 yılı gerçekleşme tahmininin altında kalması belirleyici olmuştur.

Dâhilde alınan KDV tahsilatının 2025 yılı bütçe tahmininin 33,2 milyar TL altında kalarak 1.463,2 milyar TL olması ve GSYH'ye oranla yüzde 2,4 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Özel Tüketim Vergisi tahsilatının 2025 yılı bütçe tahmininin 173 milyar TL altında kalarak 1.948,3 milyar TL olması ve GSYH'ye oranla yüzde 3,1 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Petrol ve doğal gaz ürünleri üzerinden yapılan ÖTV tahsilatının 2025 yılı bütçe tahmininin 11 milyar TL altında 524 milyar TL olması ve GSYH'ye oranla yüzde 0,8 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu gelişmede Yİ-ÜFE oranının öngörülenin bir miktar altında gerçekleşmesi belirleyici olmuştur.

Motorlu taşıtlardan elde edilen ÖTV tahsilatının 2025 yılı bütçe tahmininin 94,8 milyar TL altında 704,7 milyar TL olması ve GSYH'ye oranla yüzde 1,1 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Araç satışları öngörülenin üstünde gerçekleşmesine rağmen içten yanmalı

motorlu araçlara kıyasla daha düşük ÖTV oranına tabi olan elektrikli ve hibrit araçların payının artması bu azalışta etkili olmuştur.

2025 yılında tütün mamullerinden elde edilen ÖTV tahsilatının, bütçe tahmininin 18,7 milyar TL altında 437 milyar TL olması ve GSYH'ye oranla yüzde 0,7 seviyesinde, alkollü içkilerden elde edilen ÖTV tahsilatının ise bütçe tahmininin 21,5 milyar TL altında 148,5 milyar TL olması ve GSYH'ye oranla yüzde 0,2 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2025 yılında, ithalde alınan KDV tahsilatının bütçe tahmininin 431 milyar TL altında 1.672 milyar TL olması ve GSYH'ye oranla yüzde 2,7 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Bu gelişmede, TL cinsinden ithalattaki değişim tahmininin aşağı yönlü güncellenmesi ve bir önceki yıl gerçekleşmesinin 2025 yılı başlangıç tahminine baz olan 2024 yılı gerçekleşme tahmininin altında kalması belirleyici olmuştur.

2025 yılında veraset ve intikal vergisi, MTV, Değerli Konut Vergisi, Şans Oyunları Vergisi, Özel İletişim Vergisi, Dijital Hizmet Vergisi ve Konaklama Vergisi tahsilat toplamının bütçe tahminine göre 1,2 milyar TL azalarak 264,4 milyar TL olması beklenmektedir.

2025 yılında Banka Ve Sigorta Muameleleri Vergisi tahsilatının bütçe tahmininin 7,1 milyar TL altında 537,2 milyar TL olması ve GSYH'ye oranla yüzde 0,9 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Damga Vergisi tahsilatının ise bütçe tahmininin 7 milyar TL üzerinde 223,2 milyar TL olması ve GSYH'ye oranla yüzde 0,4 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2025 yılında harçlardan elde edilen gelirlerin, bütçe tahmininin 53,7 milyar TL üzerinde 332,4 milyar TL olması ve GSYH'ye oranla yüzde 0,5 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. İpotekli konut satışlarının beklentilerin üzerinde gerçekleşmesi ile tapu harçlarının gayrimenkullerin gerçek değerleri üzerinden alınmasına yönelik çalışmaların tahsilatı olumlu etkilediği değerlendirilmektedir.

2025 yılında vergi dışı gelirlerin, bütçe tahmininin 70,7 milyar TL üzerinde 1.732,3 milyar TL olması ve GSYH'ye oranla yüzde 2,8 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Söz konusu artış temel olarak özel gelirler, para cezaları ve özel bütçeli idareler ile düzenleyici ve denetleyici kurumlardan elde edilen gelirlerdeki artışlardan kaynaklanmaktadır.

2023 yılında uygulamaya konulan 7440 sayılı Kanun kapsamında 2025 yılının ilk dokuz ayında toplam 16 milyar TL tahsilat yapılmıştır. Kamu alacaklarının yapılandırılmasına ilişkin geçmiş yıllarda yürürlüğe giren diğer düzenlemeler de dâhil edildiğinde, 2025 yılı Ocak-Eylül döneminde toplam 17 milyar TL yapılandırma geliri elde edilmiştir.

Tablo 4.4: Merkezî Yönetim Bütçe Dengesi

	(GSYH'ye Oran, %)			
	2022	2023	2024	2025
Harcamalar	19,2	24,3	24,2	23,6
Faiz Dışı Harcamalar	17,2	21,8	21,3	20,3
Personel Giderleri	4,0	4,9	6,0	5,9
Sosyal Güv. Kur. Devlet Primi Giderleri	0,6	0,7	0,7	0,7
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	1,7	1,7	1,7	1,6
Cari Transferler	7,3	8,8	8,7	8,9
Sermaye Gideri	1,8	2,0	2,1	2,1
Sermaye Transferleri	0,3	3,2	1,4	0,5
Borç Verme	1,4	0,6	0,7	0,5
Yedek Ödenek	0,0	0,0	0,0	0,0
Faiz Giderleri	2,0	2,5	2,8	3,3
Gelirler	18,3	19,2	19,5	20,0
Vergi Gelirleri	15,4	16,6	16,4	17,3
Vergi Dışı Gelirler	2,6	2,4	2,5	2,4
Sermaye Gelirleri	0,1	0,1	0,1	0,1
Alınan Bağış ve Yardımlar ile Alacaklardan Tahsilat	0,2	0,1	0,5	0,3
Faiz Dışı Fazla	1,1	-2,6	-1,9	-0,3
Program Tanımlı Faiz Dışı Fazla	-0,1	-3,6	-2,7	-0,6
Borçlanma Gereği	0,9	5,1	4,7	3,6

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, HMB

4.2.2. Genel Devlet Gelir ve Harcamalarına İlişkin Gelişmeler

2024 yılında, deprem kaynaklı harcamalardaki azalışa rağmen, önceki yıla kıyasla genel devlet harcamalarının GSYH içindeki payı, temelde personel giderleri, emekli aylıkları ve faiz giderlerindeki artışın etkisiyle yükselmiştir. Aynı dönemde, vergi dışı gelirler ile prim tahsilatındaki güçlü performansın etkisiyle genel devlet gelirlerinin GSYH'ye oranında da artış yaşanmıştır.

Genel devlet gelirlerinin GSYH'ye oranı 2024 yılında 2023 yılına göre 1,4 puan artarak yüzde 31,1 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu kapsamda, vergi dışı gelirler 0,6 puan, prim gelirleri 1,1 puan artarken vergi gelirleri 0,2 puan azalmıştır.

Genel devlet harcamalarının GSYH'ye oranı 2024 yılında 2023 yılına göre 1 puan artarak yüzde 35,7 olmuştur. Bu dönemde cari giderler 1,5 puan, cari transferler 1,2 puan artarken yatırım harcamaları 0,1 puan, sermaye transferleri 1,6 puan azalmıştır.

Genel devlet gelir ve harcamalarındaki bu gelişmeler neticesinde, 2024 yılında genel devlet açığı GSYH'ye oranla bir önceki yıla göre 0,4 puan azalış göstererek yüzde 4,6 olmuştur.

2025 yılında genel devlet gelirlerinin GSYH'ye oranının bir önceki yıla göre 0,4 puan artarak yüzde 31,5 olması beklenmektedir. Bu kapsamda, vergi gelirlerinin 0,9 puan artacağı, prim gelirlerinin 0,1 puan, faktör gelirlerinin 0,4 puan azalacağı öngörülmektedir.

2025 yılında genel devlet harcamalarının GSYH'ye oranla 2024 yılına kıyasla 1,1 puan azalarak yüzde 34,6 olacağı tahmin edilmektedir. Bu dönemde, yatırım harcamalarının 0,2 puan, sermaye transferlerinin 1,1 puan azalacağı, cari transferlerin ise 0,2 puan artacağı öngörülmektedir.

Bu çerçevede, 2024 yılında GSYH'ye oranla yüzde 4,6 olan genel devlet açığının 2025 yılında yüzde 3,1'e gerileyeceği öngörülmektedir. Aynı dönemde, genel devlet faiz dışı dengesinin ise 2 puan iyileşerek yüzde 0,3 fazla vermesi beklenmektedir.

Tablo 4.5: Genel Devlet Gelir ve Harcamaları - 1

	(GSYH'ye Oran, %)			
	2022	2023	2024	2025
Vergiler	15,5	16,7	16,5	17,4
Vasıtasız	5,8	5,5	5,5	6,6
Vasıtalı	9,5	10,8	10,7	10,6
Servet	0,3	0,4	0,3	0,3
Vergi Dışı Normal Gelirler	1,3	1,3	1,9	1,9
Faktör Gelirleri	4,1	4,4	4,4	4,0
Sosyal Fonlar	6,3	7,2	8,3	8,1
Toplam	27,2	29,6	31,1	31,4
Özelleştirme Gelirleri	0,0	0,0	0,0	0,0
Toplam Gelir	27,3	29,6	31,1	31,5
Cari Harcamalar	11,9	13,6	15,0	15,0
Yatırım Harcamaları	2,8	3,0	2,9	2,7
Sabit Sermaye	2,7	2,9	2,8	2,7
Stok Değişmesi	0,1	0,1	0,0	0,0
Transfer Harcamaları	13,3	18,2	17,8	16,9
Cari Transferler	11,8	14,5	15,7	15,9
Sermaye Transferleri	1,6	3,7	2,1	1,0
Stok Değişim Fonu	0,0	0,0	0,0	0,0
Toplam Harcama	28,1	34,7	35,7	34,6
Borçlanma Gereği	0,8	5,1	4,6	3,1
Özelleştirme Gelirleri Hariç Borçlanma Gereği	0,8	5,1	4,7	3,2
Faiz Dışı Harcama	25,9	32,2	32,7	31,1
Faiz Hariç Borçlanma Gereği	-1,3	2,5	1,7	-0,3
Program Tanımlı Faiz Dışı Denge	-0,1	-3,7	-2,8	-0,4

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Aynı dönemde yüzde 2,8 olan program tanımlı genel devlet açığının ise yüzde 0,4'e gerilemesi beklenmektedir. 2024 yılında GSYH'ye oranla yüzde 23,6 olarak gerçekleşen AB tanımlı genel yönetim borç stokunun 2025 yılında yüzde 24,6 seviyesinde olacağı öngörülmektedir.

4.3. 2026 için Bütçe Planı

2026 yılında merkezî yönetim bütçe harcamalarının 2025 yıl sonu gerçekleşme tahminine göre yüzde 29,3 artarak 18.978,8 milyar TL olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Merkezî yönetim bütçe harcamalarının GSYH'ye oranının ise bir önceki yıl gerçekleşme tahmininin 1,0 puan üzerinde yüzde 24,6 seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir.

2026 yılı bütçesinde deprem bölgesinin yeniden inşası ve afet risklerinin azaltılmasına yönelik 652,8 milyar TL kaynak ayrılmıştır. Söz konusu tutar GSYH'nin yüzde 0,8'ine tekabül etmektedir.

Tablo 4.6: 2026 Yılı Merkezî Yönetim Bütçe Harcamaları

	(Milyar TL)			(GSYH'ye Oran, %)	
	2025 GT	2026	% Artış	2025 GT	2026
Merkezî Yönetim Bütçesi Harcamaları	14.674,1	18.978,8	29,3	23,6	24,6
Faiz Harcaması	2.052,7	2.741,7	33,6	3,3	3,5
Faiz Hariç Harcama	12.621,4	16.237,2	28,6	20,3	21,0
Personel Giderleri	3.672,3	4.907,3	33,6	5,9	6,4
Sosyal Güv. Kur. Devlet Primi	449,0	599,7	33,6	0,7	0,8
Mal ve Hizmet Alımları	1.005,0	1.249,6	24,3	1,6	1,6
Cari Transferler	5.525,2	6.870,8	24,4	8,9	8,9
Sermaye Giderleri	1.316,8	1.312,3	-0,3	2,1	1,7
Sermaye Transferleri	334,4	525,4	57,1	0,5	0,7
Borç Verme	318,8	397,1	24,6	0,5	0,5
Yedek Ödenekler	0,0	375,0	---	0,0	0,5

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, HMB
GT: Gerçekleşme Tahmini

2026 yılında toplam personel giderleri belirlenirken genel maaş ve ücret artış oranları toplu sözleşmelerde kararlaştırıldığı üzere, memurlar için Ocak ayında yüzde 11, Temmuz ayında yüzde 7; işçiler için Ocak ayında yüzde 10, Temmuz ayında yüzde 6 olarak alınmıştır. Ayrıca, enflasyon gerçekleşmesine bağlı olarak oluşabilecek farkların etkisi göz önünde bulundurulmuştur. Bu çerçevede, 2026 yılında toplam personel harcamalarının 5.542 milyar TL olacağı, GSYH'ye oranının ise bir önceki yıla göre 0,5 puan artarak yüzde 7,2'ye yükseleceği öngörülmektedir.

2026 yılında mal ve hizmet alım giderlerinin 1.249,6 milyar TL ile GSYH içindeki payının bir önceki yıla aynı seviyede yüzde 1,6 olması beklenmektedir.

Cari transferlerin 2026 yılında 6.870,8 milyar TL ile GSYH'ye oran olarak yüzde 8,9 seviyesinde olması öngörülmektedir. Cari transfer harcamalarının önemli bölümü sağlık ve sosyal güvenlik sistemine yapılan transferler ile genel bütçe vergi gelirlerinden mahallî idareler ve fonlara aktarılan paylardan oluşmaktadır. Bu kapsamda, sağlık ve sosyal güvenlik sistemine yapılacak transferler 2.429,6 milyar TL, mahallî idareler ve fonlara aktarılan paylar 2.340,9 milyar TL olarak öngörülmüştür. Ayrıca, KİT'lere ve kamu bankalarına görevlendirme giderleri olarak sırasıyla 392,1 milyar TL ve 340 milyar TL, tarımsal amaçlı transferlere 167,6 milyar TL, afetlere dirençli şehirler projesi için 52 milyar TL ve deprem bölgesi yerinde dönüşüm projesi için 48 milyar TL ödenek ayrılmıştır.

2026 yılında sermaye giderlerinin 1.312,3 milyar TL ile GSYH içindeki payının yüzde 1,7 seviyesinde olması beklenmektedir. Deprem bölgesinde zarar gören kamu kurumlarının hizmet binaları ve tesislerinin yapım ve onarım giderleri ile deprem kaynaklı diğer harcamalar için 198,8 milyar TL ödenek öngörülmüştür.

Sermaye transferlerinin 2026 yılında 525,4 milyar TL ile GSYH'ye oranla yüzde 0,7 olacağı öngörülmektedir. Bu kapsamda, deprem konutlarının yapımı ve altyapı giderleri için 345 milyar TL, sosyal konut yapımı için 100 milyar TL, KÖYDES için 9,9 milyar TL, SUKAP için 5,5 milyar TL, SOGEP için 780 milyon TL ödenek öngörülmüştür. Ayrıca, KKTC için 10,2 milyar TL, TÜBİTAK Ar-Ge projeleri için 18,2 milyar TL kaynak ayrılmıştır.

2026 yılında borç verme kaleminin 397,1 milyar TL ile GSYH'ye oran olarak yüzde 0,5 olacağı öngörülmektedir. Ödeneğin 307,5 milyar TL'si KİT'lere, 4 milyar TL'si Kredi Garanti Kurumlarına tahsis edilmiştir. Ayrıca, öğrenim kredileri için 36,2 milyar TL, KKTC'ye verilen krediler için 4 milyar TL ödenek öngörülmüştür.

2026 yılında faiz giderlerinin 2.741,7 milyar TL ile GSYH'ye oranla yüzde 3,5 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2026 yılında merkezî yönetim bütçe gelirlerinin 2025 yıl sonu gerçekleşme tahminine göre yüzde 30,5 artarak 16.266,1 milyar TL olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Merkezî yönetim bütçe gelirlerinin GSYH'ye oranının ise bir önceki yıl gerçekleşme tahmininin 1,0 puan üzerinde yüzde 21,1 seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Tablo 4.7: 2026 Yılı Merkezî Yönetim Bütçe Gelirleri

	(Milyar TL)			(GSYH'ye Oran, %)	
	2025 GT	2026	% Artış	2025 GT	2026
Merkezî Yönetim Bütçesi Gelirleri	12.465,9	16.266,1	30,5	20,0	21,1
Genel Bütçe Gelirleri	12.112,0	16.036,9	32,4	19,5	20,7
Vergi Gelirleri	10.733,6	13.833,1	28,9	17,3	17,9
Gelir Vergisi	2.784,0	3.517,0	26,3	4,5	4,6
Kurumlar Vergisi	1.187,3	1.613,2	35,9	1,9	2,1
Uluslararası Tic. Üze. Alınan Vergiler	1.993,4	2.496,0	25,2	3,2	3,2
Dâhilde KDV	1.463,2	1.950,5	33,3	2,4	2,5
ÖTV	1.948,3	2.531,5	29,9	3,1	3,3
Petrol ve Doğalgaz Ürünleri	524,0	656,5	25,3	0,8	0,8
Motorlu Taşıt Araçları	704,7	950,8	34,9	1,1	1,2
Alkollü İçkiler	148,5	191,1	28,7	0,2	0,2
Tütün Mamulleri	437,0	562,7	28,8	0,7	0,7
Kolalı Gazozlar	18,7	23,5	25,6	0,0	0,0
Dayanıklı Tüketim ve Diğ. Mallar	115,5	147,0	27,2	0,2	0,2
Diğer Vergiler	1.357,4	1.724,8	27,1	2,2	2,2
Vergi Dışı Gelirler	1.378,4	2.203,7	59,9	2,2	2,9
ÖB ve DDK	353,9	229,3	-35,2	0,6	0,3

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, HMB
GT: Gerçekleşme Tahmini

GSYH'ye oranla 2025 yılı gerçekleşme tahminine göre 2026 yılında genel bütçe vergi gelirlerinin 0,6 puan artışla yüzde 17,9, vergi dışı gelirlerin 0,4 puan artışla yüzde 3,1 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bunun sonucunda aynı dönemde merkezî yönetim bütçe gelirlerinin 1,0 puan artarak yüzde 21,1 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Vergi gelirlerindeki artışın Kurumlar Vergisi, Gelir Vergisi, dâhilde alınan KDV, ÖTV ile harçlardan elde edilecek tahsilattan kaynaklanması beklenmektedir. Vergi dışı gelirlerdeki artışın ise temel olarak sermaye gelirleri, malların kullanma ve faaliyette bulunma izni gelirleri ile diğer çeşitli gelirlerden kaynaklanması öngörülmektedir.

2026 yılında vergilemede etkinliği ve adaleti artırmaya, kayıt dışılığı azaltmaya yönelik sürdürülen faaliyetlere devam edilecektir. Bu çerçevede, temelde Kurumlar Vergisi kaynaklı olarak gelir, kâr ve sermaye kazançlarından alınan vergilerin tahsilat toplamının GSYH'ye

oranla 2025 yılı gerçekleşme tahminine göre 0,3 puan artması ve yüzde 6,6 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Dâhilde alınan KDV tahsilatının 2026 yılında GSYH'ye oranla bir önceki yıl tahminine göre 0,2 puan artarak yüzde 2,5 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2026 yılında, ÖTV tahsilatının GSYH'ye oranının, bir önceki yıl gerçekleşme tahminine göre 0,1 puan artarak yüzde 3,3 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2026 yılında, ithalde alınan KDV tahsilatının GSYH'ye oranının, kur ve ithalat tahminlerine bağlı olarak, yüzde 2,7 ile bir önceki yıl gerçekleşme tahminiyle aynı seviyede gerçekleşmesi beklenmektedir.

2026 yılında Veraset Ve İntikal Vergisi, MTV, Değerli Konut Vergisi, Şans Oyunları Vergisi, Özel İletişim Vergisi, Dijital Hizmet Vergisi ve Konaklama Vergisi'nden elde edilecek tahsilat toplamının 2025 yılı gerçekleşme tahminiyle aynı seviyede yüzde 0,4 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2026 yılında merkezî yönetim bütçesi vergi dışı gelirlerinin, GSYH'ye oran olarak bir önceki yıl gerçekleşme tahmininin 0,4 puan üzerinde yüzde 3,1 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

4.4. Orta Vadeli Perspektif

2026-2028 dönemi için genel devlet gelir ve harcama tahminleri Program kapsamında öngörülen makroekonomik çerçevenin yanı sıra aşağıdaki temel varsayımlara dayanmaktadır:

- Mali disiplinin sağlanmasını teminen, kamu harcamaları rasyonelleştirilecek, harcamaların etkinliği artırılacak ve cari harcamalarda tasarruf sağlanacaktır.
- Kamu personeli maaş ve ücret artışı 2026 yılı Ocak ve Temmuz aylarında yüzde 11 ve yüzde 7 olarak belirlenmiştir.
- Kaynak kullanımında etkinliğin artırılması amacıyla harcamalar sistematik olarak gözden geçirilmeye devam edilecek, verimsiz harcama alanları tasfiye edilecektir.
- Gelirin dengeli dağılımı gözetilerek vergi adaletinin güçlendirilmesi, vergi tabanının genişletilmesi ve vergi tahsilatının artırılması sağlanacaktır.
- Süreklilik arz etmeyen ve konjonktüre duyarlı gelirlerin oluşturduğu geçici kaynaklara karşılık kalıcı mahiyette harcama oluşturulmayacaktır.
- KİT fiyatları, Program hedefleriyle uyumlu olarak belirlenecektir.

2026 yılında genel devlet gelirlerinin GSYH'ye oranının bir önceki yıla göre 1,7 puan artarak yüzde 33,2 olması öngörülmektedir. Bu kapsamda, vergi gelirlerinin 0,8 puan, prim gelirlerinin 0,6 puan, vergi dışı normal gelirlerin 0,3 puan, özelleştirme gelirlerinin 0,2 puan artması; faktör gelirlerinin 0,2 puan azalması beklenmektedir.

Genel devlet harcamalarının 2026 yılında bir önceki yıla kıyasla GSYH'ye oran olarak 1,7 puan artışla yüzde 36,3'e yükselmesi beklenmektedir. Bu dönemde cari harcamaların 0,6 puan, sermaye transferlerinin 0,4 puan, cari transferlerin 1,0 puan artacağı, yatırım harcamalarının 0,3 puan azalacağı öngörülmektedir.

Bu gelişmeler doğrultusunda, GSYH'ye oranla genel devlet açığının 2026 yılında bir önceki yıllara aynı seviyede, yüzde 3,1 düzeyinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. Aynı dönemde, genel devlet faiz dışı dengesinin ise 0,2 puan iyileşerek yüzde 0,6 fazla vermesi beklenmektedir.

Tablo 4.8: Genel Devlet Gelir ve Harcamaları - 2

	(GSYH'ye Oran, %)			
	2025	2026	2027	2028
Vergiler	17,4	18,2	18,2	18,3
Vasıtasız	6,6	6,9	6,9	7,0
Vasıtalı	10,6	10,9	10,9	10,9
Servet	0,3	0,4	0,4	0,4
Vergi Dışı Normal Gelirler	1,9	2,2	2,3	2,3
Faktör Gelirleri	4,0	3,8	3,6	3,5
Sosyal Fonlar	8,1	8,7	9,0	9,0
Toplam	31,4	32,9	33,1	33,1
Özelleştirme Gelirleri	0,0	0,2	0,1	0,0
Toplam Gelir	31,5	33,2	33,2	33,2
Cari Harcamalar	15,0	15,6	15,7	15,8
Yatırım Harcamaları	2,7	2,4	2,6	2,7
Sabit Sermaye	2,7	2,4	2,5	2,7
Stok Değişmesi	0,0	0,0	0,0	0,0
Transfer Harcamaları	16,9	18,3	17,6	17,3
Cari Transferler	15,9	16,9	16,8	16,4
Sermaye Transferleri	1,0	1,4	0,9	0,8
Stok Değişim Fonu	0,0	0,0	0,0	0,0
Toplam Harcama	34,6	36,3	35,9	35,7
Borçlanma Gereği	3,1	3,1	2,7	2,6
Özelleştirme Gelirleri Hariç Borçlanma Gereği	3,2	3,4	2,7	2,6
Faiz Dışı Harcama	31,1	32,6	32,3	32,3
Faiz Hariç Borçlanma Gereği	-0,3	-0,6	-0,9	-0,9
Program Tanımlı Faiz Dışı Denge	-0,4	-0,2	0,2	0,3

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı

4.5. Yapısal ve Devresel Genel Devlet Dengesi

Fiili genel devlet dengesi, hem ekonomik dalgalanmalardan hem de alınan bir defalık tedbirlerden kaynaklanan geçici etkileri içermektedir. Bununla birlikte, çok yıllık bütçe sürecine geçilmesiyle daha önemli hâle gelen yapısal genel devlet dengesi, ekonominin potansiyel seviyesinde olması varsayımı altında gelir ve harcama seviyelerinin nasıl şekillendiğini göstermektedir.

Bu bölümde analiz edilen fiili genel devlet dengesi, özelleştirme gelirleri ve bir defalık gelir ve giderleri kapsamamaktadır. Böylece devresel hareketlerin ekonomik faaliyetler üzerindeki etkisinin daha net görülmesi amaçlanmaktadır.

2024 yılında, alınan tasarruf tedbirlerinin etkilerine, deprem harcamalarının öngörülenin altında kalmasına, gelir tahsilatında etkinliği artırmaya yönelik uygulamalara rağmen, özelleştirme ve bir defalık tedbirler hariç fiili bütçe açığı bir önceki yıla göre artış göstermektedir. Aynı yıl, fonun giderleri azalırken Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) ve

işsizlik sigortası dengesinde bir miktar iyileşme olmuştur. Bütün bu gelişmeler sonucunda, bir önceki yıla göre, fiili genel devlet açığının GSYH'ye oranındaki kötüleşme 0,7 puan olurken yapısal genel devlet açığının potansiyel GSYH'ye oranındaki kötüleşme ise 0,5 puan olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4.9: Genel Devlet Denge Analizi ¹

	Hâsıla Açığı (Y/Y ^p) ²	Genel Devlet Dengesi / GSYH		Faiz Giderleri Hariç Genel Devlet Dengesi / GSYH		Devresel Denge / GSYH
		Fiili Denge	Yapısal Denge ³	Fiili Denge	Yapısal Denge ³	
2018	0,42	-4,16	-3,94	-2,08	-1,85	-0,24
2019	-2,36	-5,55	-4,04	-3,10	-1,65	-1,41
2020	-5,11	-4,81	-1,91	-2,04	0,71	-2,80
2021	1,21	-2,75	-2,22	-0,18	0,38	-0,56
2022	1,85	0,29	-0,31	2,41	1,84	0,60
2023	1,98	-1,68	-2,78	0,88	-0,16	1,04
2024	0,90	-2,42	-3,24	0,56	-0,24	0,80
2025	-0,11	-1,75	-1,97	1,71	1,48	0,22
2026	-0,77	-2,06	-1,96	1,64	1,71	-0,08
2027	-1,06	-2,02	-1,77	1,52	1,73	-0,23
2028	-0,91	-1,94	-1,74	1,48	1,65	-0,18

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı hesaplamaları

(1) Vergi alacaklarının yapılandırılması, imar barışı, 2B gelirleri, özelleştirme ve diğer bir defalık gelir ve giderler hariç dengeyi ifade eder.

(2) Potansiyelden yüzde fark. Potansiyel hâsıla üretim fonksiyonu yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır.

(3) Yapısal denge potansiyel GSYH'ye orandır.

2025 yılında, imar barışı, vergi barışı, ek vergiler gibi bütçenin bir defalık gelirlerinin GSYH'ye oranı yüzde 0,05; destek ödemeleri ve deprem gibi bir defalık giderleri ise yüzde 1,5 seviyesine ulaşmaktadır. Bunlara ek olarak aynı yıl, Özelleştirme Fonu'nun GSYH'nin yüzde 0,03'ü kadar özelleştirme geliri elde etmesi, SGK prim borçlarının yeniden yapılandırılmasının etkisinin ise GSYH'nin yüzde 0,1'i kadar olması beklenmektedir. 2025 yılında, ekonomik dalgalanmaların fiili genel devlet dengesini artırıcı etkisinin görece sınırlı kaldığı görülmektedir. Bununla birlikte, önceki yıllara göre miktarı artan harcama tedbirlerinin de etkisiyle, bir defalık gelir ve giderlerin fiili dengeyi azaltıcı etkisi GSYH'nin yüzde 1,4'üne ulaşmaktadır.

2025 yılında, borçlanma maliyetleri ve finansman ihtiyacındaki artışın etkisiyle faiz giderlerindeki yükselişe rağmen cari giderlerin, transfer harcamalarının bir miktar gerilemesi bütçe harcamalarında azalışa neden olmuştur. Bütçe harcamalarındaki bu sınırlı gerilemeye Gelir Vergisi, dolaylı vergiler ve çeşitli vergi dışı gelirlerdeki iyileşmeler eşlik etmiştir. Genel bütçe vergi payı gelirlerinin reel artışını sürdürmesi ve ücret-tarife düzeylerindeki artış mahallî idare dengesinde iyileşmeye neden olmuştur. Başta prim gelirleri olmak üzere gelirlerindeki azalışla SGK dengesi bozulurken gelirleri giderlerinden daha fazla artan fon dengesi iyileşmektedir. Bütün bu gelişmeler sonucunda, yapısal genel devlet açığının potansiyel GSYH'ye oranının, bir önceki yıla göre, 1,3 puan düşerek yüzde 2,0 seviyesinde olması, yapısal faiz dışı dengenin ise 1,7 puan iyileşerek fazlaya dönmesi ve yüzde 1,5 seviyesinde olması beklenmektedir.

2026-2028 döneminde, yapısal denge ve millî gelir açığının bir önceki yıla göre değişimi arasındaki ilişki incelendiğinde, uygulanması öngörülen politikaların, konjonktürel aynı yönde hareket ederek ekonomik dalgalanmaların etkisini artırdığı görülmektedir.

Tablo 4.10: Mali Duruş ve Çıktı Açığı ¹

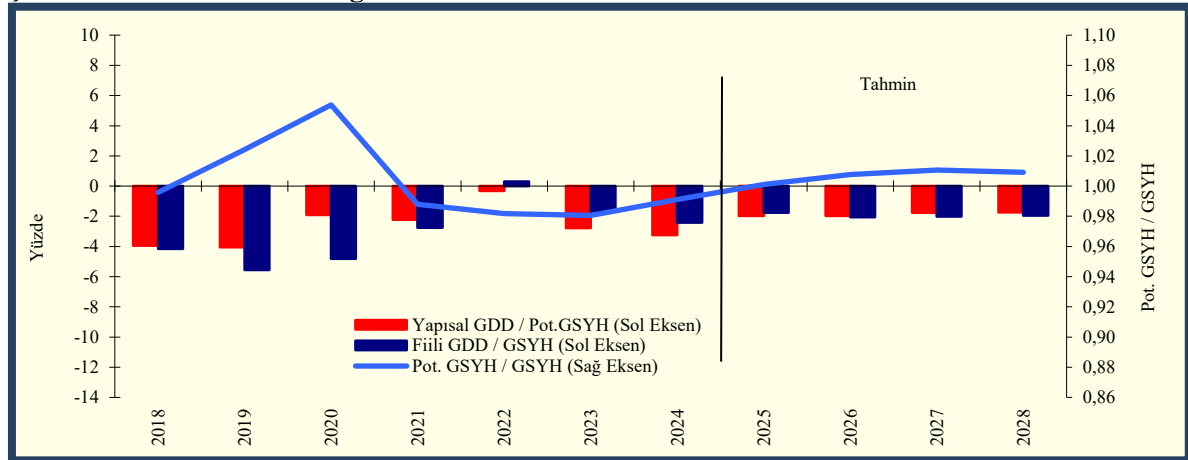
	Hasıla Açığı (Y/Y ^p)	(Bir Önceki Yıla Göre Değişim)	
		Potansiyel GSYH'ye Oran Olarak	
		Yapısal Genel Devlet Dengesi	Faiz Dışı Yapısal Genel Devlet Dengesi
2018	-1,22	-0,44	-0,29
2019	-2,78	-0,10	0,20
2020	-2,75	2,14	2,36
2021	6,32	-0,31	-0,33
2022	0,63	1,90	1,46
2023	0,14	-2,46	-2,00
2024	-1,08	-0,46	-0,08
2025	-1,01	1,27	1,72
2026	-0,65	0,01	0,22
2027	-0,29	0,20	0,03
2028	0,15	0,02	-0,09

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı hesaplamaları

(1) Koyu renkli rakamlar maliye politikasının konjonktürel aynı yönde hareket ettiği, koyu olmayanlar ise ters yönde hareket ettiği dönemleri göstermektedir.

2026-2028 döneminde, makroekonomik istikrarın desteklenmesi, mali disiplinin güçlendirilmesi ve alınan tedbirlerin de etkisiyle, borçlanma gereğinin kademeli olarak düşürülmesi amaçlanmaktadır. Böylece ERP döneminde, fiili ve yapısal genel devlet açığının, GSYH'ye ve potansiyel GSYH'ye oranlarının, sırasıyla, ortalama yüzde 2,0 ve yüzde 1,8 olması öngörülmektedir (Şekil 4.1).

Şekil 4.1: Genel Devlet Dengesi

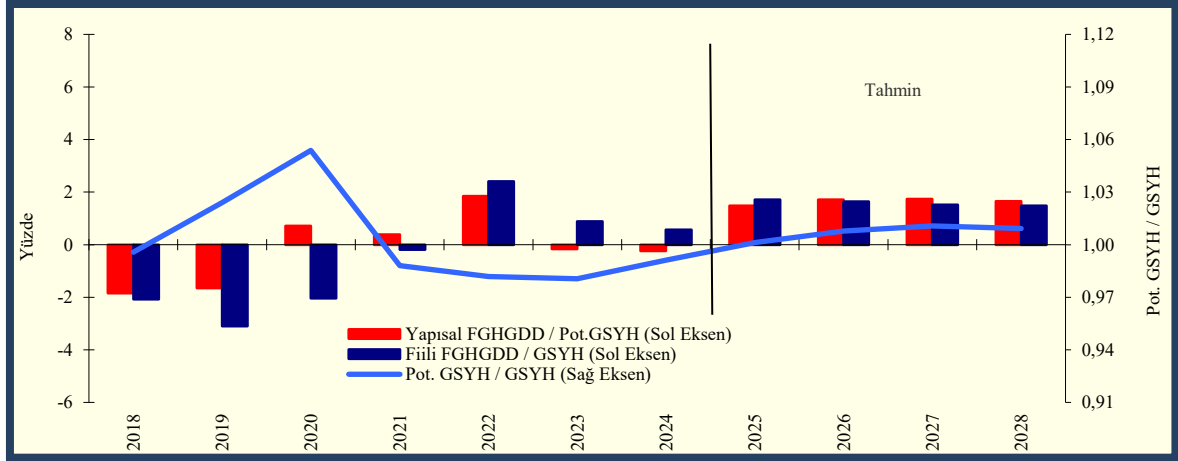
Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı

GDD: Vergi Alacaklarının Yapılandırılması, İmar Barışı, 2B Gelirleri, Özelleştirme ve Diğer Bir Defalık Gelir ve Giderler

Hariç Genel Devlet Dengesi

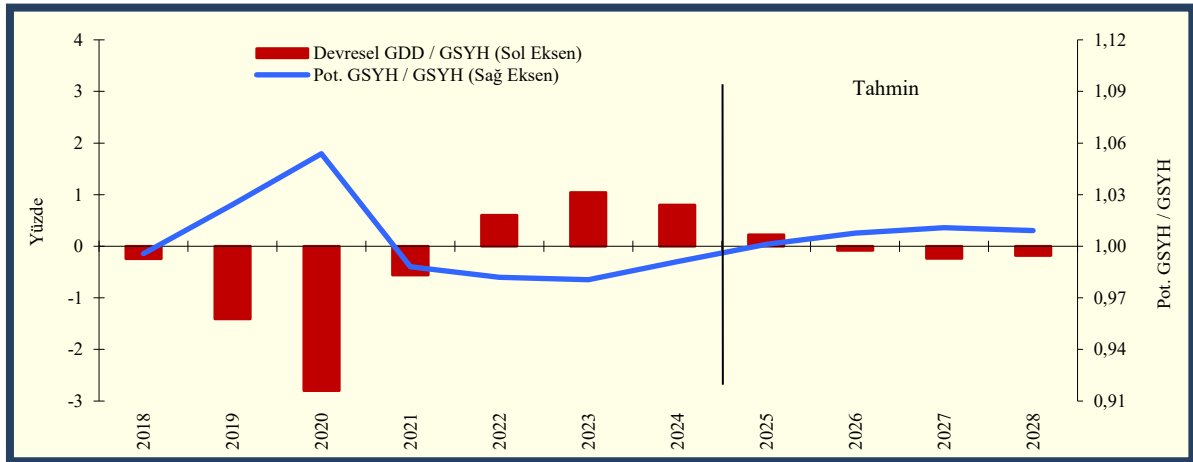
Pot. GSYH: Potansiyel GSYH

Faiz giderleri hariç bakıldığında, 2025 yılında fazlaya dönen yapısal genel devlet dengesinin kademeli olarak düzelme eğilimine girmesi beklenmektedir (Şekil 4.2). Bir önceki ERP döneminde, GSYH ve potansiyel GSYH'ye oran olarak, sırasıyla, ortalama yüzde 1,8 ve 1,9 olarak fazla vermesi tahmin edilen faiz dışı fiili ve yapısal genel devlet dengelerinin, 2026-2028 döneminde sırasıyla ortalama yüzde 1,6 ve 1,7 olması öngörülmektedir.

Şekil 4.2: Faiz Giderleri Hariç Genel Devlet Dengesi

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı
 FGHGDD: Faiz Giderleri Hariç Genel Devlet Dengesi
 Pot. GSYH: Potansiyel GSYH

Devresel genel devlet dengesi, fiili genel devlet dengesinden yapısal genel devlet dengesi çıkarılarak elde edilmektedir. Fiili ve yapısal genel devlet dengeleri özelleştirme ve bir defalık gelir ve giderleri içermediğinden devresel denge sadece konjonktürel gelişmelerin etkisini yansıtmaktadır. ERP dönemi incelendiğinde, devresel hareketlerin fiili genel devlet açığı üzerindeki etkisinin sınırlı kalacağı öngörülmektedir (Şekil 4.3).

Şekil 4.3: Devresel Genel Devlet Dengesi

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı
 GDD: Genel Devlet Dengesi
 Pot. GSYH: Potansiyel GSYH

4.6. Borç Gelişmeleri, Çizgi Altı İşlemlerin ve Stok-Akım Ayarlamalarının Analizi

4.6.1. Mevcut Durum

Uygulanmakta olan ekonomik program, mali disiplin ve etkin borçlanma stratejileri sonucunda AB tanımlı genel yönetim borç stokunda 2001 yılından bu yana önemli iyileşmeler gözlenmiş, AB tanımlı genel yönetim borç stokunun GSYH'ye oranı, 2001 yılı sonundaki yüzde 75,6 seviyesinden 2024 yılı sonunda yüzde 23,6 seviyesine gerilemiştir (Tablo 4.11).

Tablo 4.11: AB Tanımlı Genel Yönetim Borç Stoku

(GSYH'ye Oran, %)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
AB Tanımlı Genel Yönetim Borç Stoku	26,5	27,0	26,9	28,8	31,2	38,3	38,9	29,4	28,2	23,6

Kaynak: HMB

Merkezî yönetim borç stoku, 2025 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla, 2024 yıl sonuna göre yaklaşık 3.914,1 milyar TL artarak 13.171,5 milyar TL seviyesine çıkmıştır. Aynı dönem itibarıyla sabit faizli borçların stoktaki payı 2024 yıl sonuna göre 3,2 puan azalarak yüzde 65,8 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Merkezî yönetim iç borç stoku, 2025 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla, 2024 yıl sonuna göre yaklaşık 2.779,1 milyar TL artarak 7.739 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu stokun GSYH'ye oranının ise 2023 sonundaki yüzde 11,8 seviyesinden 2024 yıl sonunda yüzde 11,1 seviyesine gerilediği görülmektedir (Tablo 4.12).

Tablo 4.12: Merkezî Yönetim Toplam Borç Stoku

(GSYH'ye Oran, %)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
İç Borç Stoku	18,7	17,8	17,0	15,4	17,2	20,6	17,8	12,4	11,8	11,1
Dış Borç Stoku	10,1	11,1	10,8	12,6	13,0	14,6	19,2	13,9	13,0	9,6
Toplam	28,8	28,9	27,8	28,0	30,2	35,3	37,0	26,3	24,9	20,8

Kaynak: HMB

Merkezî yönetim dış borç stoku ise 2025 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla, 5.432,5 milyar TL seviyesindedir. Dış borç stokunun faiz kompozisyonu incelendiğinde, 2025 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla sabit faizli borçların dış borç stoku içerisindeki payı yüzde 82,9 seviyesindedir (Tablo 4.13).

Tablo 4.13: Merkezî Yönetim Borç Stokunun Faiz Yapısı

(Milyon TL)

	İç Borç Stoku			Dış Borç Stoku		Toplam Borç Stoku			
	Sabit	Değişken	TÜFE'ye Endeksli	Sabit	Değişken	Sabit	Değişken	TÜFE'ye Endeksli	Toplam
2015	256.394	84.281	99.450	202.237	35.884	458.631	120.165	99.450	678.246
2016	278.945	82.882	106.817	251.492	39.815	530.437	122.697	106.817	759.952
2017	348.401	67.482	119.564	298.329	42.717	646.731	110.200	119.564	876.494
2018	375.213	75.552	135.377	428.573	52.400	803.786	127.952	135.377	1.067.115
2019	464.244	118.483	172.325	518.737	55.265	982.981	173.748	172.325	1.329.054
2020	591.666	217.790	250.897	679.760	72.735	1.271.427	290.525	250.897	1.812.849
2021	695.984	333.558	291.648	1.223.648	202.991	1.919.632	536.549	291.648	2.747.828
2022	1.044.330	463.339	397.662	1.820.608	309.516	2.864.937	772.855	397.662	4.035.455
2023	1.845.747	904.128	459.377	2.979.492	547.887	4.825.240	1.452.015	459.377	6.736.632
2024	2.773.998	1.606.654	579.258	3.613.486	684.025	6.387.484	2.290.679	579.258	9.257.422
2025 Ekim	4.164.723	2.885.987	688.254	4.506.245	926.301	8.670.968	3.812.288	688.254	13.171.511

(Toplam Borç Stoku İçindeki Payı, %)									
	İç Borç Stoku			Dış Borç Stoku		Toplam Borç Stoku			
	Sabit	Değişken	TÜFE'ye Endeksli	Sabit	Değişken	Sabit	Değişken	TÜFE'ye Endeksli	Toplam
2015	37,8	12,4	14,7	29,8	5,3	67,6	17,7	14,7	100,0
2016	36,7	10,9	14,1	33,1	5,2	69,8	16,1	14,1	100,0
2017	39,7	7,7	13,6	34,0	4,9	73,8	12,6	13,6	100,0
2018	35,2	7,1	12,7	40,2	4,9	75,3	12,0	12,7	100,0
2019	34,9	8,9	13,0	39,0	4,2	74,0	13,1	13,0	100,0
2020	32,6	12,0	13,8	37,5	4,0	70,1	16,0	13,8	100,0
2021	25,3	12,1	10,6	44,5	7,4	69,9	19,5	10,6	100,0
2022	25,9	11,5	9,9	45,1	7,7	71,0	19,2	9,9	100,0
2023	27,4	13,4	6,8	44,2	8,1	71,6	21,6	6,8	100,0
2024	30,0	17,4	6,3	39,0	7,4	69,0	24,7	6,3	100,0
2025 Ekim	31,6	21,9	5,2	34,2	7,0	65,8	28,9	5,2	100,0

Kaynak: HMB

Merkezî yönetim borç stokunun vadeye kalan ortalama süresi ise 2025 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla 4,2 yıl olarak gerçekleşmiştir (Tablo 4.14).

Tablo 4.14: Merkezî Yönetim Borç Stokunun Ortalama Vadeye Kalan Süresi

(Yıl)											
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025 Ekim
İç Borç Stoku	4,6	4,3	4,2	3,9	3,0	2,8	3,0	3,6	3,8	3,5	2,8
Dış Borç Stoku	9,5	9,4	9,9	9,6	8,9	8,3	7,8	7,1	6,6	6,5	6,4
Toplam	6,3	6,3	6,4	6,4	5,5	5,1	5,4	5,4	5,3	4,9	4,2

Kaynak: HMB

4.6.2. 2026-2028 Dönemi Genel Yönetim Borç Stoku Tahmini

İzlenen disiplinli maliye politikaları, etkin borçlanma stratejileri ve güçlü büyüme sonucunda genel yönetim borç stokunun GSYH'ye oranı önemli ölçüde azalmıştır. 2024 yılı sonunda yüzde 23,6 oranında gerçekleşen AB tanımlı genel yönetim borç stokunun 2028 yılı sonunda yüzde 24,2 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir (Tablo 4.15).

Tablo 4.15: AB Tanımlı Genel Yönetim Borç Stoku Tahminleri

(GSYH'ye Oran, %)					
	2024	2025	2026	2027	2028
	Gerçekleşme	Tahmin			
AB Tanımlı Genel Yönetim Borç Stoku	23,6	24,6	24,7	24,7	24,2

Kaynak: HMB

4.6.3. Koşullu Yükümlülükler

Koşullu yükümlülükler, gerçekleşme zamanı ve miktarı kamunun kontrolü dışında bulunan ve gerçekleşmesi gelecekte belirli bir olayın meydana gelmesine bağlı olan yükümlülüklerdir. Hazine ve Maliye Bakanlığının açık koşullu yükümlülükleri arasında Hazine garantileri ve KÖİ projeleri kapsamında sağlanan borç üstlenim taahhütleri bulunmaktadır.

4749 sayılı Kanun'un üçüncü maddesi kapsamında belirtilen kuruluşların yatırım finansman maliyetlerini asgari seviyede tutmak, büyümenin sürdürülebilirliğini sağlamak ve yıllara sâri yatırımların fon ihtiyacını karşılamak gibi amaçlara yönelik olarak bahse konu kuruluşlar tarafından yenilenebilir enerji, altyapı ve KOBİ'lerin finansmanı gibi belirli alanlar için sağlanacak dış finansmana yönelik Hazine geri ödeme garantisi Bakanlıkça sağlanmaktadır.

Hazine geri ödeme garantileri için kullanılan risk azaltma yöntemleri arasında İçsel Kredi Derecelendirme Modeli, Hazine garantili imkân ve dış borcun ikrazı limiti, garanti ve ikraz ücretleri ve risk hesabı bulunmaktadır.

Bu çerçevede, garantili imkân ve dış borcun ikrazı limiti her yıl Merkezî Yönetim Bütçe Kanunu ile tespit edilmektedir. Söz konusu limit 2025 yılı için 9 milyar dolar olarak belirlenmiştir. Garantili ve ikrazlı kredilerden kaynaklanan kayıpların karşılanması ve yararlanıcı kuruluşlarla risk paylaşımının yapılması amacıyla kredi tutarının yüzde birine kadar ilgili kuruluştan garanti/ikraz ücreti tahsil edilmekte ve bu ücretler risk hesabında toplanmaktadır. Hazine garantileri kapsamında Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından ödenen tutarların nakit ve borç yönetiminde yol açabileceği aksaklıkların giderilmesi amacıyla, 2003 yılında risk hesabı oluşturulmuş ve bu tarihten itibaren her yıl bütçeye ödenek konulmaya başlanmıştır. Söz konusu hesaba geri dönüşlerin yeterli olması nedeniyle 2009 yılından itibaren hesabın diğer bir gelir kalemi olan bütçe ödeneği kalemi kullanılmamaktadır.

Hazine ve Maliye Bakanlığı, sağlanan garantiler kapsamında oldukça şeffaf olup ilgili tüm verileri kurumsal internet sitesinde aylık olarak yayımlamaktadır.

Diğer taraftan, 4749 sayılı Kanun'un 8/A maddesi kapsamında KÖİ projeleri için Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından borç üstlenim taahhüdü verilebilmektedir. Bu çerçevede uygulama sözleşmelerinin süresinden önce feshedilerek tesisin ilgili idareler tarafından devralınmasının öngörülmesi hâlinde, ilgili projeler için yurt dışından sağlanan finansman ve bu finansmanın teminine yönelik mali yükümlülükler borç üstlenimine konu olabilmektedir. Borç üstlenim taahhüdünün kapsamı uygulama sözleşmesine uygun olarak ana kredi ile sınırlıdır.

Risk yönetimi çerçevesinde borç üstlenim taahhütlerine limit tanımlanması adına her yıl Merkezî Yönetim Bütçe Kanunu'nda üst sınır belirlenmektedir. Söz konusu limit 2025 yılı için 5 milyar dolar olarak belirlenmiştir.

4.6.4. Geri Ödeme Garantileri

2024 yılı sonu itibarıyla 16,4 milyar dolar seviyesinde gerçekleşen Hazine geri ödeme garantili borç stoku 2025 yılı ikinci çeyrek itibarıyla 15,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Kamu bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarına sağlanan Hazine garantileri, toplam garantili stok içerisinde en büyük paya sahiptir.

Diğer yandan, 2003 yılında Hazine garantili borçlardan üstlenim oranı yüzde 27,3 seviyesinde iken 2025 yılı Ekim ayı itibarıyla söz konusu oran yüzde 0,5 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Hazine geri ödeme garantili dış borç stoku ödeme projeksiyonu incelendiğinde ise ödeme tutarlarının kredi kullanımlarındaki artışa paralel olarak orta vadede yükseliş gösterdiği görülmektedir (Tablo 4.16).

Tablo 4.16: Hazine Garantili Dış Borç Servisi Projeksiyonu¹

	Anapara	Faiz	Toplam
2025	837	350	1.187
2026	1.294	525	1.818
2027	1.333	478	1.811
2028+	9.978	2.110	12.088

Kaynak: HMB

(1) Kullanım bazında; Haziran 2025 itibarıyla, geçici

4.6.5. Yatırım Garantileri

Geri ödeme garantileri dışında, Hazine ve Maliye Bakanlığının enerji ve altyapı sektörlerindeki KÖİ projeleri için 1990'larda sağladığı yatırım garantileri de mevcuttur. 1999 yılından bu yana yeni Hazine yatırım garantisi verilmemiş olup tesislerin imtiyaz süreleri 2020 Temmuz ayı itibarıyla sona ermiştir.

4.6.6. Borç Üstlenim Taahhütleri

2025 yılı Aralık ayı itibarıyla, 11 KÖİ projesi için sağlanan toplam 21,6 milyar dolar tutarındaki dış krediye Hazine tarafından borç üstlenim taahhüdü verilmiştir. Bugüne kadar herhangi bir erken fesih sonucu bahse konu taahhütler kapsamında bir borç üstlenimi gerçekleşmemiştir (Tablo 4.17).

Tablo 4.17: Borç Üstlenimine Tabi Kredi Anlaşmaları

BORÇ ÜSTLENİMİNE TABİ KREDİ ANLAŞMALARI					
Proje Adı	KÖİ Modeli	Borç Üstlenim Anlaşması Tarihi	Toplam Proje Maliyeti	Kredi Tutarı	Kredi Tutarı (ABD Doları Karşılığı)
Avrasya Tüneli	Yap-İşlet-Devret	11 Ara 2012	\$1.239.863.000	\$960.000.000	960.000.000
Gebze-Orhangazi-İzmir (İzmit Körfez Geçişi) Otoyolu	Yap-İşlet-Devret	5 Haz 2015	\$6.312.392.047	\$4.956.312.328	4.956.312.328
Çanakkale-Malkara Otoyolu (1915 Çanakkale Köprüsü Dâhil)	Yap-İşlet-Devret	16 Mar 2018	€3.159.721.036	€2.265.000.000	2.799.993.000
Ankara-Niğde Otoyolu	Yap-İşlet-Devret	7 Haz 2018	€1.462.628.902	€1.114.962.012	1.310.749.341
Kuzey Marmara Otoyolu-Kurtköy-Akyazı Kesimi	Yap-İşlet-Devret	16 Eyl 2019	\$3.661.656.404	\$2.840.000.000	2.840.000.000

Kuzey Marmara Otoyolu- Kınalı-Odayeri Kesimi	Yap-İşlet-Devret	16 Eyl 2019	\$2.072.257.009	\$1.595.000.000	1.595.000.000
Kuzey Marmara Otoyolu-Odayeri-Paşaköy Kesimi (3. Boğaz Köprüsü Dâhil)	Yap-İşlet-Devret	2 Ara 2021	\$3.456.244.239	\$1.198.302.550	1.198.302.550
		31 Eki 2024*	\$509.409.953	\$405.000.000	405.000.000
Aydın-Denizli Otoyolu	Yap-İşlet-Devret	30 Ara 2021	€1.137.535.958	€769.939.998	869.416.246
		15 Eyl 2023	€170.566.686	€100.000.000	107.340.000
		27 Ara 2024	€470.275.150	€374.917.457	389.876.664
Çeşmeli-Kızılkalesi Otoyolu-Çeşmeli-Kızılkalesi Kesimi	Yap-İşlet-Devret	1 Ağu 2025	€1.262.952.300	€884.066.610	1.011.991.048
Antalya-Alanya Otoyolu	Yap-İşlet-Devret	6 Eki 2025	€2.474.748.971	€1.700.000.000	1.994.780.000
Ankara-Kırıkkale-Delice Otoyolu	Yap-İşlet-Devret	8 Eki 2025	€1.391.099.191	€973.769.434	1.136.583.683
Toplam					21.575.344.860

Kaynak: HMB

*Sarıyer-Kilyos Tüneli'ne ilişkindir.

4.6.7. Hazine Alacakları

Hazine alacak stoku 2025 yılı Ekim ayı itibarıyla 33,8 milyar TL olarak gerçekleşmiştir (Tablo 4.18). Alacak stokunun dağılımı, mahallî idareler için yüzde 33,0, KİT'ler için yüzde 17,8 ve diğer kuruluşlardan olan alacaklar için yüzde 49,2 olarak gerçekleşmiştir.

Ocak-Ekim 2025 döneminde Hazine alacakları için gerçekleştirilen tahsilatın, kaynaklarına göre dağılımında yüzde 95,3 ile kuruluşların nakit olarak yaptıkları ödemeler ilk sırada yer almaktadır. Belediyelerden, Hazine ve Maliye Bakanlığı ve İller Bankası A.Ş. tarafından vergi gelir paylarından yapılan kesintiler yoluyla yapılan tahsilatlar ise yüzde 4,7 seviyesinde olmuştur.

Tablo 4.18: Hazine Alacak Stoku

	(Milyon TL)									
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025*
Mahallî İdareler	12.329	11.605	11.750	11.029	10.328	10.471	8.827	10.359	10.149	11.153
KİT'ler	2.432	2.744	3.307	3.520	4.209	5.507	6.590	8.515	5.131	6.009
Diğer Kuruluşlar	2.831	3.151	3.479	3.452	3.382	4.644	5.368	7.364	12.936	16.624
Toplam	17.593	17.500	18.536	18.001	17.919	20.622	20.784	26.238	28.216	33.786

Kaynak: HMB

* Ekim 2025 itibarıyla, geçici

4.7. Duyarlılık Analizi ve Önceki Program ile Kıyaslanması

Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından borç ve nakit yönetimi, 2003 yılından bu yana risk esaslı bir yaklaşımla yürütülmektedir. Bu çerçevede, merkezî yönetim borç stokunun maruz kaldığı riskler düzenli olarak izlenmekte ve borç ve risk yönetiminde üst karar merci olan Borç ve Risk Yönetimi Komitesi'ne sunulmaktadır. Sürdürülebilirlik ve duyarlılık analizleri, borç stokunun risk profilini değerlendirmede kullanılan en önemli araçlardır. Sürdürülebilirlik analizi ile makroekonomik değişkenlerdeki olası değişimlere karşı borç stokunun oluşabileceği seviyeler tahmin edilirken duyarlılık analizi ile mevcut borç stokunun risklere karşı kırılganlığı analiz edilmektedir.

2003 yılından bu yana uygulanan stratejik ölçütlere dayalı borç ve nakit yönetimi politikalarının bir sonucu olarak merkezî yönetim borç stokunun yapısı iyileştirilmiş, böylece borç stokunun maruz kaldığı döviz kuru, faiz oranı ve likidite riskleri önemli ölçüde

azaltılmıştır. Duyarlılık analizi kapsamında reel faiz, büyüme oranı, döviz kuru şokları altında AB tanımlı genel yönetim borç stokunun GSYH'ye oranının baz senaryodan yıllık olarak ne kadar saptığı hesaplanmaktadır. Duyarlılık analizinin ilk kez hesaplanmaya başlandığı 2001 yılından bu yana genel yönetim borç stokunun makroekonomik şoklara karşı duyarlılığı azalış eğilimindedir. Borçlanmaların ağırlıklı olarak TL cinsinden ve sabit faizli enstrümanlar ile yapılması ve borçlanma vadelerinin uzatılması borç stokunun piyasa risklerine karşı duyarlılığının azaltılmasına katkı sağlamıştır. Bu çerçevede, döviz kurlarındaki dalgalanmaya bağlı olarak TL'de oluşabilecek yüzde 5'lik değer kaybı/kazancı, 2002 yılında borç stokunun GSYH'ye oranını 2,0 puan değiştirirken 2024 yılında bu değişim 0,6 puana gerilemiştir. Faizlerde oluşabilecek 500 baz puanlık değişim ise 2002 yılında borç stokunun GSYH'ye oranını 1,4 puan değiştirirken 2024 yılında bu değişim 0,6 puana düşmüştür. Benzer şekilde büyüme oranında yaşanabilecek bir şokun AB tanımlı genel yönetim borç stokunun GSYH'ye oranı üzerinde oluşturabileceği etki de önemli ölçüde azaltılmıştır. Söz konusu şok senaryosu altında büyüme oranı 2 puan değiştiğinde, borç stokunun GSYH'ye oranı 2002 yılında 1,3 puan değişime uğrarken bu değişim, 2024 yılında 0,5 puana gerilemiştir (Tablo 4.19).

Tablo 4.19: AB Tanımlı Genel Yönetim Borç Stokunun Duyarlılığı

	2002	2024
TL'nin yüzde 5 değer kaybı/kazancı	+/- 2,0 puan	+/- 0,6 puan
TL faiz seviyesinde 500 baz puanlık değişim	+/- 1,4 puan	+/- 0,6 puan
GSYH büyümesinde 2 puanlık değişim	+/- 1,3 puan	+/- 0,5 puan

Kaynak: HMB

4.8. Kamu Maliyesinin Kalitesi

Kamu maliyesinin kalitesinin artırılmasına yönelik olarak kamu harcamalarının bileşiminin iyileştirilmesi, kaynakların verimli kullanılmasının sağlanması, mali şeffaflığın artırılması ve kamu mali yönetiminin dijital dönüşümünün hızlandırılması amacıyla yürütülen çalışmalar bütüncül bir yaklaşımla sürdürülmektedir.

Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin harcamalarının daha etkin izlenmesini sağlayacak muhasebe ve raporlama altyapısı güçlendirilmektedir. Kamu harcamalarının sonuç odaklı yönetimini güçlendirmek üzere erken uyarı sistemi, kontrol ve analizlerle kaynak israfı ve gereksiz harcamalar önlenmektedir.

Bu doğrultuda kamu idarelerinin mali işlemlerinin bütünleşik bir veri yapısında toplanmasını sağlayan Bütünleşik Kamu Mali Yönetim Bilişim Sistemi (BKMYBS) ile kamu mali yönetiminde dijitalleşmenin güçlendirilmesi, mali verilerin doğruluğu ve hesap verebilirliğin iyileştirilmesi bakımından önemli kazanımlar elde edilmektedir.

Mali süreçlerde e-belge, e-imza, e-fatura, e-teminat, e-tahsilat gibi uygulamalar yaygınlaştırılmakta, mali işlemlerin tamamı dijital ortamda izlenebilir, denetlenebilir ve standartlaştırılmış bir yapıya kavuşturulmaktadır. Muhasebe kayıtlarının otomatik oluşturulmasıyla işlem hatalarının oluşumu önemli ölçüde azaltılmakta, veri kalitesi güçlendirilmekte ve karar vericilere zamanında ve tutarlı mali bilgi sunulmaktadır.

Bununla birlikte, Yapay Zekâ Destekli Muhasebe ve İleri Analitik Projesi ile yapay zekâ destekli muhasebe uygulamaları ile harcama ve ödeme sürecinde erken uyarı sistemi

kurularak mali süreçlerin kontrol düzeyi artırılmakta ve risk odaklı mali denetim altyapısı oluşturulmaktadır.

Yapay zekâ algoritmalarıyla kamu kurumlarının harcama eğilimleri ve emsal birimlerin verileri analiz edilerek mevzuata aykırı harcamalar ortaya çıkarılmakta, mevzuata aykırı işlemler için inceleme ve araştırma süreçleri başlatılmaktadır. Erken uyarı sistemi, kontrol ve analizlerle kaynak israfı ve gereksiz harcamalar önlenmekte ve karar alma süreçlerinin etkinliği artırılmaktadır.

Ayrıca, elektronik ödeme ve tahsilat sistemlerinde yapılan iyileştirmelerle vatandaşlara internet ve mobil bankacılık üzerinden kolay ve hızlı ödeme yapma imkânı sağlanmakta, kamu maliyesinde tahsilat süreçlerinde verimlilik ve etkinlik artırılmaktadır.

Şeffaf ve hesap verebilir bir kamu mali yönetim yaklaşımı kapsamında uluslararası kabul görmüş mali istatistikler üretilmekte ve bütçe istatistikleri düzenli olarak kamuoyunun bilgisine sunulmakta, kamu maliyesinin analitik raporlama kapasitesi güçlendirilmektedir.

Mahallî idarelerde mali disiplinin güçlendirilmesi ve veri kalitesinin artırılması amacıyla BKMYBS'nin yerel yönetimlerde kullanımına yönelik çalışmalar yürütülmekte; bu sayede mahallî idarelerin mali analiz, raporlama ve veri güvenilirliği kapasitesi iyileştirilmektedir. BKMYBS'nin yaygınlaştırılmasıyla birlikte mali süreçlerin tek bir sistem üzerinden bütünleşik şekilde yürütülmesi sağlanarak bütçe uygulamalarında şeffaflık, izlenebilirlik ve hesap verebilirlik artırılmaktadır.

Mali saydamlık ve hesap verebilirliği güçlendirmek amacıyla kamuoyunun ve paydaşların kullanımına yönelik açık mali veri portalının geliştirilmesi çalışmaları yürütülmektedir. Açık mali veri portalı ile kamu gelir ve giderlerine ilişkin bilgiler kolayca erişilebilir hâle gelecek, uluslararası standartlarla uyumlu, karşılaştırılabilir mali veri yapıları geliştirilecektir.

4.9. Mali Yönetişim ve Bütçesel Çerçeve

13 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'yle stratejik planlama konusunda merkezi uyumlaştırma fonksiyonu Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Stratejik plan hazırlamakla yükümlü merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri, sosyal güvenlik kurumları, KİT'ler, il özel idareleri ile nüfusu 50 bin ve üzerinde olan belediyelerde stratejik plan ile performans programları hazırlanarak uygulamaya konulmakta ve sonuçlar faaliyet raporları aracılığıyla izlenmektedir.

Kamu idareleri kalkınma planları, Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen politikalar, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler çerçevesinde misyon ve vizyonlarını oluşturmak, amaçlar ve ölçülebilir hedefler saptamak, performanslarını önceden belirlenmiş olan göstergeler doğrultusunda ölçmek ve bu sürecin izleme ve değerlendirmesini yapmak amacıyla katılımcı yöntemlerle stratejik plan hazırlamaktadır.

Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından kamuda stratejik yönetim kapasitesinin geliştirilmesi amacıyla rehberlik hizmeti sunulmaktadır. Bu kapsamda, 2025 yılı Aralık ayı itibarıyla, Başkanlık tarafından 5'i merkezî kamu idarelerine ve 32'si devlet üniversitelerine ait olmak üzere toplam 37 adet taslak stratejik plan üst politika belgelerine ve stratejik

planlama ile ilgili mevzuatta yer alan usul ve esaslara uygunluk açısından değerlendirilmiştir. Kamu idarelerinin talepleri doğrultusunda eğitim, çalıştay ve toplantılar gerçekleştirilmekte ve stratejik yönetim konusunda bilgi paylaşımını sağlamak amacıyla kamu idarelerince hazırlanan belgeler kamuda stratejik yönetim internet sitesinde (www.sp.gov.tr) yayımlanmaktadır.

2022 yılında mevzuat altyapısı yenilenen Düzenleyici Etki Analizi (DEA) kapsamında 2025 yılında kurumsal kapasitenin güçlendirilmesine yönelik faaliyetler sürdürülmüştür. Kamu idarelerinin DEA uygulamalarına ilişkin idari ve beşeri kapasitelerinin artırılması amacıyla ihtiyaçlar doğrultusunda eğitimler ve çalışma toplantıları gerçekleştirilmiştir. Bakanlıklarda DEA süreci için irtibat noktaları oluşturulmuş, irtibat noktaları için hazırlanan kontrol listeleri sayesinde ön incelemeye tabi olması sağlanmış ve böylece DEA'ların kalitesinin artırılması amaçlanmıştır. DEA için hazırlanan şablonlarda ve tablolarda güncellemeler yapılmıştır. Ulusal ve uluslararası düzeyde DEA faaliyetlerine katılım sağlanarak ihtiyaç tespit edilen alanlarda yeni DEA yaklaşımları incelenmiş ve raporlanarak DEA internet sitesinde yayımlanmıştır. Paydaş tespiti ve analizi konusunda yazın araştırması yapılmış ve uluslararası uygulama yaklaşımları incelenmiştir. Bu kapsamda paydaş tespiti ve analizine yönelik idarelere yönlendirici doküman hazırlanmıştır. Kamu kurumlarında DEA farkındalığını, memnuniyetini ve beklentilerini ölçmek amacıyla 2024 ve 2025 yıllarında DEA anketi uygulanmıştır. DEA anketlerinden elde edilen bulgularla 2024 ve 2025 yıllarında Yıllık Değerlendirme Raporu hazırlanmış ve kamuoyuyla paylaşılmıştır. DEA mevzuatının güncellendiği tarihten itibaren 300'e yakın düzenlemede DEA süreci yürütülmüştür.

32 No'lu Mali Kontrol müzakere faslı kapsamında mali yönetim ve kontrol, iç denetim ve her iki alanda merkezî uyumlaştırma birimleri olmak üzere üç bileşenden oluşan sağlam bir kamu iç mali kontrol sistemi (KİMK) tesis edilmiştir. Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından yürütülen mali yönetim ve iç kontrol faaliyetleri kapsamında kamu idareleri izlenerek belirlenen yöntem ve standartlara uygunluğu değerlendirilmekte ve tavsiyelerde bulunularak raporlama aracılığıyla iç kontrol merkezî uyumlaştırma görevleri yerine getirilmektedir.

İç kontrol, bütçeyle tahsis edilen kaynakların verimli ve etkili kullanılmasını sağlamak amacıyla belirlenen hedeflere ulaşmaya yönelik gerekli olan performansın gerçekleşmesi için risklerin yönetimini kapsamaktadır. İç kontrol sisteminin bir parçası olarak planlama, programlama ve bütçeleme arasındaki ilişkinin ve bunlarla bağlantılı risklerin belirlenmesi ve değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Kamu idarelerinin üst yöneticilerinin sahipliğinde oluşturulacak iç kontrol sisteminin, mali saydamlık ve hesap verebilirliği sağlayacak şekilde uygulanması öngörülmektedir. İç kontrol sisteminin işleyişinde ve izlenmesinde temel sorumluluk, kamu idarelerinin üst yöneticilerinde olup bu sorumluluğun gerekliliklerini, harcama yetkilileri, mali hizmetler birimleri ve iç denetçiler aracılığıyla yerine getirmektedir.

Bakanlıkça, kamu idarelerinin iç kontrol sistemlerinin izleme değerlendirmesi yapılmaktadır. Bu kapsamda mali yönetim ve kontrol sistemlerinin işleyişini izleyerek stratejik planlarda ve performans programlarında yer alan amaç ve hedefler ile faaliyet raporlarında yer alan sonuçların gerçekleşme durumunu değerlendirerek kamu idarelerinin iç kontrol sistemlerinin uyumlaştırılması sağlanmaktadır.

2026-2028 döneminde Mali Yönetim ve Kontrol Merkezî Uyumlaştırma Birimi kamu idarelerinin iç kontrol sistemlerinin izlenmesi ve değerlendirilmesine odaklanacaktır. Kamu idarelerinde iç kontrol uygulamalarının etkinliğini değerlendirmek, uygunluk düzeyini tespit etmek ve geliştirilmesine yönelik faaliyetleri planlamak ve yürütmek amacıyla “İç Kontrol Sistemi İzleme ve Değerlendirme Rehberi” doğrultusunda pilot uygulamalar hayata geçirilmiştir. 2025 yılı içerisinde ise Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü olmak üzere iki kurumda yerinde izleme ve değerlendirme faaliyeti yürütülmüştür. Bahse konu yerinde izleme ve değerlendirme faaliyetlerine yönelik raporlama çalışmaları devam etmektedir. 2026-2028 döneminde, daha fazla yerinde izleme ve değerlendirme çalışmaları yürütülmesi suretiyle Rehber’in kamu sektöründe uygulanmasının yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır.

Öte yandan, İç Kontrol ve Ön Mali Kontrole İlişkin Usul ve Esaslar’ın yerine gelmek üzere “Kamu İç Kontrol Yönetmeliği” ve “Kamu Ön Mali Kontrol Yönetmeliği”, Harcama Yetkilileri Hakkında Genel Tebliğ (Seri No:1) ve Harcama Yetkilileri Hakkında Genel Tebliğ (Seri No:2) yerine gelmek üzere “Harcama Yetkilileri Hakkında Genel Tebliğ” hazırlanarak 5 Mart 2025 tarihli ve 32832 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu çerçevede, 2025 yılında bu alanlarda görev yapan kamu idare temsilcilerinin deneyimlerinin aktarılması amacıyla ön mali kontrol ve iç kontrol alanlarında uygulamaya ilişkin 17 adet eğitim videosu internet sitesinde yayımlanmıştır.

Kamu İç Kontrol Standartlarına Uyum Eylem Planları kamu idareleri tarafından hazırlanmakta ve planlarda yer alan eylemler iki yılda bir Hazine ve Maliye Bakanlığına iletilmektedir. Merkezî uyumlaştırma görevi kapsamında, kamu idareleri tarafından hazırlanan Kamu İç Kontrol Standartlarına Uyum Eylem Planları gözden geçirilmekte, eylemlere yönelik uygulamalar izlenmekte ve iç kontrol uygulamalarını geliştirmeye yönelik öneriler kamu idarelerine bildirilmektedir. Ek olarak 2026-2028 döneminde iç kontrol merkezî uyumlaştırma görevi kapsamında eylem planı hazırlamayan kamu idarelerine eğitim ve rehberlik hizmeti sağlanacaktır.

Türkiye’deki iç denetim faaliyetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi için Hazine ve Maliye Bakanlığına bağlı İç Denetim Koordinasyon Kurulu (İDKK) kamu idarelerinin iç denetim sistemlerini izlemek, bağımsız ve tarafsız bir organ olarak hizmet vermek üzere 5018 sayılı Kanun’un 67’nci maddesinde belirtilen görevlerini yürütmektedir. Kurul tarafından, düzenleyici ve denetleyici kurumlar hariç olmak üzere 5018 sayılı Kanun kapsamındaki kamu idareleri itibarıyla iç denetçi sayıları belirlenmiş ve bu kapsamda ilgili kamu idareleri için iç denetçi kadroları oluşturulmuştur. İç denetçi insan kaynağı kapasitesinin geliştirilmesi ve bu alandaki kamu idarelerinin ihtiyacının karşılanması için iç denetçi aday belirleme sınavlarının yaptırılması ve bu sınavlar sonrasında da iç denetçi adaylarının sertifika eğitimi almaları sağlanmıştır. İDKK, sürekli mesleki gelişim kapsamında iç denetçilerin meslek içi eğitim süreçlerini de desteklemektedir. Bu kapsamda önümüzdeki dönemde mesleki gelişim ve ilerlemeleri de göz önünde bulundurarak öncelikle, güncellenen uluslararası iç denetim standartlarıyla uyumlu olmak üzere kamu iç denetim standartlarının güncellenmesi sağlanarak mevzuat altyapısının güçlendirilmesine, iç denetim uygulamalarının etkinliğinin güçlendirilmesi amacıyla eğitim ve rehberlik faaliyetleri yoluyla kurumsal kapasitenin geliştirilmesine, kamu idarelerindeki iç denetçi sayısının artırılmasına, iç denetim

faaliyetlerine yönelik İç Denetim Kalite Güvence ve Geliştirme Programı uygulamalarının yaygınlaştırılmasına, İDKK ile kamu idarelerinin iç denetim birimlerinin idari kapasitelerinin güçlendirilmesine, kamu bilgi teknolojileri denetim süreçlerinde iç denetimin etkin hâle getirilmesine ağırlık verecektir.

4.10. Kamu Finansmanının Sürdürülebilirliği

4.10.1. Kamu Maliyesi Riskleri

2026-2028 döneminde, kamu maliyesine ilişkin ortaya konulan hedeflere engel teşkil edebilecek temel riskler aşağıda özetlenmektedir.

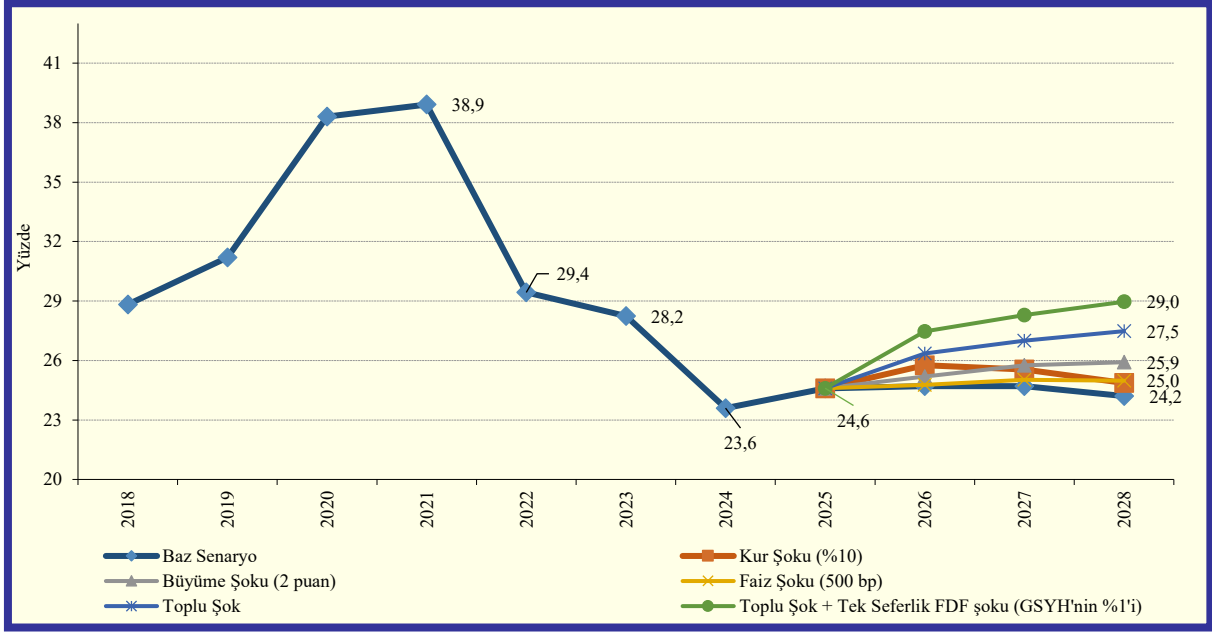
- Büyüme oranının öngörülenin altında kalması gelir tahsilatının azalmasına ve dolayısıyla bütçe açığının planlanandan yüksek gerçekleşmesine neden olabilecektir.
- Öngörülenden düşük büyüme hızı kaynaklı sosyal güvenlik sistemi prim tahsilatlarının tahminlerin altında kalması, merkezî yönetim bütçesinden sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılacak transferlerin artması sonucunu doğurabilecektir.
- ABD ve Avrupa merkez bankalarının para politikalarına ilişkin kararlarının uluslararası ve yurt içi piyasalarda faiz oranları ve döviz kurlarında dalgalanmalara yol açması kamu faiz giderleri ve borç yükünde öngörülen seviyelerden sapmaya neden olabilecektir.
- Jeopolitik riskler kaynaklı, enerji ve diğer emtia fiyatlarında yaşanan dalgalanmalar bütçe harcamaları üzerinde baskı oluşturabilecektir.

4.10.2. Sürdürülebilirlik Analizi

Kamu borç stokunun çeşitli makroekonomik şoklar karşısında 2026-2028 döneminde nasıl bir seyir izleyeceğine ilişkin yapılan senaryo analizlerine göre orta vadede AB tanımlı genel yönetim borç stokunun GSYH'ye oranı izlenmiştir (Şekil 4.4). Yapılan senaryo analizlerinde, döviz kuru, reel büyüme ve piyasa faiz oranlarına çeşitli şoklar uygulanarak borç stokunun bu şoklara karşı tepkisi ölçülmeye çalışılmaktadır. Yapılan senaryolarda analiz dönemi boyunca döviz kurlarının her yıl baz senaryonun yüzde 10 üstünde gerçekleşmesi, reel büyümenin her yıl baz senaryonun 2 puan altında gerçekleşmesi, reel faizlerin her yıl baz senaryonun 500 baz puan üstünde gerçekleşmesinin borç stoku üzerindeki etkileri ayrı ayrı ve toplu şekilde ele alınmıştır. Toplu şok varsayımına ek olarak analiz döneminin ilk yılı olan 2026 yılının faiz dışı denge tahminine yönelik bir senaryo çalışmasına da yer verilmiştir. Bu senaryoda, faiz dışı dengenin baz seviyeye göre GSYH'nin yüzde 1'i kadar daha olumsuz gerçekleşeceği varsayılmıştır. Böylelikle finansman ihtiyacını artırabilecek olası senaryoların borç dinamikleri üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Bununla birlikte, makroekonomik değişkenler arasındaki etkileşim de dikkate alınmış ve her bir şok senaryosunun diğer değişkenler üzerindeki ikincil etkileri de analizlere yansıtılmıştır. Bu kapsamda büyüme şoku ve kur şokunun enflasyon üzerindeki etkileri analize yansıtılmıştır. Belirtilen senaryolar incelendiğinde, GSYH'ye oranla borç stokunun, analiz dönemi sonu olan 2028 yılında baz senaryodaki seviyesinin; döviz kuru şoku altında 0,7 puan, büyüme şoku altında 1,7 puan, faiz şoku altında 0,8 puan, toplu şok senaryosunda ise 3,3 puan üzerine çıkabileceği öngörülmektedir. Faiz dışı dengeye yönelik şokun eklenmesi durumunda ise 2028 yılında

borç stokunun GSYH'ye oranında yaşanabilecek artışın 4,8 puana yükselebileceği tahmin edilmektedir.

Şekil 4.4: Sürdürülebilirlik Senaryoları¹

Kaynak: HMB

(1) Bu sürdürülebilirlik analizinde, OVP (2026-2028) baz senaryo tahminleri üzerine belirtilen şoklar uygulanmıştır.

5. YAPISAL REFORM ALANLARI

5.1. Rekabetçilik

i. İş Ortamı ve Kayıt Dışılığın Azaltılması

a) Temel engellerin analizi

Türkiye'de iş ve yatırım ortamı reformlarının temel amacı, işlemlerin en az belge ile en kısa sürede ve en düşük maliyetle gerçekleştirilerek ekonominin daha rekabetçi bir yapıya kavuşturulması, bürokratik ve hukuki öngörülebilirliğin daha da güçlendirilmesi ve ülkenin nitelikli uluslararası doğrudan yatırımlardan daha fazla yararlanarak yatırım fırsatları oluşturmaları; üretim, istihdam ve ihracatın artırılarak iç ve dış pazarlar için bir tedarik ve üretim merkezi hâline gelmesidir. Bu bağlamda, On İkinci Kalkınma Planı'nda iş ve yatırım ortamına yönelik önemli politika ve tedbirlere yer verilmiş olup bürokratik süreçlerin dijitalleşmesi, hazine arazilerinin yatırım amacıyla tahsisinin kolaylaştırılması, yatırımcılara yönelik hukuki reformların hayata geçirilmesi, girişimciler için ülkenin cazibe merkezi hâline getirilmesi ve yeşil ve dijital dönüşüm ile Türkiye'nin küresel tedarik zincirinde daha dayanıklı bir merkez hâline getirilmesi amaçlanmıştır.

Ayrıca, OVP (2026-2028) dönemi hedefleri kapsamında, iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik olarak şirket kuruluş ve tasfiye süreçlerinin iyileştirilmesi, bürokratik mekanizmaların sadeleştirilmesi ve işlem maliyetlerinin düşürülmesi temel politika olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede, sınai mülkiyet tescil süreçlerinin hızlandırılarak karar kalitesinin artırılması, yenilikçi girişimlerin teşviki amacıyla kuruluş kolaylığı ve başlangıç aşaması muafiyetleri sunan dijital uygulamaların devreye alınması, yabancı girişimciler ve yatırımcılar ile nitelikli iş gücünün çekilebilmesi için düzenlemelerin geliştirilmesi, Türkiye'nin küresel yatırım ortamı sıralamasına yönelik iyileştirici uygulamaların hayata geçirilmesi ve yatırımlara ilişkin izin, lisans ve ruhsat gibi işlemlerin çevrim içi platformlara taşınması öngörülmektedir.

Türkiye'nin ekonomik kalkınma hedeflerini destekleyecek şekilde kaliteli uluslararası doğrudan yatırım projelerinin çekilmesini hızlandırmak için bir yol haritası niteliğinde olan Uluslararası Doğrudan Yatırım Stratejisi (UDYS) (2024-2028) 29 Temmuz 2024 tarihinde yayımlanmıştır. UDYS ile yatırım ortamı rekabetçiliği, ikiz dönüşüm, küresel tedarik zinciri, nitelikli insan kaynağı ve iletişim ile tanıtım temaları çerçevesinde uluslararası doğrudan yatırım portföyünün nitelik ve nicelik olarak geliştirilerek Türkiye'nin yatırım çekme performansının artırılması hedeflenmektedir.

Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK) tarafından hazırlanan eylem planları, kamu ve iş dünyası arasında oluşturulan istişare mekanizması aracılığıyla aylık olarak takip edilmektedir. 2024 yılı Eylem Planı çerçevesinde yürütülen çalışmalar neticesinde Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği'nde yapılan düzenlemelerle ön tahsis, arsa tahsisi ve tahsis sürelerine ilişkin süreçlerde iyileştirmeler sağlanmış, Sanayi Alanları Master Planı çalışmalarıyla ülke genelinde yatırım yapılabilir alanların tespitine yönelik analizler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca nitelikli insan kaynağına erişimin desteklenmesi amacıyla Türkiye Tech Visa Programı uygulamaya alınmış, girişim sermayesi yatırımlarına ilişkin mevzuat düzenlemeleri yapılmış, dijital ve yeşil dönüşüm alanlarında işgücü programları başlatılmış ve e-Devlet üzerinden e-Tebliğat hizmetine yönelik altyapı çalışmaları tamamlanmıştır.

2024 yılında elde edilen çıktılar ve reform sürecinde kaydedilen ilerlemeler de dikkate alınarak şekillendirilen 2025 YOİKK Eylem Planı ise üst politika ve strateji belgeleriyle uyum gözetilerek hazırlanmıştır. YOİKK Eylem Planı, girişimcilik ve finansmana erişim, yüksek teknoloji yatırımların artırılması, enerji ve madencilik yatırımlarında izin süreçlerinin kolaylaştırılması, yeşil dönüşüm ve sürdürülebilirliğin teşvik edilmesi, lojistik ve teknolojik altyapı ile mesleki eğitim ve istihdam ilişkisi gibi yapısal alanlarda eş güdümün güçlendirilmesini hedefleyen bir çerçeve sunmakta olup sorumlu kurum ve kuruluşlarca eş güdümlü bir biçimde yürütülmektedir.

Kayıt dışı ekonomiyle mücadele kapsamında 2023-2025 Dönemi Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Eylem Planı 5 bileşen ve 44 eylem maddesi çerçevesinde ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde yürütülmektedir. Sorumlu kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülen faaliyetler çeyrek dönemler itibarıyla izlenmekte olup söz konusu faaliyetlerle teknolojinin etkin kullanımı sayesinde risk analizi ve değerlendirme mekanizmaları geliştirilerek kayıt dışı ekonomi ile mücadelede etkinliğin artırılması hedeflenmektedir.

İş ve yatırım ortamında hukuki öngörülebilirliği ve güven ortamını güçlendiren önemli bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak öne çıkan arabuluculuk ile 2013 yılından bu yana, yaklaşık 8 milyon 500 bin uyuşmazlık arabulucular önünde görüşülerek yaklaşık 5 milyon 70 bini anlaşmayla sonuçlanmıştır. Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği bütün uyuşmazlıklarda arabuluculuk sayesinde, ticari hayatın daha sağlıklı ve daha hızlı bir şekilde işlemesine katkı sağlanmıştır. Uluslararası ticari uyuşmazlıklarının arabuluculuk yoluyla çözümlenmesine ilişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi olan “Singapur Konvansiyonu” imzalanarak uygulamaya konulmuştur.

Bu kapsamda Program döneminde yargıda ihtisaslaşma geliştirilecek, hâkimlerin hukuk ve ceza alanında uzmanlaşması desteklenecek ve iş yükü analizleri doğrultusunda çevre, sağlık, sigorta, trafik ve iş kazalarından doğan uyuşmazlıklarda ihtisaslaşmaya gidilecektir. Fikri ve Sınai Haklar Mahkemelerinde görev yapan hâkimlerin uzmanlık düzeyinin artırılması amacıyla meslek içi eğitim programları uygulanacak, fikri mülkiyet alanındaki uyuşmazlıkların daha etkin çözümü için arabuluculuk ve tahkim uygulamalarına ilişkin farkındalık artırıcı çalışmalar sürdürülecektir. Bilirkişilik alanında temel ve alt uzmanlıklar güncellenecek, eğitimler artırılacak, özel hukuk tüzel kişi bilirkişiliği yaygınlaştırılacak, rapor süreleri kısaltılacak ve daha etkin bir performans sistemi kurulacaktır.

Yargılama süreçlerinin hızlandırılması amacıyla hedef süreler yeniden belirlenecek, bu süreleri aşan durumlara ilişkin önlemler alınacak ve istinaf aşaması için de Hedef Süre Uygulaması getirilecektir. İhtisas mahkemelerinde Hedef Süre Uygulaması etkin biçimde takip edilerek hedef sürenin aşılmasına neden olan faktörlere yönelik gerekli tedbirler alınacaktır. Adalet erişiminin ve makul sürede yargılanma hakkının geliştirilmesi amacıyla dijital çözüm platformları, çevrim içi uyuşmazlık ve elektronik duruşma yöntemleri geliştirilecektir. Elektronik tebligat uygulamasının yaygınlaştırılmasına yönelik altyapı çalışması yapılacaktır.

Hukuk ve idari yargı usulleri sadeleştirilecek; görevli yargı yolunun yanlışlığı nedeniyle oluşan mağduriyetler giderilecek, belirli miktarın altındaki uyuşmazlıklar için basitleştirilmiş yargılama usulleri oluşturulacak, harçların tahsil usulleri güncellenecek ve elektronik ödeme yöntemleri yaygınlaştırılacaktır.

İdari yargıda tekemmül sürecini kısaltacak düzenlemeler yapılacak ve idari sulh uygulaması daha etkin hâle getirilecektir. Arabuluculuk ve tahkim kurumları güçlendirilecek, dava şartı arabuluculuk uygulamasının kapsamı genişletilecek, ihtiyari arabuluculuk teşvik edilecek, kurumsal tahkim yaygınlaştırılacak ve tahkim mekanizmasının ticari uyuşmazlıkların çözümünde daha fazla kullanılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir. İcra ve iflas sistemi günün ihtiyaçlarına uygun şekilde yeniden yapılandırılacak; hızlı ve ekonomik alternatif takip yolları geliştirilecek, konkordato kurumunun güvenilir ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

Hak ve özgürlüklerin korunması ile yargı hizmetlerinin etkinliğinin artırılması amacıyla kurumsal kapasite güçlendirilecek, yargılamaların makul sürede sonuçlandırılmasına yönelik yapısal ve idari tedbirler hayata geçirilecektir. Bu kapsamda, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR) başta olmak üzere AB müktesebatına uyumuna yönelik çalışmalar tamamlanacak ve Kişisel Verileri Koruma Kurumunun kurumsal yapısı geliştirilecektir.

ii. Kamu İktisadi Teşebbüsleri

a) Temel engellerin analizi

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Türkiye ekonomisi için önemli bir politika aracı olmakla birlikte kamunun ekonomi içerisindeki payının azaltılmasına yönelik politikalar doğrultusunda KİT'lerin zamanla ekonomi içerisindeki payında azalma meydana gelmiştir. 2000 yılında KİT'lerin ürettiği katma değer GSYH'ye oranı yüzde 3,4 seviyesindeyken 2025 yılı sonunda bu oranın yüzde 0,6 olacağı tahmin edilmektedir. Buna paralel olarak KİT yatırımlarının toplam kamu ve özel sektör yatırımları içerisindeki payının da 2000 yılındaki yüzde 5,8 seviyesinden 2025 yılında yüzde 2,4'e gerilemesi öngörülmektedir. Aynı dönemde 435 bin olan KİT'lerin yıllık ortalama personel sayısının 99 bine düşmesi beklenmektedir. 2025 yılı itibarıyla 233 sayılı KHK kapsamında ve 4046 sayılı Kanun kapsamında faaliyet gösteren KİT sayısı 21'dir.

1984 yılında yürürlüğe girmiş olan 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, dönemin gerekleri çerçevesinde KİT pay sahipliği haklarının ilgili kamu idarelerine dağıtıldığı, bu teşebbüslerin faaliyetlerine ve organizasyonel yapılarına ilişkin ana unsurların yer aldığı kapsamlı bir mevzuat olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak geçen zaman içerisinde hem kamu hem de özel sektörde birçok dönüşüm yaşanmıştır. Bu çerçevede, kuruluş tarihleri ve ülke ekonomisinde sahip oldukları önem dikkate alındığında KİT'lerin, ülkedeki dönüşüme paralel olarak etkinlik ve verimliliklerinin artırılmasını teminen uluslararası iyi uygulamalar da göz önünde bulundurularak iç kontrol sistemlerinin tesisi ve bağımsız denetime tabi kılınmaları gibi önemli adımlar atılmıştır.

Diğer taraftan, KİT'lerin ticari hayatın gerektirdiği şekilde faaliyetlerini sürdürmesi, faaliyetlerinde etkinlik ve verimliliğin ön planda tutularak kamu maliyesi üzerinde doğrudan ya da dolaylı bir yük/risk hâline gelmelerine izin verilmeyecek bir yapının oluşturulması ve kurumsal yapılarını güçlendirecek düzenlemelerin yapılması ile KİT yönetim kurullarının daha profesyonel hâle getirilmesi amacıyla kurumsal yönetim ilkeleri ile uyumlu düzenlemelerin hayata geçirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

2026-2028 döneminde ise 2025-2027 yılları arasında yapılması programlanan KİT yönetim reformuna yönelik çalışmalara devam edilmesi beklenmektedir. Bu kapsamda KİT'lerin üst yönetiminde kurumsal yönetim anlayışının güçlendirilmesi yönünde ilgili mevzuatta düzenleme yapılması programlanmıştır. Bu sayede, KİT'lerin yurt içinde ve yurt dışında rekabet gücünün artırılmasıyla sürdürülebilir kalkınmaya uzun vadede olumlu katkılar sunulacaktır.

iii. Ekonomik Entegrasyon Reformları

a) Temel engellerin analizi

Son dönemde AB tarafından dijital ekonomi ile ilgili alanlarda birçok yeni mevzuat yürürlüğe konmuştur. Bu mevzuat Gümrük Birliği'nin işleyişi ile Türkiye-AB ikili ticareti ve değer zincirleri üzerinde doğrudan veya dolaylı etkilere sahip olabilmektedir.

Bu mevzuat arasında, siber güvenlik (özellikle siber dayanıklılık-Cyber Resilience Act) ve yapay zekâ (AI Act) kriterleri açısından AB pazarına arz edilecek ürün ve hizmetlerin standartlarını da belirleyen ve Türkiye'nin Gümrük Birliği kapsamında uyumlaştırması gereken teknik mevzuat kapsamına girebilecek olanlar da bulunmaktadır.

Ayrıca, Türkiye'nin dijital alandaki mevzuatının, özellikle kişisel verilerin korunması ve ticari sırların korunması konularında AB mevzuatıyla uyumlaştırılması, gümrük ve ticaretle ilgili alanlarda dijital araçların kullanımının faydalarından daha iyi yararlanılması açısından önem kazanmıştır. Veri Yasası ve Veri Yönetişimi Yasası gibi mevzuatın yanı sıra elektronik imzaların karşılıklı tanınmasına yönelik hususlar da “veri” ile ilgili alanlarda tamamlayıcı nitelikteki politikalar olarak ortaya çıkmaktadır.

Gümrük Birliği'nin işleyişinin yanı sıra, AB ile Türkiye arasındaki hizmet ticareti işlemleri ve yatırım ilişkilerinin de bu dijital düzenlemelerden etkileneceği değerlendirilmektedir. Öte yandan, bahse konu düzenlemelerin özellikle ticaret ve yatırımı nasıl etkiledikleri ve etkileyeceklerine dair bazı yönlerinin Türkiye'deki paydaşlar için açık ve anlaşılır hale getirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu ihtiyaçtan hareketle 2023 yılının son çeyreğinde, yukarıda bahsi geçen mevzuatın Türkiye'nin mal ve hizmet ihracatı ile doğrudan yabancı yatırım çekme cazibesi üzerindeki etkilerini ilgili tüm kurumlarla birlikte incelemek üzere Ticaret Bakanlığı tarafından bir proje başlatılmıştır. Bu projenin çıktıları olarak bir etki analizi raporu ve taslak bir yol haritası hazırlanması beklenmektedir. Raporun Türkiye'nin dikkate alması gereken en önemli ve acil dijital mevzuatı ortaya koyması, yol haritasının ise mevzuat çalışmaları açısından atılması gereken adımları sunması hedeflenmektedir. 2026 yılının ilk yarısında tamamlanması beklenen projenin, Türkiye ve AB arasında bu alanda daha fazla işbirliği için güçlü bir temel oluşturmaya katkı sunacağı değerlendirilmektedir.

iv. Tarım, Sanayi ve Hizmetler Sektörü

a) Temel engellerin analizi

Tarım Sektörü

2024 yılı itibarıyla Türkiye 74 milyar doların üzerinde tarımsal hâsıla ile Avrupa’da ilk, dünyada 7’nci sırada yer alırken tarım sektörünün GSYH içindeki payı yüzde 5,8 olarak gerçekleşmiştir. Sektörün toplam istihdam içerisinde aldığı pay ise yüzde 14,8 olarak kaydedilmiştir.

Tarım sektörünün daha iyi yönlendirilebilmesi için tarım envanterinin oluşturulmasının yanı sıra mevcut bilgi sistemlerinin iyileştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. TÜİK ile Tarım ve Orman Bakanlığı işbirliğinde genel tarım sayımının saha çalışmaları 2025 yılı Aralık ayında tamamlanmıştır. 2026 yılında sahadan toplanan verilerin analizinin tamamlanarak sonuçların kamuoyuyla paylaşılması beklenmektedir. Ayrıca tarım bilgi sistemlerinin yazılım ve donanım altyapısı bakımından ayrıntılı analizi tamamlanarak bilgi sistemlerinin sorunlarının ortadan kaldırılması için atılacak adımlar belirlenmiştir.

İklim değişikliğinin neden olduğu kuraklık ve aşırı hava olaylarının sıklığı ve şiddetinin artması, tarımsal üretimi olumsuz şekilde etkilemektedir. 2025 yılında yaşanan zirai don ve kuraklık, başta meyve üretimi olmak üzere tarımsal üretimde rekoltenin azalmasına neden olmuştur. Türkiye, söz konusu üretim azalışı nedeniyle gelir kaybına uğrayan çiftçilerin tarımsal üretime devam etmelerini sağlamak üzere zararlarının giderilmesi için gerekli tedbirleri almıştır.

Tarımsal üretimin iklim koşullarından en az etkilenmesini temin etmek üzere örtü altı yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması önem taşımaktadır. Bu kapsamda jeotermal kaynakların etkin bir şekilde değerlendirilerek bitkisel üretim miktarının artırılması amacıyla organize tarım bölgeleri yatırımlarına hız verilmiştir. 2026 yılında 3.037 dekar alanda altyapı yatırımlarının tamamlanması planlanmaktadır. Organize tarım bölgeleri aracılığıyla sera alanlarının genişletilmesi üretimin artırılmasına ve sebze fiyatlarındaki mevsimsel dalgalanmaların azaltılmasına önemli katkı sağlayacaktır.

Türkiye’de tarım sektöründe planlı üretime geçişle birlikte yeni destekleme modeli uygulanmaya başlanmıştır. Çiftçilerin üretim faaliyetlerinin teşvik edilmesi amacıyla tarımsal destekleme bütçesi kapsamında desteklemeler yeni model çerçevesinde sürdürülmektedir. Çiftçilerin yanı sıra tarım ve gıda sektörüne yatırım yapacak girişimcilerin finansmana ulaşmalarının kolaylaştırılması amacıyla finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesi için Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) tarafından Dünya Bankası kredi finansmanından yararlanmak üzere bir çalışma başlatılmıştır.

Tarım sektörünün yapısal sorunlarının başında gelen parçalı arazi yapısının iyileştirilmesi için arazi toplulaştırma çalışmaları hızla devam etmektedir. 2026 yılında toplam 450 bin hektar alanda arazi toplulaştırma çalışmalarının başlatılması hedeflenmektedir.

Sanayi Sektörü

Küresel değer zincirlerinde yaşanan zorluklar ve küresel finansal koşullardaki görünüm firmaların rekabet gücünü olumsuz etkilemeye devam etmektedir. Özellikle KOBİ'ler fiyat istikrarı, sermaye yeterliliği, girdi maliyetleri ve yatırım finansmanına erişimdeki güçlükler nedeniyle üretim süreçlerinde verimlilik, dijitalleşme ve sürdürülebilirlik yatırımlarını önceliklendirmekte zorlanmaktadır. Bu durum, imalat sanayiinde verimliliğin sistematik biçimde artırılmasının önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, işletmelerde kurumsallaşma, yalın üretim kültürü, süreç yönetimi, veri temelli karar alma ve dijital olgunluk düzeylerinin düşük olması verimlilik artırıcı tekniklerin uygulamaya aktarılmasını sınırlamaktadır. KOBİ'lerin hem farkındalık hem de motivasyon eksikliği, eğitim ve danışmanlık hizmetlerinden yeterli ölçüde yararlanamamalarına yol açmaktadır. Hâlihazırda imalatçı KOBİ'lerin büyük çoğunluğunda enerji verimliliği, karbon ayak izi ölçümü, kaynak verimliliği ve yeşil dönüşüm yatırımlarının henüz istenilen seviyeye ulaşmadığı görülmektedir.

Dünyanın çeşitli ülkelerinde de başarılı örnekleri bulunan Öğrenme Fabrikaları modelinin Türkiye'de Model Fabrikalar ismiyle hayata geçirilmesiyle birlikte, verimlilik ekosisteminin bütüncül bir yaklaşımla güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Gerçek bir üretim ortamında “hata yapma özgürlüğü” sağlayan bu merkezler, deneyimsel öğrenme teknikleri aracılığıyla işletmelere faaliyet bazlı mükemmeliyet ilkelerini uygulamalı olarak aktarmaktadır. Model Fabrikalar eğitim ve danışmanlık faaliyetleri yoluyla sürekli iyileştirme, yalın üretim, dijitalleşme, kaynak verimliliği ve sürdürülebilir üretim gibi alanlarda işletmelerin dönüşüm kapasitelerini geliştirmekte ve değişen rekabet koşullarına uyum sağlamalarını kolaylaştırmaktadır. Böylece işletmelerin insan kaynağı, ekipman, zaman, enerji ve malzeme gibi kritik üretim girdilerini daha etkin kullanmaları desteklenmekte; verimlilik odaklı işletme kültürünün yaygınlaşmasına ve sanayinin rekabet gücünün kısa sürede artırılmasına katkıda bulunmaktadır.

2053 Uzun Dönemli İklim Değişikliği Stratejisi kapsamında, yenilenebilir enerji ve alternatif temiz hidrojen kullanımını artırmak da dâhil olmak üzere, enerji yoğun ve azaltılması zor sektörlerle yönelik çalışmalar hızlandırılmıştır. Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) işbirliği ile Avrupa Birliği Sınırdaki Karbon Düzenlemesi'ne tabi olan enerji yoğun imalat sanayii sektörlerinde sera gazı salımının azaltılmasını desteklemek amacıyla çelik, alüminyum, çimento ve gübre sektörlerinde düşük karbonlu yol haritası projeleri yürütülmüştür. Türkiye'nin 2053 net sıfır hedefi doğrultusunda imalatta düşük karbonlu üretim yapısına geçiş için mevcut en iyi teknikler ve gelişmekte olan temiz üretim teknolojileri destekleyici politika önlemleri ve finansman ihtiyacı bahsi geçen sektörler için belirlenmiş ve sektörel yol haritaları hazırlanmıştır. Enerji yoğun sektörlerden olan seramik, cam, döküm ve kimya sektörleri için düşük karbonlu yol haritaları çalışmalarına başlanmıştır. Sanayide sürdürülebilir ve verimli yeşil dönüşümü teşvik etmek amacıyla Dünya Bankası desteğiyle “Türkiye Yeşil Sanayi Projesi” yürütülmektedir.

Rekabetçi Sektörler Programı IPA II Dönemi Dijital Dönüşüm Destekleri: Avrupa Birliği ve Türkiye eş finansmanı ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yürütülen IPA-Rekabetçi Sektörler Programının 2014-2018 yıllarını kapsamakta ve uygulamasının 2026 yılı sonunda tamamlanması planlanmaktadır. Projenin ikinci döneminde Ar-Ge, yenilik, dijital

dönüşüm, yeşil dönüşüm, yaratıcı endüstriler ve teknoloji transferi konularını merkeze alan projeler yürütülmektedir. Bu kapsamda, KOBİ ve girişimcilerin verimli, yenilikçi ve rekabetçi bir ekosistemin parçası olmaları amacıyla 23 ilde yürütülen, Ar-Ge ve yenilikçiliği merkezine alan 43 projeden oluşan Programın toplam bütçesi 260 milyon avrodur. Program kapsamında uluslararası rekabet gücünün artırılması amacıyla firmalara dijital dönüşüm hizmeti veren ve üretim süreçlerinde dijital çözümler uygulayan altı projeye destek verilmiştir. Bu projelerin toplam bütçesi yaklaşık 50 milyon avrodur.

Bu projeler ile yapay zekâ, nesnelerin interneti, büyük veri gibi hızla gelişen alanlarda KOBİ ve işletmelere destekler verilmekte, beyaz eşya, tekstil, sivil havacılık, otomotiv, makine, kompozit ve alüminyum gibi sektörlerin zamanın şartlarına öncü olarak uyması ve böylece daha çok katma değer oluşturması, ülke ihracatına katkı yapmaya devam etmesi, uluslararası rekabette daha güçlü olması amaçlanmaktadır. Projelerin büyük çoğunluğunun tedarik ve hizmet alımı bileşenlerinden oluşan makine teçhizat alımı ve kurulumu gerçekleştirilmiş, hizmet alımı sözleşmesinin uygulanması tamamlanmıştır.

Rekabetçi Sektörler Programı kapsamında desteklenen dijital dönüşüme yönelik projeler hakkında kısa bilgiler aşağıda yer almaktadır.

1. Tasarımdan Üretime: Türkiye’de Hazır Giyim Sektörünün Dijital Dönüşümü

Toplam bütçesi yaklaşık 10,4 milyon avro olan proje ile hazır giyim ve tekstil sektöründe faaliyet gösteren KOBİ’lerin, dijital dönüşümlerinin sağlanması ve uluslararası düzeyde ağ oluşturulması hedeflenmektedir. Proje kapsamında tekstil ve hazır giyim sektöründe dijital dönüşüm için yol haritası belirlenmiş, dijital dönüşüm kapasitesi artırılmış, KOBİ’lere dijital danışmanlık ve eğitim hizmetleri verilmiş, yeni test analiz yöntemleri geliştirilmiş ve yeşil tekstil uygulamaları artırılmıştır.

2. Sanayi 4.0 Yetkinlik Merkezinin Kurulması Aracılığıyla KOBİ’lerin Dijital Dönüşümünün Sağlanması

Toplam bütçesi yaklaşık 10,3 milyon avro olan proje kapsamında beyaz eşya yan sanayi sektöründe faaliyet gösteren imalat sanayi KOBİ’leri için sürdürülebilir bir dijital dönüşüm ve beceri geliştirme ortamı oluşturulması, bu merkezin Türkiye’nin gelecek dijital dönüşüm merkezleri için bir model hâline gelmesi ve beyaz eşya sanayiinde dijital dönüşüm için yeni yerel çözümlerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

3. ODTÜ Dijital İnovasyon Merkezi

Toplam bütçesi yaklaşık 8,4 milyon avro olan proje kapsamında öncelikli olarak makine ve otomotiv sektörlerinin dijital dönüşümüne hizmet edecek teknoloji çözümlerini geliştirmek, bu çözümleri uygulamak, tamamlayıcı eğitim ve yönderlik hizmetlerini sunmak üzere bir dijital inovasyon merkezi kurulmuştur. Bu merkezin dijital dönüşüm alanında ulusal ve uluslararası ağlarda yer alarak ekosistemde önemli bir rol sahibi olması için faaliyetler yürütülmüştür.

4. DiMAP - Doğrudan Dijital Üretim Platformu

Toplam bütçesi yaklaşık 9,8 milyon avro olan proje İstanbul, Kocaeli ve Bursa illerinde uygulanmaktadır. Sivil havacılık, otomotiv ve kompozit sektörlerinde, özellikle KOBİ’ler genelinde, doğrudan dijital üretim ve katmanlı imalat yöntemlerinin uygulamaya alınması ile

veri odaklı akıllı üretim teknolojilerinin yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır. Projeye ilişkin hizmet alımı sözleşmesinin uygulaması devam etmektedir.

5. ALUTEAM - Alüminyum Sanayinin Dijital Dönüşümü için Ortak Araştırma Merkezi

Toplam bütçesi yaklaşık 5,5 milyon avro olan proje kapsamında alüminyum sektöründe eklemeli imalat teknolojisi ile üretim, araştırma ve test faaliyetlerini sürdüren mevcut merkezin kapasitesinin geliştirilmesi ile Türkiye’deki alüminyum sanayinin dijital dönüşümüne ve yüksek katma değerli ürünlerin iyileştirilmesine katkı sağlanması hedeflenmiştir. Proje ile Merkezin ekipman altyapısı güçlendirilmiş, iş planları güncellenmiş, sektör yol haritaları hazırlanmış ve firmalara eğitimler verilmiştir.

6. Otonom Araç Geliştirme ve Testleri için Açık İnovasyon Platformu

Toplam bütçesi yaklaşık 5 milyon avro tutarındaki proje ile otonom ve haberleşen araç yazılımlarının geliştirilmesine katkı sunmak, bu katkıları yazılım, donanım ve araç üstü sistemler ile test ederek yazılım katkısını ölçmek amaçlanmıştır. Bu sistem ile otonom araç geliştirme projeleri hem hızlanacak hem de daha başarılı sistemler geliştirilebilecektir. Ayrıca, normalde otonom araçlara onay verebilmek için gerekli olan yol yapma ihtiyacı kısaltılabilecektir.

Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) III: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, IPA III (2021-2027) Programlama Çerçevesi kapsamında “Rekabetçilik ve Kapsayıcı Büyüme” başlıklı 4. Pencere altındaki “Özel Sektörün Gelişimi, Ticaret, Araştırma ve Yenilik” tematik önceliğinin Yönetim Otoritesi’dir. Bu tematik öncelik kapsamında IPA III programlama çerçevesi sosyo-ekonomik toparlanmayı desteklemeyi, iş ortamını güçlendirmeyi, yenilikçilik ekosistemini ve yatırım ortamını geliştirmeyi ve Türkiye’nin AB sanayi değer zincirlerine daha fazla entegrasyonunu sağlamayı hedeflemekte olup araştırma, teknolojik gelişme ve yenilik kapasitesini güçlendirmek üzere akıllı uzmanlaşma çerçevesine dayanmaktadır.

IPA III, özel sektörün gelişimini ve ticareti güçlendirmeyi, girişimcilerin finansmana erişimini genişletmeyi, finansal piyasaları çeşitlendirmeyi, sürdürülebilir finansman mekanizmalarını teşvik etmeyi ve akademi, sanayi, kamu ve sivil toplum arasında “dörtlü sarmal” yenilikçilik modeliyle işbirliğini artırmayı amaçlamaktadır. Bu öncelikler On İkinci Kalkınma Planı, OVP (2026-2028) ve 2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi ile de uyumludur.

2025-2027 dönemi için dijitalleşme ana odak hâline gelmiş, Avrupa Komisyonu “dijital çözümlerde yenilikçilik” ve “teknolojik gelişimin güçlendirilmesi ile dijital dönüşümüne ilişkin AB müktesebatına uyumun artırılması” alanlarını önceliklendirmiştir. Bu yaklaşım, desteğin daha seçici dijital odaklı alanlara yönlendirilmesini, sınırlı IPA III kaynaklarıyla en yüksek etkinin sağlanmasını amaçlamaktadır. Böylece Türkiye’nin işbirliği çerçevesi daha odaklı ve stratejik hâle gelmiş, dijital çözümler, teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması ve AB dijital müktesebatına uyum önceliklendirilmiş, tematik yoğunlaşma AB’nin ikiz dönüşüm gündemiyle daha güçlü bir uyum sağlamıştır.

Dijital dönüşüm için teknolojilerin uygulanmasını destekleyen yenilikçi sanayi eylemi, sürdürülebilir kalkınmayı, insan kaynağını ve dijital geleceği destekleyen çözümleri teşvik ederek Türkiye’nin yenilikçilik kapasitesini artırmayı hedeflemektedir. Buna paralel olarak

dijital dönüşüm ve Gümrük Birliği'nin dijital unsurlarında uyumun artırılmasına yönelik eylem, Türkiye'nin AB gümrük mevzuatıyla karşılıklı fayda temelinde daha fazla uyumunu desteklemeyi amaçlamaktadır. Devam eden uyumlaştırma çabaları ve dijital dönüşümü destekleyen IPA III eylemleri, Türkiye'nin AB dijital gündemiyle uyum konusundaki kararlılığını göstermektedir.

IPA III çerçevesinde Avrupa Komisyonu, sanayi karbonsuzlaştırması, yeşil teknolojiler ve düzenleyici uyum gibi sınırlı kaynaklarla en yüksek etkinin sağlanabileceği daha hedefli alanlara geçişi hedefleyerek desteğini yeşil odaklı alanlara da yöneltmiştir. Türkiye'nin yeşil dönüşüm işbirliği çerçevesi artık sürdürülebilir üretim, enerji verimliliği ve AB iklim müktesebatıyla uyuma odaklanmaktadır. Bu odaklı yaklaşım, sürdürülebilir büyümeyi desteklemekte ve Türkiye'yi AB'nin iklim ve değer zinciri hedefleriyle uyumlu hâle getirerek sanayinin yeşil ve dijital dönüşümü bütüncül biçimde ilerletmesini mümkün kılmaktadır.

ERP (2026-2028)'nin yapısal reform alanlarıyla karşılaştırıldığında, IPA III kapsamındaki müdahale alanlarının ERP'nin reform eksenleriyle büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Bu eksenler arasında “Rekabetçilik” altında “İş Ortamı”, “Sanayi Sektörü”, “Ar-Ge ve Yenilik”; “Sürdürülebilirlik ve Dayanıklılık” altında “Yeşil Dönüşüm” ve “Dijital Dönüşüm”; ayrıca “Beşerî Sermaye ve Sosyal Politikalar” başlığı altında “Eğitim ve Beceriler” ile “İstihdam ve İşgücü Piyasası” yer almaktadır.

Dijital Avrupa Programı (DEP): Avrupa Birliği tarafından 2021-2027 dönemi için 8,2 milyar avro bütçeyle uygulanan DEP, Avrupa genelinde stratejik dijital kapasite oluşturmaya ve dijital teknolojilerin yaygın kullanımını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Türkiye'nin Katılım Anlaşması 31 Ağustos 2023'te imzalanmış, 2 Kasım 2023 tarihli ve 7746 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş olup koordinasyonu Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yürütülmektedir.

DEP toplumun, kamu kurumlarının, özel sektörün ve özellikle KOBİ'lerin dijital dönüşümünü yönlendirmeyi, ülkelerin tek başlarına gerçekleştiremeyecekleri faaliyetleri desteklemeyi amaçlayan bir programdır. Program kapsamında yüksek başarımlı hesaplama, yapay zekâ, veri ve siber güvenlik alanlarında kritik dijital altyapıların oluşturulmasına ve stratejik öneme sahip yenilikçi dijital teknolojilerin geliştirilmesine öncelik verilmektedir. İkinci aşamada ise kurulan bu altyapıların ve dijital teknolojilerin KOBİ'ler, kamu kurumları ve vatandaşlar tarafından erişilebilir ve yaygın şekilde kullanılabilir hâle getirilmesi hedeflenmektedir.

Türkiye DEP özel hedeflerinden yüksek başarımlı hesaplama, yapay zekâ, ileri dijital beceriler ve dijital kapasite oluşturma-dağıtım-en iyi kullanım ve birlikte çalışabilirlik bileşenlerine katılmaktadır. Türkiye'nin DEP'e katılımıyla yerli paydaşların Avrupa genelinde kurulacak dijital altyapıların oluşturulma süreçlerine katılarak AB fonlarından yararlanması; özel ve kamu sektörünün, özellikle KOBİ'lerin, dijital dönüşümlerine katkı sağlayacak bu altyapılara erişebilmesi ve Program kapsamında açılacak çağrılar aracılığıyla toplumun dijital becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

2023 ve 2024 yıllarında Türkiye’den üniversiteler, teknoparklar, özel sektör temsilcileri, sivil toplum kuruluşları, sanayi ve ticaret odaları, kamu ve özel araştırma merkezleri tarafından toplam 85,69 milyon avro bütçeli 96 proje başvurusu yapılmıştır. Bugüne kadar 15 proje için toplam 13,76 milyon avro bütçeyle 77 kurum/kuruluş hibe almaya hak kazanmıştır.

DEP kapsamında Türkiye’de beş Avrupa Dijital İnovasyon Merkezi (ADİM) 1 Ocak 2025 itibarıyla faaliyete geçmiş olup Program’ın hedeflerinin gerçekleştirilmesinde kilit rol oynamaktadır. Bu merkezlerin idari ve mali kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik ulusal ve AB kaynaklı çalışmalar planlanmaktadır. ADİM’ler yatırım öncesi test hizmetleri, yetkinlik ve eğitim faaliyetleri, yatırımcı eşleştirme, yenilikçilik ekosistemleri ve ağ oluşturma gibi hizmetler sunmaktadır. ADİM’lerin etkinliklerini artırmak amacıyla AB tarafından bir Dijital Dönüşüm Hızlandırıcısı da kurulmuş olup eğitim, danışmanlık, kapasite geliştirme, eşleştirme ve ağ oluşturma desteği sağlamaktadır. 2026 yılında faaliyete geçmesi beklenen yeni ADİM’leri desteklemek üzere Türkiye’ye 3,7 milyon avroluk bütçe ayrılmıştır. ADİM’ler Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile KOSGEB tarafından finanse edilen Dijital Dönüşüm Destek Programlarına ve IPA II döneminde (2014-2020) Rekabetçi Sektörler Programı kapsamında kurulan dijitalleşme altyapılarına ve Model Fabrikalara tamamlayıcı niteliktedir. IPA II kapsamında finanse edilen 13 yapının hâlen ADİM’lerde lider veya ortak ya da Mükemmeliyet Mührü (Seal of Excellence) sahibi konsorsiyumlarda yer alması bu tamamlayıcılığı göstermektedir. Türkiye’nin DEP’ten azami fayda sağlaması için ulusal program ve kaynaklar ile IPA projeleri ve kaynakları arasında sinerji oluşturmaya yönelik çalışmaları sürdürülecektir.

Türkiye Sanayi Karbonsuzlaşma Yatırım Platformu (Türkiye Industrial Decarbonisation Investment Program-TIDIP): 25 Kasım 2024 tarihinde Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı; EBRD, Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD) ve Uluslararası Finans Kuruluşu (IFC) ile birlikte Türkiye Sanayi Karbonsuzlaşma Yatırım Platformu (TIDIP) kurulmasına ilişkin Ortak Bildirge’yi imzalamıştır. Platform, 2030 yılına kadar yıllık 20 milyon tondan fazla karbon emisyon azaltımı sağlama ve 2053’te net sıfır emisyona ulaşma yönündeki Türkiye taahhüdünü yansıtarak ulusal iklim, ekonomi ve sanayi politikalarını desteklemektedir.

TIDIP, Türkiye sanayi sektörünün yeşil dönüşümünü yönlendirmek üzere bir politika aracı olarak hizmet etmekte olup ilk etapta Düşük Karbonlu Yol Haritaları kapsamında yatırım ihtiyacı 70 milyar avroyu aşan demir-çelik, alüminyum, çimento ve gübre sektörlerine odaklanmaktadır. TIDIP aracılığıyla yatırım mobilizasyonunun artırılması, kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi ve ulusal kalkınma ve iklim öncelikleriyle uyumlu olarak rekabetçilik ve sürdürülebilirliğin artırılması amaçlanmaktadır.

Platform, kilit paydaşlar arasında eş güdümü kolaylaştırırken karbon yakalama ve kullanımı, enerji verimliliği, döngüsel ekonomi, yenilenebilir elektrik üretimi ve iklim teknolojileri alanlarında yatırımı hızlandırmayı hedeflemektedir.

TIDIP kapsamında ayrıca, IPA, EBRD ve Türkiye Donör Fonu katkılarından sağlanacak teknik yardım fonlarının yanı sıra İklim Yatırım Fonları’nın Temiz Teknoloji Fonu (CTF) da dâhil olmak üzere imtiyazlı finansmandan da yararlanılacaktır. Avrupa Komisyonu IPA aracılığıyla TIDIP’in teknik yardım bileşenine 5,7 milyon avro kaynak tahsis etmiştir. Platformun desteklenmesi vasıtasıyla karbonsuzlaşmanın teşvik edilmesi, sektör rekabetçiliğinin artırılması ve AB teknik ve çevresel düzenlemeleriyle uyumun sağlanması,

verimliliğin artırılması, sürdürülebilir finansmanın desteklenmesi, yenilikçi teknolojilerin uygulanması ve emisyon değerleri yüksek sanayi sektörlerinde döngüsel ve yeşil ekonominin geliştirilmesine katkıda bulunulacaktır.

2030 yılına kadar TIDIP kapsamında, hem ulusal hem de uluslararası bağışçıların desteklediği teknik yardım ve imtiyazlı finansmanı yönlendirmenin yanı sıra 5 milyar avronun üzerinde iklim uyumlu sanayi yatırımı sağlanması hedeflenmektedir.

b) Reform tedbirleri

Tedbir 1: “İmalat sanayiinde dijital dönüşüm ve yeşil dönüşüm aracılığıyla KOBİ’lerin modernizasyonunun desteklenmesi, verimliliğin ve rekabet edilebilirliğin artırılması”

1. Tedbirin tanımı: Tedbir, imalat sanayiinde dijital dönüşüm ve yeşil dönüşüm aracılığıyla KOBİ’lerin modernizasyonunu desteklemek, verimliliğini ve rekabet edilebilirliğini artırmayı amaçlamaktadır.

Tedbir, On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) içerisinde yer alan 428 numaralı tedbir (İmalat sanayiinde dijital dönüşümün gelişimi desteklenecektir.) ve altında yer alan 428.2 (İmalat sanayiinde yer alan KOBİ’lerin dijital teknolojileri daha etkin kullanması amacıyla bilgilendirilmesi ve desteklenmesi sağlanacaktır.), 428.3 (KOBİ’lerde yaygın olarak ihtiyaç duyulan dijitalleşme uygulamaları merkezî bir altyapı ve destekleyici yazılım araçlarıyla karşılanacaktır.) ve 428.4 (Verimlilik artışı amacıyla kurulan “model fabrikaların bölgesel bazda ve dijital dönüşüme yönelik yeni hizmetler verecek şekilde tasarlanması sağlanacak ve etkinliği artırılacaktır.) numaralı tedbirler ile 561.1 numaralı tedbir (KOBİ ve girişimciler hızlı büyüme, teknoloji odaklı ihracat yapma, yüksek teknoloji alanında faaliyet gösterme, verimlilik artırma gibi kriterler çerçevesinde odaklı bir yaklaşımla desteklenecektir.) ile örtüşmektedir.

Reform tedbiri OVP (2026-2028) içerisinde makroekonomik hedefler ve politikalar altında yer alan büyüme başlığında “Program döneminde dijital dönüşüm süreci hızlandırılarak KOBİ’ler başta olmak üzere firmaların dijital teknolojilere yönelik kapasite ve kabiliyetlerin desteklenmesi yoluyla büyümenin sürdürülebilirliği sağlanacaktır.” ile ifade edilen hedefle örtüşmektedir.

Aktivite 1: KOBİ’lerin verimliliğini artırmak ve dijital dönüşümlerini sağlamak amacıyla Model Fabrikaların (Yetkinlik ve Dijital Dönüşüm Merkezleri) kurulması

Model Fabrikalar farkındalık artırıcı etkinlikler, deneyimsel öğrenme temelli eğitim programları, Öğren-Dönüş olarak adlandırılan işletme dönüşüm projeleri ve üniversite-sanayi işbirliğine yönelik uygulamalı çalışmalarla işletmelerin verimlilik odaklı kapasitesini geliştirmeyi amaçlayan yapılardır. Bu merkezlerde görev alacak eğitmenler için iki aşamalı bir “Eğiticilerin Eğitimi” süreci yürütülmekte, ayrıca pilot olarak seçilen firmalarda eğitim ve danışmanlık uygulamaları gerçekleştirilmektedir.

Bir Model Fabrikanın kuruluş süreci fiziki mekânın hazırlanması, makine, ekipman ve donanım temininin yapılması ile atölyelerde uygulamalı öğretimi mümkün kılan öğrenme hattının kurulmasını kapsamaktadır. Öğrenme hattı tamamlandıktan sonra merkezin ihtiyaçlarına uygun eğitim müfredatı oluşturulmakta, mevcut hatta yalın üretim ve sürekli iyileştirme uygulamalarının yanı sıra dijital dönüşüm yetkinlikleri de entegre edilerek kapsamlı

bir eğitim altyapısı sağlanmaktadır. Böylece Model Fabrikalar, ticari bir faaliyete konu olmadan, örnek bir ürün üzerinden kurgulanan eğitim ortamında katılımcılara hem teorik hem pratik öğrenme imkânı sunmaktadır.

Tüzel kişilik yapıları bakımından ise Model Fabrikalar sanayi ve ticaret odaları, üniversiteler ve organize sanayi bölgeleri gibi yerel paydaşların işbirliğiyle anonim şirket veya oda bünyesinde iktisadi işletme olarak faaliyet göstermektedir. Bu yapılar, hem bölgesel sanayi ekosistemine katkı sağlamayı hem de ulusal verimlilik politikalarıyla uyumlu bir işletme dönüşüm modeli geliştirmeyi hedeflemektedir.

Prensip olarak kâr amacı gütmeyen bir yapıda faaliyet gösteren Model Fabrikalar, sundukları eğitim ve danışmanlık hizmetlerini belirli bir ücret karşılığında sağlamaktadır. Yönetim yapıları kamu kurumları, özel sektör temsilcileri, üniversiteler ve STK'lerden oluşan çok paydaşlı bir yönetim modeli üzerine kuruludur. Bu yapı, merkezlerin hem yerel sanayi ekosistemiyle uyumlu hem de ulusal politikalarla bütünleşik şekilde çalışmasına imkân tanımaktadır.

Model Fabrikaların uyguladığı Öğren–Dönüş Programı, işletmelerde performans artışını doğrudan destekleyen deneyimsel öğrenme odaklı bir dönüşüm yaklaşımı sunmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı işbirliğinde yürütülen “Uygulamalı KOBİ Yetkinlik Merkezi (Model Fabrika) Projesi” kapsamında Politika Analiz Laboratuvarı tarafından hazırlanan Model Fabrika Performans İzleme ve Değerlendirme Sistemi-Sistem Tasarım Raporu, bu etkiyi somut çıktılarıyla ortaya koymaktadır.

Rapor'da yer alan bulgulara göre, Model Fabrikalardan Öğren–Dönüş hizmeti alan işletmelerde birincil performans göstergelerinde dikkate değer iyileşmeler kaydedilmiştir. Kapasite kullanım oranında yüzde 85 artış, çevrim sürelerinde yüzde 87 kısalma, üretim alanında yüzde 75 yer tasarrufu ve kişi başına üretimde yüzde 76 artış kaydedilmiştir. Toplam Ekipman Etkinliğinde (OEE) yüzde 72 iyileşme ve ürün başına maliyette yüzde 68 azalma elde edilmiştir. Programın ikincil etkileri de işletmelerin sürdürülebilirlik ve kalite performansını güçlendirmiştir. Elektrik tüketiminde yüzde 58, hatalı ürün sayısında yüzde 42, fire miktarında yüzde 39, arıza sayısında yüzde 38 ve atık miktarında yüzde 31 oranında azalma gerçekleşmiştir. Bu sonuçlar, Model Fabrika yaklaşımının işletmelerde hem verimlilik parametrelerini hem de rekabetçilik düzeylerini anlamlı ölçüde yükselttiğini ortaya koymaktadır.

Bahsi geçen faydalar doğrultusunda Model Fabrika sayısının artırılması ve Model Fabrikaların kapasitelerinin geliştirilmesi amacıyla birçok çalışma yapılmaktadır. KOBİ'lerin Model Fabrika hizmetlerine ulaşabilmesi için hâlihazırda faaliyette olan 8 Model Fabrikaya (Ankara, Bursa, Konya, Kayseri, Gaziantep, Mersin, Adana, İzmir), 2024 yılında Eskişehir ve Samsun, 2025 yılında Denizli ve Kocaeli Model Fabrika olmak üzere 4 yeni Model Fabrika daha eklenmiş olup faaliyette olan Model Fabrika sayısı 12 olmuştur.

Önümüzdeki dönemde kurulması hedeflenen 4 Model Fabrika ile birlikte toplam sayının 16 olması öngörülmektedir. Açılması planlanan Tekirdağ, Trabzon, Sakarya ve Malatya illerinde yeni Model Fabrikaların kurulum çalışmaları devam etmektedir.

Model Fabrikalarda hizmet sunabilecek yetkinlikte insan kaynağının geliştirilmesi amacıyla Model Fabrika Eğitmeni Yetiştirme Programı gerçekleştirilmiştir. İki binden fazla başvurunun yapıldığı Program’da yaklaşık 240 kişi yetkinlik değerlendirme aşamasını başarıyla geçerek eğitimlere katılmıştır. Söz konusu Program’ı başarıyla tamamlayan 233 kişi Model Fabrika Eğitmeni havuzuna alınmıştır.

Bu reform tedbiriyle ilgili faaliyetler Kamu Yatırım Programı tarafından finanse edilmektedir. Ayrıca Model Fabrika kuruluş sürecine Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) teknik destek sağlayarak katkı vermektedir.

Aktivite 2: Sanayi KOBİ’lerinin etkin yeşil dönüşümünün sağlanması

Sürdürülebilir büyüme ve yeşil dönüşümü teşvik etmek amacı ile oluşturulan “Türkiye Yeşil Sanayi Projesi” Dünya Bankası desteğiyle hayata geçirilmiştir. İlgili kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülen 450 milyon dolar bütçeli proje ile AB yeşil mutabakatının getirdiği yeni rekabet koşullarına hazırlanılmaktadır. 6 yıl sürmesi planlanan proje kapsamında her bir proje ortağının faaliyetleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, teknik destek bileşeni altında, 25 milyon dolarlık bütçeyle sanayi işletmelerine yönelik olarak yeşil dönüşüm yol haritalarının hazırlanması başta olmak üzere teknik yardım ve kapasite geliştirme faaliyetlerini yürütmektedir.
- KOSGEB tarafından yürütülen 250 milyon dolar bütçeyle KOBİ’lerin yenilenebilir enerji, kaynak verimliliği, atık yönetimi, döngüsel ekonomi, sürdürülebilirlik gibi tematik alanlarda gerçekleştirdiği faaliyetler desteklenmektedir. Bu kapsamda 8 Aralık 2023 tarihinde başlatılan Yeşil Sanayi Destek Programı ile “Sanayi KOBİ’lerinin Güneş Enerjisi Yatırımlarının Desteklenmesi” ve “Sanayide Temiz ve Döngüsel Ekonomi” çağrıları açılmıştır. Söz konusu çağrılar kapsamında 3456 işletme başvuruda bulunmuş ve 2368 işletmenin başvurusu onaylanmıştır. Projesi onaylanan işletmelere 6 milyar 294 milyon TL ödeme yapılmış olup destek ödemeleri devam etmektedir. Proje Tabanlı Yeşil Sanayi Destek Programı onaylanan projeler için destek süreci devam etmektedir.⁴
- TÜBİTAK kapsamındaki 175 milyon dolar bütçeyle yeni yeşil teknolojilerin, ürünlerin veya süreçlerin geliştirilmesini içeren yeşil yenilikçilik faaliyetlerinde bulunan tüm firmalar desteklenmektedir. Bu kapsamda, “1831-Yeşil İnovasyon Teknoloji Mentörlük Desteği”, “1832-Sanayide Yeşil Dönüşüm Desteği” ve “1833-SAYEM Yeşil Dönüşüm Desteği” başlatılmıştır.

⁴ Türkiye’de 2020 yılında imalat sektörünün toplam CO₂ emisyonu yaklaşık 127 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Genel olarak, Türkiye hala yüksek fosil yakıt bağımlılığına sahiptir ve özellikle sanayi, toplamın yüzde 36’sıyla en yüksek enerji tüketimine sahip olup enerjinin yüzde 28’ini doğal gazdan, yüzde 26’sını elektrikten, yüzde 21’ini petrolden ve yüzde 18’ini kömürden sağlamaktadır. Ayrıca, endüstriyel faaliyetlerde su tüketimi de yüksek olup 2018’de 2.898 milyon m³ olarak hesaplanmıştır. Bu kapsamda, sanayi KOBİ’lerinde güneş enerjisi sistemlerinin kurulmasıyla karbon emisyonunun azaltılması ve enerji, su ve atık yönetim verimliliği başta olmak üzere kaynak verimliliğinin artırılması ve KOBİ’lerde iç ve dış pazarlarda mevcut ve gelecekteki sürdürülebilirlik gereklilikleri konusunda farkındalığın artırılması beklenmektedir.

Aktivite 3: İmalatçı KOBİ'lerin dijital dönüşümünün sağlanması

KOBİ'lerde dijital dönüşümün sağlanmasını teminen mevcut durumlarının analiz edilmesi, dijital dönüşüm ihtiyaçlarının belirlenmesi, bu ihtiyaçlar doğrultusunda işletmeye özgü dijital dönüşüm yol haritalarının hazırlanması önem arz etmektedir.

2019 yılında açıklanan “2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisinde, işletmelerin dijital dönüşüm yol haritasının belirlenmesi, işletme büyüklüğüne göre karşılaştırmaların yapılması, yapılan yatırımların etkisinin takip edilmesi ve sanayi politikaları için veri sağlanması amacıyla dijital dönüşüm olgunluk değerlendirme sisteminin geliştirilmesi ve işletmelerin dijital dönüşüm olgunluk seviyelerini ve yol haritalarını belirleyerek yatırım yapılacak alanları ortaya koyacak bir model geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda, işletmelerin dijital olgunluk seviyesinin standartlaştırılmış bir şekilde ölçülmesi ve dijitalleşme ile ilgili strateji geliştirilmesi amacıyla yazılım tabanlı bir algoritmayı içeren ve TÜBİTAK Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü (TÜSSİDE) tarafından paydaş kurum ve kuruluşlar ile oluşturulan D3A dijital dönüşüm değerlendirme ve yol haritası aracı geliştirilmiştir. D3A'yı kullanarak işletmelerin dijital olgunluk seviyesini ölçerek bu kapsamda yol haritası oluşturacak Dijital Dönüşüm Danışmanlarının yetiştirilmesi için de hibrit bir eğitim programı hazırlanmıştır. Eğitimini tamamlayarak belgelendirilen 111 adet Dijital Dönüşüm Danışmanı hizmet vermeye başlamıştır.

2021 yılında KOSGEB ve TÜBİTAK TÜSSİDE arasında işletmelerin en etkin şekilde dijital dönüşüm danışmanlık hizmetlerini temin etmeleri amacıyla gereken mekanizmanın kurulması için yapılacak işbirliği konularını kapsayan bir işbirliği protokolü imzalanmıştır. Protokol çerçevesinde, imalat sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lere Dijital Dönüşüm Danışmanlarından aldıkları dijital dönüşüm danışmanlığı hizmetleri için KOSGEB tarafından 15 Nisan 2024 tarihinde yürürlükten kaldırılan İşletme Geliştirme Destek Programı içerisinde yer alan Dijital Dönüşüm Danışmanlığı Desteği ile destek sağlanmıştır. Bu destek daha sonra 1 Ağustos 2024'de devreye alınan YÖNDE-Yönderlik ve Değerlendirme Destek Programı içerisine dâhil edilmiştir. Yeni destek programı kapsamında imalat sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin alacakları dijital dönüşüm değerlendirme analizi ve yol haritası hizmeti, sürdürülebilirlik raporlaması hizmeti, yalın olgunluk değerlendirme analizi (YODA) hizmetine geri ödemesiz ve üst limiti 280.000 TL olacak şekilde destek sağlanacak olup destek oranı yüzde 80'dir. YÖNDE ile KOBİ'lerin öncelikli konularda mevcut durumlarının tespit edilerek sorun ve ihtiyaçlarının belirlenmesine, gerekli stratejilerinin oluşturulmasına, bu stratejiler doğrultusunda kapasitelerinin geliştirilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

KOSGEB ile EBRD arasında “Dijital Dönüşüm ve Afet Müdahale Girişimleri Kapsamında KOBİ'lerin Desteklenmesine Yönelik İşbirliği” konulu Mutabakat Zaptı 2 Ağustos 2023 tarihinde imzalanmıştır. Söz konusu mutabakat zaptı ile imalat sektöründeki KOBİ'lerin dijitalleşmelerine yönelik yapacakları yatırımlarına finansman sağlanmasına ilişkin işbirliği amaçlanmıştır. Mayıs 2024'te hayata geçirilen KOBİ Dijital Dönüşüm Destek Programı, küçük ve orta ölçekli işletmelerin dijitalleşmesine katkı sağlayarak verimliliklerini ve rekabet avantajlarını artırmalarına odaklanmaktadır. Program kapsamında, dijital dönüşüm/olgunluk değerlendirme raporlarında yer verilen çözüm önerileri doğrultusunda

KOBİ'lerin iş süreçlerinin geliştirilmesi, modernleştirilmesi, daha verimli hâle getirilmesi için finansal desteklerden yararlanmaları sağlanmaktadır. İşletmelere dijitalleşme yatırımları için 20 milyon TL'ye kadar kredi imkânı sağlanmakta ve kredi maliyetlerinin bir kısmı KOSGEB tarafından desteklenmektedir. Destek programında, TÜBİTAK TÜSSİDE tarafından belgelendirilen/yetkilendirilen danışmanlar tarafından hazırlanan onaylı DDX Dijital Dönüşüm Değerlendirme Raporları doğrultusunda dijitalleşme stratejilerinin uygulanması önceliklendirilmiş olup Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası (MESS) Teknoloji Merkezi (MEXT) ve İstanbul Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği (İHKİB) Dijital Dönüşüm Merkezi tarafından sertifikalandırılmış/yetkilendirilmiş danışmanlar tarafından hazırlanan onaylı SIRI dijital olgunluk raporları ile yapılacak başvurular da 2024 yılı son çeyreğinde destek kapsamına alınmıştır. KOBİ Dijital Dönüşüm Destek Programı kapsamında 2025 yılı sonuna kadar 150 işletmenin destek başvurusunun onaylanması öngörülmektedir.

Dijital olgunluk yol haritasının desteklenmesiyle KOBİ'lerin mevcut durumları hakkında farkındalıklarının artması, işletme tarafından yapılan yatırımların etkisinin gösterilmesi, ihtiyaç duyulan ve zorunlu adımlar için bir rota belirlenmesi beklenmektedir. Yol haritasının hazırlanmasının ardından işletmeler, yol haritasındaki önerilere dayanarak KOBİ'lerin dijitalleşme yatırımları için kredi sağlayan KOSGEB KOBİ Dijital Dönüşüm Destek Programından faydalanabilecektir. Destek programı, küresel rekabet gücünü artırmak için bir itici güç olarak dijital dönüşümü önceliklendirerek Türk imalatçı KOBİ'leri için dönüşümü teşvik etmeyi amaçlamaktadır. KOBİ'lerin finansal dayanıklılığının güçlendirilmesi, dijital dönüşüm konusunda farkındalığının artması ve KOBİ'lerin dijital dönüşüm yatırımları sayesinde dijitalleşme seviyelerinin yükselmesi beklenmektedir.

Aktivite 4: Organize Sanayi Bölgelerinin yeşil dönüşümünün desteklenmesi

On İkinci Kalkınma Planında, “mevcut OSB ve Endüstri Bölgeleri için yeşil dönüşüm projelerinin tasarlanması ve Yeşil OSB ve Yeşil Endüstri Bölgelerinin yaygınlaştırılması ile temiz enerji üretim ve kullanımının teşvik edilmesi” konuları yer almaktadır. 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu’nda 10 Nisan 2023 tarihinde değişiklik yapılarak “Yeşil OSB” tanımı eklenmiştir. Bu vesile ile OSB’lerin yeşil ekonomiye entegrasyonunu sağlayacak yeşil OSB projelerinin yapılmasına imkân tanınmıştır.

Türkiye’nin gelişimini desteklemek amacıyla yenilenebilir enerji, temiz üretim, yeşil altyapı ve kaynak verimliliği gibi kavramların sürdürülebilir politikalar hâline gelmesi için hem kamu sektöründe hem de özel sektörde önemli çalışmalar yürütülmektedir. Bu bağlamda, kaynakların etkin kullanılması, daha yeşil ve rekabetçi sanayi yapısına dönüşümün sağlanması amacıyla OSB’lerin “yeşil/sürdürülebilir üretim alanlarına” dönüşümlerine katkı sunan projeler yapılmaktadır. Bu projelerden biri de Dünya Bankası finansmanlı “Türkiye Organize Sanayi Bölgesi Projesi’dir.” Proje için Dünya Bankası ile 250,3 milyon avro bütçeli bir ikraz anlaşması yapılmıştır. Bu doğrultuda, Proje amaçlarına uygun bulunan alt projeler, yatırım programına kabul edilmeleri hâlinde, yüzde 3 faiz oranı ile 3 yılı ödemesiz olmak üzere 13 yıl olarak kredilendirilmektedir. Proje kapsamında 36 adet OSB’ye 43 alt proje için kredi desteği sunulmaktadır. Proje’nin 31 Aralık 2028 tarihinde tamamlanması planlanmaktadır. Proje’nin gelişim hedefi, Türkiye’deki OSB’lerin verimliliğini, çevresel sürdürülebilirliğini ve rekabet gücünü artırmaktır. Yeşil OSB Projesi kapsamında, OSB'nin sürdürülebilirliği, rekabet

edebilirliği ve verimliliği için altyapının ve uygun ortamın desteklenmesi ve teknik yardım, kapasite geliştirme ve proje yönetimi faaliyetleri yürütülecektir. Proje'nin ana bileşenleri OSB'nin sürdürülebilirliği, rekabet edebilirliği ve verimliliği için altyapının ve uygun ortamın desteklenmesi ve teknik yardım, kapasite geliştirme ve proje yönetimi faaliyetlerinden oluşmaktadır. Proje kapsamındaki yatırım projeleri atık su arıtma tesisleri, atık su geri kazanım ve yeniden kullanım tesisleri, çamur kurutma tesisleri, GES, dijital dönüşüm, LED aydınlatma sistemleri, altyapı, çevre laboratuvarı entegre haberleşme ve güvenlik sistemleridir.

i. 2026 için planlananlar⁵:

Aktivite 1: KOBİ'lerin verimliliğini artırmak ve dijital dönüşümlerini sağlamak amacıyla Model Fabrikaların (Yetkinlik ve Dijital Dönüşüm Merkezleri) kurulması

- 3 yeni ilde Model Fabrika kurulması çalışmalarının devam etmesi (tesis inşaatı, makine-ekipman alımı, personel istihdamı, eğitim-danışmanlık için hizmet alımı) ve Model Fabrikaların dijital dönüşüm altyapılarının oluşturulması, geliştirilmesi, güçlendirilmesi ve kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların yürütülmesi hedeflenmektedir.

Aktivite 2: Sanayi KOBİ'lerinin etkin yeşil dönüşümünün sağlanması

- KOSGEB tarafından sanayide KOBİ'lerin enerji ve kaynak verimliliğinin sağlanması kapsamında 300 işletme, sanayi KOBİ'lerinin yenilenebilir enerji kapasitelerinin artırılması kapsamında ise 130 işletme desteklenecektir. Destek, çağrı esaslı olarak uygulanacaktır.
- Türkiye Yeşil Sanayi Projesi altında, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Proje ortakları için teknik yardım ve kapasite geliştirme faaliyetlerinin yürütülmesi, yeşil dönüşüm ile ilgili kuruluşlar, şirketler ve bireyler arasında farkındalık artırma çalışmalarının yürütülmesi, yeşil dönüşüm çabalarının ulusal görünürlüğünün artırılması hedeflenmektedir.

Aktivite 3: İmalatçı KOBİ'lerin dijital dönüşümünün sağlanması

- KOSGEB tarafından yaklaşık 200 imalatçı küçük ve orta ölçekli işletmenin dijital dönüşüm konusunda mevcut durumlarının tespit edilerek yol haritalarının oluşturulması beklenmektedir. Bu desteğin sürekli açık olarak uygulanması planlanmaktadır. KOBİ'lerin dijitalleşme yatırımları için finansmana erişimlerinin sağlanması kapsamında 156 işletmeye kredi faiz/kâr payı desteği sağlanması öngörülmektedir.

Aktivite 4: Organize Sanayi Bölgelerinin Yeşil Dönüşümünün Desteklenmesi

- Yeşil OSB Projesi kapsamında, atık su arıtma tesisleri, atık su ıslah ve yeniden kullanım tesisleri, güneş enerjisi santralleri, altyapı yatırımları, çevre laboratuvarı ile entegre iletişim ve güvenlik sistemlerine yönelik olarak ihale süreçlerinin tamamlanması, ayrıca sözleşmesi imzalanmış projeler kapsamında imalat ve uygulama faaliyetlerinin ilgili mevzuat ve teknik şartnameler doğrultusunda kesintisiz şekilde sürdürülmesi planlanmaktadır.

⁵ 4 ilde (Sakarya, Malatya, Trabzon ve Tekirdağ) Model Fabrika kurulum çalışmaları devam etmekte olup 2026 ve 2027 yılları boyunca sürecektir.

ii. 2027 için planlananlar:

Aktivite 1: KOBİ'lerin verimliliğini artırmak ve dijital dönüşümlerini sağlamak amacıyla Model Fabrikaların (Yetkinlik ve Dijital Dönüşüm Merkezleri) kurulması

- 1 yeni ilde Model Fabrika kurulması çalışmalarının devam etmesi (tesis inşaatı, makine-ekipman alımı, personel istihdamı, eğitim-danışmanlık için hizmet alımı), Model Fabrikaların dijital dönüşüm altyapılarının oluşturulması, geliştirilmesi, güçlendirilmesi ve kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların yürütülmesi planlanmaktadır.

Aktivite 2: Sanayi KOBİ'lerinin etkin yeşil dönüşümünün sağlanması

- Sanayide KOBİ'lerin enerji ve kaynak verimliliğinin sağlanması kapsamında 250 işletme, sanayi KOBİ'lerinin yenilenebilir enerji kapasitelerinin artırılması kapsamında ise 200 işletme KOSGEB tarafından desteklenecektir. Destek, çağrı esaslı olarak uygulanacaktır.
- Türkiye Yeşil Sanayi Projesi altında, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Proje ortakları için teknik yardım ve kapasite geliştirme faaliyetlerinin yürütülmesi, yeşil dönüşüm ile ilgili kuruluşlar, şirketler ve bireyler arasında farkındalık artırma çalışmalarının yürütülmesi, yeşil dönüşüm çabalarının ulusal görünürlüğünün artırılması hedeflenmektedir.

Aktivite 3: İmalatçı KOBİ'lerin dijital dönüşümünün sağlanması

- Yaklaşık 250 imalatçı küçük ve orta ölçekli işletmenin dijital dönüşüm konusunda mevcut durumlarının tespit edilerek yol haritalarının oluşturulması öngörülmektedir. KOSGEB tarafından bu desteğin sürekli açık olarak uygulanması planlanmaktadır. KOBİ'lerin dijitalleşme yatırımları için finansmana erişimlerinin sağlanması kapsamında 172 işletmeye kredi faiz/kâr payı desteği sağlanması öngörülmektedir.

Aktivite 4: Organize Sanayi Bölgelerinin Yeşil Dönüşümünün Desteklenmesi

- Yeşil OSB Projesi kapsamında, su geri kazanım tesisi, atıksu arıtma tesisi, yeşil altyapı, güneş enerjisi santralleri, LED aydınlatma, fiber altyapı yatırımlarına yönelik olarak ihale süreçlerinin tamamlanması, devam eden uygulama faaliyetlerinin sürdürülmesi ve bazı projelerin tamamlanarak devreye alınması planlanmaktadır.

iii. 2028 için planlananlar:

Aktivite 1: KOBİ'lerin verimliliğini artırmak ve dijital dönüşümlerini sağlamak amacıyla Model Fabrikaların (Yetkinlik ve Dijital Dönüşüm Merkezleri) kurulması

- Model Fabrikaların dijital dönüşüm altyapılarının oluşturulması, geliştirilmesi, güçlendirilmesi ve kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmesi hedeflenmektedir.

Aktivite 2: Sanayi KOBİ'lerinin etkin yeşil dönüşümünün sağlanması

- Sanayide KOBİ'lerin enerji ve kaynak verimliliğinin sağlanması kapsamında 250 işletme, sanayi KOBİ'lerinin yenilenebilir enerji kapasitelerinin artırılması kapsamında ise 200 işletme KOSGEB tarafından desteklenecektir. Destek, çağrı esaslı olarak uygulanacaktır.

- Türkiye Yeşil Sanayi Projesi altında, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Proje ortakları için teknik yardım ve kapasite geliştirme faaliyetlerinin yürütülmesi, yeşil dönüşüm ile ilgili kuruluşlar, şirketler ve bireyler arasında farkındalık artırma çalışmalarının yürütülmesi, yeşil dönüşüm çabalarının ulusal görünürlüğünün artırılması hedeflenmektedir.

Aktivite 3: İmalatçı KOBİ'lerin dijital dönüşümünün sağlanması

- Yaklaşık 250 imalatçı küçük ve orta ölçekli işletmenin dijital dönüşüm konusunda mevcut durumlarının tespit edilerek yol haritalarının oluşturulması beklenmektedir. Bu desteğin sürekli açık olarak uygulanması planlanmaktadır. KOBİ'lerin dijitalleşme yatırımları için finansmana erişimlerinin sağlanması kapsamında 189 işletmeye kredi faiz/kâr payı desteği sağlanması öngörülmektedir.

Aktivite 4: Organize Sanayi Bölgelerinin Yeşil Dönüşümünün Desteklenmesi

- Türkiye OSB Projesi kapsamında, ihalesi tamamlanan tüm alt projelerin imalatlarının tamamlanarak hizmete sunulması planlanmaktadır.

2. Sonuç Göstergeleri:

Gösterge	Mevcut Durum	2026	2027	2028
Aktivite 1: KOBİ'lerin verimliliğini artırmak ve dijital dönüşümlerini sağlamak amacıyla Model Fabrikaların kurulması				
Faaliyete Geçen Model Fabrika sayısı*	12	15	16	16
Faaliyete geçen Model Fabrikalardan hizmet alan işletme sayısı**	4604	6500	8300	10150
Aktivite 2: Sanayi KOBİ'lerinin etkin yeşil dönüşümünün sağlanması				
Yararlanıcı firmalar tarafından üretim birimi başına elektrik tüketiminde azalma (%)	0	10	10	10
Yararlanıcı firmalar tarafından üretim birimi başına su tüketiminde azalma (%)	0	10	10	10
Yararlanıcı firmalar tarafından döngüsel olmayan atıklarda azalma (%)	0	10	10	10
Yararlanıcı firmalar tarafından kullanılan yenilenebilir kaynaklardan üretilen yıllık elektrik miktarı (MWh)	0	70	70	70
Aktivite 3: İmalatçı KOBİ'lerin dijital dönüşümünün sağlanması				
Dijital dönüşüm konusunda mevcut durumu tespit edilerek yol haritası hazırlanan işletme sayısı	214	1560	1720	1890
Dijitalleşme yatırımları için kredi kullanan işletme sayısı	41	156	172	189

Aktivite 4: Organize Sanayi Bölgelerinin Yeşil Dönüşümünün Desteklenmesi				
OSB'nin hem temel hem de yeşil altyapı yatırımlarından enerji tasarrufu (MWh)	2.913,12	2.793	8.376	13.827,68
OSB yeşil yatırımlarından su tasarrufu (m ³)	0	662.800	1.988.400	3.976.800
Yatırımlardan dolayı CO ₂ emisyonlarında yıllık azalma (metre ton)	1.859,79	1.843	5.530	9.201
Yeni/iyileştirilmiş tesislerde artıtılan su miktarı (m ³)	0	2.920.000	8.760.000	17.520.000

* Model Fabrikalar büyük yatırımlar olduğundan yerel paydaşların sürece tam olarak dâhil olmasının sağlanması ve altyapı çalışmalarının tamamlanması önemlidir. Devlet destekleri ve teşviklerin değişimi, Model Fabrika hizmet sayısı ve buna bağlı sonuç göstergelerini etkileyebilmektedir. Bu konular göz önünde bulundurularak önceki ERP'de belirtilen sonuç göstergeleri güncellenmiştir. Değerler birikimlidir.

** İlgili değerlere, Model Fabrikaların sunduğu diğer hizmet türleri (Öğren-Dönüş Programı, Deneyimsel Eğitimler, Farkındalık Eğitimleri, Proje Uygulama hizmetleri vb.) de dâhil edilmiştir. Mevcut hizmet portföyü ve merkezlerin kapasitesi değerlendirildiğinde ise Model Fabrikaların yıllık ortalama 850 firmaya hizmet verebileceği tahmin edilmektedir. Buna ek olarak önümüzdeki dönemde KOSGEB tarafından yürütülen Kapasite Geliştirme Programı kapsamında, yıllık yaklaşık 1.500 firmaya ulaşacak şekilde bir talep artışı öngörülmektedir. Değerler birikimlidir.

3. Rekabetçilik üzerinde beklenen etkiler:

Aktivite 1: KOBİ'lerin verimliliğini artırmak ve dijital dönüşümlerini sağlamak amacıyla Model Fabrikaların kurulması: Model Fabrikaların işletmeler üzerindeki etkileri, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile UNDP işbirliğinde yürütülen saha çalışmalarıyla kapsamlı biçimde değerlendirilmiştir. “Model Fabrika Hizmetlerinin Etkisi: Firmalar Üzerine Bir Saha Çalışması” başlıklı raporda, Öğren-Dönüş Programı’na katılan işletmelerde kapasite kullanım oranında, çevrim sürelerinde, üretim alanı ihtiyacında, kişi başına üretimde ve OEE göstergelerinde kayda değer artışlar elde edildiği, maliyet, hata oranı, fire, arıza ve enerji tüketiminde ise önemli azalışlar sağlandığı ortaya konulmaktadır. Bu kazanımlar, işletmelerin rekabet gücünü artıran doğrudan verimlilik etkilerinin yanı sıra, kalite, teslimat performansı ve kurumsal yetkinliklerde de sürdürülebilir iyileşmeler sağlamaktadır. Ayrıca, Bakanlık tarafından hazırlanan Yetkinlik ve Dijital Dönüşüm Merkezleri: Model Fabrikalar dokümanı, yalın ve dijital dönüşüm uygulamalarının ülke genelinde yaygınlaşmasının imalat sektöründe verimlilik temelli rekabetçiliği güçlendireceğini ve dijital/yeşil dönüşüm hedeflerine katkı sağlayacağını göstermektedir. Bu etkiler, GSYH’ye katkı, ihracat kapasitesinin artırılması, kaynak verimliliği, enerji tasarrufu ve karbon ayak izinin azaltılması gibi makro göstergelerde olumlu sonuçların elde edilebileceğine işaret etmektedir.

Ancak mevcut etki analizi metodolojisinin büyük ölçüde teorik varsayımlara dayanması ve bu varsayımların sahadaki fiili durumla tam örtüşmemesi nedeniyle, 2026 yılı içerisinde faaliyette olan tüm Model Fabrikaları kapsayacak, geniş ölçekli ve doğrudan sahadan veri toplamaya dayalı yeni bir etki analizi çalışmasının yürütülmesi planlanmıştır. Gerçekleştirilecek bu saha çalışmaları neticesinde elde edilecek veriler, yapısal reformların somut çıktılarının ve ekonomik etkilerinin çok daha sağlıklı, ölçülebilir ve kanıta dayalı bir şekilde izlenmesine olanak sağlayacaktır. Bu kapsamda, etki analizi sonuçlarının önümüzdeki izleme dönemlerine yansıtılması öngörülmektedir.

Aktivite 2: Sanayi KOBİ'lerinin etkin yeşil dönüşümünün sağlanması & Aktivite 3: İmalatçı KOBİ'lerin dijital dönüşümünün sağlanması: Yeşil Sanayi Destek Programı ile önümüzdeki 3 yıl içerisinde sanayi KOBİ'lerinin yenilenebilir enerji kapasitelerinin artırılması kapsamında 700 işletmenin Program'dan faydalanması beklenmektedir. Bu fayda neticesinde 210 MW yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretilmesi beklenmektedir. Sanayide KOBİ'lerin enerji ve kaynak verimliliğinin sağlanması kapsamında ise yaklaşık 630 işletmenin destekten yararlanması beklenmektedir. İşletmelerin proje konularına göre elektrik, su tüketimlerini yüzde 10 oranında azaltması ve atık geri dönüşümlerini yüzde 10 oranında artırması beklenmektedir.

KOBİ'lerin dijitalleşme yatırımları için kredi sağlayan KOBİ Dijital Dönüşüm Destek Programı ile önümüzdeki 3 yıl içerisinde yaklaşık 517 işletmenin dijital dönüşüm/olgunluk değerlendirme raporlarında yer verilen çözüm önerileri doğrultusunda iş süreçlerinin geliştirilmesi, modernleştirilmesi, daha verimli hâle getirilmesi beklenmektedir.

Aktivite 4: Organize Sanayi Bölgelerinin Yeşil Dönüşümünün Desteklenmesi: OSB'lerde inovasyon kapasitesinin ve teknoloji benimseme düzeyinin artırılmasıyla firmalarda üretkenlik artışı, birim maliyetler ve enerji tüketiminde ise azalış sağlanacağı, temiz üretim, kaynak verimliliği ve yenilenebilir enerji uygulamaları sayesinde çevresel uyumun maliyet avantajına dönüşeceği ve işletmelerin rekabet güçlerinin kalıcı biçimde pekişeceği öngörülmektedir. Düşük karbonlu, iklim ve afetlere dayanıklı sanayi altyapıları yoluyla operasyonel sürekliliğin ve tedarik zinciri güvenilirliğinin güçlenmesi ile iyileştirilmiş yatırım ortamı sayesinde yerli ve yabancı yatırımların artması ve OSB'lerin bölgesel ve ulusal ölçekte cazibe merkezlerine dönüşmesi beklenmektedir. Bu etkilerin, ihracat kapasitesinin yükselmesi, kaynak ve enerji verimliliğinin artması, karbon ayak izinin azaltılması ve yeşil finansman kaynaklarına erişimin kolaylaşması gibi makroekonomik göstergelerde de pozitif sonuçlar doğuracağı değerlendirilmektedir.

4. Planlanan aktivitenin maliyeti ve finansmanı:

2026: 11.065.482.000 TL - 203.808.129 avro (Merkezî Bütçe + Proje Kredileri)

Aktivite 1: Model Fabrikaların kurulması 50.000.000 TL (Merkezî Bütçe)

Aktivite 2: Sanayi KOBİ'lerinin etkin yeşil dönüşümünün sağlanması 1.898.125.000 TL (Proje Kredileri)

Aktivite 3: İmalatçı KOBİ'lerin dijital dönüşümünün sağlanması 706.357.000,00 TL (Merkezî Bütçe)

Aktivite 4: Organize Sanayi Bölgelerinin Yeşil Dönüşümünün Desteklenmesi 8.411.000.000 TL (Proje Kredileri)

2027: 5.547.173.850 TL - 93.879.288 avro (Merkezî Bütçe + Proje Kredileri)

Aktivite 1: Model Fabrikaların kurulması 80.000.000 TL (Merkezî Bütçe)

Aktivite 2: Sanayi KOBİ'lerinin etkin yeşil dönüşümünün sağlanması 2.019.959.000 TL (Proje Kredileri)

Aktivite 3: İmalatçı KOBİ'lerin dijital dönüşümünün sağlanması 747.214.850 TL (Merkezî Bütçe)

Aktivite 4: Organize Sanayi Bölgelerinin Yeşil Dönüşümünün Desteklenmesi 2.700.000.000 TL (Proje Kredileri)

2028: 3.026.935.213 TL - 48.308.460 avro (Merkezî Bütçe + Proje Kredileri)

Aktivite 1: Model Fabrikalar için kapasite ve altyapı geliştirilmesi 30.000.000 TL (Merkezî Bütçe)

Aktivite 2: Sanayi KOBİ'lerinin etkin yeşil dönüşümünün sağlanması 2.141.156.540 TL (Proje Kredileri)

Aktivite 3: İmalatçı KOBİ'lerin dijital dönüşümünün sağlanması 855.778.673 TL (Merkezî Bütçe)

5. İstihdam, yoksulluk, eşitlik, cinsiyet ve sağlık hizmetleri üzerinde beklenen etkiler:

Aktivite 1: KOBİ'lerin verimliliğini artırmak ve dijital dönüşümlerini sağlamak amacıyla Model Fabrikaların kurulması: Kurulacak olan Model Fabrikalarda ve proje ortaklarında Proje'nin gerektirdiği personelin istihdam edilmesinden dolayı istihdamın artması öngörülmektedir. Ayrıca, orta ve uzun vadede verimlilik artışının sağlanmasıyla imalat sanayiinde istihdam artışı beklenmektedir.

Aktivite 2: Sanayi KOBİ'lerinin etkin yeşil dönüşümünün sağlanması: Türkiye Yeşil Sanayi Projesi ile ekonomik büyüme sağlanarak istihdam oluşturma teşvik edilecektir. Proje'de, özel politika gerektiren bireyler veya gruplar belirlenmiştir.⁶ Bu grupların Proje'den yararlanabilmesi tanıtıcı faaliyetler ile sağlanacaktır. Bu grupların Proje'den olumsuz etkileneceği düşünülmemektedir.

Aktivite 3: İmalatçı KOBİ'lerin dijital dönüşümünün sağlanması: KOSGEB tarafından yapılacak aktivitelerin istihdam oluşturmaya katkısının olacağı beklenmekte olup özel politika gerektiren gruplar bağlamında doğrudan bir etkisi olacağı öngörülmemektedir.

6. Çevre ve iklim değişikliği üzerinde beklenen etkiler:

Aktivite 1: KOBİ'lerin verimliliğini artırmak ve dijital dönüşümlerini sağlamak amacıyla Model Fabrikaların kurulması: Model Fabrikalarda öğrenilen yalın ve verimli üretim teknikleri ile firmaların kaynak kullanımı ve atık üretiminde ciddi iyileştirmeler olması öngörülmektedir. Model Fabrika faaliyetleri ile sürdürülebilir üretim için yeni teknolojilerin geliştirilmesi de mümkün olacaktır.

Aktivite 2: Sanayi KOBİ'lerinin etkin yeşil dönüşümünün sağlanması & Aktivite 3: İmalatçı KOBİ'lerin dijital dönüşümünün sağlanması: Yeşil Sanayi Projesi'nde, döngüsel ekonomi esas alınarak imalat sanayi firmalarının yenilenebilir enerjinin gücünden faydalanması, enerji verimli teknolojileri uygulamaları ve sürdürülebilir geleceğin yolunun

⁶ Kadınlar tarafından yönetilen veya kadınların sahip olduğu işletmeler, mülteciler/göçmenler tarafından yönetilen veya mültecilerin/göçmenlerin sahip olduğu işletmeler, faaliyet süresi 5 yıldan az olan genç işletmeler ve büyükşehirlerin sınırları dışında yer alan az gelişmiş bölgelerdeki işletmeler olarak belirlenmiştir.

açılması sağlanacaktır. Firmaların düşük karbon salınımına sahip, sürdürülebilir ve dayanıklı bir geleceğe doğru geçişinin sağlanması hedeflenmektedir.

Geleneksel üretimin olumsuz çevresel etkilerinden kaynaklanan sağlık risklerini azaltarak iyi bir yaşam kalitesinin sağlanmasına katkıda bulunacaktır. Kullanım verimliliğini artırarak biyolojik çeşitliliğin korunmasına ve ulusal kaynakların korunmasına yardımcı olacaktır. Proje tarafından finanse edilen yatırımlar, net istihdam oluşturma yanı sıra işlerin kalitesini de artıracak ve bu da refahı ve sosyal eşitliği teşvik ederek yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yardımcı olacaktır. Sektöre yeni doğrudan yabancı yatırım akışlarını motive edecek, kaynakları verimli kullanan, çevre dostu bir iş ortamını teşvik edecektir. Küçük ve orta ölçekli imalatçı işletmelerin imalat süreçlerinin dijitalleşmesinin karbon emisyonlarını azaltacağı ve yeşil büyümeye katkısının olacağı beklenmektedir.

Aktivite 4: Organize Sanayi Bölgelerinin Yeşil Dönüşümünün Desteklenmesi: Yeşil OSB Projesi’nde, potansiyel alt projelerin olumlu çevresel ve sosyal etkilere sahip olması beklenmektedir. Proje’nin çevresel riski “önemli” olarak derecelendirilmiştir. Öte yandan, Proje’nin sosyal etkilerinin daha düşük olması beklenmekte olup bu nedenle de sosyal riski “orta” olarak belirlenmiştir. Uygulama esnasında ortaya çıkabilecek tüm çevresel ve sosyal etkilerin hazırlanacak çevresel ve sosyal değerlendirme araçları ile (ÇSED: Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi ve ÇSYP: Çevresel ve Sosyal Yönetim Planı) en aza indirilmesi veya tamamen ortadan kaldırılması hedeflenmiştir.

7. Potansiyel riskler:

Risk	Olasılık	Riski azaltmaya yönelik planlananlar
Aktivite 1: KOBİ'lerin verimliliğini artırmak ve dijital dönüşümlerini sağlamak amacıyla Model Fabrikaların kurulması		
İşletmelerin eğitim ve danışmanlık hizmetlerine olan taleplerinin yetersiz kalması	Orta	İşletmelere yönelik farkındalık artırma etkinliklerinin düzenlenmesi
Proje ortaklarının faaliyetlerin yürütülmesindeki yetkinlikleri ve ülke genelindeki konjonktürel durumların bütçe ve sürdürülebilirlik üzerindeki olumsuz etkileri	Orta	Yetkinlik ve risk yönetimi açısından proje ortaklarının kamu sektörü, özel sektör, uluslararası kuruluşlar, üniversiteler vb. farklı yapılarda belirlenmesi
Aktivite 2: Sanayi KOBİ'lerinin etkin yeşil dönüşümünün sağlanması & Aktivite 3: İmalatçı KOBİ'lerin dijital dönüşümünün sağlanması		
KOBİ'lerin yeşil ve dijital dönüşümlerini sağlamak üzere planlanan aktivitelerin ortaya çıkarabileceği çevresel ve sosyal etkiler	Orta	Çevresel ve sosyal etkilerin değerlendirilerek önleyici tedbirlerin alınması
Aktivite 4: Organize Sanayi Bölgelerinin Yeşil Dönüşümünün Desteklenmesi		
Türkiye OSB Projesi altında yürütülecek alt projelerin uygulaması sırasında oluşabilecek çevresel ve sosyal etkiler	Orta	Proje uygulaması sırasında, hazırlanacak çevresel ve sosyal değerlendirme araçları ile risklerin/etkilerin en aza indirilmesi veya tamamen ortadan kaldırılması

Turizm Sektörü

Türkiye'nin küresel çapta rekabetçi olduğu sektörlerden biri olan turizm sektörü, ülkenin hizmet ihracatının önemli bir kısmını gerçekleştirmektedir. Ancak bu sektör mevsimselliğe bağlılık, farklı sektörleri bir arada tutan karmaşık görünümü, karşılıklı bağımlılık, emek yoğun yapısı ve çeşitli dış etkenlere karşı hassasiyeti ile öne çıkmaktadır. Özellikle salgın, ekonomik krizler, doğal afetler gibi beklenmeyen durumlar turizm sektörünü derinden etkileyebilmektedir.

Türkiye'ye gelen toplam ziyaretçi sayısı 2019 yılında 51,7 milyon iken salgın nedeniyle 2020 ve 2021 yıllarında sınırların kapanması ve seyahat kısıtlamalarının etkisiyle bu sayı sırasıyla 16 milyon ve 30 milyona gerilemiştir. 2022 yılında Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ortaya çıkardığı jeopolitik risklere rağmen yoğun tanıtım faaliyetleri sayesinde hedeflerde bir gerileme yaşanmamış ve ülkeye gelen toplam ziyaretçi sayısı 51,4 milyona ulaşarak salgın öncesi seviyeye yaklaşmıştır. Turizm sektörü açısından 2023 yılına güçlü bir başlangıç yapılmasına rağmen Şubat ayında Türkiye'nin birçok ilini etkileyen büyük bir deprem felaketi yaşanmış ve bazı ülkelerden gelen ziyaretçi sayısı olumsuz etkilenmiştir. Alınan tedbirler ve yürütülen çalışmalar sayesinde olumsuz etki giderilmiş ve 2023 yılı sonunda toplam ziyaretçi sayısı 56,7 milyona ulaşarak salgın öncesi seviyenin üzerine çıkmıştır. 2024 yılında turizm sektöründeki ivme devam etmiş ve yıl sonunda toplam 62,3 milyon ziyaretçi Türkiye'ye giriş yapmıştır. 2025 yılında da güçlü performans sürmüş, Kasım ayı itibarıyla 58,5 milyon ziyaretçi sayısına ulaşılmıştır. Tüm bu gelişmeler, turizm sektörünün sürdürülebilirliği açısından planlı, veri odaklı ve bütüncül bir stratejik yaklaşıma sahip olunmasının önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Turizm sektörü, tüketici taleplerinin hızla değiştiği, yeniliklere ve değişikliklere açık, sürekli gelişen ve rekabetin yüksek olduğu bir sektör olarak varlığını sürdürmektedir. Krizler tüketici davranışlarında yol açtığı değişimlerle turizm sektörünü önemli ölçüde etkilemiş olup taleplerin hızla değişmesi, turizm faaliyetlerinin devamlılığı ve sektörün rekabet gücü açısından etkili dijital ve sürdürülebilir dönüşümleri kritik hâle getirmiştir.

b) Reform tedbirleri

Tedbir 2 : “Sürdürülebilir turizmin yaygınlaştırılması ve markalaşma”

1. Tedbirin tanımı: Küresel gelişmelere ve krizlere karşı hassas bir yapıda olan turizm sektörü, ülkenin kalkınmasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle, devamlılığının ve dayanıklılığının sağlanması ve rekabetçi konumunun korunması kritiktir. Bu bağlamda tedbir, Türkiye'nin turizm rekabet gücünü ve iklim direncini artırmaya yönelik sürdürülebilirlik odaklı tanıtım, markalaşma ve varış noktası geliştirme stratejileri oluşturmayı ve uygulamaya koymayı hedeflemektedir. Aynı zamanda ülkenin kültürel, doğal ve tarihi değerlerini korurken marka değerini artırmayı ve yeni yüksek gelirli, sürdürülebilirlik odaklı pazarlara ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda bu tedbir, turizm işletmeleri, yerel paydaşlar ve uluslararası ziyaretçileri hedefleyerek çeşitlendirilmiş, sürdürülebilir turizm ürünleri aracılığıyla turizmi 12 aya ve 81 ilin tamamına yaymaktır.

On İkinci Kalkınma Planı hedefleri doğrultusunda, sürdürülebilir turizm için belirlenmiş uluslararası kriterlerin ulusal ve yerel ihtiyaçlar çerçevesinde uyumlaştırılması, turizmde

sürdürülebilirliğe yerel halkın katılımının artırılması, sürdürülebilirliğe yönelik işbirliği ve iyi uygulamaların geliştirilmesi, turizmde sürdürülebilirliğe dair veri oluşturmak için ölçüm araçlarının belirlenmesi ve veri dağıtımı için platformların oluşturulması, varış noktası yönetim planlamasında çevresel ve kültürel değerlere duyarlılığın yanı sıra koruma-kullanma dengesi ve taşıma kapasitesinin gözetilerek bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi, sektörün iklim değişikliği kaynaklı tehlike ve risklere karşı uyum kapasitesinin artırılması ve iklim değişikliğine etkisinin azaltılması, ürün çeşitliliğinde sürdürülebilirliğin sağlanması ve karar mekanizmalarının oluşturulması, mesleki eğitimin sektörel gerekliliklere, sürdürülebilirlik ilkelerine ve çağın şartlarına uyumlu hâle getirilmesi, turizm politikalarının sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu hâle getirilmesi önceliklendirilmektedir.

Bu tedbirin uygulanmasına yönelik olarak özellikle sürdürülebilirlik odaklı gelişen ve değişen tüketici tercihlerine hitap edecek, marka değeri taşıyan turizm ürünlerinin geliştirilmesi, hedef kitleye uygun, sosyal medya ve seyahat medyası gibi platformlar üzerinden etkili dijital tanıtımın yapılması ve bunun yanı sıra geleneksel tanıtım faaliyetlerinin yürütülmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, ekonomik dayanıklılık ve esneklik sağlayan stratejiler devreye alınarak farklı pazarlara odaklanması ve çeşitli turizm ürünleriyle portföy güçlendirme yoluna gidilmesi planlanmaktadır. Tanıtım kampanyalarında deniz, kum, güneş odaklı kitlesel turizm ürünlerinin yanı sıra sürdürülebilirlik odağında farklı turizm ürünleri ön plana çıkartılarak turizm ürünlerinde çeşitliliğin sağlanmasına önem verilmektedir. Böylelikle, turizm sezonunun 12 aya ve ülke geneline yayılması, turizmin dayanıklılığının artırılması ve sürdürülebilirliğine katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Haziran 2020'de salgın süreciyle başlatılan Güvenli Turizm Programı'yla, turizm işletmelerinin güvenilir bir şekilde hizmet sunması sağlanmış olup 2023 yılı itibarıyla 12.000'i aşan tesis ve araç Program kapsamında Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansının (TGA) yetkilendirdiği uluslararası denetim firmaları tarafından denetlenmiş ve sertifika almaya hak kazanmıştır. Ülke genelinde Kovid-19 önlemlerinin hafiflemesine istinaden 2023 yılının Mayıs ayı itibarıyla Güvenli Turizm Sertifika Programı gönüllülük esasına dayalı hâle getirilmiş ve Program'ın belirlenen kriterleri genel hijyen standartları olarak değiştirilmiştir. Bu standartlar, Kovid-19 gibi olası kriz durumlarında endüstrinin ihtiyaçlarına hızlı yanıt verebilecek şekilde hazırlanmıştır.

2020-2021 salgın döneminde Türkiye'nin pazar payını ve marka değerini artırmak, turizm faaliyetlerinin devamlılığına ilişkin güven algısı oluşturmak üzere sağlık ve hijyen odaklı hizmet yaklaşımıyla "Güvenli Turizm" ve "Safe in İstanbul" kampanyaları başlatılmış, bu kapsamda başta dijital platformlarda olmak üzere çeşitli tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.

2021-2022 yıllarında markalama çalışmaları yapılan ve 2023 yılında da iletişimleri devam eden "İstanbul is the New Cool, Turkaegean, Turkish Riviera" bölgelerine ek olarak dünyada "Marka Destinasyon" olacak bir diğer bölge Kapadokya ile beraber Karadeniz Bölgesi, Anadolu Kültür Rotaları, Bisiklet ve Sürdürülebilirlik temalarında 2023 yılında küresel olarak tanıtım faaliyetleri yürütülmüş ve markalaşma çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

2023-2024 yıllarında Türkiye'nin sürdürülebilir turizm alanındaki başarılarının dünyaya tanıtıldığı "Sustainable Türkiye" marka iletişimi küresel olarak gerçekleştirilmiştir. Buna ek

olarak gastronomi turizmi alanında markalaşmaya gidilerek “Deliciously Türkiye” iletişimi gerçekleştirilmiştir. Marka Destinasyon olarak konumlandırılan varış noktaları arasına Doğu ve Güneydoğu Bölgeleri de eklenerek “Eastern Anatolia” olarak markalaştırılmıştır.

2024 yılı itibarıyla marka iletişim çalışmalarında hedef ülke ve kitlelere doğrudan hitap edecek içgörü bazlı içerikler hazırlanmıştır. Tüm bunlara ek olarak Türkiye’nin sürdürülebilir gastronomi alanında olan yüksek potansiyelini göz önüne almak adına Michelin Yeşil Yıldızlı şeflerin gastronomide sürdürülebilirlik temasını nasıl canlı tuttuklarını anlattıkları “Deliciously Sustainable” serisi 2024 Aralık ayında yayınlanmıştır.

Güvenli Turizm Sertifikasyon Programının yeni ihtiyaç ve taleplere uygun olarak güncellenmesi kapsamında “Güvenli ve Sürdürülebilir Turizm” konsepti uluslararası bir programa dönüştürülmüştür. Türkiye, turizm planlamasında sürdürülebilirlik ilkesini benimseyerek 2022 yılında Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (GSTC) işbirliğinde bu alandaki çabalarını artırmış ve uluslararası standartlara sahip ulusal bir Sürdürülebilir Turizm Programı geliştirmek amacıyla GSTC ile bir işbirliği anlaşması yaparak “Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı”⁷ başlatmıştır. Türkiye, GSTC ile hükümet düzeyinde anlaşma sağlayan ilk ülke olmuş ve sürdürülebilirlik konusunda küresel ölçekte öncü bir adım atmıştır.

Program, turizm sektöründe çevresel, kültürel ve sosyo-ekonomik etkilerin bütüncül bir yaklaşımla yönetilmesini amaçlayan ve üç aşamalı bir sertifikasyon sistemi olarak yapılandırılmıştır. Sürdürülebilir yönetim, sosyo-ekonomik etkiler, kültürel etkiler ve çevresel etkiler olmak üzere dört temel boyuta dayanmakta olup işletmelerden sırasıyla yüzde 30, yüzde 70 ve yüzde 100 uyum düzeylerine ulaşmaları beklenmektedir. Programın ilk aşamasının 2023, ikinci aşamasının 2025, üçüncü aşamasının 2030’da tamamlanması planlanmıştır. Bu süreçte tüm uluslararası standartların karşılanması hedeflenmektedir. 1. Aşama için belirlenen 14 kritere uyum sağlayan konaklama tesisleri 1. Aşama Belgesi (yüzde 30 uyum), 1. Aşama kriterleri ile birlikte 2. Aşama için belirlenen 15 kritere uyum sağlayarak toplamda 29 kritere uyum sağlayan konaklama tesisleri 2. Aşama Belgesi (yüzde 70 uyum) ve 42 kriterin tamamına uyum sağlayan konaklama tesisleri 3. Aşama (yüzde 100 uyum) ile Sürdürülebilir Turizm Sertifikası almaya hak kazanmaktadır. Bu kriterler, sürdürülebilirlik yönetim sisteminin oluşturulması, bölgesel kalkınmanın desteklenmesi, kültürel mirasın korunması, enerji ve su verimliliğinin artırılması, atık ve kirlilik yönetimi ile biyoçeşitliliğin ve doğal alanların korunması gibi kapsamlı göstergeleri içermektedir. Söz konusu program, ulusal bağlamı gözetirken GSTC standartlarıyla da uyumlu olup Türkiye’nin doğal ve kültürel değerlerinin sürdürülebilir biçimde korunması ve turizmin uzun vadeli dirençliliğinin güçlendirilmesi için stratejik bir çerçeve sunmaktadır.

29 Aralık 2025 itibarıyla, 2.138 konaklama tesisi 3. Aşama Sertifikası almış olup 10.448 konaklama tesisi 2. Aşama Belgesi ve 3.558 konaklama tesisi ise 1. Aşama Belgesi almıştır. Toplamda, 16.144 konaklama tesisi sürdürülebilir belgeli ve sertifikalı olarak tescillenmiştir.

Program kapsamında, konaklama tesisleri için Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı Kriterleri (TR-I) oluşturulmuş ve 2022 yılında GSTC standartlarına

⁷ ERP (2025-2027)’de “Sürdürülebilir Turizm Programı” olarak yer alan program ismi “Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı” olarak değiştirilmiştir.

göre resmî şekilde “tanınmış” olarak ilan edilmiştir. Program, geniş kapsamda konaklama tesislerini, tur operatörlerini ve varış noktalarını içermektedir. Kriterler, Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Gündemine ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına (SKA) katkıda bulunmaktadır.

15 Kasım 2022 tarihinde, 2022/2 Sayılı Genelge yayımlanarak konaklama tesislerinin 31 Aralık 2023 tarihine kadar Program’da en az 1. Aşama Belgesi alması zorunlu hâle getirilmiştir. Bu düzenleme, dünya için örnek teşkil eden hukuki bir düzenlemeyi temsil etmektedir. Ayrıca söz konusu düzenlemeyle, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına, Paris İklim Anlaşması gibi yasal düzenlemeler ile angajmanlara ve ülkenin turizm sektöründeki rekabetçiliğinin korunmasına katkı sağlanmaktadır.

25 Temmuz 2024 tarihli ve 2024/5 sayılı Genelge ile de hâlihazırda 3. Aşama Sertifikası bulunan tesisler hariç olmak üzere, tüm konaklama tesislerinin 2025 yılı sonuna kadar 2. Aşama Belgesi alması zorunlu tutulmuştur. Son olarak mevcut Genelge “Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı’na” ilişkin 26 Aralık 2025 tarihli ve 2025/4 sayılı Genelge ile güncellenmiştir.

TGA desteğiyle, GSTC, turizm gıda hizmeti sağlayıcıları için yeni bir standart geliştirmektedir. Ayrıca, “Türkiye Yeme-İçme Sektörü için Pilot Sertifikasyon Programı” başlatılması planlanmaktadır. Bu Program restoran sertifikasyonunun uygulanabilirliğini değerlendirmek için GSTC Endüstri Kriterleri’ndeki kriterleri ve güncellenmiş göstergeleri ile Türkiye Sürdürülebilir Turizm Programı’nın bir modülü olarak uygulanacaktır.

Diğer taraftan ülkede turizm sektörünün sürdürülebilir gelişiminin sağlanması için iklim değişikliğinin turizm sektörüne etkilerinin belirlenmesi, bu etkilere karşı sektörel tedbirlerin alınması ve iklim değişikliğine uyum kapasitesinin artırılması, aynı zamanda turizm faaliyetlerinden ve tesislerinden kaynaklanan sera gazı emisyonlarının ve iklim değişikliği etkisinin azaltımına yönelik ilkelerin belirlenmesi hedefi doğrultusunda 2021 yılında;

- “İklim Değişikliği ve Turizm İlişkilerinin Ulusal Ölçekte Kavramsal Çerçevesinin Belirlenmesi Raporu” ile,
- “Turizm Alanlarında İklim Değişikliğine Uyumlu Mekânsal Planlama İlkelerinin Belirlenmesi Raporu” hazırlanmış ve bu raporlar 2022 yılında tamamlanmıştır.

İklim değişikliğinin turizm sektörüne etkilerinin azaltılması ve sektörün uyum kapasitesinin artırılması kapsamında 2024 yılında Çanakkale, Mersin ve Kayseri illeri iklim analizleri için pilot iller olarak seçilmiştir. Söz konusu illerde Turizm İklim Endeksi Analizi ve İklim Uygunluk Değerlendirmesi çalışması, Etkilenebilirlik, Risk Analizi ve Uyum Planlarının Hazırlanması çalışmaları 2024 yılında tamamlanmıştır. Bu çalışmalar ile iklim değişikliği ve turizmin karşılıklı etkileşimleri bilimsel verilerle ortaya konulmuş, olumsuz etkilerin azaltılmasına yönelik planlama ilkeleri geliştirilmiştir. Ayrıca, iklim tahminlerinin turizm planlamasında kullanılması ve iklim modellerinin oluşturulması sayesinde yeni yatırım alanlarının belirlenmesi ile sektörel dayanıklılığın artırılmasına yönelik önemli kazanımlar elde edilmiştir.

2025 yılında da turizm sektöründe iklim değişikliğine uyum çalışmalarına devam edilmiştir. Bu kapsamda, 2024 yılında yapılan iklim analizlerinin çıktıları doğrultusunda “Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri (KTKGB) ve Turizm Merkezleri İçin İklim Uyumlu Mekânsal Plan Hazırlanması: Çanakkale Turizm Merkezi Örneği” ve “Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ve Turizm Merkezleri için İklim Uyumlu İlan ve Mekânsal Planlama Rehberinin Hazırlanması” işleri yürütülmektedir. Bu çalışmalar ile turizm sektöründe iklim değişikliğine uyumun planlama süreçlerine entegrasyonu, yatırımların iklim duyarlı şekilde yönlendirilmesi ve sürdürülebilir turizm anlayışının güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Sahil kesimlerinde deniz, kum, güneş temalı turizmin sürdürülebilirliği açısından en önemli ve etkili konulardan birisi olan Mavi Bayrak sayısının korunması ve artırılması için Kültür ve Turizm Bakanlığı gerekli çalışmaları planlamakta ve olası problemlere karşı önlemler olarak gerekli durumlarda müdahale etmektedir.

SKA ile uyumlu şekilde, varış noktası bazında sürdürülebilirlik ilkelerinin hayata geçirilmesi için kültürel ve doğal değerlerin korunmasını, enerji verimliliğinin sağlanmasını, yenilenebilir enerji uygulamalarının gerçekleştirilmesini, atıkların ayrıştırılmasını, turizmin dört mevsime yayılmasını, teknoloji ve sanatın bir araya gelmesini, bölge halkının refahının artırılmasını sağlayacak projeler planlanmakta ve bu kapsamda pilot uygulamalar hayata geçirilmektedir. Ayrıca, yine bölgesel olarak çevre koruma bilinciyle kirlilik önleyici farklı projeler hayata geçirilmektedir.

Doğayı koruyarak emisyonu azaltan ve aynı zamanda doğayla uyum içinde çevreyi ziyaret etmeyi mümkün kılan bisiklet turizmine yönelik “Bisiklet Dostu Otel” konsepti hayata geçirilecektir. Konseptte dâhil edilen tesis sayısının her yıl artırılması hedeflenmektedir.

Tüketicilerin kültürel sürdürülebilirlik açısından beklenti ve taleplerine uygun olarak dünyanın en önemli arkeolojik alanlarından biri olan Şanlıurfa’daki Göbeklitepe ve Karahantepe gibi birçok kazı alanını içeren bölge hakkında farkındalık oluşturmak ve alanın önemini vurgulamak amacıyla “Taş Tepeler-Büyük Dönüşümün Coğrafyası” olarak markalanmıştır.

Salgın süreci, özellikle turizmde dijitalleşme ve bilgi teknolojilerinin önemini bir kez daha ortaya koymuş ve turizmin devamlılığı açısından vazgeçilmez unsurlardan biri hâline getirmiştir. Pazar çeşitliliğinin artırılması hedefi kapsamında, 2022 yılından itibaren başlamış olan küresel haber kanallarıyla işbirlikleri 2025 yılında da devam etmektedir.

2020 yılında TGA tarafından sürdürülebilirlik çalışmalarına temel teşkil edebilecek bir “sürdürülebilirlik envanteri” oluşturulması ihtiyacı doğmuş ve Kapadokya Üniversitesi tarafından “Türkiye Sürdürülebilirlik Atlası” hazırlanmıştır. Bu envanter kapsamında Türkiye’nin resmî turizm platformu olan “GoTürkiye” çatısı altında “Sustainability GoTürkiye” (<https://sustainable.goturkiye.com/>) mikro sitesi oluşturulmuş ve Eylül 2021 itibarıyla yayına alınmıştır. 2025 yılında ise “GoTürkiye” portalı altında 7 bölge ve 81 ilde 50’yi aşkın sürdürülebilir turizm deneyimi 10 farklı dilde sürdürülebilirlik odaklı olarak tanıtılmaktadır.

Ülkeye gelen ziyaretçi sayısını artırmak, alternatif pazarlar oluşturmak amacıyla Almanya, Rusya ve İngiltere gibi ana pazar ülkelerin yanı sıra turizm harcamaları gün geçtikçe artan ve sürdürülebilir turizm odaklı talepleri ile de dikkat çeken İskandinav ülkeleri ile yükselen pazar ülkeleri olan Güney Amerika ülkeleri, Körfez ülkeleri, Güney Kore, Hindistan gibi ülkelerde tanıtım ve pazarlama çalışmaları yapmak öncelikli hedefler olarak belirlenmiştir. Küresel salgının etkisiyle oluşan sınır ve uçuş durumları ana pazarlar ile yükselen pazarlara yönelik olarak düzenli olarak takip edilmekte ve iletişim faaliyetleri ana pazarlar odaklı yürütülmektedir. Ana ve yükselen pazarlara yönelik tanıtım çalışmalarında hedef kitle odaklı tanıtım stratejileri geliştirilmekte, dijital tanıtım kampanyalarının yanı sıra hedef ülkelere basın mensubu, dijital içerik üretici, kanaat önderi ve tur operatörü ağırlamaları, özel etkinlik ve faaliyetler organize edilmektedir. Türkiye'nin her bir bölgesini tanıtmak amacıyla 81 ile ait sosyal medya hesapları açılmıştır.

Turizmi Türkiye'nin 81 iline yaymak ve varış noktalarının turizmde sürdürülebilirlik çalışmalarını yürütebilmek amacıyla oluşturulan İl Tanıtım ve Geliştirme Kurullarının yönlendirmeleri göz önüne alınarak illerdeki ürün ve varış noktası tanıtımları gerçekleştirilmektedir. Türkiye turizminin geliştirilmesi ve yurt dışı pazarlarında farkındalığın artırılması ile birlikte sıcak satışa hızlı bir şekilde yönlendirme avantajını kullanarak pek çok ülkede yerel tur operatörleri ve havayolu firmaları ile ortak olarak reklam çalışmaları yapılmakta olup bu planlar kampanya sonu gelen raporlara göre geliştirilmektedir.

Türkiye'nin tanıtımına katkı sağlamak amacıyla organize edilen GoTürkiye varış noktası tanıtım etkinlikleri, Türk acente ve otellerini hedef pazarlardaki firmalarla bir araya getirerek işbirliği fırsatları sunmakta ve aynı zamanda potansiyel varış noktalarının tanıtımını gerçekleştirmektedir. 2025 yılı içerisinde 14 farklı ülke ve 23 şehirde düzenlenen etkinliklere katılım sağlanmıştır.

Türkiye'nin turizm tanıtımında ürün çeşitliliğinin artırılması ve turizm sezonunun 12 aya yayılması hususundaki çalışmalar kapsamında sağlık turizmi en değerli alanlardan birini oluşturmuştur. Sağlık turizminde, sağlık hizmeti almak amacıyla gelen turistlerin yanında Türkiye'ye tatil amacıyla gelen turistlerin sağlığının da korunması yüksek öneme sahip olmuştur. Bu kapsamda, seyahat amacıyla gelen turistlerin sağlığının daha fazla güvence altına alınmasıyla turistlerin memnuniyetinin ve Türkiye'ye yönelik tercihlerinin artırılması hedeflenmektedir.

Türkiye'nin, güçlü sağlık altyapısı, iyi derecede yetişmiş deneyimli personeli ve yüksek standartlardaki tesisleriyle dünyanın en çok tercih edilen sağlık varış noktası arasında yerini alması, 2024 yılında Türkiye'yi sağlık turizmi amacıyla ziyaret eden kişi sayısının 1,5 milyonu aşmış olması ve bu suretle 3 milyar dolardan fazla gelir elde etmesi Türkiye'nin geleceğe dönük büyük bir potansiyeli olduğunu da ortaya koymuştur.

Tüm dünyadan tur operatörleri ve acentelere yönelik hazırlanan çevrim içi eğitim platformu "All in Türkiye Specialist" programı ile uluslararası tur operatörlerine, acentelere ve genel turizm çalışanlarına kendi ülkelerinde Türkiye'yi verimli bir şekilde tanıtabilmeleri ve pazarlayabilmeleri için ülke ve turizm bilgileri eğitimi almaları akabinde kursu bitiren katılımcılara "Türkiye Turizm Uzmanı Sertifikası" verilmektedir. Platform, şu anda 14 dilde eğitim sunmakta olup 2026 yılı içerisinde yeni dillere çeviri yapılması planlanmaktadır.

2025 yılında küresel ağların genişletilmesi, uluslararası işbirliklerinin kurulması ve sürdürülmesi ve üyelerle aktif iletişim kurularak karşılıklı fayda sağlayacak projelerin hayata geçirilmesi amacı doğrultusunda World Travel & Tourism Council (WTTC), European Travel Commission (ETC), UN Tourism, GSTC gibi 25 uluslararası derneğe üye olunmuştur.

Kültür rotaları, sürdürülebilir turizmin uygulama alanlarından biridir. Kültür ve Turizm Bakanlığı stratejileri doğrultusunda, 2018 yılında Avrupa Konseyi Kültür Rotaları Genişletilmiş Kısmi Anlaşmasına (EPA) taraf olunmuştur. Bu tarihten itibaren, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Avrupa Konseyi Kültür Rotaları programı üzerinde aktif olarak çalışmaktadır. Mayıs 2021-2025 arasında Avrupa Konseyi Kültür Rotaları Yönetim Kurulu Başkan Yardımcılığı ve Başkanlığı görevleri yürütülmüştür.

81 ilde İl Tanıtım ve Geliştirme Programı kapsamında, Avrupa Konseyi Kültür Rotaları alanında yürütülen çalışmalarla, yerel paydaşların programa ilgisi ve katılımı sağlanmıştır. Bu bağlamda, Avrupa Konseyi Kültür Rotaları ağına dâhil olan rota sayısı, 2018’de 4 iken 2025’te 11’e, katılım gösteren il ve kurum sayısı ise 4’ten 25’e yükselmiştir. Ayrıca, 22-24 Ekim 2025 tarihleri arasında kültürel miras ve turizm profesyonellerinden oluşan 320 katılımcıyla gerçekleşen Avrupa Konseyi Kültür Rotaları 14. Yıllık Danışma Forumu Kapadokya’da Türkiye ev sahipliğinde Avrupa Konseyi ile işbirliğinde gerçekleştirilmiştir. Forum, Türkiye’nin uluslararası görünürlüğünü artırmış ve kültürel mirasın sürdürülebilir bir şekilde korunmasında ve tanıtımında uluslararası ölçekteki algısını güçlendirmiştir.

2024 yılında yurt dışında 24 ülkede 27 ve yurt içinde 6 olmak üzere toplamda 33 uluslararası turizm ihtisas fuarına Türkiye standı ile katılım sağlanmış olacaktır. Ülke standı ile yurt dışındaki büyük fuarlara katılım gösteren 434 turizm sektör profesyoneli kurum ile birlikte Türkiye turizmi tanıtımı etkin bir şekilde yapılmaktadır. 2025 yılında ise yurt dışında 20 ülkede 22 ve yurt içinde 6 olmak üzere toplamda 28 uluslararası turizm ihtisas fuarına Türkiye standı ile katılım sağlanmıştır. Ülke standı ile yurt dışındaki büyük fuarlara katılım gösteren 496 turizm sektör profesyoneli kurum ile birlikte Türkiye turizmi tanıtımı etkin bir şekilde yapılmıştır.

Ülkenin yurt içi ve yurt dışı tanıtımını güçlendirmek amacıyla kongre turizmi alanında çeşitli etkinliklere ev sahipliği yapılmasının yanı sıra destek olunmuş ve katılım sağlanmıştır. Fuarlar, tanıtım gezisi organizasyonları, dijital ve basılı yayınlar ile uluslararası etkinlikler gibi geniş kapsamlı faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar, turizm çeşitliliğini artırma ve Türkiye’nin tanıtımını uluslararası arenada daha etkin hâle getirme hedefiyle sürdürülmektedir. MEET Türkiye markası stratejisi çerçevesinde, uluslararası kongre turizmi etkinliklerinde ve fuarlarında yürütülen lobi faaliyetleri Türkiye’nin varış noktaları ve turizm ürünleri etkili bir şekilde tanıtılmıştır. Uluslararası sektör liderleri ve organizatörlerle işbirliği yaparak Türkiye’nin cazip bir kongre varış noktası olarak konumlanması hedeflenmektedir.

Türkiye’nin 2022 yılından beri varış noktası ortağı olduğu Uluslararası Kongre ve Konvansiyon Derneği’nin (ICCA) 2023 yılına ait dünya kongreleri ülke ve şehir sıralaması istatistiklerine göre, Türkiye, 2022 yılına kıyasla dünya ve Avrupa sıralamasındaki yerini korurken İstanbul, dünya ve Avrupa sıralamalarında yükseliş göstermiştir. Tüm dünyada 2022 yılında 9.042 kongre düzenlenirken bu sayı 2023 yılında 10.197 olarak belirtilmiştir. 2022 yılı kongre sayıları ile kıyaslandığında 2023 yılında Türkiye’de yüzde 45 artış ile 119 kongre,

İstanbul’da ise yüzde 24 artış ile 72 kongre gerçekleşmiştir. Ayrıca ICCA 2024 verilerine göre, Türkiye 119 uluslararası kongre ile dünyadaki 31’inci ülke olurken İstanbul, 86 kongreyle dünya şehirleri arasında 20’nci sıraya, Avrupa şehirleri arasında 15’inci sıraya yükselmiştir. Ayrıca İstanbul, Tıp Bilimleri alanındaki 8’inci en iyi şehir olarak yer almıştır.

Turizm varış noktaları ve ürünlerinin tanıtımını sağlamak amacıyla uluslararası konferanslar ülkeye kazandırılmakta, sektör temsilcileri ağırlanarak ülkenin ön plana çıkarılması için tanıtım ve lobi faaliyetleri yürütülmektedir. Bu kapsamda düzenlenen etkinliklerde sürdürülebilir etkinlik yönetimi öncelikli olup etkinliğin planlama aşamasından tamamlanmasına kadar tüm yaşam döngüsü boyunca sürdürülebilir yönetim hedeflenmektedir.

Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı kapsamında, etkinlik yönetimi sürdürülebilirlik kriterleri doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Çevresel, sosyoekonomik ve kültürel sürdürülebilirlik çalışmaları etkinliğin tüm yaşam döngüsü boyunca uygulanmaktadır. Bu kapsamda, FSC sertifikalı veya tohumlu malzemelerin kullanılması, plastik kullanımının azaltılması, çalışan personelde kadın erkek dengesinin sağlanması, coğrafi işaretli yiyecek ve içeceklerin sunulması ve menülerin karekodlu olarak hazırlanması, düşük karbon ayak izine sahip menülerin tercih edilmesi, sürdürülebilir ürün tedariki, kültürel mirasın sunulması ile kültürel alanların korunması ve tanıtımı gibi unsurlar önceliklidir.

2022 yılında küresel boyutta en bilinen Çevrim İçi Seyahat Acenteleri (Online Travel Agencies-OTA), metasearch, Fiyat Karşılaştırma Websitesi (Price Comparison Website -PCW) ve Küresel Dağıtım Sistemi (Global Distribution System-GDS) dijital seyahat kanalları ile reklam anlaşmaları yapılmıştır. Firmaların güçlü olduğu ülkelere ve bölgelere göre yapılan bütçe dağılımında hedef ülkeler ve ziyaretçi sayısı hedefleri göz önünde bulundurulmuştur. 2024 senesinde dijital seyahat kanallarıyla yapılan anlaşmalara yenileri eklenmiş olup Avrupa, Amerika, İskandinavya ve Körfez bölgelerine ek olarak ilk defa Asya Pasifik bölgesinde anlaşmalar imzalanmıştır. Bu kapsamda 2024 yılı itibarıyla 30 ülkede 15 platform ile tanıtım kampanyaları yapılmıştır. 2025 senesinde dijital seyahat kanallarıyla yapılan anlaşmalara devam edilmiş olup Avrupa, Amerika, İskandinavya, Körfez ve Asya Pasifik bölgelerinde 2025 yılı itibarıyla 31 ülkede 16 platform ile tanıtım kampanyaları yapılmıştır.

Türkiye’nin küresel boyutta tanıtılmasına ilişkin olarak tur operatörleri ile Türkiye varış noktasının farkındalığını artırmak ve Türkiye’nin farklı turizm ürünlerini tanıtmak adına birlikte reklam işbirlikleri yapılmaktadır. Bu kapsamda 2024 yılı itibarıyla 39 ülkede 95 tur operatörü ile 182 kampanya yapılmıştır. 2019 yılından bu yana Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından yayınlanan Seyahat ve Turizm Gelişmişlik Endeksi’nde Türkiye’nin mevcut konumunun ve veri kaynaklarının iyileştirilmesi amacıyla çalışma başlatılmıştır. Bu süreçte yakın takibe alınan Endeks yöntem ve veri kaynaklarına yönelik gerekli düzeltmeler ilgili sivil toplum kuruluşları ve bakanlıklarla istişare hâlinde yapılmıştır. Birlikte reklam kapsamında, 2025 yılında 34 ülkede 152 tur operatörü ile 199 kampanya yapılmıştır.

Gastronomi turizmi tanıtım çalışmaları kapsamında uluslararası restoran derecelendirme sistemi Michelin Rehberi ile yapılan varış noktası partnerliği anlaşması kapsamında 4 Aralık 2025’te düzenlenen törenle Michelin Rehberi Türkiye 2026 restoran seçkisi açıklanmıştır. Kapadokya bölgesi de 2026 yılı seçkisine dâhil edilmiştir. 2026 seçkisi 54 yeni adresle

zenginleşirken Türkiye'deki tavsiye edilen mekân sayısı İstanbul'da 89, İzmir'de 32 ve Muğla'da 32 ve Kapadokya'da 18 olmak üzere toplam 171'e ulaşmıştır.

i. 2026 için planlananlar:

Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı'na İlişkin Faaliyetler

- Tüm konaklama tesislerinin Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı kapsamında en az 2. Aşama Belgesi alması ve 3. Aşama Sertifika alan tesislerin sayısının yükseltilmesi için teşvik edilmesi,
- Çevresel sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda altyapı iyileştirmeleri, yeşil sertifikalı tesislerin sayısının artırılması ve çevre dostu uygulamaların teşvik edilmesinin sağlanması,
- Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı'nın bir modülü olarak yeme-içme sektörünün uluslararası konumlandırmasını yapmak üzere GSTC'nin uluslararası yeme-içme hizmet sağlayıcıları standartların geliştirilmesi için GSTC'ye uzman ekip ve teknik destek sağlayacak çalışmaların yürütülmesi,
- Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı'nın kapsamının genişletilmesi amacıyla varış noktası, tur operatörü ve acenteler, kongre turizmi vb. kategorilerde çalışmaların yapılabilmesi için danışmanlık desteği ile ilerlenmesi, operasyonel süreçlerin yürütülmesi amacıyla eğitim, yazılım ve dijital ürün geliştirme, kapasite geliştirme, hukuki danışmanlık, çağrı ve işlem merkezi çalışmaları, işbirliği ve tanıtım çalışmalarının yapılması,
- Sürdürülebilir rekabet alanında uluslararası endekslerdeki sıralamanın iyileştirilmesi amacıyla ilgili kurum ve paydaşlar ile işbirliği ve akademik çalışmaların yürütülmesi,
- Sürdürülebilirlik alanında etiket ve sertifikasyonun teşviki amacıyla sürdürülebilir müze ve kültür merkezlerine yönelik sertifikasyon ve tanıtım çalışmalarının sürdürülmesi,
- İklimle uyumlu ilan ve mekânsal planlama sürecine ilişkin farkındalık oluşturmak amacıyla seçilecek illerde eğitim verilmesi ve mevzuat çalışmalarının yapılması planlanmaktadır.

Tanıtım Faaliyetleri

- 81 il için yeni film yapılması, 81 ilin sosyal medya hesapları için içerik yönetimi ve planlarının oluşturulması, proje bazlı ücretli sosyal medya reklamlarının yapılması, illerin sosyal medya hesapları için iç turizm çalışmalarının 81 ilde 100 projede 300 yerli sosyal medya fenomeni ağırlamasıyla sürdürülmesi, broşür çalışmalarına devam edilmesi, illerin ihtiyaçlarına yönelik tüm tanıtım materyalleri ile ilgili çalışmaların yapılması,
- Marka geliştirme sürecinin ve marka iletişim kampanyalarının her alanında sürdürülebilirliğin odakta tutulması,
- Potansiyel üst gelir grubuna dâhil turistlerin dikkatini çekmek, daha etkili ve hedefli marka iletişimi için yeni ve alternatif platformların keşfedilmesi,

- Küresel kanallarla olan anlaşmalar çerçevesinde spot sayılarının asgari 5.000, dijital gösterimlerin asgari 15.000.000 ve TV/dijital tanıtım filmlerinin yıl boyunca en az 3 olarak devam etmesi, basılı yayınlarda ise uluslararası pazarlardaki prestiji ve tirajı en yüksek mecralarla en az 3 frekans olacak şekilde yapılması,
- 2026 yılı için yapılacak dijital seyahat kanalları ve birlikte reklam yatırımlarının turizm hedeflerine ve firmalardan gelen kampanya sonu raporlarına göre güncellenmesi,
- Küresel erişime sahip içerik üreticileriyle işbirlikleri yapılarak Türkiye'nin film, belgesel, dizi ve müzik kliplerinin çekimi ve prodüksiyonu için uygun bir varış noktası olarak konumlandırılması, bu yapımlar aracılığıyla yeni seyahat sever gruplar üzerinde etki oluşturulması ve Türkiye'nin sürdürülebilirlik odağında mutlaka ziyaret edilmesi gereken bir ülke konumuna getirilmesi,
- Yurt dışında 15 ülkede 17 adet, yurt içinde 6 adet olmak üzere toplamda 23 uluslararası turizm ihtisas fuarına Türkiye standı ile katılım sağlanması,
- GoTürkiye Varış Noktası tanıtım etkinlikleri kapsamında Türk acente ve otellerini hedef pazarlardaki iş ortaklarıyla bir araya getirerek işbirliği fırsatları sunulması ve potansiyel varış noktası tanıtımının sürdürülmesi planlanmaktadır.

Ürün ve Varış Noktası Geliştirmeye İlişkin Faaliyetler

- İl Tanıtım ve Geliştirme Programı çerçevesinde sürdürülebilirlik ilkesine odaklanarak 81 ilin her birinde en az 4 adet olacak şekilde toplam 324 adet İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu toplantısına devam edilmesi,
- GoTürkiye dijital platformunda yer alan ürünlerin sürdürülebilirlik ilkesine odaklı olarak geliştirilmesi ve tanıtılması,
- Gocyclingturkiye.com platformunda tanıtılan yol bisikleti, dağ bisikleti ve elektrikli bisiklet rotalarının sayısının 3.000'e çıkarılması ve bisiklet ağının Türkiye geneline yayılmasının sağlanması, buna paralel olarak 2026 yılında bisiklet dostu otel olarak belgelendirilen tesis sayısının 800'e çıkarılması için çalışmaların yapılması,
- Türkiye'nin 2026 yılına kadar küresel toplantı ve etkinlik varış noktası olarak tanınması amacıyla çalışmalar yapılması,
- "Sürdürülebilir Yeşil Destinasyon Modeli" oluşturulması kapsamında pilot varış noktası olan Birgi Köyünün sürdürülebilir turizmi teşvik etmek ve yerel ekonomik kalkınmayı desteklemek amacıyla Sürdürülebilir Enerji Temelli Turizm Uygulama Merkezi (SENTRUM) projesine dönüştürülmesi,
- Mesleki İşbaşı Eğitim Programları kapsamında yaklaşık 4.100 kişiye mesleki eğitim verilmesi,
- Mavi Bayraklı tesis sayısını artırmaya yönelik çalışmalara devam edilerek mavi bayraklı plaj sayısının 617'ye çıkarılması,
- İklim değişikliğinin turizm sektörüne etkilerinin azaltılması ve sektörün uyum kapasitesinin artırılması amacıyla seçilen örnek çalışma alanlarında (kıyı ve kış

turizmi merkezleri) iklime uyumlu mekânsal planlama çalışmalarının yapılması ve uyum rehberlerinin hazırlanması,

- Turizm amaçlı kısa süreli kiralanmak suretiyle konaklama faaliyetlerinde önemli bir yer tutan konutların da kayıt ve kontrol altına alınabilmesi, kayıt dışılığın önlenmesi ve hizmet standartlarının yükseltilmesi amacıyla turizm amaçlı kiralananan konut izin belgesi sayısının 50.000'e ulaşması,
- Türk Mutfağı Haftası'nın kutlanmasına devam edilmesi, Michelin Rehberi'nin tüm ülkeye yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmaların sürdürülmesi ve gastronomi ürünlerinin geliştirilmesi ile tanıtımının güçlendirilmesi amacıyla yerli ve yabancı markalarla işbirliği projelerinin yürütülmesi,
- Termal ve sağlık turizmine yönelik hedef pazarlarda dijital tanıtım faaliyetleri, işbirlikleri ve özel kampanyalar ile marka değerinin pekiştirilmesi, termal turizmde bölgesel alt markaların geliştirilmesi, etkinlik, kongre ve fuar katılımlarıyla uluslararası paydaşlara yönelik sektörel tanıtımın artırılması, termal varış noktalarında kültür, gastronomi, doğa ve spor gibi tamamlayıcı deneyimlerin entegre edildiği çok temalı turizm ürünlerinin geliştirilmesi planlanmaktadır.

2026 yılında planlanan faaliyetler kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı (TGA başta olmak üzere ilgili birimler), diğer ilgili kamu kurumları ve özel sektör kuruluşları, STK, belediye, akademi, sektör temsilcileri sorumlu olarak sürece dâhil edilecektir.

ii. 2027 için planlananlar:

Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı'na İlişkin Faaliyetler

- 3. Aşama Sertifika alan tesislerin sayısının yükseltilmesi için eğitim ve tanıtım çalışmalarına devam edilmesi,
- Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı'nın bir modülü olarak yeme-içme sektörünün uluslararası konumlandırmasını yapmak üzere GSTC'nin uluslararası yeme-içme hizmet sağlayıcıları standartların geliştirilmesi için GSTC'ye uzman ekip ve teknik destek sağlayacak çalışmaların yürütülmesi,
- Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı'nın kapsamının genişletilmesi amacıyla varış noktası, tur operatörü ve acenteler, kongre turizmi vb. kategorilerde çalışmaların yapılabilmesi için danışmanlık desteğiyle ilerlenecek, operasyonel süreçlerin yürütülmesi amacıyla eğitim, yazılım ve dijital ürün geliştirme, kapasite geliştirme, hukuki danışmanlık, çağrı ve işlem merkezi çalışmaları, işbirliği ve tanıtım çalışmalarının yapılması,
- Sürdürülebilir rekabet alanında uluslararası endekslerdeki sıralamanın iyileştirilmesi amacıyla ilgili kurum ve paydaşlar ile işbirliği ve akademik çalışmaların yürütülmesi,
- Sürdürülebilirlik alanında etiket ve sertifikasyonun teşviki amacıyla sürdürülebilir müze ve kültür merkezlerine yönelik sertifikasyon ve tanıtım çalışmalarının sürdürülmesi,

- İklima uyumlu ilan ve mekânsal planlama sürecine ilişkin farkındalık oluşturmak amacıyla seçilecek illerde eğitim verilmesi ve mevzuat çalışmalarının yapılması planlanmaktadır.

Tanıtım Faaliyetleri

- Potansiyel üst gelir grubuna dâhil turistlerin dikkatini çekmek amacıyla daha etkili ve hedef odaklı marka iletişimi için yeni ve alternatif platformların keşfedilmesi ve bu çerçevede yürütülen kampanyalarda sürdürülebilirlik odaklı bir yaklaşım sergilenmesi,
- Küresel kanallarla olan anlaşmalar çerçevesinde spot sayılarının asgari 7.000, dijital gösterimlerin asgari 20.000.000 ve TV/dijital tanıtım filmlerinin yıl boyunca en az 4 olarak devam etmesi planlanmaktadır. Basılı yayınlarda uluslararası pazarlardaki prestiji ve tirajı en yüksek mecralarla en az 3 frekans olacak şekilde planlanması,
- Küresel erişime sahip içerik üreticileriyle işbirlikleri yapılarak Türkiye'nin film, belgesel, dizi ve müzik kliplerinin çekimi ve prodüksiyonu için uygun bir varış noktası olarak konumlandırılması, bu projeler aracılığıyla yeni seyahat sever gruplar üzerinde etki oluşturulması ve Türkiye'nin sürdürülebilir turizmde marka varış noktası olarak ziyaret edilmesi gereken bir ülke olarak benimsetilmesi,
- Hedef ülkeler ve turistlere yönelik sosyal ve dijital platformlarda talep ve algıyı düzenli takip ederek talebi ve sürdürülebilir turizmle ilişkin eğilimleri gözlemlemek amacıyla ilgiyi en üst düzeye çıkaran, yüksek performanslı ve arzu edilen markalar oluşturmak, söz konusu markalar için potansiyel yeni reklam kampanyaları geliştirmek üzerine çalışmalar yapılması,
- 81 il için film üretilmesi, sosyal medya hesapları için içerik yönetimi ve planlarının oluşturulması, sosyal medya hesapları için proje bazlı ücretli sosyal medya reklamlarının yapılması, illerin sosyal medya hesapları için iç turizm çalışmalarının 81 ilde 75 proje ve 400 yerli sosyal medya içerik üreticisi ile sürdürülmesi, broşür çalışmalarının sürdürülmesi, illerin ihtiyaçlarına yönelik tüm tanıtım materyalleri ile ilgili çalışmaların yapılması,
- 2027 yılı için yapılacak dijital seyahat kanalları ve birlikte reklam yatırımlarının turizm hedeflerine ve firmalardan gelen kampanya sonu raporlarına göre güncellenmesi,
- Yurt dışında 15 ülkede 17 adet, yurt içinde 6 adet olmak üzere toplamda 23 uluslararası turizm ihtisas fuarına Türkiye standı ile katılım sağlanması,
- GoTürkiye Varış Noktası tanıtım etkinlikleri kapsamında Türk acente ve otellerini hedef pazarlardaki iş ortaklarıyla bir araya getirerek işbirliği fırsatları sunulması ve potansiyel varış noktalarının tanıtımının sürdürülmesi planlanmaktadır.

Ürün ve Varış Noktası Geliştirmeye İlişkin Faaliyetler

- Seyahatlerinde inanç, sağlık, spor, gastronomi gibi özel ilgi alanlarına sahip gruplara yönelik deneyimler sunulmasına ilişkin 81 ili kapsayacak şekilde turizmin sezon dışındaki dönemlere yayılması,

- İl Tanıtım ve Geliştirme Programı çerçevesinde sürdürülebilirlik ilkesine odaklanarak 81 ilin her birinde en az 5 adet olacak şekilde toplam 405 adet İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu toplantısına devam edilmesi,
- Mesleki İşbaşı Eğitim Programları kapsamında yaklaşık 4.200 kişiye mesleki eğitim verilmesi,
- Yeşil geçişin hızlandırılması amacıyla sektördeki mevcut çerçeve ve yaklaşımların gözden geçirilerek iklimle uyumlu mekânsal gelişim ilkeleri, su kullanımı, enerji tüketimi gibi konuların planlanan alanlarda dikkate alınması,
- Mavi Bayraklı tesis sayısını artırmaya yönelik çalışmalara devam edilerek mavi bayraklı plaj sayısının 639'a çıkarılması,
- Turizm amaçlı kısa süreli kiralanmak suretiyle konaklama faaliyetlerinde önemli bir yer tutan konutların da kayıt ve kontrol altına alınabilmesi, kayıt dışılığın önlenmesi ve hizmet standartlarının yükseltilmesi amacıyla turizm amaçlı kiralanın konut izin belgesi sayısının 55.000'e ulaşması planlanmaktadır.

2027 yılında planlanan faaliyetler kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı (TGA başta olmak üzere ilgili birimler), diğer ilgili kamu kurumları ve özel sektör kuruluşları, STK, belediye, akademi, sektör temsilcileri sorumlu olarak sürece dâhil edilecektir.

iii. 2028 için planlananlar:

Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı'na İlişkin Faaliyetler

- 3. Aşama Sertifika alan tesis sayısının yükseltilmesi için eğitim ve tanıtım çalışmalarına devam edilmesi,
- Türkiye Sürdürülebilir Turizm Programı'nın bir modülü olarak yeme-içme sektörünün uluslararası konumlandırmasını yapmak üzere GSTC'nin uluslararası restoran standartlarının geliştirilmesi için GSTC'ye uzman ekip ve teknik destek sağlayacak çalışmaların yürütülmesi,
- Türkiye Sürdürülebilir Turizm Programı'nın bir modülü olarak yeme-içme sektörüne yönelik sertifikasyon süreçlerinin tasarlanması ve uygulanmasına üzere danışmanlık desteği ile ilerlenerek operasyonel süreçlerin yürütülmesi amacıyla eğitim, kapasite geliştirme, yazılım ve dijital ürün geliştirme, hukuki danışmanlık, çağrı ve işlem merkezi, işbirliği ve tanıtım çalışmalarının yapılması,
- Türkiye Sürdürülebilir Turizm Programı kapsamının genişletilmesi amacıyla varış noktası, tur operatörü ve acenteler, kongre turizmi vb. kategorilerde çalışmaların yapılabilmesi için danışmanlık desteği ile ilerlenerek operasyonel süreçlerin yürütülmesi amacıyla eğitim, yazılım ve dijital ürün geliştirme, kapasite geliştirme, hukuki danışmanlık, çağrı ve işlem merkezi çalışmaları, işbirliği ve tanıtım çalışmalarının yapılması,
- Sürdürülebilir rekabet alanında uluslararası endekslerdeki sıralamanın iyileştirilmesi amacıyla ilgili kurum ve paydaşlar ile işbirliği ve akademik çalışmaların yapılması,

- Sürdürülebilirlik alanında etiket ve sertifikasyonun teşviki amacıyla sürdürülebilir müze ve kültür merkezlerine yönelik sertifikasyon ve tanıtım çalışmalarının sürdürülmesi,
- İklimle uyumlu ilan ve mekânsal planlama sürecine ilişkin mevzuat çalışmalarına devam edilmesi,

Tanıtım Faaliyetleri

- Potansiyel üst gelir grubuna dâhil turistlere yönelik daha etkili ve hedef odaklı marka iletişimi için yeni ve alternatif platformların keşfedilmesi ve bu çerçevede yürütülen kampanyalarda sürdürülebilirlik odaklı bir yaklaşım sergilenmesi,
- Küresel kanallarla olan anlaşmalar çerçevesinde spot sayılarının asgari 7.000, dijital gösterimlerin asgari 20.000.000 ve TV/dijital tanıtım filmlerinin yıl boyunca en az 4 olarak devam etmesi planlanmaktadır. Basılı yayınlarda uluslararası pazarlardaki prestiji ve tirajı en yüksek mecralarla en az 3 frekans olacak şekilde planlanması,
- Hedef pazarlarda etkili ve yüksek yoğunluklu iletişim stratejileri doğrultusunda TV ve dijital yayın mecralarında kapsamlı tanıtım faaliyetleri yürütülmesi,
- Küresel erişime sahip içerik üreticileriyle işbirlikleri yapılarak Türkiye'nin film, belgesel, dizi ve müzik kliplerinin çekimi ve prodüksiyonu için uygun bir varış noktası olarak konumlandırılması, bu projeler aracılığıyla yeni seyahat sever gruplar üzerinde etki oluşturulması ve Türkiye'nin sürdürülebilir turizmde marka varış noktası olarak ziyaret edilmesi gereken bir ülke olarak benimsetilmesi,
- Hedef ülkeler ve turistlere yönelik sosyal ve dijital platformlarda talep ve algıyı düzenli takip ederek talebi ve sürdürülebilir turizme ilişkin eğilimleri gözlemlemek amacıyla ilgiyi en üst düzeye çıkaran, yüksek performanslı ve arzu edilen markalar oluşturmak, söz konusu markalar için potansiyel yeni reklam kampanyaları geliştirmek üzerine çalışmalar yapılması,
- 81 il için film üretilmesi, sosyal medya hesapları için içerik yönetimi ve planlarının oluşturulması, sosyal medya hesapları için proje bazlı ücretli sosyal medya reklamlarının yapılması, illerin sosyal medya hesapları için iç turizm çalışmalarının 81 ilde 75 proje ve 400 yerli sosyal medya fenomeni ile sürdürülmesi, broşür çalışmalarının sürdürülmesi, illerin ihtiyaçlarına yönelik tüm tanıtım materyalleri ile ilgili çalışmaların yapılması,
- 2028 yılı için yapılacak dijital seyahat kanalları ve birlikte reklam yatırımlarının turizm hedeflerine ve firmalardan gelen kampanya sonu raporlarına göre güncellenmesi,
- Yurt dışında 15 ülkede 17 adet, yurt içinde 6 adet olmak üzere toplamda 23 uluslararası turizm ihtisas fuarına Türkiye standı ile katılım sağlanması,
- GoTürkiye Varış Noktası tanıtım etkinlikleri kapsamında Türk acente ve otellerini hedef pazarlardaki iş ortaklarıyla bir araya getirerek işbirliği fırsatları sunulması ve potansiyel varış noktalarının tanıtımının sürdürülmesi planlanmaktadır.

Ürün ve Varış Noktası Geliştirmeye İlişkin Faaliyetler

- Seyahatlerinde inanç, sağlık, spor, gastronomi gibi özel ilgi alanlarına sahip gruplara yönelik deneyimler sunulmasına ilişkin 81 ili kapsayacak şekilde turizmin sezon dışındaki dönemlere yayılması,
- İl Tanıtım ve Geliştirme Programı çerçevesinde sürdürülebilirlik ilkesine odaklanarak 81 ilin her birinde en az 6 adet olacak şekilde toplam 486 adet İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulu toplantısına devam edilmesi,
- Mesleki İşbaşı Eğitim Programları kapsamında yaklaşık 4.300 kişiye mesleki eğitim verilmesi,
- Yeşil geçişin hızlandırılması amacıyla sektördeki mevcut çerçeve ve yaklaşımların gözden geçirilerek iklimle uyumlu mekânsal gelişim ilkeleri, su kullanımı, enerji tüketimi gibi konuların planlanan alanlarda dikkate alınması,
- Mavi Bayraklı tesis sayısını artırmaya yönelik çalışmalara devam edilerek mavi bayraklı plaj sayısının 650'ye çıkarılması,
- Turizm amaçlı kısa süreli kiralanmak suretiyle konaklama faaliyetlerinde önemli bir yer tutan konutların da kayıt ve kontrol altına alınabilmesi, kayıt dışılığın önlenmesi ve hizmet standartlarının yükseltilmesi amacıyla turizm amaçlı kiralanın konut izin belgesi sayısının 60.000'e ulaşması planlanmaktadır.

2028 yılında planlanan faaliyetler kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı (TGA başta olmak üzere ilgili birimler), diğer ilgili kamu kurumları ve özel sektör kuruluşları, STK, belediye, akademi, sektör temsilcileri sorumlu olarak sürece dâhil edilecektir.

2. Sonuç göstergeleri:

Gösterge	Mevcut Durum	2026	2027	2028
Sürdürülebilir Turizm Programı kapsamında sertifikalandırılan tesis sayısı (3. Seviye Sertifika)	2.183	4.000	5.000	6.000
Sürdürülebilir Turizmle ilgili dijital mecralarda GoTürkiye hesaplarına elde edilen etkileşim sayısı	38.238.562	44.846.143	48.962.444	52.879.440
Mavi Bayraklı Plaj Sayısı	577	617	639	650
Turizm ve iklim değişikliği ilişkisini ortaya koyan iklime uyumlu turizm gelişimini sağlayacak analizlerin ve mekânsal çalışmaların tamamlanma oranı (%)	60	80	90	100
Turizm Geliri	50,0 Milyar \$ (Ocak-Eylül 2025)	68,0 Milyar \$	71,0 Milyar \$	75,0 Milyar \$
Türkiye'ye Gelen Ziyaretçi Sayısı	58,5 Milyon Kişi (Ocak-Kasım 2025)	66,0 Milyon Kişi	68,5 Milyon Kişi	71 Milyon Kişi

3. Rekabetçilik üzerinde beklenen etkiler: Bu tedbir sürdürülebilirlik kriterlerini turizm planlaması, markalaşma ve sertifikasyon süreçlerine entegre ederek Türkiye'nin turizm hizmetlerinin algılanan kalitesini ve güvenilirliğini güçlendirecek ve nihayetinde ziyaretçi talebini ve harcamalarını artıracaktır. Gastronomi, bisiklet turizmi, kültürel rotalar ve iklime dirençli varış noktaları gibi genişletilmiş ürün çeşitliliği, yeni pazar segmentlerini çekmeye ve turizm sezonunu yoğun ayların dışına uzatmaya yardımcı olacaktır. Güçlendirilmiş uluslararası markalaşma kampanyaları ve küresel seyahat platformlarıyla işbirliği, Türkiye'nin görünürlüğünü ve rekabet gücünü artırarak daha yüksek turist akışını sağlayacaktır. Tesisler sürdürülebilirlik standartlarını ve iklime dirençli planlamayı benimsedikçe, sektör daha istikrarlı hâle gelecek, kırılmalık azalacak ve uzun vadeli yatırım ve istihdam desteklenecektir. Ayrıca, bu tedbirin küresel turizm sektöründen elde edilen turizm gelirini artırması, turizm gelirlerinin GSYH içindeki payını artırması, dış ticaret dengesine olumlu katkı sağlaması, cari açığın azalmasına katkı sağlaması beklenmektedir. Türkiye'nin küresel turizm pazarındaki rekabetçiliğinin artırılması ve sürdürülebilir bir turizm ekonomisi oluşturulması hedeflenmektedir.

Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı sürdürülebilirlik uygulamalarını tesis büyüklüğüne, konumuna ve kapasitesine bakılmaksızın tüm konaklama tesislerinde başlatmayı amaçlayan üç aşamalı olarak planlanmıştır. 2030 yılına kadar tamamlanması planlanan programın ilk aşamasının 2023 yılında, ikinci aşamasının 2025 yılında ve son aşamasının ise 2030 yılında tamamlanması öngörülmüş olup bu süreçte tüm uluslararası standartların sağlanması hedeflenmektedir. İlk aşamada konaklama tesisleri belirlenen standartların yüzde 30'una, ikinci aşamada yüzde 70'ine, üçüncü aşamada ise yüzde 100'üne uyum sağlayacak ve 2030 yılında tüm tesisler Sürdürülebilir Turizm Sertifikalı olacaktır. Bu kapsamda bu tedbirin Türkiye'nin sürdürülebilir turizme geçişini hızlandırması ve 2030 yılına kadar 22.000'den fazla konaklama tesisinin tamamının sürdürülebilirlik açısından sertifikalandırılmasıyla birlikte uzun vadeli rekabet gücü, marka değeri ve çevresel dayanıklılığın güçlenmesi beklenmektedir. Program, GSTC rehberliğinde ve GSTC kriterlerine dayalı olarak gerçekleştirilen ilk zorunlu ulusal konaklama programı olup programın diğer ülkeler için örnek bir model oluşturması beklenmektedir.

WEF Seyahat ve Turizm Gelişmişlik Endeksi 2024 Raporu'na göre Türkiye, 2019 yılına göre 20 sıra yükselerek 2024 yılında 29'uncu sırada yer almıştır. Salgın sonrası alınan önlemler ve yapılan tanıtımlar sayesinde Türk turizminin diğer ülkelere göre daha iyi performans göstererek rekabetçilik sıralamasında yükselmesi beklenmektedir.

2018-2024 arası 7 yıllık dönemde ülkeye gelen toplam ziyaretçi sayısı yüzde 35,04 artış göstererek 62,3 milyon kişiye ulaşmıştır. 2024 yılında ülkeye gelen toplam ziyaretçi sayısı bir önceki yıla göre yüzde 9,84 artmıştır. 2025 yılı Ocak- Kasım döneminde ülkeye gelen toplam ziyaretçi sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 1,95 artarak 58,5 milyon kişi olmuştur. Bu veriler, Türkiye'nin toplam ziyaretçi akışında istikrarlı bir büyüme eğilimini sürdürdüğünü göstermektedir.

Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı son 7 yıllık dönemde yüzde 33,3 artış göstererek 52,6 milyon ziyaretçiye ulaşmıştır. 2024 yılında ülkeye gelen yabancı ziyaretçi sayısı bir önceki yıla göre yüzde 6,95 artmıştır. 2025 yılı Ocak-Kasım döneminde ülkeye gelen yabancı ziyaretçi

sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 0,03 artarak 50,06 milyon kişi olmuştur. Bu tablo, talebin büyük ölçüde istikrarlı seyrettiğini göstermektedir.

Turizm geliri 2018-2024 arası 7 yıllık dönemde yüzde 70,1 oranında artarak 61,1 milyar dolara ulaşmıştır. Ortalama ziyaretçi başına harcama ise bu dönemde yüzde 23,5 oranında artış göstererek 972 dolar seviyesine yükselmiştir. Gecelik gelir ise son 7 yıllık dönemde yüzde 29,9 oranında artış göstererek 97 dolara yükselmiştir. 2025 yılı Ocak-Eylül döneminde turizm geliri 50 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde kişi başı ortalama harcama 1.006 dolar ve gecelik gelir ise 103 dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler, Türkiye'nin turizm gelirinde ve ziyaretçi harcamalarında uzun vadeli bir artış eğilimini sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca, 2025 Ocak-Eylül döneminde 50 milyar dolar olan turizm gelirlerinin tahminlere göre, 2026 yılında 68 milyar dolara, 2027'de 71 milyar dolara ve 2028'de 75 milyar dolara yükseleceği ve böylece cari işlemler dengesi üzerinde olumlu bir katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

İklim değişikliği ve turizm ilişkileri kapsamında yürütülen Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ve Turizm Merkezleri İçin İklim Uyumlu Mekânsal Plan Hazırlanması: Çanakkale Turizm Merkezi Örneği” ve “Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ve Turizm Merkezleri İçin İklim Uyumlu İlan ve Mekânsal Planlama Rehberinin Hazırlanması” işleri ve devamında yapılacak işler kapsamında;

Kısa Vadede (1-3 yıl):

- Tüm turizm merkezleri ve KTKGB’de iklim risklerinin (sıcaklık artışı, orman yangınları, sel, kıyı erozyonu vb.) analizi yapılarak iklim uyumlu mekânsal plan kararları geliştirilecektir.
- Bu kapsamda geliştirilen rehber belgeler yoluyla yeni turizm planlarının “iklim duyarlılığı” kriterlerini içermesi beklenmektedir.

Orta Vadede (3-7 yıl):

- İklim duyarlı planlama yaklaşımlarının yerel yönetim ve yatırım süreçlerine entegrasyonu ile enerji ve su tüketiminde tasarruf sağlanması beklenmektedir.

Uzun Vadede (7 yıl ve sonrası):

- Turizm sektöründe iklim değişikliğine uyum kapasitesinin artmasıyla afet ve iklim risklerine karşı dirençli varış noktaları oluşturulacaktır.
- Uzun vadede sera gazı emisyonlarında azalma hedeflenmektedir.

İklim değişikliği ve turizm ilişkilerine dair Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ve Turizm Merkezleri İçin İklim Uyumlu Mekânsal Plan Hazırlanması: Çanakkale Turizm Merkezi Örneği” ve “Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ve Turizm Merkezleri İçin İklim Uyumlu İlan ve Mekânsal Planlama Rehberinin Hazırlanması” çerçevesinde yürütülen çalışmaların görülen ve uzun vadede görülecek etkileri turizm alanlarında iklim risklerinin daha net anlaşılması ve planlamaların buna göre şekillenmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Uzun vadede görülmesi beklenen etkiler ise bölgelerin iklim değişikliğine daha dayanıklı hâle gelmesi, turizm sezonunun korunması ve altyapı yatırımlarının iklim uyumu doğrultusunda güçlenmesidir.

Mavi Bayrak çalışmaları kapsamında 2018 yılında, Türkiye’de 459 plaj, 22 marina ve 10 yat mavi bayrak ile ödüllendirilirken 2025 yılında, 577 plaj, 29 marina 8 bireysel yat ve 18 turizm teknesi Mavi Bayrak almaya hak kazanmış ve Türkiye plaj sayısında dünyada 3’üncü olmuştur. Türkiye’deki Mavi Bayraklı plajlara sahip illere ait konaklama istatistikleri (tesis giriş ve geceleme sayıları dâhil) Türkiye geneliyle karşılaştırılmış ve 2022, 2023 ve 2024 yıllarına ait verilere göre, 2022 yılında mavi bayraklı illerin tesise geliş toplam rakamının tüm Türkiye içindeki payı yüzde 75,2 iken 2023 yılında bu rakam yüzde 75,1, 2024 yılında ise yüzde 75,5 olarak gerçekleşmiştir. Geceleme rakamlarına bakıldığında ise mavi bayraklı illerde geceleme toplam rakamının tüm iller içindeki payı 2022 yılında yüzde 83,9 iken 2023 yılında yüzde 83,4, 2024 yılında ise yüzde 83,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler, Mavi Bayrak uygulamalarının turist hareketliliğinin yoğunlaştığı bölgelerde istikrarlı bir çekim gücü oluşturduğunu ve söz konusu illerin Türkiye genelindeki konaklama performansında belirleyici bir paya sahip olmaya devam ettiğini göstermektedir. Mavi bayraklı plajların artışının uzun vadede turist tercihleri ve varış noktası seçimleri noktasından değerlendirildiğinde çevresel kriterlere uyum arttıkça bölgesel turizm markasının güçlenmesi ve dünya turizm pazarındaki rekabet gücünün artırılması beklenen bir etki olup Mavi Bayrak uygulamaları giderek daha dinamik yapıya kavuşacaktır.

Konaklama ve yeme-içme işletmelerinde çalışan personelin mesleki bilgi ve becerilerini geliştirerek hizmet kalitesini artırmak amacıyla yaygın mesleki turizm eğitimi faaliyetleri artarak devam etmektedir. 2018-2025 yılları arasında düzenlenen eğitim programları kapsamında 20.152 sektör çalışanına belge verilmiştir. Bu veriler, turizmde hizmet kalitesinin personel eğitimiyle düzenli şekilde güçlendiğini göstermektedir.

4. Planlanan aktivitenin maliyeti ve finansmanı: Kültür ve Turizm Bakanlığı (Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı) tarafından Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı çerçevesinde planlanan faaliyetler, tanıtım faaliyetleri ile ürün ve varış noktası geliştirme faaliyetlerine ilişkin maliyetlerin TGA bütçesinden karşılanması öngörülmektedir.

2026: 7.517.130.206 TL - 138.453.277 avro (Merkezî Bütçe + TGA Bütçesi)

2027: 8.539.717.866 TL - 144.524.518 avro (Merkezî Bütçe + TGA Bütçesi)

2028: 9.563.160.850 TL - 152.623.543 avro (Merkezî Bütçe + TGA Bütçesi)

2026-2028 yılları arasında, iklim değişikliğinin turizm sektörüne etkilerinin azaltılması ve sektörün uyum kapasitesinin artırılması hedefi doğrultusunda, aşağıda bahsi geçen faaliyetler Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü bütçesi tarafından karşılanmaktadır.

- 2025 ve 2026 yıllarında seçilecek pilot turizm bölgelerinde risk haritalarının üretilmesi, iklim değişikliğine uyumlu mekânsal planlama çalışmalarının yapılması ve iklime uyum rehberinin hazırlanması ve farkındalık eğitimi işleri tamamlanacaktır. Söz konusu işlerin yapımı uzmanlık gerektirdiğinden hizmet alımı yöntemi kullanılacak olup 2025 yılı için maliyetin 1 milyon 560 bin TL+ KDV ve 2026 yılı için tahmini maliyetin 2 milyon TL olacağı öngörülmektedir.
- 2027-2028 yıllarında ise konuya ilişkin iklim değişikliğine uyumlu planlama çalışmalarına altlık teşkil edecek gerekli mevzuat çalışmalarının tamamlanması

(gösterimler ve teknik gerekliliklerin düzenlenmesini içeren genelge, yönetmelik çalışması) ve iklim değişikliğine uyumlu turizm planlarının ülke geneline yayılması amacıyla merkezî ve yerel yönetimler ile eş güdümlü olarak çalışılması öngörülmektedir. Söz konusu çalışmalar kapsamında tahmini maliyet şu aşamada öngörülememektedir.

- Mavi Bayrak Programına Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı arasında yapılan protokol gereği her yıl Kültür ve Turizm Bakanlığından Sağlık Bakanlığına yüzme suyu mikrobiyolojik analizleri için ödenek aktarılmaktadır. Bu çerçevede, 2026 yılı için 6.000.000 TL, 2027 yılı için 6.750.000 TL ve 2028 yılı için 7.250.000 TL ödenek ayrılmıştır.

5. İstihdam, yoksulluk, eşitlik, cinsiyet ve sağlık hizmetleri üzerinde beklenen etkiler: Bu tedbir istihdamın artmasına ve dolayısıyla yoksulluğun azalmasına katkı sağlayacaktır. İlave olarak turizm sektörünün kadınların istihdam edilmesine elverişli olması nedeniyle kadın erkek ayrımcılığının azaltılmasına olumlu katkı sağlaması beklenmektedir. Sağlık hizmetleri açısından bu tedbir tarafsızdır.

4 Kasım 2025 tarihi itibarıyla 2025 yılında eğitimlere 534 kişi katılım sağlamıştır. Bakanlığa ait bir çevrim içi eğitim platformu üzerinden işlemlerin yürütülmesi ve eğitimlerin teorik kısımlarının çevrim içi olarak aktarılması kararı alınmıştır. Program satın alma işlemleri tamamlanmış ve eğitim içerikleri sisteme yüklenmiş olup test aşamasına geçilmiştir. Çevrim içi eğitim platformunun aktif edilmesinin ardından hazırlanan içeriklerin kullanıcı erişimine açılması hedeflenmektedir.

6. Çevre ve iklim değişikliği üzerinde beklenen etkiler: Sürdürülebilirlik kavramı turizm ürünlerinin gelişiminde ve tüketici varış noktası tercihlerinde önem kazanmıştır. Bu kavramın ülkenin tanıtım kampanyalarında vurgulanmasının, turizm sektörünün planlanması ve arz oluşturma süreci ile turizm kaynaklı çevresel baskının azalmasına katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Yeşil dönüşüm sürecine katkı olarak turizm yatırımlarının çevresel performans göstergeleri (yenilenebilir enerji kullanımı, karbon nötrlüğü, atık yönetimi) dikkate alınarak planlanması beklenmektedir. Öte yandan, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının desteği ile Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV) tarafından yürütölen Mavi Bayrak Programı deniz ekosistemine zarar vermeden temiz ve sürdürülebilir bir şekilde ekosistemin korunması amaçlanmaktadır. Türkiye hâlihazırda 577 adet mavi bayraklı plajı ile dünyada üçüncü sırada yer almaktadır. Ayrıca, kıyı alanlarında özellikle yüzme suları olmak üzere kentsel altyapı kalitesini doğrudan etkileyecek kirletici unsurların ortadan kaldırılması amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı, atık su arıtma tesisi, derin deniz deşarjı, kanalizasyon şebekesi ve kolektör hatları gibi altyapı tesislerinin ivedilikle tamamlanmasını ve deniz suyu kalitesinin AB kriterlerine uygun olmasını sağlayacak çalışmalar yürütmektedir.

7. Potansiyel riskler:

Risk	Olasılık	Riski azaltmaya yönelik planlananlar
Jeopolitik gelişmeler, siyasi ve ekonomik olumsuzluklar, doğal afetler	Orta	Krize karşı hazırlıklı olmak için acil eylem planlarının hazırlanması
Konaklama tesislerinin sertifika almak için gerçekleştirmesi gereken yatırımlara ilişkin ihtiyaç duyduğu finansmana erişimdeki zorluklar	Orta	İlgili finans kuruluşları ile mutabık kalınarak uygulanacak kredi yöntemleri ile risklerin azaltılması
Öngörülemeyen olası salgın nedeniyle havayolu trafiğindeki azalma, sınırların kapatılması	Orta	Güvenli Turizm Sertifikasyon Programı'nın kapsamı diğer öngörülemeyen bulaşıcı hastalıklar için de geçerli olacak şekilde genişletilmesi, sürekli ve kalıcı hâle getirilmesi

v. Ar-Ge ve Yenilikçilik

a) Temel engellerin analizi

Son dönemde çevresel ve teknolojik risklere karşı dayanıklılık, sürdürülebilirlik, toplumsal kapsayıcılık ve rekabetçilik gibi konuların ülkelerin bilim, teknoloji ve yenilik politikalarına yön verdiği görülmektedir. Özellikle yeşil ve dijital dönüşümü odağa alarak katma değeri yüksek ürün ve hizmet geliştirme kapasitesini artıran, toplumsal sorunlara çözüm üreten, insan odaklı ve işbirliğine dayalı politika ve faaliyetlerin önemi artmıştır. Bu kapsamda, yeşil ve dijital dönüşüme uyum sağlanması için öncelikli sektör ve alanlarda nitelikli Ar-Ge insan kaynağının geliştirilmesi, özel sektörün bu dönüşüme yönelik organizasyon ve yenilik kabiliyetlerinin artırılması, Ar-Ge ve yeniliğin finansmanına yönelik etkin mekanizmaların ve alternatif finansman kaynaklarının oluşturulması için çalışmalar sürdürülmektedir.

Türkiye’de Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri son yıllarda artış göstermiş olup 2024 yılında Ar-Ge harcamalarının GSYH’ye oranı yüzde 1,46’ya ulaşmıştır. Ancak Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin küresel gelişmeler ve ülke öncelikleri doğrultusunda artırılması ve geliştirilmesi, hem kamu kesimi hem de özel kesim tarafından Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerine daha fazla kaynak ayrılması, Ar-Ge insan gücünün sayı ve nitelik olarak artırılması ihtiyacı devam etmektedir. Bu doğrultuda yüksek katma değerli üretimi desteklemek amacıyla üniversitelerde yürütülen Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri ile araştırma altyapılarının Ar-Ge ve yenilik ekosistemindeki etkinliklerinin artırılması yönünde adımlar atılmaktadır. Son yıllarda başlatılan önemli bir gelişme “araştırma üniversitesi” uygulaması olup bu kapsamda 23 üniversite, araştırma üniversitesi olarak belirlenmiştir. Araştırma altyapılarının Ar-Ge kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik çalışmalardan olan 6550 sayılı Araştırma Altyapılarının Desteklenmesine Dair Kanun çerçevesinde ise 12 araştırma altyapısı desteklenmekte ve bu altyapıların performanslarının izlenmesine ilişkin süreç devam etmektedir.

5.2. Sürdürülebilirlik ve Dayanıklılık

i. Yeşil Dönüşüm

a) Temel engellerin analizi

Küresel ölçekte derinleşen çevresel sorunlar, ekonomik kalkınma politikalarının çevresel sürdürülebilirlik bakış açısıyla yeniden ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Birleşmiş Milletler tarafından “üçlü gezegen krizi” olarak tanımlanan iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı ve çevre kirliliği, ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınma süreçleri üzerinde doğrudan ve dolaylı etkiler oluşturmaktadır. Bu kapsamda, çevresel riskleri dikkate alan, kaynakların etkin kullanımını esas alan ve uzun vadeli kalkınma hedefleriyle uyumlu politika yaklaşımlarının geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Uluslararası düzeyde bu alandaki temel çerçeve, 1992 yılında kabul edilen ve “3 Rio Anlaşmaları” olarak anılan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi ile oluşturulmuştur. Söz konusu anlaşmalar; iklim değişikliğiyle mücadele, biyolojik çeşitliliğin korunması ve arazi bozulmasının önlenmesi yoluyla sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasını hedeflemektedir.

Bu çerçevede yeşil dönüşüm, üçlü gezegen krizine ve 3 Rio Anlaşmalarının hedeflerine yanıt veren temel bir politika yaklaşımı olarak öne çıkmaktadır. Kirliliğin kaynağında önlenmesi, enerji ve kaynak verimliliğinin artırılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılması, döngüsel ekonomi uygulamalarının geliştirilmesi, sürdürülebilir çevresel uygulamaların artırılması; kirliliğin azaltılmasını ve iklim değişikliğiyle mücadeleye katkı sağlarken biyolojik çeşitliliğin korunmasına ve arazi bozulmasının önlenmesine de hizmet etmektedir. Bu yönüyle yeşil dönüşüm, çevresel sürdürülebilirliğin yanı sıra ekonomik dönüşümün de temel bileşenlerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye’nin Paris Anlaşması’na taraf olması ve 2053 net sıfır emisyon hedefini açıklaması, yeşil dönüşümün ulusal kalkınma politikalarına entegrasyonu açısından önemli bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Türkiye’nin yeşil dönüşüm sürecindeki bu adımlar, Türkiye’nin Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi 31’inci Taraflar Konferansı’na (COP31) ev sahipliği yapacak olmasıyla birlikte uluslararası iklim gündemindeki rolünü daha da güçlendirmektedir. İklim Kanunu’nun hayata geçirilmesi ve özellikle ikincil mevzuatın hazırlanmasına yönelik çalışmalar, yeşil dönüşüm sürecinin önemli bir bileşeni olarak öne çıkmaktadır. İklim Kanunu kapsamında oluşturulan Karbon Danışma Kurulu aracılığıyla, özel sektörün ikincil mevzuat hazırlık süreçlerine aktif katılımı sağlanmakta; böylece politika tasarımı kapsayıcı ve uygulamaya dönük bir yaklaşım benimsenmektedir.

Bu doğrultuda, enerji, sanayi, ulaştırma, tarım ve şehircilik başta olmak üzere tüm sektörlerde düşük karbonlu, kaynak verimli ve rekabet gücü yüksek bir ekonomik yapıya geçiş hedeflenmektedir. Sürdürülebilir ve güçlü bir büyüme dinamiği sağlanabilmesi için, 2053 net sıfır emisyon hedefi doğrultusunda başta enerji, imalat sanayii, ulaştırma ve tarım sektörleri olmak üzere ihtiyaç duyulan teknoloji ve altyapı yatırımlarının desteklenmesi, yeşil ve dijital becerilerin geliştirilmesi, finansman ve teşvik mekanizmalarının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu çerçevede, yeşil taksonomi, hangi ekonomik faaliyetlerin çevresel açıdan sürdürülebilir kabul edileceğini ortak, şeffaf ve ölçülebilir kriterlerle tanımlayarak hem kamu politikaları hem de finansman kararları için ortak bir referans çerçevesi sunmaktadır. Yeşil taksonomiye dayalı belgelendirme sistemleri, sanayicilerin çevresel performanslarını somut ve doğrulanabilir hâle getirirken bu belgeler temelinde sağlanan düşük maliyetli finansman, teşvik ve destek mekanizmaları, yeşil teknolojilere geçişin yüksek başlangıç maliyetlerini azaltmaktadır.

Türkiye'nin 2053 Net Sıfır Emisyon hedefi ve uluslararası ticarete rekabet gücünün korunması, sera gazı emisyonlarının etkin ve maliyet-etkin biçimde azaltılmasını zorunlu kılmaktadır. Emisyon yoğun sektörlerde azaltımın piyasa temelli bir mekanizma ile yönlendirilmemesi, düşük maliyetli azaltım fırsatlarının yeterince değerlendirilmesini ve sanayinin dönüşüm sürecine öngörülebilir ve kademeli bir politika çerçevesinde uyum sağlamasını zorlaştırmaktadır. Bu çerçevede, emisyonların izlenmesi, raporlanması ve doğrulanmasına dayalı bir emisyon ticaret sisteminin hayata geçirilmesi, yeşil dönüşüm sürecinin etkin şekilde desteklenmesi açısından önem taşımaktadır.

b) Reform tedbirleri

Tedbir 3: “Yeşil dönüşümün hızlandırılması”

1. Tedbirin tanımı: Türkiye, yeşil dönüşümün hızlandırılması ve iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında 9 Temmuz 2025 tarihli, 32951 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 7552 sayılı İklim Kanunu’nu yayımlanmış olup SKDM ile uyumlu bir yapıda Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi’nin (TR ETS) geliştirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bu Sistem, iklim politikasındaki en önemli azaltım araçlarından biri olarak konumlandırılmaktadır. Ayrıca, Yeşil Mutabakat Eylem Planı’nda da belirtildiği üzere Avrupa Birliği Taksonomisi ile uyumlu bir şekilde Türkiye Yeşil Taksonomisi geliştirilmekte olup bu Taksonomi yeşil dönüşüm için ihtiyaç duyulan mali kaynakların yeşil yatırımlara tahsis edilmesi yönündeki çabalara destek olacaktır. Son olarak Sanayide Yeşil Dönüşüm Belgelendirme Sistemi’nin kurulmasıyla temiz üretim yapan sanayi tesislerinin finansal kolaylaştırıcı mekanizmalara daha kolay erişimi sağlanmaktadır.

Aktivite 1: Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi’nin Kurulması

İklim Kanunu ile TR ETS kurulmasının yasal dayanağı oluşturulmuştur. TR ETS ile iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında sera gazı emisyonlarının azaltılmasına yönelik piyasa temelli mekanizmalar hayata geçirilmiş olacaktır. Sürece ilişkin çalışmalar İklim Değişikliği Başkanlığı sorumluluğunda, ilgili paydaşlarla işbirliği içerisinde yürütülmektedir. Karbon Piyasası Kurulu tarafından TR ETS’nin temel tasarım çerçevesine ilişkin kararlar alınmakta olup ETS piyasasının kurulması ve işletilmesine yönelik teknik çalışmalar ilgili kurumlarla işbirliği içinde yürütülmektedir.

IPA destekli “AB ETS Direktifinin Aktarımı” projesi ile AB ETS mevzuatı analiz edilecek, taslak düzenlemeler hazırlanacak ve sektörel ekonomik etki analizleri de yapılacaktır. AB uyumlu ulusal ETS konusunda kapasite geliştirme çalışmaları projenin çıktıları arasında olacaktır.

Aktivite 2: Türkiye Yeşil Taksonomisi'nin Hazırlanması

İklim Kanunu kapsamında bir ekonomik faaliyetin sürdürülebilir olması için taşıması gereken nitelikleri belirleyen, ulusal taksonomi mevzuatı hazırlanmaktadır. Taksonomi, iklim ve çevre hedeflerini yatırım amaçlı belirli ekonomik faaliyetler için kriterlere çeviren bir sınıflandırma sistemidir.

Taksonomi ile çevresel açıdan sürdürülebilir ekonomik faaliyetlerin listesi oluşturulmaktadır. Böylece şirketlere, yatırımcılara ve politikacılara, hangi ekonomik faaliyetlerin çevresel olarak sürdürülebilir olduğu belirtilmektedir. Taksonomi çalışmasının yatırımcılara güven veren, özel yatırımcıları koruyan, şirketlerin ise yatırımlarını en çok ihtiyaç duyulan alanlara yönlendirmelerinde destek sunan bir araç olması hedeflenmektedir.

Yatırımların sürdürülebilirliğini sınıflandıran ve finansman akışını yeşil yatırımlara dâhil eden Türkiye Yeşil Taksonomisi düzenlenecektir. Türkiye Yeşil Taksonomisi sera gazı emisyonlarının azaltımı, iklim değişikliğine uyum, su ve deniz kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve korunması, döngüsel ekonomiye geçiş, kirliliğin önlenmesi ve kontrolü, biyoçeşitliliğin ve ekosistemlerin korunması ve restorasyonu olmak üzere 6 çevresel hedeften oluşmaktadır. Taksonomi bünyesinde ilk aşamada 18 sektör altında 141 ekonomik faaliyet için teknik tarama kriterinin yayımlanması planlanmaktadır. 2026 yılında yürürlüğe girmesi planlanan düzenleme ile 2028 yılından itibaren finansal kuruluşlar için zorunlu raporlama düzenlemesi getirilecektir.

Aktivite 3: Temiz üretim yapan sanayi tesislerinin finansal kolaylaştırıcı mekanizmalara kolay erişiminin sağlanması amacıyla Sanayide Yeşil Dönüşüm Belgelendirme Sistemi'nin kurulması

1 Aralık 2025 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren Endüstriyel Emisyonların Yönetimi Yönetmeliği ile atık sevkiyatı tüzüğü, ürün etiketlerinde yer alan temiz üretimin belgelenmesi gibi AB ile uyumlu izin prosedürü, dekarbonizasyon, taksonomi düzenlemelerinde bahsi geçen emisyon azaltımı ve sıfır kirliliği hedefleyen gereklilikler sağlanacaktır. AB Entegre Kirlilik Önleme ve Kontrol (EKÖK) Belgesi ile eş nitelikte olacak Sanayide Yeşil Dönüşüm (SYD) Belgesi ile sanayinin ulusal ve uluslararası kredi fonlarına erişimi kolaylaşacaktır. Yönetmelik kapsamına giren enerji, metal, mineral, kimya, atık yönetimi ile tekstil, otomotiv, deri, kâğıt, gıda, hayvancılık gibi sektörlerde yaklaşık 6.000 tesis bulunmaktadır.

Ayrıca, 1 Aralık 2025 tarihinde yürürlüğe giren sektörel tebliğlerde yer alan teknik, teknoloji ve emisyon seviyeleri dikkate alınarak sanayi tesisleri SYD belgesi ile belgelendirilecektir. Mevcut en iyi teknik gerekliliklerine göre yüzde 100 uyumu bulunan tesislere 3'üncü Taraf Doğrulama Kuruluşu tarafından yapılacak uygunluk değerlendirmesi sonrası A kategori SYD belgesi verilirken B (90-99 puan), C (80-89 puan), D (70-79 puan), E (60-69 puan), F (50-59 puan) kategorilerine göre düzenlenecektir.

Türkiye'de yapılacak yeni tesis yatırımları Yönetmelik yürürlük tarihinden itibaren en az D seviyesinde olacak şekilde planlanacak, kurulacak ve işletmeye alınacaktır. Bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihte faaliyette olan veya çevresel etki değerlendirmesi mevzuatına göre başvurusu bulunan sanayi tesisleri kademeli bir geçişle 31 Aralık 2028 tarihine kadar en az F,

31 Aralık 2030 tarihine kadar en az D sınıfında Sanayide Yeşil Dönüşüm Belgesi almakla yükümlü olacaktır.

Aynı zamanda AB'nin ve kredi kuruluşlarının yanı sıra Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı gibi bakanlıkların da enerji ve üretim modellerine yönelik belgelendirme sistemlerinde de bir başlık olarak yer alan çevresel performans kriterleri de belgelenmiş olacaktır. Ticareti etkileyen tüm bu düzenlemelerin yatırım maliyetinin karşılanması kapsamında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının yönlendirme komitesi üyesi olduğu Türkiye'nin Emisyon Azaltımı Projesi kapsamında Dünya Bankası ile Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş. arasında 2024 yılında imzalanan, 5 yıllık kredi anlaşmasına göre, sanayide yeşil dönüşüm belgesi bulunan sanayicilere kredi anlaşması kapsamında kredi verilmektedir. 2024 yılı ile birlikte sanayide yeşil dönüşüm belgesi bulunan sanayicilere toplam 416 milyon dolar tutarında 5 yıllık kredi anlaşması sağlanmıştır. Endüstriyel Emisyonların Yönetimi Yönetmeliği Ek I listesinde yer alan sanayilerden başvuru alınmaktadır. Kredi başvurusunda bulunan kuruluşların gerçekleştirecekleri modernizasyon veya yeni üretim faaliyetleri sonucunda partikül madde, azot dioksit ve sera gazı emisyonlarında azalma sağladıklarını belgelemeleri gerekmektedir. 2025 yılı için öngörülen 70 milyon dolarlık hedef aşılmış ve Sanayide Yeşil Dönüşüm kapsamında sektörlere toplam 110 milyon avro tutarında kredi imkânı sunulmuştur.

Tedbirin üst politika belgeleri/ulusal stratejik dokümanlarla ilişkisi

On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028): 297, 317, 865 ve 866 numaralı politika ve tedbirlerde de belirtildiği üzere “865.4. Yeşil Mutabakat Eylem Planı kapsamında sektörel yol haritaları güncellenecek, izleme ve değerlendirme sistemleri geliştirilecek ve mevzuat çalışmaları yürütülecektir”, “866.1. Sürdürülebilir tüketim ve üretime ilişkin mevcut en iyi çevresel uygulamaların yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.”, “297. Net sıfır emisyon hedefleri doğrultusunda iklim değişikliğiyle mücadelenin ekonomiye maliyetlerini en aza indirecek ve dijital dönüşümle birlikte yeşil dönüşümün getirdiği fırsatlardan azami düzeyde faydalanılmasını sağlayacak düzenlemeler hayata geçirilecektir.”, “317. Başta enerji, ulaştırma, sanayi ve tarım sektörleri olmak üzere sürdürülebilir, düşük emisyonlu, dijital üretim teknikleriyle bütünleşik ve çevre dostu politikalar benimsenecek, net sıfır emisyon hedefleri doğrultusunda yeşil dönüşüme yönelik gerekli düzenlemeler hayata geçirilecektir.” tedbirleriyle uyumludur.

OVP (2026-2028)'de “Yeşil dönüşümün hızlandırılması başlığı altında yeşil dönüşüm süreci yenilenebilir enerji yatırımları, yerli teknoloji geliştirme kapasitesi ve sürdürülebilir finansman araçlarıyla desteklenerek başta enerji, ulaştırma, sanayi ve tarım sektörlerinde olmak üzere düşük karbonlu üretim, kaynak verimliliği ve döngüsel ekonomi gibi uygulamalarla hızlandırılacaktır.” hedefi yer almaktadır.

Ayrıca, **YOİKK** ve **UDYS'de** “Sanayide yeşil dönüşüm belgesinin teşvik edilmesi ve kamu ihalelerinde kullanılmasına yönelik çalışma yapılması” eylemi yer almaktadır.

2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı: “Kaynakların verimli kullanımını sağlamak üzere döngüsel ekonomiye geçiş çerçevesinde sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıpları hayata geçirilecektir.” politikasına ilişkin faaliyetler:

- Yeşil Finansmana erişim imkânı için SYD Kategorisi ve Çevresel Performansa ilişkin veri paylaşım altyapısı oluşturulacaktır.
- Sanayide Yeşil Dönüşüm kapsamında yayımlanan mevzuat çerçevesinde sektörel puanlama tabloları hazırlanacaktır.
- Sanayide Yeşil Dönüşüm kapsamında temiz ve kaynak verimli üretim yapan sanayi tesislerinin çevresel performanslarının hesaplanması için algoritma belirlenecek ve yayımlanacaktır.
- Sanayide Yeşil Dönüşüm sürecinde yer alan tüm paydaşların tek bir platform üzerinden birbirleri ile iletişime geçecekleri bir portal hazırlanarak SYD HUB kurulacaktır.
- Sürdürülebilir Tüketim ve Üretim Ulusal Eylem Planı hazırlanması ve diğer kurumların veri girişleri ile tek bir yazılım üzerinden izlenmesi sağlanacaktır.
- Sürdürülebilir Tüketim ve Üretim çerçevesinde farkındalık oluşturulması ve bilinçlendirmenin artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.
- Sürdürülebilir Tüketim ve Üretim Ulusal Eylem Planı'nda yer alan 7 sektöre ilişkin çevresel en iyi uygulamalar kılavuzu yayımlanacaktır.

“İmalat sanayiinde yeşil dönüşüm desteklenecek, döngüsel ve sürdürülebilir üretim uygulamalarının artırılması sağlanacaktır.” politikasına ilişkin faaliyetler:

- Endüstriyel Emisyonların Yönetimi Yönetmeliği kapsamında temiz ve kaynak verimli üretim yapan sanayi tesislerinden Sanayide Yeşil Dönüşüm Belgesi başvuruları alınacaktır.
- Sanayide Yeşil Dönüşümün Belgelendirilmesine yönelik kullanılan sistemin yapay zekâ ile geliştirilmesi çalışmaları yürütülecektir.
- Sanayide Yeşil Dönüşüm Belgesinin yeşil finansmana erişim imkânlarının artırılması hedefiyle, kamu ihalelerinde önceliklendirilmesine ilişkin çalışmalar yürütülecektir.
- Sanayide Yeşil dönüşüm sürecinde yer alacak sektörel uzman havuzu oluşturulacaktır. Eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri yürütülecektir.

i. 2026 için planlananlar:

Aktivite 1: Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi'nin Kurulması

- Pilot ETS döneminin başlatılması,
- IPA programı kapsamındaki proje aracılığıyla Türkiye ETS'nin AB ETS'ye uyumuna yönelik çalışmalara başlanması,
- EPIAŞ tarafından geliştirilen ETSPYS (ETS Piyasası Yönetim Sistemi) platformunun test ortamında işletilebilmesi ve İşlem Kayıt Sistemi'nin (İKS) güvenlik testlerinin tamamlanması,
- Emisyon izleme, raporlama ve doğrulama (MRV) sistemlerinin EPIAŞ altyapısına entegrasyonu,

- ETS'ye dâhil olacak tesislere yönelik katılımcı eğitimlerinin ve çevrim içi rehberin tamamlanması,
- İKS'nin işletilmesi ve tahsisata ilişkin süreçlerin yürütülmesi, birincil ve ikincil piyasaların işletilmesi ile bu piyasalara ilişkin mali süreçlerin yürütülmesi planlanmaktadır.

Aktivite 2: Türkiye Yeşil Taksonomisi'nin Hazırlanması

- Kurum ve kuruluşlardan Türkiye Yeşil Taksonomi Yönetmeliği'ne gelen görüşler doğrultusunda Yönetmelik güncellenecektir.

Aktivite 3: Temiz üretim yapan sanayi tesislerinin finansal kolaylaştırıcı mekanizmalara kolay erişiminin sağlanması amacıyla Sanayide Yeşil Dönüşüm Belgelendirme Sistemi'nin kurulması

- Endüstriyel Emisyonların Yönetimi Yönetmeliği'nin yayımlanması ile birlikte başvuru almaya başlanan belgelendirme yazılımı ile belge başvuruları alınmaya ve değerlendirilmeye devam edilecektir.
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının yönlendirme komitesi üyesi olduğu Türkiye'nin Emisyon Azaltımı Projesi kapsamında Dünya Bankası ile Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş. arasında 2024 yılında imzalanan 5 yıllık kredi anlaşmasına göre, sanayide yeşil dönüşüm belgesi bulunan sanayicilerimize kredi anlaşması kapsamında kredi verilmektedir.

ii. 2027 için planlananlar:

Aktivite 1: Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi'nin Kurulması

- Pilot ETS döneminin devam ettirilmesi,
- 2026 yılı Kıyas değerlerinin belirlenmesi ve tesislerin tahsisat teslim yükümlülük süreçlerinin yürütülmesi,
- ETS'ye dâhil olacak tesislere yönelik katılımcı eğitimlerinin devam ettirilmesi,
- İKS'nin işletilmesi ve tahsisata ilişkin süreçlerin yürütülmesi, birincil ve ikincil piyasaların işletilmesi ile bu piyasalara ilişkin mali süreçlerin yürütülmesi planlanmaktadır.

Aktivite 2: Türkiye Yeşil Taksonomi'nin Hazırlanması

- Türkiye Yeşil Taksonomisi Yönetmeliği kapsamında uyumluluk raporlamasına ilişkin kurum ve kuruluşlar bilgilendirilecek ve gerekli eğitimlerin verilebilmesi için altyapı oluşturulacaktır.

Aktivite 3: Temiz üretim yapan sanayi tesislerinin finansal kolaylaştırıcı mekanizmalara kolay erişiminin sağlanması amacıyla Sanayide Yeşil Dönüşüm Belgelendirme Sistemi'nin kurulması

- Endüstriyel Emisyonların Yönetimi Yönetmeliği'nin yayımlanması ile birlikte başvuru almaya başlayan belgelendirme yazılımı ile belge başvuruları alınmaya ve değerlendirilmeye devam edilecektir.
- Türkiye'nin Emisyon Azaltımı Projesi kapsamında Dünya Bankası ile Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş. arasında 2024 yılında imzalanan 5 yıllık kredi anlaşmasına göre, sanayide yeşil dönüşüm belgesi bulunan sanayicilere kredi verilmektedir.

ii. 2028 için planlananlar:

Aktivite 1: Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi'nin Kurulması

- Pilot dönemin sonlandırılması ve ETS 1. uygulama döneminin başlatılması,
- ETS uygulamasının sektörlere etkisinin değerlendirilmesi,
- EPIAŞ tarafından pilot dönemde devreye alınan ETSPYS'nin güncel veriler ile uygulama dönemine devam etmesi,
- İKS'nin işletilmesi ve tahsisata ilişkin süreçlerin yürütülmesi, birincil ve ikincil piyasaların işletilmesi ile bu piyasalara ilişkin mali süreçlerin yürütülmesi,
- ETS Piyasasına ilişkin verilerin belirlenerek portal üzerinden kamuya açık göstergelerin paylaşımaya başlanması planlanmaktadır.

Aktivite 2: Türkiye Yeşil Taksonomi'nin Hazırlanması

- Türkiye Yeşil Taksonomisi Yönetmeliği'ne göre finansal kuruluşlar tarafından zorunlu raporlama yapılacaktır.

Aktivite 3: Temiz üretim yapan sanayi tesislerinin finansal kolaylaştırıcı mekanizmalara kolay erişiminin sağlanması amacıyla Sanayide Yeşil Dönüşüm Belgelendirme Sistemi'nin kurulması

- Endüstriyel Emisyonların Yönetimi Yönetmeliği'nin yayımlanması ile birlikte başvuru almaya başlayan belgelendirme yazılımı ile belge başvuruları alınmaya ve değerlendirilmeye devam edilecektir.
- Türkiye'nin Emisyon Azaltımı Projesi kapsamında Dünya Bankası ile Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş. arasında 2024 yılında imzalanan 5 yıllık kredi anlaşmasına göre, sanayide yeşil dönüşüm belgesi bulunan sanayicilere kredi verilmektedir.

2. Sonuç göstergeleri:

Gösterge Adı	Mevcut Durum	2026	2027	2028
Aktivite 1: Türkiye Emisyon Ticaret Sisteminin Kurulması				
Türkiye ETS'yi düzenleyici mevzuat yayımlanması	-	1	1	1
ETS pilot döneminin işletilmesi	-	1	1	-
ETS birinci uygulama döneminin başlatılması	-	-	-	1
ETSPYS'nin geliştirilmesi	-	1	-	-
Aktivite 2: Türkiye Yeşil Taksonominin Hazırlanması				
Türkiye Yeşil Taksonomi Yönetmeliği'nin yürürlüğe girmesi	-	1	-	-
Uyumluluk raporlaması için kurumların bilgilendirilmesi ve raporlamaya ilişkin eğitim altyapısının oluşturulması	-	-	1	-
Finansal kuruluşlar tarafından taksonomi uyum raporlamasının zorunlu olarak yapılması	-	-	-	1
Aktivite 3: Temiz üretim yapan sanayi tesislerinin finansal kolaylaştırıcı mekanizmalara kolay erişiminin sağlanması amacıyla Sanayide Yeşil Dönüşüm Belgelendirme Sistemi'nin kurulması				
Yeşil dönüşüm belge başvuru sayısı	-	100	200	500
Yeşil dönüşüm finansal destek başvuru sayısı	-	10	20	30
Yeşil dönüşüm finansal destek bedeli (milyon dolar)	-	290	200	200

3. Rekabetçilik üzerinde beklenen etkiler:**Aktivite 1: Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi'nin Kurulması**

Türkiye’de emisyon ticaret sistemine yönelik karbon fiyatlandırmanın uygulamaya başlanmasının yeşil dönüşüm sürecine ivme kazandıracığı düşünülmektedir.

Karbon fiyatlandırma bu yönüyle özellikle AB Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizmasının ticarete olan etkisi göz önünde bulundurulduğunda Sistem’in ülkenin rekabetçiliğine olumlu yönde etki edeceği değerlendirilmektedir.

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankasıyla işbirliğiyle yapılan “Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizmasının Türk Ekonomisine Potansiyel Etkisi” çalışması ile Türkiye ulusal ETS’nin rekabetçiliğe olan etkisi farklı senaryolara göre nicel olarak tahmin edilmiştir. Bu etki ortaya çıkacak maliyet tasarrufları üzerinden değerlendirilmiştir. Yapılan senaryo analizlerinde 75 avro/tCO₂e’lik ve 150 avro/tCO₂e’lik iki fiyatlandırma bulunmaktadır. Buna göre Türkiye’nin mevcut şekilde devam etmesi durumunda AB’nin 75 avro/tCO₂e’lik SKDM fiyatı uygulaması senaryosu ile 2027 yılında yıllık sanayiye 138 milyon avro ve 150 avro/tCO₂e’lik SKDM fiyatı uygulaması senaryosunda ise 2032 yılında yıllık sanayiye 2,6 milyar avro maliyet oluşacağı tahmin edilmektedir.

AB tarafından SKDM'nin uygulanması sonucunda oluşabilecek maliyetler, Türkiye ulusal ETS'si kurulduğunda çalışmada gösterilen miktarlarda azalmaktadır. 2027 yılı için görülen 138 milyon avroluk maliyet 56 milyon avroya, 2032 yılı için görünen 2.579 milyon avroluk maliyet ise 1.079 milyon avroya kadar azalabilmektedir. Rakamsal verilerden anlaşılacağı üzere Türkiye kuracağı ETS ile SKDM uygulaması nedeniyle ekonomisi üzerinde oluşan maliyetlerin önemli bir kısmını içselleştirecek ve bu gelir ulusal düşük karbonlu kalkınmayı hızlandırmak için stratejik olarak kullanılabilir.

Aktivite 2: Türkiye Yeşil Taksonomisi'nin Hazırlanması

Türkiye Yeşil Taksonomisi kapsamında yapılacak beyan ve raporlamalar yoluyla piyasa aktörleri çevresel ve sosyal hassasiyetlere sahip yatırımcılar tarafından sağlanan finansmana erişim kolaylaşacaktır. Böylece yeşil yatırımlar teşvik edilerek çevre dostu teknolojilerin ve ürünlerin geliştirilmesi hızlanacaktır. Bu durum, yeni iş fırsatları oluşturacak ve rekabetçiliği güçlendirecektir.

Aktivite 3: Temiz üretim yapan sanayi tesislerinin finansal kolaylaştırıcı mekanizmalara kolay erişiminin sağlanması amacıyla Sanayide Yeşil Dönüşüm Belgelendirme Sistemi'nin kurulması

Endüstriyel Emisyonların Yönetimi Yönetmeliği'nin yayımlanması ile birlikte, tedbir kapsamında yer alan eylemlerin gerçekleştirilebilmesi için yasal bir temel atılmıştır. Bu itibarla, yüksek kirletici durumundaki sanayi tesisleri kaynaklı emisyonların (hava, su, toprak, gürültü ortamlarında) ve atığın, kaynağında en iyi teknik ve teknolojilerin kullanımı ile önlenmesi ve azaltılması hedeflenmektedir.

AB ile uyumlu üretimi hedefleyen yeşil dönüşüm sürecinde sanayinin üretim aşamaları mevcut en iyi tekniklere göre değerlendirilerek puanlandırılacaktır. İstenen asgari puanı alan tesislere çevreci ve sürdürülebilir üretim yaptığına dair ulusal ve uluslararası alanda geçerli, yeşil finansmana erişimi kolaylaştırıcı, AB belgesi ile eş nitelikte olacak Sanayide Yeşil Dönüşüm belgesi düzenlenecektir. Mevcut tesislerde çevreye en az zararı veren, işletmenin tamamını esas alan teknolojik dönüşümün sağlanması gerekecektir. Yeni yatırımların da tasarım aşamasında bu doğrultuda planlanması hedeflenmektedir.

AB ile ticaret ilişkileri çerçevesinde rekabette kalabilmesi için zorunluluğu olan demir çelik, hurda ithalatı, batarya, gübre gibi sektörlerde tam uyumun sağlanmış olduğu gösterilecektir. Yeşil dönüşüm süreciyle birlikte bu sayılan sektörlerle tekstil, kimya, otomotiv gibi sektörlerin de yer aldığı yüksek kirletici durumundaki sektörler de eklenerek ticarete çevresel üretimin belgelendirilmesi diğer sektörler için de giderek zorunlu hâle gelecektir. Ticarete rekabeti etkileyen ve yeşil finansmana erişimi düzenleyen AB taksonomisinin “çevreye en az düzeyde zarar verme” ön koşulu bu belge ile sağlanmış olacaktır. Hâlihazırda ihracat yapan, yüksek uyum düzeyi bulunan sektörlerin bu belge ile ticarete yaşanabilecek darboğazlarını aşabilecekleri değerlendirilmektedir.

Finansmana erişim noktasında sanayiciye sağlanan kredi ve hibe anlaşmalarında ön koşul olan çevresel sürdürülebilir üretimin göstergesi olan “sanayide yeşil dönüşüm belgelerini” alarak ülke sanayisinin ticarete ve rekabette geride kalmaması amaçlanmaktadır.

4. Planlanan aktivitenin maliyeti ve finansmanı:

Aktivite 1: Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi'nin Kurulması⁸

2026: 120.642.000 TL – 2.222.029 avro (Diğer Hibeler + IPA Fonu)

76.874.000 TL (Dünya Bankası)

43.768.000 TL (IPA Fonu)

2027: 135.537.000 TL – 2.293.802 avro (Diğer Hibeler + IPA Fonu)

69.885.000 TL (Dünya Bankası)

65.652.000 TL (IPA Fonu)

2028: 105.335.000 TL – 1.681.097 avro (Diğer Hibeler + IPA Fonu)

60.567.000 TL (Dünya Bankası)

43.768.000 TL (IPA Fonu)

Aktivite 2: Türkiye Yeşil Taksonomisi'nin Hazırlanması

2026: 78.782.000 TL - 1.451.036 avro (IPA Fonu)

2027: 52.522.000 TL - 888.872 avro (IPA Fonu)

2028: ---

Aktivite 3: Temiz üretim yapan sanayi tesislerinin finansal kolaylaştırıcı mekanizmalara kolay erişiminin sağlanması amacıyla Sanayide Yeşil Dönüşüm Belgelendirme Sistemi'nin kurulması

2026: 13.511.671.732 TL - 290 milyon dolar (Proje Kredisi)

2026 yılı için proje duyurusunun daha fazla kitleye ulaşacağı varsayılarak bir önceki döneme kıyasla yaklaşık 2 kat fazla bir kredilendirme olanağı bulunabileceği öngörülmüştür.

2027: 10.141.314.271 TL - 200 milyon dolar (Proje Kredisi)

2027 yılı için 416 milyon dolarlık kredi dağıtımı başarıyla tamamlandığından ve Dünya Bankası 500 milyon dolarlık ek finansman sağlayacağını bildirdiğinden kalan kısmının 2027 yılı ve 2028 yılı için ayrıca kredilendirilmesi planlanmıştır.

2028: 10.754.053.156 TL - 200 milyon dolar (Proje Kredisi)

2028 yılı için 416 milyon dolarlık kredi dağıtımı başarıyla tamamlandığından ve Dünya Bankası 500 milyon dolarlık ek finansman sağlayacağını bildirdiğinden kalan kısmının kredilendirilmesi planlanmıştır.

5. İstihdam, yoksulluk, eşitlik, cinsiyet ve sağlık hizmetleri üzerinde beklenen etkiler: Yeşil dönüşümle birlikte AB ve dünya normlarında ticarete çevresel konuları içeren yeni düzenlemeler geldiğinden istihdamda etkilenmeler olacaktır. Tedbir kapsamında düzenlemelerin hayata geçirilmesi hâlinde istihdama olumsuz etkisi en aza indirilecek hatta

⁸ Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi kapsamında kurulacak Emisyon Ticaret Sistemi Piyasası ile İşlem Kayıt Sisteminin kurulması çerçevesinde yürütülen proje EPIAŞ iç kaynakları kullanılarak geliştirilmektedir.

yeşil dönüşümle birlikte sanayide yerli üretim teknolojilerinin de getirilmesi hâlinde yeni istihdam alanlarının açılması mümkün olacaktır.

6. Çevre ve iklim değişikliği üzerinde beklenen etkiler:

Aktivite 1: Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi'nin Kurulması

Türkiye'nin İkinci Ulusal katkı beyanında azaltım aracı olarak belirlenen emisyon ticaret sisteminin faaliyete geçmesi ile sera gazı emisyonlarının piyasa temelli ve maliyet-etkin olarak azaltımına yönelik politikaların güçlenmesi beklenmekte ve iklim değişikliği ile küresel mücadeleye katkı sağlanması açısından önemli bir adım atılacağı öngörülmektedir.

Aktivite 2: Türkiye Yeşil Taksonomisi'nin Hazırlanması

Yeni çevre dostu teknolojiler ve ürünler için pazar oluşturulacaktır. Çevresel performansı iyileştirmek için yeni iş modelleri ve işbirlikleri geliştirilecektir. Sera gazı emisyonlarının azaltımı ve iklim değişikliğinin etkilerine uyum konusunda yürütülen çabalar desteklenecektir.

Aktivite 3: Temiz üretim yapan sanayi tesislerinin finansal kolaylaştırıcı mekanizmalara kolay erişiminin sağlanması amacıyla Sanayide Yeşil Dönüşüm Belgelendirme Sistemi'nin kurulması

Tedbir doğrudan çevre ve iklim değişikliği politikaları üzerinde etkilidir. Yeşil dönüşümle ilgili Endüstriyel Emisyonların Yönetimi Yönetmeliği'nin yayımlanması ile birlikte sanayinin hâlihazırda yürürlükte olan çevre mevzuatında belirtilen emisyon aralıklarından daha sıkı aralıklarda çalışması gerekecek ve daha düşük emisyon seviyeleri ile birlikte hava, su, toprak kalitesinde artış ve atık azaltımı sağlanabilecektir.

7. Potansiyel riskler:

Risk	Olasılık	Riski azaltmaya yönelik planlananlar
<i>Aktivite 1: Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi'nin Kurulması</i>		
Yükümlü kuruluşların ETS'ye uyumunda zorluk yaşanması	Orta	ETS tasarım ve uygulama sürecinde tüm paydaşlarla yakın işbirliği ve eş güdümün sağlanması
<i>Aktivite 2: Türkiye Yeşil Taksonomisi'nin Hazırlanması</i>		
Sorumluların çevresel etkilerini doğru bir şekilde ölçmek ve raporlamak için yeterli veriye sahip olmamaları, taksonominin etkinliğini azaltabilir.	Orta	Uygulamaya yönelik rehberler hazırlanması, kapasiteyi artırmak için eğitimler düzenlenmesi
<i>Aktivite 3: Temiz üretim yapan sanayi tesislerinin finansal kolaylaştırıcı mekanizmalara kolay erişiminin sağlanması amacıyla Sanayide Yeşil Dönüşüm Belgelendirme Sistemi'nin kurulması</i>		
Başvuruların beklenen düzeyde olmaması	Düşük	Finansal desteğe ilişkin tanıtım faaliyetlerinin artırılması ve hedef kitle ile ilgili sanayi odaları aracılığıyla görüşmeler sağlanarak destek programının çalışmalarının yürütülmesi, geri dönüşlere göre gerekirse programda güncellemeler yapılması

ii. Dijital Dönüşüm

a) Temel engellerin analizi

Türkiye, On İkinci Kalkınma Planı'nda dijital dönüşümün hızlandırılması yoluyla öncelikli sektörlerde verimlilik ve rekabetçiliğin artırılmasını hedefleyen yaklaşımıyla, sanayisinin dijital dönüşümüne öncelik vermektedir. 2024-2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi kapsamında, daha yenilikçi ve ileri bir sanayi altyapısı kurmayı amaçlamaktadır. 2030 yılı imalat sanayii ihracat hedefi doğrultusunda dijitalleşmeye yönelik yatırımlar Türkiye'nin uluslararası ticarete daha güçlü bir konuma gelmesini destekleyecektir. Bu doğrultuda sanayide çalışan başına katma değer ve imalat sanayii ihracatının artırılması ve imalat sanayii üretimi içinde orta ve yüksek teknoloji ürünlerin payının artırılması hedeflenmektedir. Bu hedeflere ulaşılması ve dijital teknolojilerin sunduğu faydaların tam anlamıyla hayata geçirilebilmesi için tüm sektörlerde dijital yenilik kapasitesinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, verimliliği artırmak ve tüm vatandaşlara yüksek kaliteli hizmet sunulmasını temin etmek amacıyla, dijital dönüşümde öncü ve yön gösterici bir kamu sektörüne olan ihtiyaç da önemini korumaktadır. İşletmelerin dijital dönüşümü önceliklendirme konusunda engelleri bulunmakta olup dijital dönüşümeye yatırım yapma oranı istenilen seviyede bulunmamaktadır. Buna ek olarak işletmelerin dijital dönüşüm planlarını hazırlayabilecek teknik kapasite ve nitelikli insan kaynağı eksikliği de süreci yavaşlatmaktadır. Bu doğrultuda imalat sanayiinde dijital dönüşüm süreçlerinin hızlandırılmasına ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir.

28 Mart 2025 tarihli ve 32855 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 183 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Dijital Dönüşüm Ofisi kapatılmış olup “Kamunun dijital dönüşümüne ve kamuda yapay zekâ uygulamalarına öncülük etmek, Dijital Türkiye hizmetlerinin sunumuna aracılık etmek, bu alanlarda kurumlar arası işbirliğini artırmak ve koordinasyonu sağlamak” görevi, Siber Güvenlik Başkanlığı görev ve yetkilerine aktarılmıştır.

b) Reform tedbirleri

Tedbir 4 : “Endüstrilerde dijitalleşme odaklı yatırımların artırılması”

1. Tedbirin tanımı: Dijital Dönüşüm Programı, imalat sanayiinde dijital dönüşüm yatırımlarını teşvik etmek, işletmelerin dijital olgunluk düzeylerini yükseltmek ve katma değeri yüksek teknolojilerin üretim süreçlerine entegrasyonunu sağlamak amacıyla kurgulanmıştır. Program, 30 Mayıs 2025 tarihli, 9903 sayılı Karar ile Stratejik Hamle Programı ve Öncelikli Yatırımlar Teşvik Sistemi kapsamına alınmıştır. Dijital Dönüşüm Programı kapsamında, dijital teknolojilere yatırım yapmak isteyen işletmeler, çeşitli unsurlar ile desteklenmektedir. Yatırım süresince veya yatırımın tamamlanmasının ardından, yatırıma ilişkin harcamalar; Kurumlar Vergisi indirimi, SGK işveren hissesi prim desteği, KDV ve Gümrük Vergisi istisnaları gibi vergi indirimleri ve faiz/kâr payı desteği yoluyla teşvik edilmektedir. Bunun yanında, Stratejik Hamle Programı kapsamında yatırımcılara faiz/kâr payı desteğine alternatif olarak makine desteği de sunulmaktadır. Bu sistem, mevcut Teşvik Uygulama Sistemi kapsamında yer alan “Öncelikli Yatırımlar” ve “Stratejik Hamle Programı” çerçeveleriyle büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Bu çerçevede Program'da maliyetlerin azaltılması, verimliliğin artırılması ve kalitenin iyileştirilmesi gibi hedeflerle dijital teknolojilerin iş süreçlerine entegre edilmesi esas alınarak işletmelerin dijital dönüşüm süreçlerine daha bütüncül ve stratejik bir yaklaşım sunulmaktadır. Bu Program'da firmaların bir dijital olgunluk ölçümü ile dijitalleşme yol

haritası sunmaları gerekmektedir. İşletme, bu çalışmalar sayesinde belirlenen ihtiyaçları doğrultusunda sadece dijitalleşme odaklı hedefleri için bir yatırım planı hazırlayarak başvuru yapmaktadır. Dijital Dönüşüm Programı kapsamında verimliliği, dijitalleşmeyi ve kaliteyi artıracak yatırımlar desteklenmektedir.

i. 2026 için planlananlar:

- Program'ın tanıtımının artırılması ve hizmet sektörünün belirli alanlarının da Program'a dâhil edilerek firmaların Program'dan faydalandırılması

ii. 2027 için planlananlar:

- Program'ın tanıtımına devam edilmesi, kapalı çevrim video eğitimi hizmetinin (dijital dönüşüm eğitimi) destek hakkı kazanan işletme temsilcilerine sunulması

iii. 2028 için planlananlar:

- Yatırımını tamamlamış işletmelerin dijital olgunluk düzeylerindeki gelişimin ölçülmesi ve elde edilen sonuçların, mevcut destek programının etkisinin izlenmesinde ve ilgili politikaların gözden geçirilmesinde destekleyici veri olarak kullanılması

2. Sonuç göstergeleri:

Gösterge Adı	Mevcut Durum	2026	2027	2028
Dijital Dönüşüm Programı'na başvuran işletme sayısı	30	70	100	150

3. Rekabetçilik üzerinde beklenen etkiler: İmalat sanayiinde dijital teknolojilerin yaygın bir biçimde kullanılmasıyla üretim verimliliği ve ürün kalitesi artırılabilecek, işletme maliyetleri azaltılarak küresel pazarda firmaların rekabet gücü güçlendirilecektir.

4. Planlanan aktivitenin maliyeti ve finansmanı: Aktivite kapsamında işletmelere vergi indirimi, KDV istisnası, Gümrük Vergisi muafiyeti ve sigorta primi işveren hissesi desteği sağlanacağından merkezî bütçeden doğrudan bir finansman aktarımı bulunmamaktadır. Merkezî bütçeden ayrılan kaynakla desteklenecek olan faiz veya kâr payı desteği ise yatırım tutarının yüzde 10 ile yüzde 15'ini aşmayacak şekilde sınırlandırılacak olup işletmelerin kredi talebine bağlı olarak şekillenecektir.

5. İstihdam, yoksulluk, eşitlik, cinsiyet ve sağlık hizmetleri üzerinde beklenen etkiler: Dijital dönüşüm yatırımları sayesinde nitelikli istihdam oluşturulmasına, özellikle kadın ve gençlerin dijital mesleklerde istihdam edilmesine katkıda bulunulacaktır.

6. Çevre ve iklim değişikliği üzerinde beklenen etkiler: Kâğıtsız iş süreçlerinin artırılması, stok ve lojistik masraflarının optimize edilmesi, veri temelli karar destek sistemlerinin yaygınlaştırılmasıyla karbon ayak izi düşürülerek çevreye olumlu etkide bulunulacaktır.

7. Potansiyel riskler:

Risk	Olasılık	Riski azaltmaya yönelik planlananlar
Başvuru sayısının hedefin altında kalması	Düşük	Tanıtım faaliyetlerinin artırılması, ölçüm yapan ve danışmanlık yapan değerlendiricilerin durumunun gözden geçirilmesi

iii. Enerji Piyasası Reformları

a) Temel engellerin analizi

Türkiye'nin enerji sektörünü şekillendiren iki ana unsurun hızlı talep artışı ve ithalat bağımlılığı olduğu değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, öncelikli politikalar ithalat bağımlılığının azaltılarak arz güvenliğinin geliştirilmesi ile yerli ve yenilenebilir enerjinin en üst düzeyde, çevreye duyarlı bir biçimde kullanılmasıdır.

Türkiye, enerji piyasası reformlarını gerçekleştirmeye ve ulusal enerji mevzuatını AB enerji mevzuatına uyarlamaya büyük önem vermektedir. Bu kapsamda, temel mevzuat büyük ölçüde tamamlanmış olup tam rekabetçi bir enerji piyasasının oluşturulması yönündeki çabalar devam etmektedir. AB Yeşil Mutabakatının gerekliliklerine uyum da Türkiye'nin önünde önemli bir kilometre taşını teşkil etmektedir. Bu çerçevede yeşil enerji dönüşümünün sağlanması için endüstri, binalar ve enerji üretimi ile iletiminde enerji verimliliğinin artırılması, enerji sepetinde yenilenebilir enerjinin payının yükseltilmesi, hidrojen kullanımının desteklenmesi, enerji sistemlerinin, sürdürülebilir ve kesintisiz enerji arzı ve esnek bir piyasanın temin edilmesi için dijitalleşmesi ve entegrasyonu Türk enerji piyasasının temel hedefleri arasında yer almaktadır.

2024-2028 döneminde, sürdürülebilir enerji arz güvenliğinin sağlanması, karbon emisyonlarının azaltılması, yerli teknolojilerin desteklenmesi ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi gibi kritik hedefler belirlenmiş olup 2053 net sıfır emisyon hedefi doğrultusunda yenilenebilir enerji yatırımlarının hızlandırılması, enerji sektöründe yerli üretim kapasitesinin artırılması ve yenilikçiliğin teşvik edilmesi, yönetim ve denetim süreçlerinin etkinleştirilmesi ile insan kaynağı kapasitesinin güçlendirilmesi gibi alanlarda stratejik adımlar atılacaktır. Bu doğrultuda, 2024 yılında 69,2 GW seviyesinde olan yenilenebilir enerji kurulu gücünün, 2028 yılına kadar 91 GW'a çıkarılması planlanmaktadır. Bu artış kapsamında, güneş enerjisi kurulu gücünün 19,9 GW'tan 33 GW'a, rüzgâr enerjisi kurulu gücünün ise 12,8 GW'tan 19 GW'a çıkarılması hedeflenmektedir. 2024 yılında yüzde 46,3 olan yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik üretimindeki payının, 2028 yılında yüzde 50 seviyesine ulaşması hedeflenmektedir. Ayrıca, güneş ve rüzgâr enerjisinin toplam elektrik üretimindeki payı 2025 Ocak-Kasım döneminde yüzde 22 olarak gerçekleşmiş olup bu oranın yüzde 26'ya çıkarılması planlanmaktadır.

Enerji piyasasının geliştirilmesine yönelik birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda ticari işlemlerin yapılabileceği liberal elektrik ve doğal gaz piyasaları kurulmuştur. Elektrik tedarik ve sistem güvenliğinin sağlanması amacıyla elektrik piyasası faaliyetlerine, Yan Hizmetler Piyasası ve Kapasite Mekanizması dâhil edilmiştir.

Spot Doğal Gaz Piyasası 2.0 Projesi, 13 Mayıs 2024 tarihinde başarıyla tamamlanmıştır. Nesnel ve şeffaf koşullar altında doğal gazın piyasada fiyatlanması sağlanması amacı ile başlanan proje sonucunda, sistemin genel performansı ve güvenilirliği artırılmış, kullanıcı deneyimi iyileştirilmiş ve daha sağlam bir altyapı oluşturulmuştur.

Buna ek olarak çalışmaları süren Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi kapsamında yer alan Emisyon Ticaret Sistemi Piyasası'na ilişkin yazılım ve altyapı çalışmaları tamamlanmış olup entegrasyon çalışmaları devam etmektedir. İklim Kanunu ile EPIAŞ, Emisyon Ticaret Sistemi Piyasası için piyasa işletmecisi olarak belirlenmiştir.

Toplayıcılık lisansı ile ilgili EPIAŞ'ın Enerji Piyasaları Yönetim Sistemi (EPYS)'nde ek geliştirme çalışmaları devam etmektedir. Bu projeyle, toplayıcılar, lisans sahipleri ve diğer ilgili taraflar için dijitalleşme süreçleri hızlandırılarak toplayıcılık faaliyetlerine ilişkin işlemlerin geliştirilmesi ve gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Elektrik Piyasasında Toplayıcılık Faaliyeti Yönetmeliği 17 Aralık 2024 tarihli 32755 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak 1 Ocak 2025 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Toplayıcılık faaliyetine ilişkin olarak Kurul kararları, ikincil mevzuat düzenlemeleri tamamlanarak lisanslar Şubat ayı itibarıyla verilmeye başlanmıştır. Bu sayede toplayıcılar piyasa katılımcısı olarak faaliyet göstermeye başlamıştır.

Elektrik tüketimleri belirli bir seviyenin üzerinde olan tüketicilerin serbest tüketici sıfatıyla elektriği diledikleri tedarikçiden temin edebilmeleri kapsamında 17 Aralık 2024 tarihli ve 32755 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu Kararı ile 2025 yılı için serbest tüketici limiti 750 kWh/yıl olarak belirlenmiştir.

Çevre kirliliğine yol açan fosil yakıtlara dayalı araçların ulaştırmadaki payının azalması ile karbon salımının azaltılmasında elektrikli araçların yaygınlaşması önemli role sahiptir. 2025 yılı başında 185.513 olan Türkiye'deki elektrikli araç sayısı Eylül ayı sonu itibarıyla 321.710'a yükselmiştir. Elektrikli araç kullanımı, gelişimi ve şarj altyapısı ihtiyacına yönelik olarak EPDK tarafından hazırlanarak yayımlanan "Elektrikli Araç ve Şarj Altyapısı Projeksiyonu"na göre 2030 yılı için orta senaryoda Türkiye'de elektrikli araç sayısının yaklaşık 1.300.000 adede ulaşması beklenmekte olup öngörülen artışa uygun şekilde Türkiye'deki şarj hizmeti altyapısının da gelişimine yönelik düzenleme ve yatırım faaliyetleri sürmektedir. EPDK'den aldıkları şarj ağı işletmecisi lisansı ile şarj hizmeti piyasasında faaliyet gösteren şirket sayısı 178'e ulaşmıştır. 2023 yılı başında Türkiye çapında 1.719 olan şarj istasyonu sayısı Eylül ayı sonu itibarıyla 13.381'e, 3.081 olan şarj noktası sayısı ise 35.460 adede yükselmiş olup şarj noktası sayısının tüm ülke genelinde artışının devam etmesi beklenmektedir.

Türkiye'nin toplam yer altı doğal gaz depolama kapasitesi 4,6 milyar m³ depolama ve 75 milyon m³/gün geri üretim kapasiteli Kuzey Marmara Doğal Gaz Yer Altı Depolama Tevsii Projesi, 1,2 milyar m³ depolama ve 40 milyon m³/gün geri üretim kapasiteli Tuz Gölü Doğal Gaz Yer Altı Depolama Projesi ile birlikte toplam 5,8 milyar m³'tür. Ek olarak yer altı depolama kapasitesi artışı ve diğer yatırımlarla birlikte, Türkiye'nin toplam doğal gaz giriş kapasitesi 455 milyon m³/günü aşmıştır. Türkiye'nin yer altı doğal gaz depolama kapasitesinin artırılmasına yönelik çalışmalara devam edilmektedir.

Yüzer LNG Depolama ve Gazlaştırma Ünitelerinin (FSRU) yaygınlaştırılması, doğal gaz piyasalarında kaynak ve güzergâh çeşitliliğini sağlamak adına atılan önemli bir adımdır. IPA 2018 kapsamında yer alan "Flare Gas Recovery (FGR) ile Flare'de Yanan Gaz Miktarının Azaltılması Fizibilitesi" projesi BOTAŞ LNG İşletme Müdürlüğünde Flare Gas Recovery sistemiyle pilot gazın ve gemi boşaltımı esnasında oluşan atık gazın geri kazanımının sağlanmasına ilişkin teknik yardım projesidir. Projenin ihale süreci tamamlanmış olup 22 Mayıs 2025 tarihinde yüklenici ile MENR arasında proje sözleşmesi imzalanmıştır. Proje uygulama

aşamasında olup Temmuz 2026'da projenin tamamlanması beklenmektedir. Proje kapsamında, farklı türdeki FGRS ve LNG terminallerindeki enerji verimliliği uygulamaları ile BOTAŞ'ın Marmara Ereğlisi LNG Terminali için uygulanabilir FGRS ve verimlilik teknolojileri analiz edilecektir.

IPA 2018 yılı programlaması ile “Fotovoltaik Uygulamaları için BOTAŞ’a Ekipman Temini Projesi” kapsamında, BOTAŞ’a ait yedi farklı lokasyonda (Sarıl/Kahramanmaraş, PS-5/Kahramanmaraş, Silopi/Şırnak, İdil/Şırnak, PS-3/A/Şırnak, Pirinçlik/Diyarbakır, Sultanhanı/Aksaray) toplamda 8 MW kurulu güce sahip güneş enerjisi santrali (GES) kurulum işleri 22 Eylül 2023 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır. Ankara Yaprıcak yerleşkesinde 1 MW kapasiteli GES'in kurulumu da 2023 yılında tamamlanarak toplam GES kapasitesi 9 MW'a ulaşmıştır.

2022 yılından bu yana, Silivri Doğal Gaz Depolama Tesislerinin elektrik enerjisi ihtiyacının tamamı 4,2 MW kurulu güce sahip rüzgâr enerji santralinden karşılanmakta olup 4,2 MW kapasiteli ikinci rüzgâr enerjisi santralinin de 2025 yılında devreye alınarak kurulu RES kapasitesi 8,4 MW'a çıkartılmıştır. 2026 yılında, sera gazı emisyonu azaltımı için yeşil dönüşüm teknolojilerinden biri olan karbon yakalama ve depolama konusunda BOTAŞ'ın rolünün analiz edilmesi planlanmaktadır. IPA 2023 kapsamında teklif edilen BOTAŞ “Boosting Green and Low Carbon Hydrogen in Türkiye” Projesi AB Delegasyonu tarafından onaylanmıştır. Proje'ye ilişkin Finansman Anlaşması, 16 Aralık 2024 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Hâlihazırda ihale değerlendirme süreci devam etmekte olup Proje'nin 2026 yılının ilk çeyreğinde başlaması beklenmektedir. Türkiye'nin yeşil hidrojen üretim ve tüketim potansiyelinin analizi, hidrojen mevzuatının hazırlanmasına yönelik öneriler, hidrojen ağ planının oluşturulması, Tuz Gölü yer altı depolama tesisinde hidrojen değer zincirinin fizibilite analizi, hidrojen konusunda kurumsal kapasiteyi geliştirmek amacıyla eğitimler, seminerler ve saha ziyaretleri Proje'nin çıktıları arasındadır.

“Türkiye Ulusal Enerji Planı” ve “2053 net sıfır hedefi” kapsamında, 2035 yılına kadar 7,2 GW nükleer kurulu güce ulaşılması hedeflenmektedir. Toplam kurulu gücü 4.800 MW olan dört adet VVER 1200 tipi reaktörden oluşacak Akkuyu Nükleer Güç Santrali'nde (NGS), ilk reaktör için işletmeye alma izni alınmış olup tüm ünitelerde inşaat faaliyetleri devam etmektedir. Birinci ve ikinci üniteler için gerekli nükleer yakıt sahaya ulaşmıştır. Akkuyu NGS'nin tüm ünitelerinin 2028 yılı sonuna kadar işletmeye alınması planlanmaktadır.

Sinop NGS Projesi için ise teknoloji sahibi ülkelerle görüşmeler devam etmektedir. Proje için 2020 yılında “ÇED Olumlu Kararı” alınmıştır. Nükleer Düzenleme Kurumu (NDK) tarafından Sinop NGS için kurucu olarak tanınan Türkiye Nükleer Enerji Anonim Şirketi (TÜNAŞ), 2024 yılında NDK'den saha onayı alarak sahanın bir nükleer santral inşası için uygunluğunu teyit etmiştir. Akkuyu ve Sinop NGS projelerine ek olarak Trakya NGS Projesi için saha karakterizasyon çalışmaları ve tedarikçi ülkelerle müzakereler eş zamanlı olarak yürütülmektedir. Ayrıca, küçük modüler reaktörler için de işbirliği fırsatları değerlendirilmekte, Türkiye'de kapsamlı yasal çerçeve hazırlamak amacıyla Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı eş güdümünde yurt içi ve yurt dışı paydaşlar, teknoloji sahipleri ve geliştiricileri ile görüşmeler yürütülmektedir.

Nükleer fisyon teknolojilerinin yanında füzyon teknolojileri de ulusal nükleer altyapısının güçlendirilmesi açısından artan bir öneme sahiptir. Bu kapsamda IV. nesil reaktörler, KMR'ler (küçük modüler reaktörler) ve mikro reaktörler ile yüksek nötron akısına sahip çok amaçlı kullanıma uygun araştırma reaktörleri ve füzyon teknolojilerine yönelik Ar-Ge projelerinin TENMAK tarafından desteklenmesi hedeflenmektedir.

2053 net sıfır emisyon hedefine ulaşmaya yönelik yapılan çalışmalar kapsamında, elektrolizörün yerli ve millî imkânlarla geliştirilmesi başta olmak üzere, dünyada hızla gelişen hidrojen teknolojisinin Türkiye'deki altyapısının oluşturulmasını teminen Türkiye Hidrojen Teknolojileri Stratejisi ve Yol Haritası hazırlanarak 2023 yılında yayımlanmıştır. Söz konusu Yol Haritası'nda belirtilen hedefler doğrultusunda, hidrojenin elektrolizörler ile üretimi, iletimi, depolanması, yakıt hücreleri ve endüstriyel kullanımı konularında Ar-Ge ve Ür-Ge faaliyetleri sürdürülmektedir. Orta vadede, karbon yakalama ile birleştirilerek fosil yakıtlar ve yeni nesil KMR'ler gibi gelişmiş nükleer teknolojiler dâhil olmak üzere hidrojenin farklı ve daha verimli şekillerde üretilmesine de olanak sağlayacak yeni teknolojilerin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, yol haritasında belirlenen hedef ve politikalara ulaşmak amacıyla Türkiye Hidrojen Teknolojileri Eylem Planı hazırlanmakta olup 2025 yılı sonunda yayımlanması planlanmaktadır. Söz konusu Plan hidrojen ekonomisi için gerekli olan düzenleyici çerçevenin oluşturulmasını ve hidrojenin Türkiye enerji sistemine güvenli bir şekilde entegrasyonunu desteklemeyi hedeflemektedir.

Türkiye'nin mevcut ve potansiyel kaynakları dikkate alınarak hidrojen konusunda yenilikçi teknolojiler geliştirmek ve bu teknolojilerin uygulamaya geçirilmesini sağlamak, ulusal ve uluslararası pazarda rekabet üstünlüğü elde edebilmek adına önem arz etmektedir. Bu kapsamda, TENMAK Teknoloji ve Ürün Geliştirme Projeleri (TUGEP) Destek Programına İlişkin Uygulama Esasları dikkate alınarak TENMAK Ar-Ge Teşvikleri Hidrojen Teknolojileri ve Yakıt Hücresi Çağrısına çıkılmış olup hidrojen ve yakıt hücresi teknolojileri konularında kamu, üniversite ve sanayi kurumlarını bir araya getirecek Ar-Ge projelerinin desteklenmesi hedeflenmiştir. TENMAK tarafından güneş ve rüzgâr teknolojilerine yönelik yeni TUGEP çağrıları yayımlanmış olup güneşte hücre-modül üretim süreçleri, güç elektroniği/invertörler, depolama ve şebeke entegrasyonu ile rüzgârda yerli bileşen geliştirme, ölçüm-dijitalleşme, kestirimci bakım ve şebeke entegrasyonu başlıklarında ticarileşebilir ve ölçeklenebilir projelerin desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Ayrıca, Türkiye CO₂ Yakalama, Kullanma ve Depolama Teknolojileri Stratejisi ve Eylem Planı, Türkiye Güneş Enerjisi Teknolojileri Stratejisi ve Eylem Planı, Türkiye Rüzgâr Enerjisi Teknolojileri Stratejisi ve Eylem Planı, Türkiye Nadir Toprak Elementleri (NTE) Stratejisi ve Eylem Planı, Türkiye Bor Enerjisi Teknolojileri Stratejisi ve Eylem Planı, Türkiye Enerjide Depolama Teknolojileri Stratejisi ve Eylem Planı, Türkiye Enerjide Dijitalleşme Teknolojileri Stratejisi ve Eylem Planı taslak raporları hazırlanmıştır.

NTE temiz ve yenilenebilir enerji teknolojilerinde kullanılmaları sebebiyle yeşil elementler olarak adlandırılmakta ve kritik öneme sahip hammadde sınıfında yer almaktadır. Ayrıca, NTE'nin ikincil kaynaklardan (NiMH pil, kalıcı mıknatıs, elektronik atık ve floresan lamba vb.) geri kazanımı önem arz etmektedir. Türkiye'de yürütülen projeler ile birincil ve

ikincil kaynaklardan NTE'nin çevreci ve ekonomik olarak elde edilmesi ve NTE içeren ileri teknoloji son ürünlerin üretimine odaklanılmıştır.

2024 yılında Türkiye'nin birincil enerji yoğunluğu bir önceki yıla göre yüzde 0,9 oranında artış göstererek 2015 fiyatlarıyla 125 tep/bin dolar olarak gerçekleşmiştir. Son 23 yılda ise Türkiye'nin enerji yoğunluğu yüzde 34,6 azalmıştır. 2024 yılında enerji yoğunluğunda gerçekleşen artışta sanayi sektörünün toplam enerji tüketimi içerisindeki payının artması, artan soğutma talebi ve klima sahipliği ile bir önceki yıla göre ısıtma derece gün verisinde kayda değer bir değişim olmamasına karşın hane başına doğal gaz tüketimindeki yükseliş etkili olmuştur.

Türkiye'nin Enerji Verimliliği 2030 Stratejisi ve 2024-2030 yılları arasında uygulanacak olan II. Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı (II. UEVEP) kapsamında 10 stratejik amaç ve 23 hedef belirlenmiştir. Belirlenen bu hedeflere ulaşmak için hazırlanan II. UEVEP ile sanayi ve teknoloji, bina ve hizmetler, enerji, ulaştırma, tarım, ortak konular, ilkaşama girişim ve dijitalleşme olmak üzere toplam 7 kategoride 61 eylem ve 265 faaliyet yer almaktadır. II. UEVEP'in hayata geçirilmesiyle birlikte 2030 yılına kadar enerji tüketiminin yüzde 16 azaltılması hedeflenmekte olup 100 milyon ton emisyon azaltımına katkıda bulunulacaktır. Bu hedeflere ulaşmak için kamu sektörünün ve özel sektörün her ikisinde 2030 yılına kadar enerji verimliliğine 20,2 milyar dolar yatırım yapılması ve birikimli olarak 37,1 MTEP nihai enerji tasarrufu sağlanması hedeflenmektedir. Böylece hem enerji verimliliği alanında faaliyet gösteren firmalar desteklenerek yeni iş imkânları oluşturulacak hem de bu yatırımlar sayesinde 2040 yılına kadar 46 milyar dolar enerji tasarrufu sağlanacaktır. II. UEVEP için 2024 yılına ilişkin yürütülen etki analizinde enerji verimliliğine yönelik toplam 3 milyar 352 milyon dolar yatırım yapıldığı, 1 milyon 544 bin TEP enerji tasarrufu sağlandığı ve 4 milyon 775 bin ton CO₂ eşdeğeri emisyon azaltımı elde edildiği hesaplanmıştır. Eylem Planı'nda 2024 yılı için belirlenen 1 milyon 197 bin TEP'lik tasarruf hedefi aşılmış ve yüzde 129 oranında gerçekleşme sağlanmıştır.

Enerji tasarruf potansiyelinin ekonomiye kazandırılması, verimsiz ekipmanların verimliliği ile değiştirilmesi, enerji verimliliği bilinç seviyesinin ve teknolojik gelişim seviyesinin yükseltilmesi ve enerji verimliliği uygulamalarının artırılması amacıyla enerji verimliliği yatırımları 2009 yılından beri verimlilik artırıcı proje (VAP) ve gönüllü anlaşma (GA) hibe programları ile desteklenmektedir. VAP destek programı kapsamında, 2009 yılından bugüne kadar toplam yatırım tutarı 1,06 milyar TL olan 731 proje için 249 milyon TL destek ödemesi yapılmış olup projelerin uygulanması sonucunda yıllık 646 bin ton CO₂ eşdeğeri emisyonun doğaya salınmasının önüne geçilmiştir. VAP desteklerinden faydalanmak isteyenler için sektörel kısıtlama kaldırılmış ve proje destek bedeli 10 kat artırılmıştır. GA destek programı kapsamında, 2009 yılından bugüne kadar enerji yoğunluğunu taahhüt edilen oranda azaltan 22 endüstriyel işletme için 14,8 milyon TL (2025 fiyatları ile 26,4 milyon TL) fatura desteği sağlanmıştır. Gönüllü anlaşma yerine uygulanacak olan Enerji ve Karbon Azaltımı (EKA) Hibe Destek Programı mekanizması usul ve esaslarına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. EKA destek programı ile referans dönem için hesaplanan karbon yoğunluğunu/enerji yoğunluğunu/spesifik enerji tüketimini izleme döneminde öngörülen oranda azaltan başvuru sahiplerinin enerji giderlerinin yüzde 30'u en fazla 10 milyon TL'ye kadar hibe şeklinde desteklenmektedir. EVD şirketleri tarafından eğitim, etüt, danışmanlık ve uygulama

faaliyetleri, VAP ve GA destekleri için yapılan çalışmalar ve zorunlu etütlerin yapılması, Enerji Performans Sözleşmeleri yoluyla EVD piyasasının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Üniversitelere ve meslek odalarına uygulamalı eğitim yapabilmeleri ve şirketleri yetkilendirebilmeleri için UEVEP İzleme Yönlendirme Kurulu onayı ile yetki belgesi verilmekte olup 68 adet yetkilendirilmiş EVD şirketi ve 6 adet yetkilendirilmiş kurum bulunmaktadır.

Kamu binalarının enerji verimliliğinde öncü rol üstlenmesine yönelik yüzde 15 olan enerji tasarruf hedefi, 2030 yılına kadar asgari yüzde 30 olacak şekilde Cumhurbaşkanlığı Genelgesi'yle güncellenmiştir. 2025 yılına kadar kapsama giren kamu binalarında uygulanan enerji verimliliği önlemleri sayesinde 2,6 milyar TL/yıl tasarruf sağlanmıştır. Ayrıca, kamuda enerji performans sözleşmelerinin uygulanabilmesi için gerekli mevzuat ve teknik altyapı oluşturulmuştur.

Türkiye'de enerji üretiminde yerli ve yenilenebilir enerjinin toplam üretimdeki payının artırılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda uygulanan YEKA projeleri ile enerji üretiminin artırılması ve yenilikçi çözümler ile teknolojilerin devreye alınması sağlanmaktadır. YEKA modeli kapsamında bugüne kadar toplam 3.820 MW kurulu güce sahip güneş enerjisine dayalı yarışmalar ile toplam 4.000 MW kurulu güce sahip rüzgâr enerjisine dayalı yarışmalar tamamlanmıştır. 2.050 MW güneş ve 863 MW rüzgâr YEKA projesi devreye alınmıştır. 9 Aralık 2025 tarihinde 1.150 MW bağlantı kapasitesine sahip YEKA RES-2025 yarışmaları yapılmış olup önümüzdeki dönemlerde her yıl 2.000 MW bağlantı kapasitesi için YEKA yarışmalarının yapılması planlanmaktadır.

IPA 2018 "TEİAŞ'ın Planlama ve Ar-Ge Kapasitesinin Geliştirilmesi" Projesi'nin ihale süreci Dünya Bankasıyla tamamlanmış olup Proje'nin çalışmaları 2 Temmuz 2025 tarihinde başlatılmıştır. IPA 2019 "Deniz Üstü Rüzgâr Enerjisi Saha Araştırmaları" Projesi kapsamında Dünya Bankasıyla ihale öncesi hazırlıkların tamamlanmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

IPA 2018 kapsamında hazırlanan "Sürdürülebilir Kamu Alımları için Kapasite Geliştirme, Hanelerde ve Binalarda Enerji Verimliliği ile Farkındalığı Artırmak için Danışmanlık Hizmetleri" Projesi geliştirilmiştir. Proje kapsamında önümüzdeki yıl içerisinde hane halklarına yönelik enerji verimliliği kampanya planı, eko-dizayn ve enerji etiketleme mevzuatının uyumlaştırılmasına yönelik yol haritası, mevzuat boşluk analizi raporu, enerji verimli ürünlerin kamu alımlarına ilişkin rehber ve hesaplama aracı, binaların denetimi ve izlenmesine ilişkin rapor, sürdürülebilir enerji verimliliği finansman mekanizmasına ilişkin rapor ve talep tarafı katılım raporlarının hazırlanması planlanmaktadır. Hizmet alımı modeliyle uygulanacak Proje'nin bütçesi 1.700.000 avro olup enerji verimliliği piyasasının gelişimine katkı sağlaması beklenmektedir.

iv. Ulaştırma Piyasası Reformları

a) Temel engellerin analizi

Ulaşım maliyetleri, erişilebilirlik ve trafik güvenliği gibi unsurları temel alan ve türler arasında dengeli ve birbirini tamamlayıcı bir ulaştırma sisteminin oluşturulmasını amaçlayan Ulusal Ulaştırma ve Lojistik Ana Planı güncellenerek yayımlanmıştır.

Türkiye’deki karayolu trafik güvenliği konusu önemli bir sosyoekonomik sorun alanı oluşturmakta ve trafik kazalarının önlenmesine yönelik tedbirler önemini korumaktadır. Bu kapsamda 3 Şubat 2021 tarihinde “Karayolu Trafik Güvenliği Strateji Belgesi (2021-2030) ve Karayolu Trafik Güvenliği Eylem Planı (2021-2023) ile İlgili 2021/2 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi” yayımlanmıştır. Bu çerçevede, Karayolu Trafik Güvenliği Strateji Belgesi’nin ikinci uygulama adımını oluşturan “2024-2027 Karayolu Trafik Güvenliği Eylem Planı” yayımlanmış olup kurumsal sorumlulukların ortaya konulması amacıyla önümüzdeki 4 yıllık süreçte atılacak olan karayolu trafik güvenliği adımları da planlanmıştır.

Ayrıca, emniyetli ve güvenli tır park alanlarının (SSTPA) yetersizliği, özellikle ulusal ve uluslararası ticari yük taşımacılığı yapan profesyonel ağır vasıta sürücülerinde yorgunluğu artırarak trafik kazaları, can kayıpları ve maddi hasarlar açısından risk oluşturmakta; yük ve araç güvenliği ile çalışma koşulları bakımından da yapısal bir engel teşkil etmektedir. Türkiye, Trans-Avrupa Ulaşım Ağı ana çekirdek ve genişletilmiş çekirdek ağları boyunca SSTPA tesisleri geliştirilmesine ilişkin AB gereklilikleriyle kademeli uyuma öncelik vermekte, bu kapsamda Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından mevzuat uyumu, ihtiyaç analizi ve AB sınıflandırmalarına uygun teknik tasarım standartlarının oluşturulmasına yönelik hazırlık çalışmaları yürütülmektedir.

Bu çalışmalar neticesinde, yük ve araç güvenliğinin artırılması ve ulusal karayolu trafik güvenliği hedeflerine katkı sağlanması açısından SSTPA’nın stratejik önemini ortaya konmasının yanı sıra, sektörde genel çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve ağır vasıta sürücülüğü mesleği itibarıyla kadın istihdamının artırılması gibi sosyal hedefler de desteklenebilecektir. Ayrıca, alternatif finansman ve işletme modelleri yoluyla, AB standartlarıyla uyumlu ve sürdürülebilir bir SSTPA uygulama çerçevesinin oluşturulması da amaçlanmaktadır. Bu çerçevede, Avrupa Birliği nezdinde yetkili sivil toplum kuruluşu olan ESPORG ile de eş güdüm sağlanmakta ve SSTPA’ya ilişkin ulusal mevzuatın 2028 yılı sonuna kadar AB müktesebatıyla tam uyumlu hâle getirilmesi planlanmaktadır.

Türkiye’deki mevcut demiryolu ağı 2025 yılı sonu itibarıyla 2.251 km’si hızlı tren hattı 9.235 km’si konvansiyonel ana hat, 2.433 km’si iltisak hattı ve istasyon hattı olmak üzere toplam 13.919 km’dir. Toplam ağın yüzde 58’i sinyalli, yüzde 52’si ise elektrikli olup önümüzdeki yıllarda tamamlanacak projelerle elektrikli ve sinyalli hat uzunluklarının önemli ölçüde artış göstermesi beklenmektedir.

Türkiye’de 2024 yılı sonu itibarıyla 13,53 milyon TEU konteyner ve toplam 531,7 milyon ton yük elleçlemesi yapılmıştır. 2025 yılında toplam konteyner elleçleme miktarının yaklaşık yüzde 3,2 artış ile 14 milyon TEU, toplam yük elleçleme miktarının ise yaklaşık yüzde 32,7 artışla 550 milyon ton olması beklenmektedir. Türkiye’deki küçük ölçekli, verimsiz ve dağınık liman altyapısı lojistik maliyetleri yükseltmekte, bununla birlikte sektörde aşırı rekabete yol açarak liman işletmecilerinin kârlılığını azaltmakta ve kaliteli liman altyapısının önüne

geçmektedir. Bu çerçevede, Türkiye'deki liman yatırımları bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilecektir. Ayrıca, denizcilik sektöründen kaynaklı sera gazının azaltılması ve yeşil denizciliğin desteklenmesine yönelik çalışmalar da devam etmektedir.

2025 yılı Kasım ayı sonu itibarıyla havalimanlarındaki yolcu trafiği, bir önceki yıla göre dış hatlarda yüzde 7,3 artarak 135,7 milyon yolcu, iç hatlarda yüzde 6,2 artarak 93,8 milyon yolcu ve toplamda ise yüzde 6,9 artarak 229,5 milyon yolcu olarak gerçekleşmiştir. 2025 yıl sonu itibarıyla toplam 246 milyon yolcunun üzerinde bir trafiğin gerçekleşeceği beklenmektedir.

2024 yılında 39 milyondan fazla yolcuya hizmet veren Antalya Havalimanı'nda KÖİ kapsamında yaklaşık 740 milyon avroluk kapasite artırımı çalışmaları tamamlanmış, iç hatlar terminali 36 bin 859 metrekareden 75 bin metrekareye, dış hatlar terminali 90 bin 143 metrekareden 224 bin metrekareye, apron alanlarının genişletilmesiyle 108 olan uçak park kapasitesi 176'ya çıkarılmıştır. Böylece havalimanının 35 milyon yolcu/yıl olan kapasitesi yeni yatırımlarla 82 milyon yolcu/yıla yükselmiştir.

2022 yılında başlayan Eş Zamanlı Üçlü Bağımsız Pist Operasyonu çalışmaları kapsamında eğitim, uygulama, vb. süreçler tamamlanarak 17 Nisan 2025 tarihinde Avrupa hava sahalarında ilk kez İstanbul Havalimanı'nda üç uçak aynı anda kalkış gerçekleştirmiştir. Dinamik kapasite yönetimi sayesinde uçak bekleme sürelerinin azaltılması, yakıt tasarruflarının maksimize edilmesi ve olası gecikmelerin asgari seviyeye düşürülmesinin yanı sıra bahse konu operasyonlarla beraber havalimanının günlük uçuş sayısı 1.600'ün üzerine çıkmıştır. Söz konusu Havalimanı'nda ikinci etap birinci faz çalışmaları devam etmektedir. Bu çalışma kapsamında mevcutta kuzey-güney yönlü üç ana ve iki yedek pistle operasyonlara devam edilen Havalimanı'nda doğu-batı yönlü dördüncü ana pistin 2026 yılında hizmete girmesi planlanmaktadır.

Esenboğa Havalimanı'nda üçüncü pist ve diğer mütemmim tesislerin yapım çalışması KÖİ modeliyle devam etmekte olup projenin 2026 yılı ilk çeyreğinde tamamlanması ve pistin hizmete girmesi öngörülmektedir.

Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerde hasar gören Hatay Havalimanı'nda birinci etap çalışmaları tamamlanarak 2.720 metre uzunluk ve 45 metre genişliğinde yardımcı pist ile toplam 10 uçak park pozisyonlu apron ve taksit yolları hizmete açılmış, 2 Eylül 2025 tarihinde ilk ticari uçuş gerçekleştirilmiştir. Ana pistin yenilenmesi, hızlı çıkış ve bağlantı taksit yolları, çevre duvarı, terminal binası güçlendirmesi ve diğer altyapı çalışmalarının ise 2026 yıl sonuna kadar tamamlanması öngörülmektedir. Mevcut meydanlardan kapasite sınırına ulaşanların kapasitelerinin artırılmasına yönelik yatırımlar ile hizmet standartlarının yükseltilmesi, uçuş emniyetinin artırılması ve hava trafik yönetimiyle ilgili projeler sektör açısından önceliğini korumaktadır.

5.3. Beşeri Sermaye ve Sosyal Politikalar

i. Eğitim ve Yetenekler

a) Temel engellerin analizi

2023-2025 döneminde okul öncesi, ilköğretim ve ortaokul kademelerinde yer alan zorunlu derslerin öğretim programları yeşil ve dijital dönüşüm kapsamında beceri temelli bütüncül yaklaşım doğrultusunda güncellenmiş olup programlar 2024-2025 eğitim öğretim yılından itibaren kademeli olarak uygulamaya konulmuştur. Ortaokul düzeyinde sunulan seçmeli derslerin öğretim programları ise hâlâ kazanım temelli yapıdadır. Bu durumun iyileştirilerek eğitim öğretim süreçlerinde uyumun artırılması ve seçmeli dersler açısından da öğrencilerin uluslararası bağlamda istenen beceri düzeyine ulaşması hedeflenmektedir.

Temel eğitim ortaokul kademesinde öğrencilerin hem bulundukları sınıflarda öğrenmelerini güçlendirmeleri hem bir üst kademeye hazırlık bağlamında okulda öğrendiklerini pekiştirme ihtiyacına yönelik yardımcı kaynakların tüm kesimlerdeki öğrenciler için ulaşılabilir olmaması ve bu kaynakların çoğunlukla basılı materyal şeklinde olması nedeniyle eğitimde yeşil ve dijital dönüşüme katkı oranı tartışılmaktadır.

Dijitalleşmenin ve yapay zekâ teknolojilerinin hızla gelişmekte olduğu günümüzde öğretim programlarının bu gelişim sürecinin gerektirdiği ihtiyaçlara paralel olarak sürekli güncellenmesi, sektör ile güçlü işbirliği ve nitelikli insan kaynağı gerektirmektedir. Bu kapsamda, eğitim kurumlarında dijital ve yeşil becerilere uygun atölye altyapısı, donanım, yazılım ve materyallerin geliştirilmesi öncelikli görülmektedir.

Öğretmenlerin yeni teknolojilere uyum sağlayabilmesi için sürekli hizmet içi eğitim ihtiyacı bulunmaktayken nitelikli eğitici kadrosunun her bölgede eşit düzeyde oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, mesleki eğitim merkezlerine öğrenci yönlendirilmesi konusunda toplumda mesleki eğitime yönelik algının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Yaygın öğrenmelerin tanınması ve belgelendirilmesi sürecinde standartların tüm sektörlerde yaygınlaştırılması, ölçme-değerlendirme altyapısının geliştirilmesinin verimliliği artırması beklenmektedir. Bu alanlar, kalkınma ve sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda öngörülen dönüşümün gerçekleştirilmesi için iyileştirilmesi gereken başlıca politika alanları olarak öne çıkmaktadır.

b) Reform tedbirleri

Tedbir 5: “Öğretim programlarının beceri temelli olarak güncellenmesi ve mesleki eğitim merkezlerinin güçlendirilmesi”

Tedbirin tanımı: On İkinci Kalkınma Planı’nda yer alan 658 ve 669’uncu maddeler ile Birleşmiş Milletler SKA’da yer alan “herkes için kapsayıcı ve nitelikli eğitim sağlama” hedefleri doğrultusunda, okul öncesinden 8’inci sınıfa kadar temel dersler öncelikli olmak üzere temel eğitim düzeyindeki öğretim programları beceri temelli olacak şekilde bütüncül bir yaklaşımla yenilenecektir.

Mesleki ve teknik eğitimin, istihdamın hızlandırılması ve arz-talep dengesi sağlanmasında etkin bir araç olması nedeniyle sektör beklentilerini karşılayacak nitelikli işgücünün yetiştirilmesi amacıyla öğretim programları içerisinde sürekli güncellenmektedir.

Mesleki eğitimde, sektör taleplerinin gerektirdiği yetkinlikler ile birlikte Mesleki Yeterlilik Kurumu tarafından hazırlanan ulusal meslek standartları da dikkate alınacaktır. Güncellenen öğretim program içeriğine uygun öğretim materyali hazırlama çalışmaları devam edecektir.

Güncellenecek programlarla, Avrupa Birliği Stratejileri kapsamındaki 2019-2024 önceliklerinden biri olan “Dijital ve Yeşil Beceriler” politikasına paralel olarak dijital becerilerle donanımlı bireyler yetiştirilmesi hedeflenmektedir.

Mesleki eğitim merkezleri öğrencilerin işyerinde gerçek iş ortamlarında eğitim alarak bilgi, beceri ve yetkinlik kazandıkları programlardır. Bu programlara daha fazla öğrencinin kaydolması için çalışmalar yürütülecektir. Ayrıca yaygın veya serbest öğrenmeler yoluyla edinilen mesleki becerilerin tanınması ve belgelendirilmesine yönelik çalışmalar yapılarak daha fazla kişinin belge alması sağlanacaktır.

Mesleki Eğitim Politika Belgesi mesleki eğitime yön verilmesi amacıyla yeşil ve dijital dönüşüm ekseninde ülke genelinde mesleki beceri envanterinin çıkarılması, beceri ihtiyaç haritalamasının yapılması ve beceri setlerinin oluşturulması ve insan kaynağının nitelikli hâle getirilebilmesi için ihtiyaç duyulan becerilerin mesleki eğitim ve yükseköğretim aracılığıyla işgücüne kazandırılması, değişen teknoloji, üretim yapısı ve hizmet sunum biçimleri doğrultusunda işgücü piyasaları arz ve talep dengesi göz önünde bulundurularak mesleki eğitimin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

İlköğretim Kurumları (İlkokul ve Ortaokul) Haftalık Ders Çizelgesinde ortaokul kademesinde öğrencilere sunulan seçmeli derslerin öğretim programları beceri temelli bütüncül yaklaşımla, yeşil ve dijital dönüşümü destekleyecek şekilde güncellenecektir. Yeni öğretim programları doğrultusunda belirlenen dersler için eğitim aracı hazırlanacaktır.

Ortaokul kademesindeki öğrencilerin derslerde edindikleri bilgileri pekiştirmelerini, eksiklerini tespit etmelerini ve öğrenme deneyimlerini zenginleştirmelerini sağlamak amacıyla kurulan Bireysel Öğrenme Platformu’na (MEBİ) içerikler geliştirilecektir.

i. 2026 için planlananlar:

- Sektör talepleri, değişen ve gelişen teknoloji ile Mesleki Yeterlilik Kurumu tarafından hazırlanan ulusal meslek standartları ve ulusal yeterlilikler doğrultusunda dinamik bir süreç içerisinde öğretim programlarının güncellenmesi,
- Mesleki ve teknik ortaöğretim program içeriklerine uygun basılı öğretim materyallerinin hazırlanması,
- Yaygın veya serbest öğrenmeler yoluyla edinilen mesleki becerilerin tanınması ve belgelendirilmesine yönelik yöntemlerin çeşitlendirilmesi,
- Ortaöğretim kademesinde öğretim programları, ders materyali, eğitim araçları, dijital içeriklerin sektörle işbirliği içerisinde dijital ve yeşil beceriler doğrultusunda hazırlanması ve güncellenmesi,
- Öğretmenlerin yetiştirilmesinde dijital ve yeşil dönüşüm başta olmak üzere çağın gereklerine uygun müfredatın, altyapının ve staj imkânlarının geliştirilmesinin sağlanması,

- İstihdam için Mesleki Eğitim Programı (İMEP-2) kapsamında bireylerin mesleki eğitim merkezlerine yönlendirilmesi,
- Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü ile Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü işbirliği ile hazırlanan “Türkiye Yüzyılı’nda Mesleki ve Teknik Eğitim” konulu modüller ile öğretmenlerin öğrenci ve velilerine mesleki ve teknik eğitim sürecine ilişkin eksiksiz bilgilendirme yapmalarının sağlanması,
- İlköğretim Kurumları (İlkokul ve Ortaokul) Haftalık Ders Çizelgesi’nde yer alan 25 dersin öğretim programlarının güncellenmesi ve Program geliştirme çalışmaları tamamlandıktan sonra eğitim araçlarının geliştirilmesi,
- MEBİ Platformu için 7’nci sınıf öğrencilerine yönelik içerikler geliştirilmesi planlanmaktadır.

ii. 2027 için planlananlar:

- Sektör talepleri, değişen ve gelişen teknoloji ve MYK tarafından hazırlanan ulusal meslek standartları doğrultusunda dinamik bir süreç içerisinde öğretim programlarının güncellenmesi,
- Mesleki ve teknik ortaöğretim program içeriklerine uygun basılı öğretim materyallerinin hazırlanması,
- Yaygın veya serbest öğrenmeler yoluyla edinilen mesleki becerilerin tanınması ve belgelendirilmesine yönelik yöntemlerin çeşitlendirilmesi,
- Öğretmenlerin yetiştirilmesinde dijital ve yeşil dönüşüm başta olmak üzere çağın gereklerine uygun müfredatın, altyapının ve staj imkânlarının geliştirilmesinin sağlanması,
- Ortaöğretim kademesinde öğretim programlarının, ders materyalinin, eğitim araçlarının, dijital içeriklerin sektörle işbirliği içerisinde dijital ve yeşil beceriler doğrultusunda hazırlanması ve güncellenmesi,
- İMEP-2 projesi kapsamında bireylerin mesleki eğitim merkezlerine yönlendirilmesi,
- Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü ile Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü işbirliği ile hazırlanan “Türkiye Yüzyılı’nda Mesleki ve Teknik Eğitim” konulu modüller ile öğretmenlerin öğrenci ve velilerine mesleki ve teknik eğitim sürecine ilişkin eksiksiz bilgilendirme yapmalarının sağlanması,
- Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında uygulanan alan ve dallara ait çerçeve öğretim programlarının güncellenmesi ve ders materyallerinin basıma hazırlanması,
- MEBİ Platformu için 8’inci sınıf öğrencilerine yönelik içeriklerin Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli doğrultusunda geniş kapsamlı olarak yeniden üretilmesi planlanmaktadır.

iii. 2028 için planlananlar:

- Mesleki ve teknik eğitim programlarının modüler ve dinamik bir yapıya dönüştürülmesi, yeşil ve dijital becerilerin tüm alanlara entegre edilmesi,
- Dijital öğretim materyalleri, etkileşimli içerikler, simülasyonlar ve kişiselleştirilmiş öğrenme platformlarının geliştirilmesi,

- Öğretmenlerin dijital ve yeşil dönüşüm alanlarındaki yetkinliklerini artıracak uzmanlık programları ve sektör uygulama eğitimlerinin yaygınlaştırılması,
- Mesleki eğitim merkezlerine yönlendirme faaliyetlerinin artırılması ve çıraklık süreçlerinin güçlendirilmesi için dijital eşleştirme ve işbirliği mekanizmalarının geliştirilmesi,
- Yapay zekâ destekli rehberlik ve kariyer yönlendirme araçlarının kullanılması ve mezun izleme verilerinin eğitim planlamasında etkin şekilde değerlendirilmesi,
- Sektörle ortak müfredat geliştirme çalışmalarının yaygınlaştırılması, yeşil mesleklerin güncellenmesi ve kalite güvence sistemlerinin güçlendirilmesi,
- İMEP-2 projesi kapsamında bireylerin mesleki eğitim merkezlerine yönlendirilmesi,
- Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarının tanıtım ve yönlendirme faaliyetlerinin yapılması,
- Rehberlik ve kariyer planlama çalışmalarının yapılması,
- Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında uygulanan alan ve dallara ait çerçeve öğretim programlarının güncellenmesi ve ders materyallerinin hazırlanması,
- MEBİ Platformuna canlı dersler, rehberlik hizmetleri, sesli konu özetleri (podcast) ve çalışma kitaplarının eklenmesi planlanmaktadır.

2. Sonuç göstergeleri:

Gösterge Adı	Mevcut Durum	2026	2027	2028
Mesleki Teknik Anadolu Lisesinde Güncellenen/Eklenen Öğretim Programı Sayısı	56 alan 116 dala ait Çerçeve Öğretim Programı Bu yıl 3 alan 5 dal eklendi.	Her yıl için 5 alanda güncelleme yapılması	Her yıl için 5 alanda güncelleme yapılması	Her yıl için 5 alanda güncelleme yapılması
Mesleki Eğitim Merkezinde Güncellenen/Eklenen Öğretim Programı Sayısı	39 Alan 193 Dala ait Çerçeve Öğretim Programı (3 yıl içinde bütün alan ve dal güncellenmesi planlanmaktadır.)	15	15	9
Basılı Öğretim Materyali Sayısı	986	1.057	1.107	1.157
İş Pedagojisi Kursu Usta Öğreticilik Öğretim Materyali	2025 son çeyrekte başlayacaktır.	1.000 Adet	-	-
Önceki öğrenmeler kapsamında belgelendirilen birey sayısı	189.274	193.059	196.921	200.859
Mesleki Eğitim Merkezi Programı'na kayıt olan öğrenci sayısı (9. Sınıf)	171.490	174.919	178.418	181.986
Hazırlanan öğretim programı sayısı	30 (kazanım temelli)	25 (beceri temelli)	-	-
Hazırlanan eğitim aracı (ders kitabı, öğretmen kılavuz kitabı) sayısı	13 (kazanım temelli programa göre)	14 (Beceri temelli programa göre hazırlanacak.)	-	-

MEBİ Platformu için üretilen içerik (Hazır bulunurluk soruları, bağlam temelli sorular, değerlendirme soruları, konu anlatım videoları, beceri temelli etkileşimli içerik, etkinlik, oyunlaştırılmış öğrenme içeriği, canlı dersler, rehberlik hizmetleri, sesli konu özetleri (podcast), çalışma kitapları) sayısı	5. sınıflar için: Hazır bulunurluk soruları:189 Bağlam temelli sorular:156 Değerlendirme soruları:579 Konu anlatım videoları:43 Etkileşimli içerik:106 Etkinlik:165 Oyunlaştırılmış öğrenme içeriği:43 6. sınıflar için: Hazır bulunurluk soruları:187 Bağlam temelli sorular:392 Değerlendirme soruları:891 Konu anlatım videoları:54 Etkileşimli içerik:116 Etkinlik:531 Oyunlaştırılmış öğrenme içeriği:58 8. sınıflar için: Hazır bulunurluk soruları:232 Değerlendirme soruları:468 Konu anlatım videoları:59 Konu özeti:59 Soru çözümü:583 Çıkmış soru:351	7. sınıflar için: Hazır bulunurluk soruları:302 Bağlam temelli sorular:250 Değerlendirme soruları:926 Konu anlatım videoları:69 Etkileşimli içerik:170 Etkinlik:264 Oyunlaştırılmış öğrenme içeriği:69 (7. sınıf düzeyinde 2025-2026 eğitim-öğretim dönemi 2. dönem konularına yönelik içerikler üretilmeye devam etmektedir.)	8.sınıflar için: Hazır bulunurluk soruları:299 Bağlam temelli sorular:627 Değerlendirme soruları:1.426 Konu anlatım videoları:86 Etkileşimli içerik:186 Etkinlik:850 Oyunlaştırılmış öğrenme içeriği:93	8 sınıflar için: Canlı dersler:86 Sesli konu özetleri:86 Çalışma kitapları:5
--	---	--	--	---

3. Rekabetçilik üzerinde beklenen etkiler: Mesleki ve teknik eğitimde güncellenen öğretim programlarının uygulanması sonucunda, öğrencilerin yeşil, dijital ve sektörel yetkinlikler açısından çağın gerektirdiği bilgi ve becerileri edinmesi beklenmektedir.

Programların işgücü piyasasının talep ettiği niteliklerle uyumlu hâle getirilmesi, mezunların istihdam edilebilirliğini artırarak nitelikli işgücüne erişimi kolaylaştıracaktır. Bu durum orta vadede işletmelerin üretim süreçlerinde verimliliği yükseltecek, teknoloji uyumunu hızlandıracak ve sektörlerin rekabet gücünü güçlendirecektir. Ayrıca, güncel mesleki becerilere sahip işgücünün iş piyasasına dâhil olması, yenilikçi üretim pratiklerinin yaygınlaşmasına, katma değerli ürün ve hizmet üretiminin artmasına ve ulusal ölçekte rekabetçiliğin sürdürülebilir biçimde gelişmesine katkı sağlayacaktır. Uzun vadede bu program ile eğitim almış bireylerin çağın gerektirdiği becerileri edindiği varsayılırsa tedbirin rekabetçilik üzerine etkisi uzun vadede dolaylı olarak görülebilecektir.

4. Planlanan aktivitenin maliyeti ve finansmanı:

2026: 3.676.281.000 TL - 67.711.099 avro

(Merkezî Bütçe + UNICEF + Türkiye’deki Mülteciler için AB Mali Yardım Aracı (FRiT))

2027: 3.668.781.000 TL - 62.089.734 avro

(Merkezî Bütçe + UNICEF + FRiT)

2028: 5.007.500.000 TL - 79.917.341 avro

(Merkezî Bütçe + UNICEF + FRiT)

5. İstihdam, yoksulluk, eşitlik, cinsiyet ve sağlık hizmetleri üzerinde beklenen etkiler: 2024 yılında güncellenen Mesleki Eğitim Politika Belgesi, mesleki ve teknik eğitim alanında hayata geçirilen reformların temel amacını, işgücü piyasasıyla daha uyumlu, dinamik ve kapsayıcı bir eğitim sistemi oluşturmak olarak tanımlamaktadır. Bu çerçevede, eğitim, üretim ve istihdam arasındaki etkileşimin güçlendirilmesi, mezunların işgücü piyasasının talep ettiği bilgi, beceri ve yetkinliklere daha yüksek düzeyde uyum sağlamalarını temin etmeyi hedeflemektedir. Söz konusu yaklaşımın, istihdam oranlarının artırılmasına ve işsizlik oranlarının azaltılmasına katkı sunması beklenmektedir. Artan istihdamın özellikle düşük gelir gruplarında gelir düzeyini yükseltmesi ve yoksulluk riskinin azaltılmasına olumlu etki yapması öngörülmektedir.

Politika belgesinde ayrıca, fırsat eşitliği ve kadın erkek eşitliğine duyarlı yaklaşımların güçlendirilmesi yoluyla kadınların ve özel politika gerektiren grupların mesleki eğitime erişiminin artırılması temel öncelikler arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda atılacak adımların, söz konusu grupların işgücüne katılımını destekleyerek toplumsal eşitsizliklerin azaltılmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Mesleki eğitim alanında öngörülen reform tedbirlerinin, istihdam, yoksulluk, eşitlik, cinsiyet ve sağlık hizmetleri üzerinde doğrudan ve kısa vadede belirgin bir etki oluşturması beklenmemekle birlikte eğitim materyallerinin çevrim içi platformlar aracılığıyla tüm öğrencilere sunulması, eğitimde fırsat eşitliği açısından önemli bir iyileşme sağlayacaktır. Bu uygulama sayesinde öğrencilerin öğrenme çıktılarının güçlendirilmesi ve eğitime daha adil erişimin sağlanması mümkün olacaktır.

Mesleki ve teknik eğitim mezunlarının istihdam edilebilirliğini artırmaya yönelik olarak öngörülen tedbirler ve bu tedbirlerin istihdam üzerindeki muhtemel etkileri aşağıda sunulmaktadır:

- Mesleki Eğitim Merkezlerinde 9’uncu sınıfa kayıtlı öğrenci sayısının yıllık yüzde 2 oranında artırılması hedeflenmekte olup bu artışın 2026-2028 yılları arasındaki dönemde ilk etapta yaklaşık olarak toplam 54 bin ilave istihdam oluşturacağı öngörülmüştür. Bu kapsamda, mesleki ve teknik eğitimde eğitim, üretim ve istihdam arasındaki etkileşim güçlendirilecektir.
- İşgücü piyasasında ortaya çıkan beceri uyumsuzluğunun azaltılması ve önceki öğrenmelerin belgelendirilmesi yoluyla nitelikli ara eleman ihtiyacının karşılanması ile yaşam boyu öğrenme yaklaşımının güçlendirilmesi, temel politika hedefleri

arasında yer almaktadır. Bu çerçevede, her yıl için yüzde 2 oranında bir artış öngörülmekte olup söz konusu artışın 2026-2028 yılları arasındaki dönemde yaklaşık olarak toplamda 59 bin ilave istihdam oluşturmaları beklenmektedir.

- Bireylerin daha geniş ve aktarılabilir becerilerle istihdama geçişlerini desteklemek amacıyla, mesleklerin aşırı derecede küçük görevlere bölünmesinin önüne geçilecek, işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan ihtisas becerilerine yönelik sertifika programları geliştirilecektir.
- Mezunların eğitim aldıkları meslek alanlarıyla uyumlu işlerde istihdam edilebilmeleri amacıyla, İŞKUR ile işbirliği mekanizmaları güçlendirilecektir.
- Mesleki ve teknik eğitim mezunlarının istihdam edilebilirliğini artırmak, eğitim ortamlarını güncel teknolojilerle buluşturmak ve işletme ekosistemi içinde uygulamalı öğrenmeyi teşvik etmek amacıyla “sektör içi okul” ve “sektöre entegre okul” benzeri işbirliği modelleri yaygınlaştırılacaktır.

6. Çevre ve iklim değişikliği üzerinde beklenen etkiler: Geliştirilen öğretim programlarına temel oluşturan beceri temelli bütüncül yaklaşımda öğrencilere kazandırılmak istenen değerler modelinin bir ana alanı olarak “yaşanabilir çevre” teması öne çıkmaktadır. Ayrıca, beceri temelli bir yaklaşımla hazırlanan branş programlarında da ders ve beceriye uygun olarak çevre ve iklim değişikliği vurgusu yapılabilecektir. Bu, çocukların sosyal yaşamlarında kurallara uymasını ve içinde bulunduğu çevreyi koruma davranışı kazanmasını olumlu etkileyebilecektir.

Öğretim programı güncellenecek seçmeli derslerden biri “Çevre Eğitimi ve İklim Değişikliği” dersi olarak yer almaktadır. Bu dersin öğrencinin çevre ve iklim değişikliği konusunda farkındalık kazanması, öğrendikleri doğrultusunda bilinçli davranışlar geliştirmesi, sosyal çevresine örnek olması gibi doğrudan etkileri beklenmektedir. Diğer derslerde ise beceri temelli bütüncül yaklaşımla hazırlanan öğretim programlarında çevre ve iklim değişikliği konuları değerler, sürdürülebilirlik becerileri bağlamında derslerin içeriğine uygun olarak vurgulanabilecektir. Böylece öğrencilerin sosyal yaşamlarında kurallara uymasını ve içinde bulunduğu çevreyi koruma davranışı edinmelerini olumlu etkileyebileceği değerlendirilmektedir.

7. Potansiyel riskler:

Risk	Olasılık	Riski azaltmaya yönelik planlananlar
Dijital içeriklerin hazırlanmasında ihale sürecinin aksaması	Düşük	Sürecin sağlıklı ilerlemesi için planlama ve eş güdüme önem verilmesi

ii. İstihdam ve İşgücü Piyasası

a) Temel engellerin analizi

Ekonomik ve toplumsal refahın sürdürülmesi, bireylerin sadece iş sahibi olmasıyla değil, aynı zamanda insana yakışır iş koşullarının oluşturulmasıyla mümkündür. Üretken ve adil bir ücret getiren, iş sağlığı ve güvenliği koşullarının sağlandığı, çalışanların örgütlenerek karar alma süreçlerine katılabildikleri, tüm bireylerin eşit fırsatlardan yararlandığı işlerin oluşturulması ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda çalışma hayatında yaşanan değişim ve dönüşümlerle ortaya çıkacak işlerin, insana yakışır iş kriterlerine uygun olması ve bu kapsamda politikalar üretilmesi büyük önem taşımaktadır.

Diğer taraftan, günümüz işgücü piyasasında dijital ve yeşil dönüşüm gibi köklü değişimler yaşanmaktadır. Bu dönüşümler istihdamın doğasını ve işgücü piyasasının yapısını önemli ölçüde etkilemekte ve işgücünün, teknolojik ve yeşil becerilerini geliştirerek yeni iş fırsatlarına uyum sağlaması ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Söz konusu dönüşümlere uyum sağlamak ve işgücünü geleceğe hazırlamak için yurt içi ve yurt dışında yaşanan gelişmelerle uyumlu politikalar belirlemek kritik öneme sahiptir.

Bu öncelikler doğrultusunda, 1 Şubat 2025 tarihli ve 32800 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Ulusal İstihdam Stratejisi (2025-2028) kapsamında “İşgücü Piyasalarında Yeşil ve Dijital Dönüşüm ile Beceri Uyumunun Geliştirilmesi”, “Kapsayıcı İstihdamın Geliştirilmesi”, “Sosyal Koruma-İstihdam İlişkisinin Güçlendirilmesi” ve “Kırsal Bölgelerde Sürdürülebilir İstihdamın Geliştirilmesi” olmak üzere dört temel politika alanı belirlenmiştir. Her bir temel politika alanında belirlenen hedef ve politikalar ise eylem planları aracılığıyla hayata geçirilmektedir. Bu kapsamda eylem planında toplam 90 adet eylem yer almaktadır. Eylem planları sorumlu kurum ve kuruluşlar tarafından ilgili paydaşlarla işbirliği içerisinde uygulanmaktadır.

Adil geçiş çalışmaları kapsamında adil geçiş politikalarının ulusal politika dokümanlarına yansıtılması ve farkındalık oluşturulması ve kapasite geliştirmeye yönelik faaliyetler gerçekleştirilmiştir. “Yeşil ve Dijital Dönüşüm Sürecinde İşçilerin Beceri Uyumlarının Geliştirilmesi Projesi” farkındalık ve kapasite geliştirme faaliyetleri kapsamında 10 ilde işçi ve işveren buluşmaları yapılmaktadır. “Yeşil Mutabakat Çalışma Grubu üyesi ve Çalışma Grubu” bünyesinde oluşturulmuş olan Adil Geçiş Politikaları İhtisas Çalışma Grubu (AGEP) çalışmaları kapsamında “Kadının Güçlendirilmesi”, “Enerji”, “Beceri Uyumunun Geliştirilmesi” ve “Sosyal Diyalog” başlıklarında adil geçiş sektörel ve tematik çalışmalar yapılması amacıyla alt çalışma grupları oluşturulma çalışmaları devam etmektedir.

Yeşil ve döngüsel bir ekonomiye geçiş sürecinde işgücü piyasalarında yeşil ve dijital dönüşümün sağlanması, sürecin olası olumsuz sosyal ve ekonomik etkilerinin en aza indirilmesi ve ortaya çıkabilecek fırsatların en üst düzeye çıkarılması amacıyla Ulusal Adil Geçiş Stratejisi’nin önümüzdeki dönemde hazırlanması ve yayımlanması planlanmaktadır. Ancak Ulusal Adil Geçiş Stratejisi’nin etkin bir şekilde hazırlanması ve politikaların uygulamaya geçirilmesi sürecinde kurumsal kapasitelerin artırılması, ilgili kurumlar ile sosyal tarafların süreci sahiplenmesi ve bu süreci destekleyici mekanizmaların oluşturulması büyük önem arz etmektedir. Başta sanayi olmak üzere sektörlerin dijitalleşmesi sonucu üretim süreçlerinde

yaşanacak değişimlerle birlikte en yıkıcı etkilerin çalışma hayatında ve istihdamda, meslek-iş tercihleri ve iş modelleri üzerinde olması beklenmektedir. Türkiye'nin emek yoğun üretim yapısı dikkate alındığında bu değişim ve dönüşüm sürecine hazırlanılması gerekmektedir.

Gençlerin gelecekle ilgili olumlu beklentilerinin artırılması, teknoloji ve nitelikli işgücü açığının kapatılması, küresel rekabet gücünün artırılması ile orta gelir tuzağından çıkılması ve giderek dijitalleşen işgücünün etkilerinin doğru tespit edilerek başta eğitim alanında olmak üzere yeni politikalar geliştirilmesi, Türkiye ekonomisinin işsizlik ile etkin mücadelesinin önemli unsurlarıdır.

Türkiye ekonomisinin son dönemde hızlı ve istikrarlı bir büyüme eğilimi yakaladığı görülmektedir. Bu durum beraberinde yüksek istihdam artışı ve yoğun bir iş oluşturma sürecini getirmektedir. İşgücü arzı yüksek büyümenin beraberinde getirdiği çekici kuvvetin yanı sıra, kadının hızla artan işgücüne katılımı ve sosyal güvenlik reformu gibi yapısal etmenler tarafından da desteklenmektedir. Bu potansiyelin atıl kalmaması ve verimli bir şekilde kullanılması için işgücü piyasasının rekabetçi bir yapıda olması ve sağlıklı bir şekilde işlemesi önem arz etmektedir. Diğer taraftan, toplumun geneli için belirli bir refah düzeyini sağlayacak iş olanaklarının oluşturulması ve işgücü piyasasında zayıf durumda olan toplum kesimlerinin desteklenmesi de önemli öncelikler arasında yer almaktadır. Bu kapsamda işgücü piyasasına yönelik olarak rekabetçi ve iyi işleyen bir yapıyı hedefleyen ve aynı zamanda sosyal içermeyi de göz önünde bulunduran bir reform altyapısı benimsenmiştir. Sosyal yardım politikaları ile işgücü piyasası dinamiklerinin uyumlu hâle getirilmesi ve eş zamanlı olarak işgücü piyasasında zayıf durumdaki toplum kesimlerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır.

İşgücünün istihdam edilebilirliğini artırmak amacıyla İŞKUR tarafından aktif işgücü piyasası programları kapsamında işbaşı eğitim programları uygulanmaktadır. 2025 yılı itibarıyla işbaşı eğitim programına katılan katılımcılara, programa fiilen katıldıkları gün üzerinden;

- İş arayan statüsündeki katılımcılara günlük 850,18 TL, öğrencilere 637,63 TL, işsizlik ödeneği alanlara günlük 425,09 TL,
- Genel sağlık sigortası ile iş kazası ve meslek hastalığı sigortası primi İŞKUR tarafından program süresince karşılanmaktadır.

İşbaşı eğitim programlarından kuruma kayıtlı gençler yoğun bir şekilde yararlanmakta olup 2024 yılı itibarıyla işbaşı eğitim programlarından yararlananların yüzde 55'ini 15-24 yaş grubunda yer alan gençler oluşturmuştur.

İŞKUR, 1991 yılında başlatılan iş ve meslek danışmanlığı hizmetlerini 2012 ve 2013 yıllarında 4.000 İş ve Meslek Danışmanı istihdam ederek daha geniş kitlelere ulaştırmış ve daha etkin bir şekilde sunar hâle getirmiştir. Günümüzde gerek kurum içi gerekse kurum dışı iş ve meslek danışmanı atamaları ile söz konusu hizmetin etkinliği gün geçtikçe artmaktadır. 2025 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla İŞKUR'da 4.532 iş ve meslek danışmanı bulunmaktadır.

İş ve meslek danışmanları, portföy sistemine göre iş arayan, işveren ve öğrencilere ihtiyaçları doğrultusunda talep edilen tüm danışmanlık hizmetlerini sunmaktadır. Bu durum, danışmanın bir tek faaliyete ya da bireye değil; çok sayıda işe ve bireye odaklanmasını gerektirmektedir. Bu sorunun önüne geçmek adına, Profil Temelli Danışmanlık Sistemi'ne geçilerek danışmanlık hizmetlerinin niteliği artırılmıştır.

İş ve meslek danışmanlarının göreve başladığı 2012 yılından 2025 yılı Ekim ayı sonuna kadar geçen 13 yılda 46 milyon 545 bin bireysel görüşme, 7 milyon 373 bin iş yeri ziyareti, 221 bin okul ziyareti gerçekleştirilerek birçok iş arayana, işverene ve öğrenciye ulaşıp iş ve işçi bulmaya aracılık edilmiş, meslek seçimi konusunda ise yönlendirme ve bilgilendirme yapılmıştır.

Bu kapsamda mevcut sistem ve personel yapısıyla niceliksel açıdan oldukça iyi noktalara ulaşıldığı düşünülen danışmanlık hizmetlerinde birey odaklı hizmet sunumunu esas alan bir sisteme geçilmiştir. Bu süreçte edinilen tecrübelerden yola çıkılarak insan kaynakları yöneticileri, özel istihdam büroları, iş arayanlar ve diğer paydaşlarla yapılmış olan toplantılar ve değerlendirmeler neticesinde kişiyi merkeze alan ve kişinin 6 aydan uzun süre işsiz kalma riskine göre 3 ayrı profile ayrılarak profiline uygun hizmet sunumunu hedefleyen Profil Temelli Danışmanlık Sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Bu sistem ile daha düşük risk profillerine daha az ve daha hızlı danışmanlık uygulaması yapılması planlanmaktadır. Özel politika gerektiren gruplara hizmet sunumu amacıyla danışmanlık hizmetlerinin alt uzmanlaşma birimleri oluşturulmaktadır. Engelli iş koçluğu, iş kulübü liderliği ve meslek danışmanlığı alanlarında uzmanlaşma birimleri oluşturulmuştur.

İŞKUR, kadınlar, gençler ve engelliler başta olmak üzere özel politika gerektiren grupların istihdam edilebilirliğinin artırılması için hâlihazırda danışmanlık faaliyetleri, teşvikler ve aktif işgücü programları da sunmaktadır. Bununla beraber, teorik yumuşak beceri eğitimleri ve iş başında öğrenme olgularını bir araya getiren işgücü uyum programı vasıtasıyla özel politika gerektiren grupların istihdam edilebilirliklerinin artırılması hedeflenmektedir.

Sigortalı çalışanı bulunmayan (sosyal yardımlar dışında gelir kalemi olmayan) haneler yoksulluğun en yoğun şekilde yaşandığı, sosyal dışlanma ve suça karışma ihtimalinin en yüksek olduğu gruplardandır. Bu nedenle, İŞKUR tarafından iş ve meslek danışmanları vasıtasıyla söz konusu gruplara özelleştirilmiş hizmet sunumunun sağlanması hem sosyal adaletin hem de toplumsal huzurun sağlanabilmesi yolunda önemli bir adımdır.

İş kazası geçiren sigortalıların sürekli iş göremezlik derecelerinin azaltılması ve/veya istihdama katılımında yaşanan zorluklar ile kontrol muayenesine tabi malul sayılan sigortalıların kontrol muayenesi sonrası malullük aylıklarının kesilmesi durumunda sigortalıların çalışma hayatına katılmasında yaşanan sorunlar ve maluliyet başvurularında yaşanan artışlar dolayısıyla mevcut değerlendirme sisteminin daha etkin olarak uygulanması ihtiyacına bağlı olarak istihdamın adil ve sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik teşvik edici ön etkin politikalara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kapsamda, risk önleyici sosyal politika kapsamında aktif sigortalıların sayılarının artırılması, mevcut olanların sistemde daha uzun süre kalmasının teşvik edilmesi, riske maruz kalanların risk derecelerinin azaltılması ya da ortadan kaldırılması gerekmektedir.

b) Reform tedbirleri

Tedbir 6: “İstihdam hizmetlerinin işgücü piyasası ihtiyaçları doğrultusunda iyileştirilmesi ve geliştirilmesi”

1.Tedbirin tanımı: İşgücü piyasasında yeşil ve dijital dönüşümün gerektirdiği yeni beceri ve meslek taleplerine uyum sağlanmasına yönelik başta gençler, kadınlar ve engelliler olmak üzere adil geçiş ilkesi doğrultusunda nitelikli ve sürdürülebilir istihdama erişiminin artırılması sağlanacaktır. Bu kapsamda On İkinci Kalkınma Planı, OVP (2026-2028) ve Ulusal İstihdam Stratejisi (2025-2028) ile uyumlu olarak faaliyetler yürütülecektir.

Yürürlüğe giren İklim Kanunu, Türkiye’nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşması sürecinde net sıfır hedefiyle bağlantılı olarak ortaya çıkabilecek sosyal ve ekonomik olumsuz etkilerin etkin bir şekilde yönetilmesi ve fırsatların değerlendirilmesi bakımından adil geçişe ilişkin önemli düzenlemeler içermektedir. Bu süreçte adil geçiş sürecinin planlanması, eğitim ve beceri programlarının güncellenmesi, finansman ve teşvik mekanizmalarının oluşturulması, sosyal koruma tedbirlerinin belirlenmesi, sosyal diyalogun geliştirilmesi, istihdam politikalarının uyarlanması ve bunların sektörel ve yerel düzeylerde uygulanması kilit bir rol oynamaktadır. Bu çerçevede, yeşil ve döngüsel bir ekonomiye geçiş sürecinde işgücü piyasalarında yeşil ve dijital dönüşümün sağlanması, sürecin olası olumsuz sosyal ve ekonomik etkilerinin en aza indirilmesi ve ortaya çıkabilecek fırsatların en üst düzeye çıkarılması amacıyla Ulusal Adil Geçiş Stratejisi’nin önümüzdeki dönemde hazırlanması ve yayımlanması planlanmaktadır.

OVP (2026-2028), İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı (2024-2030), 2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi, Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi (Eylem Planı) ve Mesleki Yeterlilik Kurumu Stratejik Planı (2024-2028) gibi ulusal strateji dokümanları kapsamında MYK’nin ve ulusal yeterlilik sisteminin “insana yakışır, yeşil ve dijital dönüşüm” vizyonu içerisindeki rolünü açıkça vurgulamaktadır.

MYK tarafından ise dijital ve yeşil becerilere yönelik meslek standartları ve yeterlilikler geliştirilecektir. Böylece Ulusal Yeterlilik Sistemi kapsamında yeşil ve dijital dönüşümün desteklenmesi ile eğitim ve istihdam politikalarının entegrasyonuna katkı sağlanacaktır. MYK tarafından uygulanmakta olan ulusal yeterlilik sisteminin en önemli bileşenlerinden olan ulusal meslek standartları (UMS) ve ulusal yeterlilikler (UY) mesleğe ilişkin gerekli bilgi, beceri, tavır ve tutumları belirlemekte; mesleki ve teknik eğitime girdi sağlamaktadır. Dijital ve yeşil becerilere yönelik meslek standartları ve yeterliliklerin geliştirilmesi eylemi kapsamında ilgili tüm tarafların katılımı ve MYK tarafından koordine edilen sektör komiteleri aracılığı ile yeşil ve dijital dönüşüm alanında yeni oluşan meslekler analiz edilecek, bu alanlarda yeni ulusal meslek standartları ve ulusal yeterlilikler geliştirilerek iş piyasasına bu alanlarda nitelikli işgücü sağlamaya yönelik adımlar atılacaktır.

İŞKUR, işgücü piyasasındaki gelişmeleri yakından takip etmekte olup iş arayanların, işverenlerin ve sektör temsilcilerinin talepleri ile uyumlu şekilde esnek bir yapıda etkin uygulamaları hayata geçirmektedir. Bu kapsamda, eşleştirme faaliyetleri başta olmak üzere tüm hizmetlerini çağın ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırmakta ve modernize etmektedir. İŞKUR, nitelikli ve tecrübeli işgücü ihtiyacının karşılanmasına yönelik sunduğu hizmetlerini

hedef grup odaklı çeşitlendirmesinin yanı sıra, geleceğin mesleklerinde işgücünün yetiştirilmesine ilişkin önemli kaynak transferleri gerçekleştirmektedir. İşsizlik riski ile karşı karşıya olan işgücünün korunmasına, geçici gelir desteğinin en etkin şekilde sunulması ve yeniden istihdama kazandırılmasına yönelik tedbirler geliştirmektedir.

On İkinci Kalkınma Planı’nda “İstihdam ve Çalışma Hayatı”⁹ başlığında öngörülen tedbirler:

- (695.1) İşgücü piyasasında yaşanan dönüşüm çerçevesinde ara ve kalifiye işgücü ihtiyacına yönelik beceri geliştirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir.
- (697) Özel politika gerektiren grupların yeterli bir gelirle kayıtlı, iş sağlığı ve güvenliğinin sağlandığı koşullarda işgücü piyasasına katılımı sağlanacaktır.
- (698) Gençlerin istihdamının artırılması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi sağlanacaktır.
- (698.4) Eğitimde ve istihdamda olmayan gençlerin istihdama erişimlerini desteklemeye yönelik programların etkinliği artırılacaktır.
- (698.5) Gençlerin kariyer farkındalıklarını artırmak ve istihdam imkânlarına erişimini kolaylaştırmak amacıyla faaliyetler yürütülecektir.

OVP’de “İstihdam”¹⁰ başlığında yer alan tedbirler:

- Mesleki ve teknik eğitim müfredatı özel sektörle işbirliği içerisinde güncellenecek, staj ve işbaşı eğitimi programlarının yaygınlaştırmasını sağlayacak şekilde yönetim ve finansman konuları da dâhil olmak üzere özel sektör katılımı artırılacaktır.
- Ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin eğitime ve istihdama katılımlarını teşvik etmek amacıyla mesleki eğitim, yetkinlik ve becerilerini dikkate alan programlar hayata geçirilecektir.
- Geleceğin mesleklerine yönelik gençlerin kariyer farkındalıklarını artıracak program ve faaliyetler yaygınlaştırılacaktır.

2024-2030 İklim Değişikliği Azaltım ve Uyum Strateji ve Eylem Planları “Adil geçiş stratejisi”¹¹ başlığında yer alan eylemler:

- İşgücü piyasalarında yeşil dönüşümün sağlanması ve geçişin adil koşullarda gerçekleşmesi için ulusal adil geçiş stratejisinin hazırlanması,
- Adil geçiş sürecinin ve sosyal diyalogun geliştirilmesi,
- Yeşil dönüşüm sürecinin işgücü talebinde ortaya çıkaracağı yeni nitelik ve beceri gerekliliklerinin belirlenmesi, sektörel ve bölgesel ihtiyaçlar doğrultusunda yeni niteliklere sahip işgücünün yetiştirilmesine yönelik çalışmalar yapılması,

⁹ Ulusal İstihdam Stratejisi (UİS) bütüncül ve çalışma hayatının tüm unsurlarını kapsayan bir belge olduğundan dolayı UİS ve Ulusal Adil Geçiş Stratejisi ile ilgili tedbir için On İkinci Kalkınma Planı ve OVP’nin İstihdam ve Çalışma Hayatı ile ilgili tüm maddeleri bu tedbire katkı sağlamaktadır.

¹⁰ UİS bütüncül ve çalışma hayatının tüm unsurlarını kapsayan bir belge olduğundan dolayı UİS ve Ulusal Adil Geçiş Stratejisi ile ilgili tedbir için On İkinci Kalkınma Planı ve OVP’nin İstihdam ve Çalışma Hayatı ile ilgili tüm maddeleri bu tedbire katkı sağlamaktadır.

¹¹ Bu başlık altındaki tüm tedbirler Ulusal Adil Geçiş Stratejisi’nin kapsamında yer almaktadır.

- Yeşil dönüşüm sürecinde değişecek veya yeni ortaya çıkacak mesleklerin standartlarının oluşturulması,
- Eğitim müfredatının ve yükseköğretim programlarının belirlenen yeni beceri çerçevesine uyumlaştırılmasına yönelik çalışmaların yapılarak dönüşüm süreciyle ortaya çıkacak işgücü ihtiyacını karşılamaya yönelik eğitim programlarının hazırlanması ve uygulanması,
- Sektörlerin yeşil dönüşüm sürecinde kimseyi geride bırakmama yaklaşımıyla, kadınlar öncelikli olmak üzere, özel politika gerektiren grupların karar alma süreçlerine katılımını sağlayarak, mesleki eğitim, beceri edindirme/geliştirme programları ve iş imkânlarından etkin yararlanmalarının sağlanması için çalışmalar yapılması.

İŞKUR 2024-2028 Stratejik Planı'nda özellikle işgücü piyasasında özel politika gerektiren konumda olduğu değerlendirilen kadın, genç ve engellilere yönelik çeşitli tedbirler öngörülmüştür.

İşbaşı eğitim programları ile mesleki deneyimi veya iş tecrübesi olmayan kişilere mesleki deneyim ve iş tecrübesi kazandırılarak bu kişilerin istihdam edilebilirliklerinin artırılması sağlanmaktadır. Bu sayede, iş arayan ancak iş tecrübesi olmadığı için iş bulamayan kişiler iş tecrübesi kazanmakta, işverenler ise ihtiyaç duydukları işgücünü kendileri yetiştirme imkânına kavuşmaktadır.

İşbaşı eğitim programları en az beş çalışanı olan özel sektör işyerlerinde uygulanmakta olup program kapsamında işverenler, çalışan sayısının yüzde 30'u kadar kontenjan kullanabilmektedir. İşbaşı eğitim programı, bilişim ve imalat sektörlerindeki işyeri ve mesleklerde en fazla 6 ay, diğer sektörlerde ise en fazla 3 ay, tehlikeli ve çok tehlikeli mesleklerde ise Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Modüllerinin asgari süresinden az olmayacak şekilde uygulanmaktadır. Siber güvenlik, bulut bilişim, oyun geliştirme uzmanı ve kodlama gibi çağın ve geleceğin meslekleri olarak görülen alanlarda düzenlenecek olan işbaşı eğitim programlarına katılan 18-29 yaş arası gençler için işbaşı eğitim programlarının süresi en fazla 9 ay olarak uygulanmaktadır. Programlar günde en az 5, en fazla 8 saat olmak üzere ve haftada 6 günü aşmamak kaydıyla haftalık 45 saati geçmeyecek şekilde planlanabilmektedir.

Gelişen teknolojik ve endüstriyel eğilimlerin getirdiği yeni iş yapma biçimleriyle birlikte, dijitalleşme ve yeşil ekonomi kavramlarının bir araya gelerek ikiz dönüşümü ortaya çıkardığı bu dönemde, işgücünün bu değişimlere uyum sağlaması büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda önümüzdeki dönemde bu alanlarda da işbaşı eğitim programlarının düzenlenerek nitelikli işgücünün artırılması ve ülkenin küresel rekabetçilik seviyesinin yükseltilmesi hedeflenmektedir.

Üst politika belgelerinde yer alan ilgili politika ve tedbirler kapsamında işbaşı eğitim programlarının yaygınlaştırılması ve başta özel politika gerektiren gençler olmak üzere genç iş arayanların programlardan daha fazla yararlandırılması hedeflenmektedir.

İŞKUR'un sunduğu iş ve meslek danışmanlığı hizmetiyle ise kişilerin özellikleri ile mesleklerin ve işin gerektirdiği nitelik ve şartlar karşılaştırılarak bireyin istek ve durumuna en uygun iş ve mesleği seçmesi, seçilen meslekle ilgili eğitim fırsatlarından yararlanması, işe

yerleştirilmesi, işe uyumunun sağlanması ile ilgili sorunların çözümüne sistemli olarak yardım edilmektedir. Bu kapsamda, İŞKUR 2024-2028 Stratejik Planı'nda da kadınların işgücü piyasasına katılımını artırmak, NEET potansiyeli olan gençlerin işgücü piyasasına katılımlarına yönelik programları artırmak, engelli istihdamını artırmak gibi tedbirler öngörülmüştür.

İşgücü Uyum Programı (Labor Adjustment Program - LAP)

LAP, özellikle özel politika gerektiren gruplara yönelik olarak iş arayan kişilerin işgücü piyasasına daha kolay geçişini sağlamak üzere bilgi, beceri, çalışma alışkanlığı ve disiplin kazandırmayı amaçlamaktadır. LAP, katılımcıların sosyal hizmetler, bakım-restorasyon, yeşil dönüşüm gibi alanlarda edinecekleri deneyim ve pratik beceriler aracılığıyla işgücü piyasasında karşılık bulmalarını destekleyen bir aktif işgücü programıdır. Program kapsamında kadınlar, engelliler, eski hükümlüler, terörle mücadelede engelli hâle gelmeyecek şekilde yaralananlar ve Hane Destek Sistemi kapsamındaki kişiler öncelikli gruplar olarak belirlenmiştir.

Bu Program, özel politika gerektiren grupların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla farklı alt programlara dönüştürülerek uygulanabilmektedir. “Engelsiz İşgücü Uyum Programı” ise engelli bireylere yönelik özel olarak tasarlanmış LAP’ın alternatif bir versiyonudur. Eylül 2025 itibarıyla bu Program ülke genelinde 10.000 engelli bireye yönelik olarak uygulanmıştır. Bunun yanı sıra, 2026 yılında uygulanması planlanan ve fizibilite ile diğer hazırlık süreçleri devam eden 150.000 NEET gencin programa dâhil edilmesini öngören özel bir NEET programı da bulunmaktadır.

Hane Destek Sistemi (Household Support System - HSS)

İŞKUR tarafından 2024 yılı itibarıyla, sürdürülebilir geçim kaynağı olmayan haneler, bireysel temelli yürütülen mevcut profil oluşturma ve portföy faaliyetlerine ek olarak hane bazlı bir yaklaşımla ele alınmaya başlanmıştır.

Hane Destek Sistemi, düzenli sosyal yardımı bulunmayan ve hanede çalışan veya emekli bir birey olmayan hanelere, kapıdan kapıya sunulan özel ve genişletilmiş kamu istihdam hizmetleri yoluyla sürdürülebilir geçim kaynakları oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu haneler, sonrasında diğer kamu istihdam hizmetlerinde önceliklendirilmekte olup sunulan hizmetler düzenli olarak izlenmektedir.

İŞKUR Gençlik Programı

İŞKUR Gençlik Programı, kamu üniversiteleri ile işbirliği içinde kamu hizmetlerini destekleyerek lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyindeki öğrenciler ile mezunlara teorik ve pratik eğitimler sunan, yarı zamanlı temelli bir aktif işgücü programıdır. Özgeçmiş hazırlama, mülakat teknikleri gibi temel beceri eğitimleri de Gençlik Programı kapsamında yer almakta olup Program, gençlerin işgücü piyasasına daha sorunsuz geçiş yapmasını öngörmektedir.

Program, yükseköğretim öğrencilerinin istihdam edilebilirliğini artırarak üniversiteler ve işgücü piyasası arasındaki bağı güçlendirmeyi, aynı zamanda orta ve uzun vadede yükseköğretim mezunu beyaz yaka işsizliğini azaltmayı hedeflemektedir.

SGK tarafından sürekli iş göremezlik geliri veya maluliyet aylığı alan kişilerin yeniden işgücü piyasasına dönmesi için mesleki rehabilitasyon uygulaması hayata geçirilecektir. Yapılacak proje ile sosyal güvenlik sistemi içerisinde iş kazası riskine maruz kalan sigortalıların

çalışma hayatına kazası sonrası entegrasyonun sağlanması ve geniş manada sosyal politika perspektifinde mesleki rehabilitasyon hizmetinin finansmanın sağlanması planlanmaktadır.

i. 2026 için planlananlar:

- Ulusal İstihdam Stratejisi Eylem Planlarının izlenmesi amacıyla yılda iki kez İzleme ve Değerlendirme Kurulu toplantısı/izleme çalışmasının yapılması planlanmaktadır.
- Ulusal Adil Geçiş Stratejisi hazırlıkları kapsamında çalıştayların ve paydaş toplantılarının yapılması planlanmaktadır.
- Yeşil dönüşüm kapsamında 3 UMS ve 2 UY, dijital dönüşüm kapsamında 3 UMS ve 2 UY hazırlanması planlanmaktadır.
- İşbaşı Eğitim Programlarından 15-24 yaş grubunda yer alan 35.000 genç yararlandırılacaktır.
- İş arayan kadınlara yönelik olarak 1.443.500 bireysel görüşme gerçekleştirilecektir.
- NEET potansiyeli olan gençlere yönelik olarak 63.500 kişiye bireysel danışmanlık hizmeti sunulacaktır.
- Engelli iş koçluğu kapsamında 291.000 kişi ile bireysel görüşme gerçekleştirilecektir.
- İşgücü Uyum Programı'ndan 180.000 kişi faydalanacaktır.
- İŞKUR Gençlik Programı'ndan 250.000 kişinin yararlanması öngörülmektedir.
- Çalışanı bulunmayan hanelerden 20.000 hane İŞKUR hizmetlerinden faydalanacaktır.
- REWORK Projesi başlatılarak, proje farkındalık faaliyetleri (konferans, çalıştay ve ülke ziyaretleri), proje yazılım altyapısının kurulması ve 55 teknik personelin mesleki rehabilitasyon uzmanlık sertifikasyon eğitimi alması sağlanacaktır.

ii. 2027 için planlananlar:

- Ulusal İstihdam Stratejisi Eylem Planlarının izlenmesi amacıyla yılda iki kez İzleme ve Değerlendirme Kurulu toplantısı/izleme çalışmasının yapılması planlanmaktadır.
- Ulusal Adil Geçiş Stratejisi'nin yayınlanması planlanmaktadır.
- İşbaşı Eğitim Programlarından 15-24 yaş grubunda yer alan 37.500 genç yararlandırılacaktır.
- İş arayan kadınlara yönelik olarak 1.472.000 bireysel görüşme gerçekleştirilecektir.
- NEET potansiyeli olan gençlere yönelik olarak 65.000 kişiye bireysel danışmanlık hizmeti sunulacaktır.
- Engelli iş koçluğu kapsamında 297.000 kişi ile bireysel görüşme gerçekleştirilecektir.
- İşgücü Uyum Programı'ndan 180.000 kişi faydalanacaktır.
- İŞKUR Gençlik Programı'ndan 250.000 kişinin yararlanması öngörülmektedir.
- Çalışanı bulunmayan hanelerden 20.000 hane İŞKUR hizmetlerinden faydalanacaktır.
- REWORK Projesi kapsamında belirlenen kriterlere göre seçilmiş 600 iş kazası geçirmiş sigortalıya mesleki rehabilitasyon hizmetinin sunulması planlanmaktadır.

iii. 2028 için planlananlar:

- Ulusal İstihdam Stratejisi Eylem Planlarının izlenmesi amacıyla yılda iki kez İzleme ve Değerlendirme Kurulu toplantısı/izleme çalışmasının yapılması planlanmaktadır.
- Ulusal Adil Geçiş Stratejisi'nin izlenmesi amacıyla yılda iki kez İzleme ve Değerlendirme Kurulu toplantısı/izleme çalışmasının yapılması planlanmaktadır.
- İşbaşı Eğitim Programlarından 15-24 yaş grubunda yer alan 40.000 genç yararlandırılacaktır.
- İş arayan kadınlara yönelik olarak 1.501.500 bireysel görüşme gerçekleştirilecektir.
- NEET potansiyeli olan gençlere yönelik olarak 66.250 kişiye bireysel danışmanlık hizmeti sunulacaktır.
- Engelli iş koçluğu kapsamında 303.500 kişi ile bireysel görüşme gerçekleştirilecektir.
- İşgücü Uyum Programı'ndan 180.000 kişi faydalanacaktır.
- İŞKUR Gençlik Programı'ndan 250.000 kişinin yararlanması öngörülmektedir.
- Çalışanı bulunmayan hanelerden 20.000 hane İŞKUR hizmetlerinden faydalanacaktır.
- REWORK Projesi kapsamında belirlenen kriterlere göre seçilmiş 600 iş kazası geçirmiş sigortalıya mesleki rehabilitasyon hizmetinin sunulması, konu paydaşı kurumlara mensup 1.200 kişi üzerinde mesleki rehabilitasyon hakkında farkındalık sağlanması proje etki analizinin yapılması, politika öneri metinlerinin oluşturulması ve mesleki rehabilitasyona yönelik sistemin kurulması planlanmaktadır.

2. Sonuç göstergeleri:

Gösterge Adı	Mevcut Durum (1)	2026 (2)	2027 (2)	2028 (2)
İşbaşı Eğitim Programlarından Yararlanan Gençlerin sayısı	718.310	35.000	37.500	40.000
İş arayan kadınlara yönelik olarak gerçekleştirilen bireysel görüşmelerin sayısı (3)	8.036.139	1.443.500	1.472.000	1.501.500
NEET potansiyeli olan gençlere yönelik bireysel danışmanlık hizmetinden faydalananların sayısı (3)	722.906	63.500	65.000	66.250
Engelli iş koçluğu kapsamında gerçekleştirilen bireysel görüşmelerin sayısı (3)	1.642.350	291.000	297.000	303.500
İşgücü Uyum Programı'ndan faydalanan kişi sayısı	150.822	180.000	180.000	180.000
Çalışanı bulunmayan hanelerden İŞKUR hizmetlerinden yararlanan (hane) sayısı	72.243	40.000	40.000	40.000
İŞKUR Gençlik Programı'ndan faydalanan kişi sayısı	82.455	250.000	250.000	250.000
UİS (2025-2028) İzleme ve Değerlendirme Kurulu toplantılarının/çalışmalarının gerçekleştirilmesi	1	2	2	2
Ulusal Adil Geçiş Stratejisi'nin hazırlanması ve onaylanması (onaylanan belge sayısı)	0	0	1	2

Yeşil dönüşüm kapsamında hazırlanan ulusal meslek standardı sayısı	49	3	-	-
Yeşil dönüşüm kapsamında hazırlanan ulusal yeterlilik sayısı	49	2	-	-
Dijital dönüşüm kapsamında hazırlanan ulusal meslek standardı sayısı	29	3	-	-
Dijital dönüşüm kapsamında hazırlanan ulusal yeterlilik sayısı	27	2	-	-
Mesleki rehabilitasyon hizmeti sağlanan sigortalı sayısı	0	600	600	-
İlgili aktörler arasında eş güdüm ve işbirliği için geliştirilen araç sayısı	0	-	-	1
Sertifikalı mesleki rehabilitasyon uzmanlarının sayısı (en az yarısı kadın)	0	55	-	-
Farkındalık artırma faaliyetlerine katılan kişi sayısı (1.250 kadın, 1.250 erkek)	0	-	1.200	1.300

(1) Gerçekleşme verileri (mevcut durum) birikimli olup Ekim 2025 itibarıyla paylaşılmıştır.

(2) 2026, 2027 ve 2028 hedefleri birikimli olmayıp yıl bazlıdır (Yalnızca çalışanı bulunmayan hanelerden İŞKUR hizmetlerinden yararlanan hane sayısı birikimlidir.).

(3) ERP 2025-2027 döneminde “İş arayan kadınlara yönelik olarak gerçekleştirilen bireysel görüşmelerin sayısı”, “NEET potansiyeli olan gençlere yönelik bireysel danışmanlık hizmetinden faydalananların sayısı” ve “Engelli iş koçluğu kapsamında gerçekleştirilen bireysel görüşmelerin sayısı” hedefleri İŞKUR 2024-2028 Stratejik planında performans göstergesi olarak tanımlanan ve 2024 yılından itibaren rutin hizmet sunma modeline dönüşen uygulamalar olmuştur. Bu faaliyetler her yıl belirlenen hedefler doğrultusunda il müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, bahse konu faaliyetlerin süreçleri ve standartları belirlenmiş olup her bir birimde standart olarak sunulmaktadır. Bu yönüyle rutine dönüşen uygulamaların ekonomik reform yerine reforme edilmiş alan statüsüne alınması ve rutin faaliyet olarak tanımlanması gerekmektedir.

3. Rekabetçilik üzerinde beklenen etkiler: Ulusal Adil Geçiş Stratejisi’nin hazırlanması, adil geçiş politikaları ile işgücüne yönelik beceri kazandırma ve beceri geliştirme programlarına yapılacak yatırımlar aracılığıyla üretim süreçlerinin yeşil hâle getirilmesini desteklerken ekonominin teknoloji, yenilikçilik ve Ar-Ge kapasitesinin güçlendirilmesine, rekabetçiliğin ve istihdamın korunmasına katkı sağlayacaktır.

Bu kapsamda, doğrudan sektörler ve işletmelere yönelik yatırımların yanı sıra sektör-kamu ve sektör-üniversite işbirliği çerçevesinde gerçekleştirilecek yatırımların, hızlı ve etkili sonuçlar elde edilmesi açısından önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Ayrıca, iklim değişikliğinin doğrudan etkileri ve afet risklerine karşı alınacak tedbirler aracılığıyla toplumsal ve sektörel dayanıklılığın artırılması, toplumsal refahın korunması ve geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu doğrultuda hayata geçirilecek tedbirler, tedarik zincirlerinin sürdürülebilirliğinin ve dayanıklılığının güçlendirilmesi bakımından da büyük önem arz etmektedir.

4. Planlanan aktivitelerin maliyeti ve finansmanı:

2026: 84.455.080.750 TL - 1.555.524.829 avro

(Merkezî Bütçe + Diğer Ulusal Finans Kaynakları + IPA Fonu)

2027: 98.999.194.945 TL - 1.675.443.052 avro

(Merkezî Bütçe + Diğer Ulusal Finans Kaynakları + IPA Fonu)

2028: 96.515.586.717 TL - 1.540.343.306 avro

(Merkezî Bütçe + Diğer Ulusal Finans Kaynakları + IPA Fonu)

5. İstihdam, yoksulluk, eşitlik, cinsiyet ve sağlık hizmetleri üzerinde beklenen etkiler: Ulusal İstihdam Stratejisi'nin (2025-2028) ülkede eğitim-istihdam ilişkisinin güçlendirilmesi ve çalışma hayatının değişen rekabet koşullarına uyum sağlayabilmesi amacıyla dijitalleşme ve yeşil dönüşüm odağında nitelikli insan kaynağının oluşturulmasına, insana yakışır iş koşullarının uygulandığı, çalışma hayatında temel insan haklarının güvence altına alındığı ve iş sağlığı-güvenliği anlayışının sağlandığı iş ortamının oluşturulmasına, başta özel politika gerektiren gruplar olmak üzere toplumun tüm kesimlerinin kayıtlı ve güvenceli istihdamının sağlanmasına, kırsal bölgelerde kapsayıcı ve sürdürülebilir istihdamın temin edilmesine, çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine katkıda bulunması beklenmektedir.

Hazırlanması öngörülen Ulusal Adil Geçiş Stratejisi ile işgücü piyasaları ile yeşil ve dijital dönüşümün gerektirdiği beceri uyumunun sağlanması, başta işçiler olmak üzere toplum üzerindeki olumsuz etkiler en aza indirilirken fırsatların ortaya çıkarılmasına katkı sağlanması öngörülmektedir. Bu çerçevede, oluşturulan adil geçiş politikalarının ekonomik büyümenin devamına ve çalışan refahının artırılmasına, istihdamın sürdürülebilirliği, hızla değişen ekonomik koşullar altında kaynakların verimli kullanımı, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, iş güvencesi, sosyal koruma ve iş sağlığı güvenliği standartlarının korunması ve geliştirilmesine fayda sağlaması beklenmektedir. Stratejinin ayrıca ekonomik şoklar, iklim değişikliği, afetler ve teknolojik dönüşüm ile gelen risklere karşı önleyici tedbirler aracılığıyla işgücü piyasasının dayanıklılığının artırılmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

İş arayanların mesleki bilgi ve becerilerinin artırılması ile işgücünün nitelikli hâle getirilerek istihdamın artırılmasına destek olunması amaçlanmaktadır. İş ve meslek danışmanlığı hizmeti ile bireylerin ihtiyaçları tespit edilerek uygun işlerle uygun kişilerin eşleştirilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda 2026 yılında 273.300, 2027 yılında 278.200, 2028 yılında 283.100 olmak üzere 834.600 istihdam artışı öngörülmektedir. Bu reformların genel istihdama katkısının yüzde 2,56 oranında olacağı tahmin edilmektedir.

Yeşil ve dijital dönüşüm alanlarında oluşturulacak yeni meslek standartları ve yeterlilikler ile işgücü piyasasına bu alanlarda nitelikli işgücü sağlanmasının destekleneceği, oluşturulan UMS ve UY'nin eğitim ve istihdam arasındaki uyumu destekleyeceği ve bireylere bu alanlarda kendilerini geliştirmeleri için destek olacağı değerlendirilmektedir.

İşbaşı eğitim programları ile işgücünün istihdam edilebilirliği artırılarak işgücü piyasasında dezavantajlı konumda olan gençlerin istihdama geçişlerinin kolaylaştırılması sağlanacaktır.

İş ve meslek danışmanlığı hizmetleri kapsamında kadınlar, NEET'ler, engelliler gibi işgücü piyasasında dezavantajlı durumda olan kişilere yönelik hizmetler de sunulmaktadır.

Özel politika gerektiren grupların istihdam edilebildiğinin artırılması bu kitlelerin hem ekonomik hem de sosyal hayata kalıtlarını kolaylaştırmaktır. Bu da yoksullukla mücadelede önemli bir araçtır.

Çalışanı bulunmayan hanelere iş ve meslek danışmanları yoluyla özelleştirilmiş İŞKUR hizmetlerinin sunulması yoluyla istihdama katılım, yoksulluğun azaltılması, sosyal içermenin sağlanması ve dolaylı yoldan suçun azaltılmasının sağlanması öngörülmektedir.

REWORK Projesi kapsamında ise işgücü piyasasında çalışanların iş güvencelerinin sağlanması ve/veya korunması ile istihdamın sürekliliğine katkı sağlanacaktır. Türkiye’de mesleki rehabilitasyon hizmeti kurumsal açıdan sunulmamaktadır. Buna bağlı olarak yeni bir sağlık hizmeti sunulması sağlanacaktır. Proje ile iş kazası geçirmiş kişilere mesleki rehabilitasyon hizmeti verilmesi planlanmakla birlikte, hizmet olarak meslek hastalığına tutulan, malul olan veya engelli statüsünde olup sosyal güvenlik sistemine dâhil olmayan sigortalı ve/veya vatandaşların bu hizmetten yararlanması sağlanacak ve istihdama katılımda fırsat eşitliği sunulabilecek altyapının oluşması sağlanacaktır.

6. Çevre ve iklim değişikliği üzerinde beklenen etkiler: Tedbirin uygulamasına ilişkin olumsuz bir etki öngörülmemektedir.

İşgücüne uyum programının uygulama alanlarından birisi de yeşil dönüşüme bağlı faaliyetleri desteklemektedir. Çevre ve iklim değişikliği konularına olumlu katkı sunması öngörülmektedir.

Ulusal İstihdam Stratejisi kapsamında yeşil ve dijital dönüşüm ekseninde hazırlanan eylemler ile hazırlanması öngörülen Ulusal Adil Geçiş Stratejisi’nin iklim değişikliğinin doğrudan etkilerine uyum sağlanması ve iklim değişikliği ile mücadele tedbirleri kapsamında azaltım politikalarının uygulanması için gerekli nitelikli işgücünün oluşması açısından desteklenmesi öngörülmektedir. Döngüsel ve yeşil ekonomiye geçiş sürecinde işgücü piyasası politikalarının uyumu ile biyoçeşitliliğin korunması, enerji ve su verimliliği ile çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin ve iklim değişikliğinin etkilerine karşı direncin sağlanması amaçlanmaktadır.

Yeşil dönüşüm kapsamında hazırlanan UY’nin enerji verimliliği, atık yönetimi, sürdürülebilir üretim gibi alanlarda daha yüksek çevresel performans sağlayacağı, çevreci uygulamaları zorunlu kılarak bu alanlarda iyileşmeyi destekleyeceği değerlendirilmektedir. Eğitim müfredatlarına girdi sağlayan ve iş piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanacak olan UMS ve UY’nin dolaylı olarak kaynak verimliliğini artırıcı etkisi olacağı, ekosistem üzerindeki baskıyı azaltacağı değerlendirilmektedir.

7. Potansiyel riskler:

Risk	Olasılık	Riski azaltmaya yönelik planlananlar
Yerel işgücü piyasasında dengenin bozulması	Orta	Kurum tarafından verilen işveren hizmetlerinin daha yoğun ve derin bir şekilde verilmesi
Mevcut kurum hizmetlerinden yararlanma ihtiyacı olmayan kişilere ulaşmak için kurumsal çaba sarf etmek	Düşük	Mevcut idari kayıtların en güncel ve doğru şekilde kurum sistemlerine yansıtılarak azami düzeyde farklı kurumlarla ortak bilgi ağının oluşturmaya çalışılması
Hedef grubun işgücüne katılımında isteksiz olması	Orta	Hane bazlı özelleşmiş hizmet sunumu sağlanması
Diğer kamu kurumlarının veri paylaşımında isteksiz davranması	Orta	Diğer kamu kurumlarına ilgili programın öneminin vurgulanması
Ulusal İstihdam Stratejisi Eylem Planı'nda yer alan eylemlerden sorumlu kurumların faaliyetlerini yeterince yerine getirmemesi	Orta	İzleme ve değerlendirme çalışmaları sırasında konunun öneminin sorumlu kurumlara vurgulanması
Ulusal Adil Geçiş Stratejisi'nde yer alan eylemlerden sorumlu kurumların faaliyetlerini yeterince yerine getirmemesi	Orta	Kurumlar için strateji hazırlanması ve uygulanmasına yönelik farkındalık ve kapasite geliştirme çalışmaları yapılması, izleme ve değerlendirme süreçlerindeki sonuçlara göre geliştirme faaliyetlerinin yapılması
Teknolojik gelişmelerin, yeşil ve dijital dönüşüm alanındaki sektörel ihtiyaçların meslek standartlarının oluşturulma sürecinden daha hızlı olması	Düşük	Dijital Dönüşüm ve Yapay Zekâ Danışma Kurulu ile Yeşil Dönüşüm ve Akıllı Tarım Danışma Kurulları ile çalışmaların takip edilmesi
Eylemin uygulanması sırasında ilgili kurumlar arasında yetersiz iletişim ve işbirliği (REWORK İnsan ve Organizasyon)	Orta	Katılımcı sürecin faydaları hakkında bilgilendirme faaliyetlerinin düzenlenmesi ve paydaşlar arası işbirliğinin artırılması

iii. Sosyal Koruma ve Sosyal İçerme

a) Temel engellerin analizi

Türkiye, 2000'li yıllardan itibaren yalnızca yoksullukla mücadele ve insani kalkınma alanlarında değil; aynı zamanda insan refahının ve eşitliğin temel bir prensip olarak kabul edildiği sosyal politika alanında da önemli ilerlemeler kaydetmiştir.

Türkiye'nin temel önceliklerinden biri engelli bireylerin ayrımcılığa uğramadan insan haklarından yararlanarak toplumsal hayata katılmaları için ulusal düzeyde politika ve stratejilerin belirlenmesi, engelli bireylere yönelik yürütülen sosyal hizmet faaliyetlerinin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesidir. Bu kapsamda, engelli bireylerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasının teşvik ve temin edilmesi ve Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin (EHİS) uygulanmasının izlenmesinden Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı sorumlu olup yasaların, politikaların, kamu hizmetlerinin ve kaynaklarının EHİS'e göre uyumlaştırılmasına yönelik çalışmaları yürütmektedir. Engelli bireylere yönelik geliştirilecek politikalara yön vermesi amacıyla hazırlanan 2030 Engelsiz Vizyon Belgesi kapsamında Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı hazırlanmıştır. Engelli bireylerin engellilikten kaynaklı ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran 31 hedefe yönelik 107 eylem alanı kapsamında 316 faaliyet hayata geçirilmeye başlanmıştır.

Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı'nın "Ekonomik Güvence" politika alanı altında, engelli bireylerin ekonomik statüsünü güçlendirmek, "Kapsayıcı Eğitim" politika alanı altında ise "Engelli bireyler için ortaöğretim, mesleki eğitim, yükseköğrenim, istihdam, yaşam boyu öğrenme ortamlarına geçiş tedbirlerinin alınması" hedefleri bulunmaktadır.

Öte yandan, Türkiye'de uygulanan gündüzlü bakım hizmetleri, engelli ve yaşlı bireyler için önemli bir sosyal hizmet modeli sunmaktadır. Gündüzlü bakım merkezleri, evde veya aileleriyle birlikte yaşayan engelli ve yaşlı bireylerin psikolojik, sosyal ve sağlık ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olacak çeşitli aktiviteler sunarak yaşam kalitelerini iyileştirmek ve boş zamanlarına katkıda bulunmaktadır. Bu merkezler aynı zamanda engelli veya yaşlı bireylere tam gün bakım hizmeti veren kişilere de aktif işgücü piyasasına katılma fırsatı sunmaktadır.

Gündüzlü bakım merkezleri, engelli ve yaşlı bireylere kişisel gelişimlerini artırmayı ve günlük yaşam aktiviteleri ile çeşitli beceriler kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu kişilerin sosyal hayata katılımlarını sağlamak için eğitim, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler düzenlenmektedir. Gündüzlü bakım merkezlerinde, hafta içi çalışma saatleri içinde yarım veya tam gün bakım hizmeti verilmektedir. Ekim 2025 itibarıyla, 37 gündüzlü bakım merkezinde 2.545 engelli birey, 42 gündüzlü bakım merkezinde ise 600 yaşlı birey hizmet almıştır.

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun Ek 7'nci maddesi kapsamında yürütülen evde bakım yardımı, bakıma ihtiyacı olan engelli bireyleri öncelikle aileleriyle birlikte desteklemek amacıyla başlatılmıştır. Bu hizmetten yararlanabilmek için engelli bireylerin, Engelli Sağlık Kurulu Raporu ile ağır engelli/tam bağımlı olduklarını belgelemeleri ve hane halkı başına düşen gelirin asgari ücretin 2/3'ünden az olması (2025 yılı için 14.736,45 TL) gerekmektedir. Eylül 2025 itibarıyla 521.057 kişi evde bakım yardımı almaktadır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca çocuk koruma mekanizmasının en önemli hizmet modellerinden olan Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) Hizmeti sunulmaktadır. Bakanlıkça

çocukların ihtiyaçlarının karşılanması, ailelerin güçlendirilmesi, geçici olarak yaşanan sosyal ve ekonomik güçlüğü önüne geçilmesi, çocukların öz aileleri ve yakınları yanında bakımlarının ve desteklenmelerinin sağlanması ile fırsat eşitliğinin oluşturulması amacıyla sosyal ve ekonomik destek hizmeti verilmektedir. Ailelerin ekonomik olarak güçlendirilmesinin yanı sıra psikososyal açıdan da desteklenmesini temel alan SED hizmeti ile desteklenen ve okul çağında olan çocukların, akademik, sportif, sanatsal ve kültürel açıdan da güçlendirilmesi esas kabul edilmektedir. SED hizmeti kapsamında çocukları korunma altına alınmaksızın ailesi yanında bakımı sağlanmakta olup aynı haneden en fazla 2 çocuk için ekonomik destek yapılmaktadır. Hakkında korunma kararı alınmış, sosyal hizmet kuruluşlarının himayesine bırakılan, desteklendikleri takdirde ailesi veya yakınları tarafından yanlarına alınabilecek özellikler taşıyan çocuklar desteklenmektedir.

Sürekli ekonomik destek alan kişilerin 3 aylık süreler ile periyodik olarak takipleri yapılarak ekonomik desteğin verilmesini gerektiren nedenin ortadan kalkması veya hayatını kendi imkânlarıyla sürdürebileceği kanaatinin oluşması hâlinde sürekli ekonomik destek ödemesi durdurulmaktadır. Kasım 2025 itibarıyla 182.002 çocuk SED hizmetinden yararlandırılmaktadır. Ekim 2025 itibarıyla ödenen miktar 14 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Hanede en fazla 2 çocuk aile yanında desteklenmektedir.

SED hizmetinin etkinliğini artırmak, ailelerde çocuk ile ilgili farkındalık oluşturmak, çocuklara okul dışı zamanlarını kaliteli ve verimli kullanabilecekleri ortam ve imkânları sunmak amacıyla SED Hizmetinin Etkinliğinin Artırılması (Okul Destek) Projesi yürütülmektedir. Proje'nin odak grubu olan SED Hizmeti'nden yararlanan ortaokul ve lise eğitimine devam eden çocuklar için akademik, sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler düzenlenerek çocukların boş zamanları, gelişimlerini destekleyecek şekilde yapılandırılmakta, boş vakitlerinde olumsuz ortam ve gruplar ile bunların barındırdığı risklerden korunmaları sağlanmaktadır. 81 İl Müdürlüğünde Okul Destek Projesi'nde görev alan alanında uzman personel çocukların ve ailelerin ihtiyaçlarını kendi özelinde değerlendirirken hem bireysel hem kültürel hem de coğrafi özellikler dikkate almaktadır.

iv. Sağlık Hizmetleri

a) Temel engellerin analizi

2024 yılında Türkiye’de toplam hekim sayısı 221.133, toplam diş hekimi sayısı 50.434, hemşire sayısı 264.857 ve ebe sayısı 61.618 olmuştur. Aynı yılda yüz bin kişiye düşen hekim sayısı 258 iken hemşire ve ebe sayısı 381 olarak gerçekleşmiştir.

2024 yılı sonu itibarıyla 8.228 Aile Sağlığı Merkezinde (ASM), 28.845 Aile Hekimliği Biriminde (AHB) birinci basamak sağlık hizmeti verilmektedir. 2024 yılında 101 yeni ASM ve 856 yeni AHB açılmıştır. Aile hekimlerinin çalışma bölgeleri, ortalama 3.000 kişiye bir aile hekimi düşecek şekilde tespit edilmektedir.

Sağlık hizmetine ulaşımın zor olduğu belde, köy, mezra, uzak mahalleler ve benzeri yerleşim yerlerine “gezici sağlık hizmeti” planlanarak sağlık hizmeti sunulması sağlanmaktadır. 2024 yılı sonu itibarıyla 7.452 AHB tarafından 5.633.125 kişiye gezici sağlık hizmeti sunulmuştur. ASM’ler, Sağlıklı Hayat Merkezleri ve Toplum Sağlığı Merkezlerinden oluşan birinci basamak yatırım programında 1202 tesis bulunmakta olup bunlardan 461’inin inşaatı devam etmekte, 628’i proje aşamasında ve 113’ü ise ihale aşamasında bulunmaktadır.

Sağlık Bakanlığı hastanelerinin sayısı 2023 yılında 933 iken 2024 yılında 941’e yükselmiştir. 2024 sonu itibarıyla üniversite hastane sayısı 69 ve özel hastane sayısı 552’dir. Sağlık Bakanlığı, üniversite ve özel sektörün hastane yatağı sayıları 2023 yılında sırasıyla 167.649, 43.878 ve 55.067 iken 2024 yılında 169.834, 44.131 ve 54.394’e yükselerek toplam 268.359’a ulaşmıştır. Toplam yoğun bakım yatak sayısı ise 2024 sonu itibarıyla 49.010’dur.

Hastanelerde toplam MR cihaz sayısı 2023 yılı ile kıyaslandığında 2024 yılında 1.001’den 1.031’e, BT cihaz sayısı 1.359’dan 1.379’a, Ultrason cihaz sayısı 5.750’den 5.867’ye, Doppler Ultrason cihaz sayısı 8.053’ten 8.630’a ve EKO cihaz sayısı 3.127’den 3.277’ye yükselmiştir.

Ülkelerin taleplerine binaen, yabancı sağlık personeline mesleki eğitim düzeyinin artırılması amacıyla Bakanlığa bağlı eğitim ve araştırma hastanelerinde gözlemci statüsünde, kısa süreli mesleki eğitim imkânı sağlanmaktadır. Sağlık sistemimizi inceleme talep eden ülkelere sağlık sistem desteği verilmekte ve tecrübe paylaşımında bulunmaktadır. 31 Aralık 2024 tarihi itibarıyla 97 ülke ve 3 uluslararası kuruluş ile 293 anlaşma bulunmaktadır.

Acil sağlık sisteminin güçlendirilmesi amacıyla, hastane öncesi acil sağlık hizmetleri ülke genelinde tüm kırsal bölgeleri kapsayacak şekilde yaygınlaştırılmış ve 3.574 istasyona ulaşılmıştır. 6.308 adet acil yardım ambulansı ile hizmet verilmektedir. 15 helikopter ambulans, 1 uçak ambulans, 6 deniz ambulans, 21 adet önünde kar bıçağı bulunan ambulans ve 230 adet kar paleti takılabilen ambulans mevcuttur. 2025’in ilk 10 ayında 4 bin 231 vatandaş, hava ambulansları ile sağlık hizmetine ulaştırılmıştır.

Büyük kazalar ve kitlesel olaylarda tıbbi donanımı ve iç mekânının genişliği sayesinde obez ve yoğun bakım hastalarının daha kolay taşınması için 62 adet 4 sedyeli ambulans ve 92 adet yoğun bakım ve obez ambulans bulunmaktadır. Sokak darlığı ve trafik yoğunluğu sebebiyle standart ambulansların ulaşamadığı durumlarda hizmet vermek amacıyla 57 adet

motosiklet ambulans bulunmakta olup yenidoğan hastaların naklini sağlamak için ise 50 adet yenidoğan ambulansı hizmet vermektedir.

Doğum Öncesi Bakım Yönetim Rehberi hazırlanmıştır. Rehber'e göre gebelerin 4 farklı dönemde izlemleri yapılmaktadır. Gebe başına düşen izlem 2024 yılında ortalama 3,5 olarak gerçekleşmiştir. Bakanlığa bağlı sağlık tesislerinde toplam 434 gebe okulu mevcuttur. Gebe bilgilendirme sınıflarında 2024 yılında toplam 1.022.738 gebeye eğitim verilmiştir. 2024 yılında demir desteği verilen gebe yüzdesi 91,9 olmuştur. 2024 yılında D vitamini verilen gebe yüzdesi 92,4'tür. Anne ölüm oranı (100.000 canlı doğumda) 2023 yılında 13,4 iken 2024 yılında 11,5'e gerilemiştir. 2024 yılı içerisinde evlilik öncesi 774.111 kişiye danışmanlık verilmiştir. Gebeler, Bakanlığın 2 ve 3'üncü basamak sağlık kuruluşlarındaki Gebe Okulu ve Doğuma Hazırlık ve Danışmanlık Merkezleri'ndeki gebe eğitimi hizmetlerinden faydalanabilmektedir.

Tüm bebeklere 4'üncü aydan 1 yaşa dek ücretsiz demir ve D vitamini desteği sağlanmaktadır. 2024 yılında ülke genelinde 2.000.000 adet demir preparatının ve 2.500.000 adet D vitamininin illere dağıtımı yapılmıştır. Bebek ölüm hızı (1.000 canlı doğumda) 2023 yılında 9,7 iken 2024 yılında 8,9'a gerilemiştir. Normal Doğum Eylem Planı kapsamında önemli düzenlemeler hayata geçirilmiştir. 81 il primer sezaryen oranları incelendiğinde Eylem Planı başlangıcından bu yana söz konusu oranın 51 ilde azaldığı görülmüştür.

Kanser Erken Teşhis, Tarama ve Eğitim Merkezleri (KETEM) 2024 yıl sonu itibarıyla 48 mobil araç dâhil olmak üzere 423 merkezle hizmet vermeye devam etmektedir. 2024 yıl sonu itibarıyla meme kanseri tarama oranı yüzde 44,3 olarak gerçekleşmiştir. 2024 yıl sonu itibarıyla serviks kanseri tarama oranı yüzde 89,4, kolon kanseri tarama oranı yüzde 30,4 olarak gerçekleşmiştir. Son 1 yılda toplamda 5 milyon vatandaşa kanser taraması yapılmış, 19 bin kişiye erken kanser tanısı konulmuştur. Hastalık Yönetim Platformu ile 2024 yılında obezite tarama oranı yüzde 24, diyabet tarama oranı yüzde 62 olarak gerçekleşmiştir.

Organ bağış kartı almak suretiyle organ bağışçısı olan kişi sayısı 2024 yılında 52.331 olmuş; toplamda 753.919'a ulaşmıştır. Diyaliz hizmetlerinde 955 diyaliz merkezinde 67.129 hasta diyaliz izleme sistemi ile takip edilmiştir. Ev Hemodiyalizi uygulaması yapma yetkisine sahip 33 ilde 94 diyaliz merkezine ev hemodiyalizi uygulama izni verilerek 1.383 hastanın ev hemodiyalizi hizmeti alması sağlanmıştır. 2024 yıl sonu itibarıyla evde sağlık hizmeti kapsamında ulaşılan hasta sayısı 2.780.050 olmuştur. Yurt genelinde 2024 yılında mobil tarama ekipleri tarafından 287.757 kişinin röntgen taraması gerçekleştirilmiştir. Son bir yılda 35 milyon vatandaşın kronik hastalık taramaları gerçekleştirilmiş ve 7,3 milyon kişiye yeni tanı konulmuştur.

Bağımlılık ve rehabilitasyon hizmetleri kapsamında 49'u 1.246 yatak kapasiteli ve 70'i ayakta olmak üzere 119 Erişkin Arındırma Merkezi (AMATEM) ile hizmet verilmektedir. 15'i 255 yatak kapasiteli ve 9'u ayakta olmak üzere 24 Çocuk-Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezi (ÇEMATEM) çocuk ve ergen hastalar için faaliyet göstermektedir. 2024 yılında Bakanlığa bağlı 2 adet ÇEMATEM daha açılmıştır. 2024 yılı itibarıyla 565 adet sigara bırakma polikliniğinde hizmet sunulmaktadır. 2024 yılında sigara bırakma polikliniklerinde toplam muayene sayısı 150.467 olmuştur.

Cinsel istismar mağduru olduğundan şüphelenilen çocukların, adli süreçlerde ikincil örselenmesini önlemek amacıyla Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM) hizmet vermektedir. Bu merkezlerde bütün adli, tıbbi ve psikososyal işlemlerin tek seferde yapılmasına imkân verecek koşullar sağlanmaktadır. 2024 yılında 4 ilde daha açılan ÇİM 70 ilde 74 şube ile hizmet sunulmaktadır.

Sağlık hizmet sunumu ve karar alma süreçlerinde bilgi teknolojilerinin kullanımı artırılarak sağlık sistemini güçlendirmek amacıyla vatandaş odaklı çalışmalar yürütülmektedir. Vatandaşların kendi sağlık kayıtlarına internet üzerinden erişebilmesi sağlanmaktadır. Dijital sağlıkta e-Nabız, e-Rapor, e-Reçete, MHRS vb. sistemlerle sağlık verileri en iyi etkin şekilde toplanmakta olup hem sağlık personelinin hem de vatandaşların hizmetine sunulmaktadır.

5.4. Yapısal Reform Tedbirlerinin Özeti

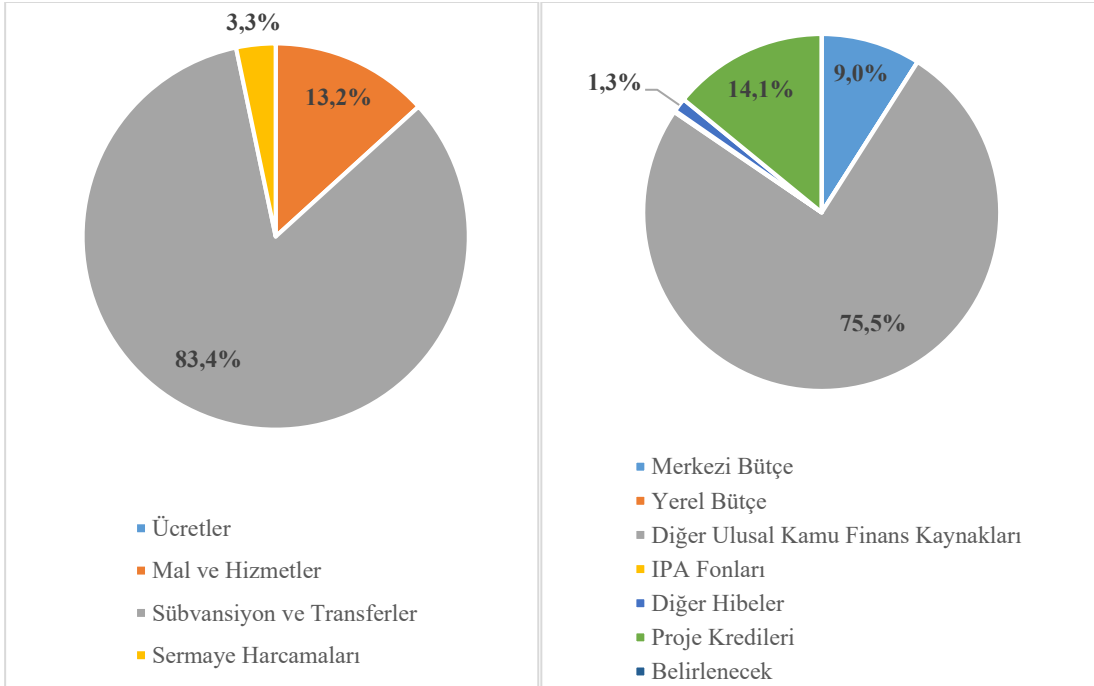
Reform Tedbiri	Dayanak	Uygulayıcı Kuruluş	ERP (2025-2027) Tedbir Numarası*
Rekabetçilik			
İmalat sanayiinde dijital dönüşüm ve yeşil dönüşüm aracılığıyla KOBİ'lerin modernizasyonunun desteklenmesi, verimliliğin ve rekabet edilebilirliğin artırılması	On İkinci Kalkınma Planı, OVP (2026-2028)	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, KOSGEB, TÜBİTAK	1
Sürdürülebilir turizmin yaygınlaştırılması ve markalaşma	On İkinci Kalkınma Planı	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı	2
Sürdürülebilirlik ve Dayanıklılık			
Yeşil dönüşümün hızlandırılması	On İkinci Kalkınma Planı, OVP (2026-2028)	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	3
Endüstrilerde dijitalleşme odaklı yatırımların artırılması	On İkinci Kalkınma Planı, OVP (2026-2028)	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Yeni tedbir önerisi
Beşeri Sermaye ve Sosyal Politikalar			
Öğretim programlarının beceri temelli olarak güncellenmesi ve mesleki eğitim merkezlerinin güçlendirilmesi	On İkinci Kalkınma Planı	Millî Eğitim Bakanlığı	5
İstihdam hizmetlerinin işgücü piyasası ihtiyaçları doğrultusunda iyileştirilmesi ve geliştirilmesi	On İkinci Kalkınma Planı, OVP (2026-2028)	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İŞKUR, MYK	6

*Tüm tedbirler Avrupa Komisyonu Rehberi'ne göre güncellenmiş olup ERP (2025-2027) kapsamında yer alan ilgili tedbirleri göstermektedir.

6. YAPISAL REFORMLARIN MALİYET VE FİNANSMANI

ERP (2026-2028) döneminde toplamda 6 yapısal reform tedbiri hayata geçirilecektir. Uygulanacak bu tedbirler için yaklaşık 6,4 milyar avro tutarında ek maliyet öngörülmektedir. Maliyet kalemleri incelendiğinde en yüksek payı yaklaşık 5,3 milyar avro ile sübvansiyon ve transferlerin aldığı görülmektedir. Maliyet kalemlerinin yüzde 83,4'ü sübvansiyon ve transferlerden, yüzde 13,2'si mal ve hizmetler kaleminden, yüzde 3,3'ü sermaye harcamalarından oluşmaktadır. Finansman kaynaklarına bakıldığında ise bu ilave maliyetin yüzde 75,5 oranında diğer ulusal finansman kaynaklarından, yüzde 14,1 oranında proje kredilerinden, yüzde 9,0 oranında merkezî bütçeden ve yüzde 1,3 oranında diğer hibeler kaleminden karşılanması planlanmaktadır (Şekil 6.1).

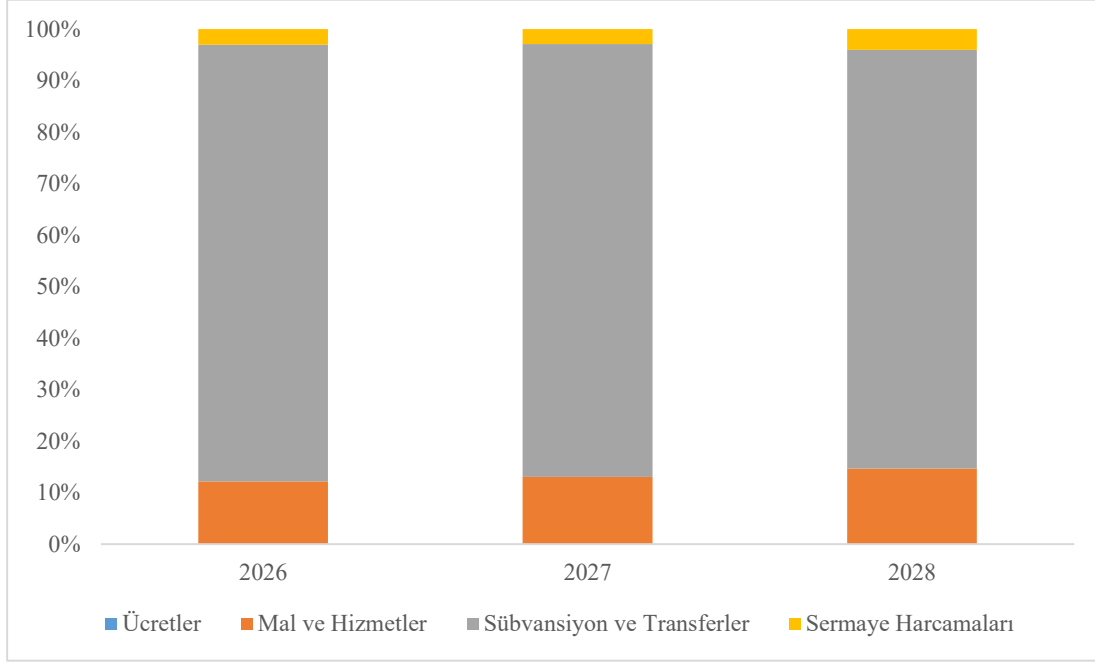
Şekil 6.1: Yapısal Reform Tedbirlerinin Planlanan Maliyet ve Finansmanı (Avro)

Yıllar itibarıyla maliyet kalemlerinin paylarında belirgin bir değişiklik öngörülmemektedir (Şekil 6.2). En yüksek paya sahip harcama kalemi sübvansiyon ve transferler kalemi olarak ön plana çıkmaktadır. Program genelinde sübvansiyon ve transferler ile mal ve hizmet kaynaklı harcamalar çoğunlukta bulunmaktadır.

Program döneminde en çok kaynağın aktarılacağı tedbirler sırasıyla 6 numaralı **“İstihdam hizmetlerinin işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda iyileştirilmesi ve geliştirilmesi”** ile 2 numaralı **“Sürdürülebilir turizmin yaygınlaştırılması ve markalaşma”** tedbirleridir. Bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınma sürecine yönelik hem ekonomik hem sosyal gelişmenin ön planda tutulduğu bir reform gündemi belirlenmiştir. Bu tedbirler aracılığıyla Türkiye ekonomisinde orta ve uzun vadede hem istihdam olanaklarının hem de rekabet gücünün artması beklenmektedir.

Şekil 6.2: Yıllar İtibarıyla Planlanan Maliyet (Avro)

7. KURUMSAL KONULAR VE PAYDAŞLARIN KATILIMI

Türkiye’de orta-uzun vadede ekonomik ve sosyal politika önceliklerinin ortaya konulduğu temel dokümanlar kalkınma planlarıdır. Kalkınma planları, Türkiye’nin sürdürülebilir kalkınma sürecinin stratejik bir yaklaşımla yönetilmesini teminen mevcut kaynakların verimli kullanılması, kaynakların ekonomik ve sosyal açıdan en fazla katma değer üreten alanlara yönlendirilmesi için yol gösterici bir işlev üstlenmektedir. Bu doğrultuda 2053 yılı perspektifinde önümüzdeki 5 yıllık döneme ilişkin yol haritası niteliği taşıyan On İkinci Kalkınma Planı toplumun farklı kesimlerinin görüşleri alınarak hazırlanmıştır. On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) oluşturulurken toplumun farklı kesimlerinin görüş ve önerilerini alabilmek adına 87 farklı Özel İhtisas Komisyonu ve Çalışma Grubu kurulmuştur. Bu kapsamda düzenlenen toplantılara kamu kesimi, özel sektör, akademi ve STK’leri temsilen yaklaşık 8 bin 500 kişi katılım sağlayarak çalışmalarına katkı sunmuştur. Buna ilaveten, ilgili kamu kuruluşları, akademi, STK’ler, meslek örgütleri ve iş dünyası ile üst düzey katılımcı toplantılar düzenlenmiştir. Yaklaşık 43 bin vatandaşın katılımıyla çevrim içi vatandaş anketi uygulanmıştır. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı eş güdümünde yürütülen katılımcı toplantıların ve vatandaş anketi çıktılarından faydalanarak Plan taslağı hazırlanmış ve ilgili kurumların görüşüne sunulmuştur. Planın nihai hâli Cumhurbaşkanlığı Makamı tarafından TBMM’ye sunulurken 31 Ekim 2023 tarihinde TBMM Genel Kurulunca onaylanmış, 1 Kasım 2023 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

ERP (2026-2028), On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) ile Uzun Vadeli Gelişme Stratejisi (2024-2053), OVP (2026-2028) ve 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı esas alınarak ilgili tüm kesimlerle istişare içerisinde hazırlanmıştır. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığının eş güdümünde ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarının katkılarıyla üst politika belgeleriyle uyumlu olarak hazırlanan ERP (2026-2028) Cumhurbaşkanlığı Makamı onayı alınarak Avrupa Komisyonuna iletilmektedir.

Avrupa Komisyonunun ERP rehberini güncellemesinin ardından her yıl geleneksel olarak ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcileriyle bir açılış toplantısı düzenlenmektedir. ERP ülke koordinatörü tarafından düzenlenen bu toplantılarda daha önce ERP sürecine yönelik kurumlara iletilen belgeleri konu alan sunumlar gerçekleştirilerek beklentilere ve olası katkılara yönelik görüş alışverişinde bulunmaktadır. Ayrıca programın yapısal reformlar bölümüne yönelik oluşturulacak katkılar rehberle uyumlu olarak hazırlanmasını teminen T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve Finans Mükemmeliyet Merkezi (CEF) ortaklığında yıl içerisinde çeşitli çalıştaylar düzenlenmektedir. 2025 yılı hazırlıkları kapsamında 3-4 Temmuz 2025 tarihlerinde ve 4-5 Aralık 2025 tarihlerinde olmak üzere CEF işbirliğiyle ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarının katılım sağladığı çalıştay başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Temmuz ayında düzenlenen çalıştay kapsamında ERP hazırlık sürecinin iyileştirilmesi yönünde bir eğitim gerçekleştirilmiştir. Aralık ayında düzenlenen çalıştayda ise tedbirlerin etki değerlendirmesi detaylandırılarak tedbir çerçevesi iyileştirilmiştir. Toplantı sonrasındaki

süreçte kurumların ERP'deki tedbirlere yönelik iyileştirme çalışmaları Strateji ve Bütçe uzmanları ile karşılıklı iletişim içerisinde yürütülmüştür.

Buna ek olarak ERP'nin yapısal reformlar bölümünün katılımcı bir yaklaşımla oluşturulmasına yönelik yapısal reformlar bölümü sivil toplum kuruluşlarının görüşlerine sunulmuştur. YOİKK çalışmalarına da aktif olarak katkı sağlayan TOBB, TİM, TÜSİAD, MÜSİAD ve YASED gibi kuruluşlara taslak metin resmî yazı aracılığıyla iletilmiştir. Gelen katkılar doğrultusunda metin üzerinde iyileştirmeler yapılmış olup gelen bazı önerilerin ise ileriye dönük ön çalışma gerektirmesi dolayısıyla önümüzdeki dönemlerde ERP kapsamına alınmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir (Ek Tablo 3). Bu kapsamda ilgili kurumlarla yapılan istişareler sonucunda ERP'ye güncel katkılar Ocak 2026 itibarıyla nihai hâle getirilmiştir.

Paydaşların geçmiş döneme ilişkin değerlendirmeleri ve temel politika dokümanları çerçevesinde önümüzdeki döneme ilişkin taahhütlerini içeren katkıları, ERP koordinatörü olarak T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından tüm paydaşların aktif katılımıyla toplulaştırılmış ve önceki taahhütlerin izleme ve değerlendirmesi sağlanmıştır.

EK TABLOLAR

Tablo 1.a: Makroekonomik Görünüm

	ESA Kodu	2024	2024	2025	2026	2027	2028
		Düzy (Milyar TL)	Yüzde Değişim				
1. GSYH, Zincirlenmiş Hacim	B 1 * g	2337,1	3,3	3,3	3,8	4,3	5,0
2. GSYH, Cari Fiyatlarla	B 1 * g	44587,2	64,6	39,5	24,2	15,7	13,4
Büyümenin Bileşenleri (Zincirlenmiş Hacim, Yüzde Artış)							
3. Özel Kesim Tüketim Harcamaları	P3	1608,9	4,3	2,4	3,2	3,6	4,1
4. Kamu Kesimi Tüketim Harcamaları	P3	295,9	-0,8	3,4	4,8	5,5	6,0
5. Toplam Sabit Sermaye Oluşumu	P51	595,3	2,7	4,6	4,0	4,2	4,9
6. Stok Değişmesi*	P52+P53	---	-1,2	0,4	0,0	0,0	0,0
7. Mal ve Hizmet İhracatı	P6	539,0	0,1	1,8	3,4	3,8	4,4
8. Mal ve Hizmet İthalatı	P7	468,7	-4,4	3,8	3,8	3,6	3,9
GSYH Büyümesine Katkılar (Yüzde Puan)							
9. Yurt İçi Nihai Talep	---	---	2,4	3,6	3,8	4,2	4,8
10. Stok Değişmesi	P52+P53	---	-1,2	0,4	0,0	0,0	0,0
11. Toplam Net Mal ve Hizmet İhracatı Dengesi	B11	---	1,0	-0,3	0,0	0,1	0,2

* Büyümeye katkı

Tablo 1.b: Fiyat Gelişmeleri

Yüzde Artış	ESA Kodu	2024	2025	2026	2027	2028
1. GSYH Deflatörü, Yıllık Ortalama	---	59,3	35,0	19,7	10,9	8,0
2. TÜFE, Yıl Sonu	---	44,4	28,5*	16,0	9,0	8,0

*2025 yıl sonu enflasyon yüzde 30,9 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 1.c: İşgücü Piyasasında Gelişmeler

	ESA Kodu	2024	2024	2025	2026	2027	2028
		Düzy	Yüzde Değişim				
1. Nüfus (Bin Kişi, Yıl Ortası)	---	85.518	0,2	0,4	0,7	0,5	0,5
2. Çalışma Çağı Nüfusu (Bin Kişi)	---	65.926	0,8	0,7	0,9	0,8	0,8
3. İşgücüne Katılım Oranı (%)	---	54,2	0,9	-0,5	0,7	0,7	0,9
4. İstihdam Düzeyi (Bin Kişi)**	---	32.620	3,1	0,0	2,2	2,4	2,9
5. İşsizlik Oranı (%)	---	8,7	-0,7	-0,2	-0,1	-0,2	-0,4
6. Emek Verimliliği Artışı	---		0,2	3,3	1,5	1,9	2,0

* Bir önceki döneme göre puan artışını ifade etmektedir.

** 15+ yaş

Tablo 1.d: Ödemeler Dengesi

GSYH İçindeki Pay (Yüzde)	ESA Kodu	2024	2025	2026	2027	2028
1. Cari İşlemler Hesabı	---	-0,8	-1,4	-1,3	-1,2	-1,0
- Dış Ticaret Dengesi	---	-4,1	-4,5	-4,4	-4,4	-4,2
- Hizmetler Dengesi	---	4,5	4,1	3,9	4,0	4,0
- Birincil Gelir Dengesi	---	-1,2	-1,0	-0,9	-0,8	-0,8
- İkincil Gelir Dengesi	---	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2. Sermaye ve Finans Hesabı (Rezerv Dâhil)	---	-1,6	-2,7	-1,3	-1,2	-1,0
Net Hata Noksan	---	-0,8	-1,3	0,0	0,0	0,0

Kaynak: Gerçekleşme TCMB, tahmin T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, HMB

Tablo 1.e: GSYH, Yatırım ve Brüt Katma Değer

	ESA Kodu	2024	2025	2026	2027	2028
GSYH, Cari Fiyatlarla, Milyar TL	B 1 * g	44587,2	62179,1	77257,4	89406,2	101397,2
Yatırım Oranı, GSYH içindeki Pay, %	---	31,3	31,9	31,8	31,8	32,0
Sektörel Katma Değerler (Zincirlenmiş Hacim, Yüzde değişim)						
1. Tarım	---	5,1	-1,0	2,5	2,7	3,0
2. Sanayi	---	0,2	2,8	4,0	4,6	5,3
3. Hizmetler (İnşaat Dâhil)	---	3,6	3,8	3,9	4,4	5,1

Tablo 2: Kamu Maliyesi

GSYH İçindeki Pay (Yüzde)	ESA Kodu	2024	2025	2026	2027	2028
Alt Kalemlere Göre Borçlanma Gereği*						
1. Genel Devlet	S13	4,6	3,1	3,1	2,7	2,6
2. Merkezî Yönetim	S1311	4,6	3,2	3,6	2,7	2,4
3. Fon	S1311	0,0	-0,1	-0,1	0,4	0,4
4. Mahallî İdareler	S1313	0,4	0,0	0,0	0,1	0,4
5. Sosyal Güvenlik	S1314	0,0	0,4	0,1	-0,1	-0,2
6. Döner Sermaye	S1311	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
7. İşsizlik Fonu	---	-0,4	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Genel Devlet (S13)						
8. Toplam Gelir	TR	31,1	31,5	33,2	33,2	33,2
9. Toplam Harcamalar	TE	35,7	34,6	36,3	35,9	35,7
10. Borçlanma Gereği	EDP.B9	4,6	3,1	3,1	2,7	2,6
11. Faiz Ödemeleri	EDP. D41+FISIM	3,0	3,5	3,7	3,5	3,4
12. Faiz Giderleri Hariç Denge	---	-1,7	0,3	0,6	0,9	0,9
Gelirler						
13. Vergiler	---	16,5	17,4	18,2	18,2	18,3
14. Sosyal Fonlar	D61	8,3	8,1	8,7	9,0	9,0
15. Faktör Gelirleri	D4	4,4	4,0	3,8	3,6	3,5
16. Diğer	---	1,9	2,0	2,5	2,4	2,3
17. Toplam Gelir	TR	31,1	31,5	33,2	33,2	33,2
Giderler						
18. Toplam Tüketim	P32	15,0	15,0	15,6	15,7	15,8
19. Toplam Sosyal Transferler	D62+D63	6,3	6,4	6,7	7,1	7,0
20. Faiz Ödemeleri	EDP. D41+FISIM	3,0	3,5	3,7	3,5	3,4
21. Sübvansiyonlar ⁽¹⁾	D3	0,9	1,0	0,8	0,7	0,6
22. Yatırım	P51	2,9	2,7	2,4	2,6	2,7
23. Diğer	---	7,6	6,1	7,1	6,3	6,2
24. Toplam Harcamalar	TE	35,7	34,6	36,3	35,9	35,7

* (+) açığı (-) fazlayı ifade eder.

(1) Tarımsal destekleme, KİT görev zararı, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'nu kapsamaktadır.

Tablo 3: Genel Devlet Borç İstatistikleri

	ESA Kodu	2024	2025	2026	2027	2028
GSYH'ye Oran (Yüzde)						
1. Toplam Brüt Borç Stoku	---	23,6	24,6	24,7	24,7	24,2
2. Borç Stokundaki Değişme	---	---	1,0	0,1	0,0	-0,5
Toplam Borç Stokundaki Değişime Katkıları (Yüzde Puan)						
3. Faiz Giderleri Hariç Genel Devlet Dengesi	---	1,7	-0,3	-0,6	-0,9	-0,9
4. Faiz Ödemeleri	EDP D.41	3,0	3,5	3,7	3,6	3,5
5. Nominal GSYH Artışı	---	-15,2	-9,7	-6,0	-3,9	-3,2
6. Borç Stokunu Etkileyen Diğer Faktörler	---	6,0	7,6	3,0	1,2	0,2

Tablo 4: Devresel Gelişmeler*

	2024	2025	2026	2027	2028
1. GSYH Büyümesi (2009=100 Zincirlenmiş Hacim, %)	3,3	3,3	3,8	4,3	5,0
2. Borçlanma Gereği / GSYH (%) ^{1**}	4,6	3,1	3,1	2,7	2,6
3. Faiz Ödemeleri / GSYH (%)	3,0	3,5	3,7	3,5	3,4
4. Bir Defalık ve Diğer Geçici Tedbirler / GSYH ²	-2,2	-1,4	-1,1	-0,6	-0,6
5. Potansiyel GSYH Büyümesi (%)	4,4	4,3	4,5	4,6	4,8
6. Üretim Açığı	0,9	-0,1	-0,8	-1,1	-0,9
7. Devresel Bileşen / GSYH (%) **	-0,8	-0,2	0,1	0,2	0,2
8. Devresel Düzeltilmiş Denge / Potansiyel GSYH (2-7)**	5,5	3,3	3,0	2,4	2,4
9. Devresel Düzeltilmiş Faiz Giderleri Hariç Denge / Potansiyel GSYH (8-3)**	2,5	-0,1	-0,6	-1,1	-1,0
10. Yapısal Denge / Potansiyel GSYH (8+4)**	3,2	2,0	2,0	1,8	1,7

* Genel Devlet

** (+) açığı, (-) fazlayı ifade eder.

(1) Vergi Alacaklarının Yapılandırılması, 2B Gelirleri, Özelleştirme ve Diğer Bir Defalık Gelirler ve Giderler Dâhil Genel Devlet Dengesi

(2) (+) işaret açığı azaltıcı bir defalık tedbirleri ifade eder.

Tablo 5: Önceki Güncellemeden Farklılıklar

	2024	2025	2026	2027	2028
GSYH Büyümesi (Yüzde Artış)					
Önceki Güncelleme	3,5	4,0	4,5	5,0	---
Son Güncelleme	3,3	3,3	3,8	4,3	5,0
Fark	-0,2	-0,7	-0,7	-0,7	---
Genel Devlet Borçlanma Gereği (GSYH'ye Oran, Yüzde)					
Önceki Güncelleme	4,8	2,9	2,6	2,3	---
Son Güncelleme	4,6	3,1	3,1	2,7	2,6
Fark	-0,2	0,2	0,5	0,4	---
Genel Devlet Brüt Borç Stoku (GSYH'ye Oran, Yüzde)					
Önceki Güncelleme	25,6	25,3	25,1	24,8	---
Son Güncelleme (AB Tanımlı)	23,6	24,6	24,7	24,7	24,2
Fark	-2,0	-0,7	-0,4	-0,1	---

* Gerçekleşme

Tablo 6: 2026 Yılı Ekonomik Reform Programı Hazırlıklarında Kullanılan Dış Ekonomik Gelişmelerle İlgili Varsayımlar

	2024	2025	2026	2027	2028
Döviz Kurları					
Parite (\$/€)	1,08	1,14	1,16	1,16	1,16
Reel Kur (Yüzde Değişim)*	10,5	7,9	0,0	0,0	0,0
GSYH Artışı					
Avro Bölgesi (Reel, Yüzde Değişim)**	0,9	1,2	1,1	1,4	1,3
AB (Reel, Yüzde Değişim)**	1,1	1,4	1,4	1,6	1,5
Dünya Ticareti **					
Dünya Ticaret Hacmi Artışı (Yüzde)	3,5	3,6	2,3	3,1	3,2
Uluslararası Fiyatlar					
AB Tüketici Fiyat Endeksi (Yüzde Artış)**	2,6	2,4	2,2	2,2	2,1
ABD Tüketici Fiyat Endeksi (Yüzde Artış)**	3,0	2,7	2,4	2,2	2,2
Petrol Fiyatları (\$/Varil)	80,5	70,0	65,0	65,1	65,6

* (+) değerlenmeyi, (-) değer kaybını göstermektedir.

** IMF, Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Ekim 2025

Tablo 7a: Koşullu Yükümlülükler, Kredi Garanti Kurumları

Tedbir		Düzenleme Tarihi	Kalan Kefalet Risk TL (Güncel Tarihli Kur)	Azami Koşullu Yükümlülükler (GSYH içindeki payı %)*
Kovid-19 ile ilgili olanlar	İşe Devam Destek Paketi	30.03.2020 / 31.12.2020	9.158.179.629	0,015
	Opex Kredi Destek Paketi	30.03.2020 / 31.12.2020	623.478.486	0,001
	Çek Ödeme Destek Paketi	30.03.2020 / 31.12.2020	552.061.843	0,001
	Eximbank Kredi Destek Paketi	30.03.2020 / 31.12.2020	900.000	0,000
	TOBB Nefes Kredisi	23.04.2020 / 31.12.2020	1.327.859	0,000
	Eximbank Stok Destek Paketi	27.04.2020 / 31.12.2020	0	0,000
	TKYB Kredi Destek Paketi 1	14.07.2020 / 31.12.2020	383.253.133	0,001
	Finansman (Sanayi) Destek Paketi	27.08.2020 / 5.02.2021	0	0,000
	Turizm Destek Paketi	27.09.2020 / 31.10.2021	178.741.301	0,000
	Mikro İşletmeler Destek Paketi	23.10.2020/ 1.11.2021	51.085.975	0,000
	2021 Nefes Kredisi	31.05.2021 / 31.07.2021	193.200.215	0,000
	Bireysel Krediler	30.03.2020 / 31.12.2020	2.091.111	0,000
Ara Toplam			11.144.319.552	0,018
Diğerleri	İlave İstihdam Destek Paketi	24.09.2021 / 01.07.2022	898.089.806	0,001
	İmalata Dayalı İthal İkamesi Destek Paketi	24.09.2021 / 31.12.2023	4.238.157.562	0,007
	Soğuk Hava Ünitesi Frigofrik Araç Destek Paketi	24.09.2021 / 31.12.2022	56.778	0,000
	Turwib	30.03.2020 / 31.12.2025	2.706.253.393	0,004
	TKYB Kredi Destek Paketi 2	25.06.2021/31.12.2025	3.239.912.177	0,005
	İhracat Destek Paketi	18.02.2022/31.12.2022	817.044.781	0,001
	İşletme Harcamaları Destek Paketi	18.02.2022/31.12.2023	1.039.359.842	0,002
	Yatırım Destek Paketi	18.02.2022/28.02.2023	6.280.976.630	0,010
	Çay Alımı Destek Paketi	07.06.2022/31.12.2022	75.310.192	0,000
	İnşaat Hizmetleri Destek Paketi	07.07.2022/31.12.2022	277.979.630	0,000

Tarımsal Üretime Enerji Finansman Destek Paketi	24.08.2022/31.12.2024	322.193.520	0,001
Koop Bakkal Projesi Destek Paketi	02.12.2022/31.12.2023	600.002	0,000
İşletme Giderleri Destek Paketi	15.01.2023/31.12.2023	3.285.255.459	0,005
Yatırım Proje Finansmanı	15.01.2023/18.12.2023	7.685.938.067	0,012
İmalat Sanayi Destek Paketi	1.02.2023/31.12.2024	2.563.653.561	0,004
6 Şubat Depremleri İşletme Gideri Destek Paketi	15.02.2023/31.12.2025	4.564.387.982	0,007
6 Şubat Depremleri Yatırım Destek Paketi	15.02.2023/31.12.2025	2.680.859.854	0,004
Bölgesel Odaklı KOBİ Destek Paketi	15.02.2023/18.12.2023	0	0,000
Döviz Kazandırıcı Faaliyetler Destek Paketi	15.02.2023/31.12.2023	2.241.640.068	0,004
Girişimci Destek Paketi	15.02.2023/31.12.2023	355.899.742	0,001
Kadın Girişimci Destek Paketi	15.02.2023/31.12.2023	269.147.419	0,000
Yeşil Dönüşüm ve Enerji Verimliliği Destek Paketi	15.02.2023/31.12.2025	205.588.482	0,000
Teknoloji Destek Paketi	15.02.2023/31.12.2024	225.253.194	0,000
Dijital Dönüşüm Destek Paketi	24.02.2023/31.12.2023	747.029	0,000
Eğitim Destek Paketi	24.02.2023/31.12.2023	43.742.163	0,000
Yeni Konut Finansman Destek Paketi	27.02.2023/31.12.2023	368.649.497	0,001
Konut İnşaatı Destek Paketi	27.02.2023/31.12.2023	898.289.930	0,001
EYT Destek Paketi	16.03.2023/31.12.2023	1.713.045.027	0,003
Yatırım Destek Paketi	07.11.2023/31.12.2024	1.936.186.422	0,003
İhracat Destek Paketi	07.11.2023/31.12.2025	3.781.399.997	0,006
Dijital Dönüşüm Destek Paketi	08.10.2024/31.12.2025	81.372.231	0,000
TurYiB Destek Paketi	04.03.2025/31.12.2030	0	0,000
Yatırım-İşletme Destek Paketi	15.05.2025/31.12.2026	12.754.351.956	0,021
İGE 100. Yıl Destek Paketi	10.05.2022/31.12.2025	10.798.587.635	0,017
İGE 2025 Destek Paketi	14.03.2025/31.12.2025	8.059.782.645	0,013
İGE Eximbank Destek Paketi	14.03.2025/31.12.2025	9.617.678.899	0,015
İGE Dijital Dönüşüm Paketi	14.03.2025/31.12.2025	0	0,000
KFK Yatırım Destek Paketi	14.03.2025/31.12.2025	4.250.000	0,000
KFK İhracat Destek Paketi	14.03.2025/31.12.2025	1.495.489.000	0,002
KFK İşletme Harcamaları	13.10.2025/31.12.2026	0	0,000
Ara Toplam		95.527.130.572	0,154
Toplam		106.671.450.124	0,172

*OVP (2026-2028)'de yer alan 2025 yıl sonu tahmini baz alınarak hesaplanmıştır.

Tablo 8a: Sosyal Puan Tablosu Göstergeleri

	Veri Kaynağı	2021	2022	2023	2024	2025
Eşit Fırsatlar						
1. Yetişkinlerin eğitime katılımı, son 12 ay boyunca, 18+ yaş	Eurostat	---	21,7	---	---	---
2. Eğitim ve öğretimden erken ayrılanların payı, 18-24 yaş	Eurostat	23,1	21,2	19,5	18,7	---
3. Ortalama veya daha yüksek temel dijital becerilere sahip nüfusun payı, 16-74 yaş	Eurostat	36	---	30	---	---
4. Ne eğitimde ne istihdamda olan gençler (NEET oranı), 15-29 yaş	TÜİK	24,7	24,2	22,5	22,9	*
5. İstihdam oranındaki cinsiyete dayalı fark, 20-64 yaş	TÜİK	39,5	38,8	38,4	38,1	*
6. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre P80/P20 oranı	Eurostat	8,64	9,39	8,72	9,06	
Çalışma koşulları						
7. İstihdam oranı, 20-64 yaş	TÜİK	53,9	56,5	57,3	58,5	*
8. İşsizlik oranı, 15-74 yaş	TÜİK	12,0	10,5	9,4	8,7	*
9. Uzun vadeli işsizlik oranı, 15-74 yaş	TÜİK	3,7	2,5	2,0	1,7	*
10. Kişi başına hanehalkı gayrisafi harcanabilir reel geliri	---	---	---	---	---	---
Sosyal koruma ve içerme						
11. Yoksulluk veya sosyal dışlanma riski (AROPE)	TÜİK (2024, Yoksulluk ve Yaşam Koşulları Haber Bülteni)	32,9	32,6	30,7	29,3	27,9
12. Çocuklar için yoksulluk veya sosyal dışlanma riski (0-17)	TÜİK (2024, (Yoksulluk ve Yaşam Koşulları Haber Bülteni)	43,7	42,7	40,1	38,9	36,8
13. Sosyal transferlerin (emekli aylıkları hariç) yoksulluğun azaltılması üzerindeki etkisi	Eurostat	13,51	8,57	13,03	11,90	---
14. Engelli istihdam açığı, 20-64 yaş	Eurostat	---	---	---	---	---
15. Konut maliyeti aşırı yük oranı	Eurostat	11,5	11,2	14,4	14,8	---
16. Resmî çocuk bakımında 3 yaşından küçük çocuklar	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	806 (kuruluş bakımı altında) 746 (koruyucu aile yanında)	553 (kuruluş bakımı altında) 635 (koruyucu aile yanında)	508 (kuruluş bakımı altında) 1.569 (koruyucu aile yanında)	786 (kuruluş bakımı altında) 1.747 (koruyucu aile yanında)	1.060 (kuruluş bakımı altında) 1.585 (koruyucu aile yanında)
17. Tıbbi bakım için kendi kendine bildirilen karşılanmamış ihtiyaçlar	Eurostat **	2,3	1,7	1,2	1,1	---

*2025 Yıllık HİA sonuçları Mart 2026'da yayımlanacaktır.

**Ödeme güçlüğü (çok pahalı olması sigorta tarafından karşılanmaması) veya sağlık kuruluşunun uzak olması/Ulaşım imkânının olmaması veya randevu süresinin geç tarihe verilmesi

Tablo 8b: Diğer Seçilen Göstergeler

	Veri Kaynağı	2021	2022	2023	2024	2025
Diğer sosyal ve sağlık göstergeleri						
1. Kamu sosyal koruma harcamalarının GSYH'ye oranı	TÜİK***	10,8	8,4	10,0	11,1	---
2. Kamu sağlık harcamalarının GSYH'ye oranı	TÜİK*	3,8	3,0	3,6	4,0	---
3. Hanehalkı cepten sağlık harcamasının toplam içindeki payı	TÜİK*	15,9	18,5	17,8	18,8	---
4. Sigortalı olmayan nüfusun yüzdesi	SGK	1,2	0,8	---	---	---
5. 1000 kişi başına doktor oranı	Sağlık Bakanlığı/ TÜİK	2,2	2,3	2,4	2,6	---
6. 1000 kişi başına hemşire oranı	Sağlık Bakanlığı/TÜİK	2,7	2,9	2,9	3,1	---
Çevre						
7. Vergi ve sosyal katkılardan elde edilen toplam gelirlerin payı olarak toplam çevresel vergi gelirleri (%)	TÜİK	7,26	8,55	---	---	---
8. Kişi başına sera gazı emisyonları (ton CO ₂ eşdeğeri)	TÜİK	6,8	6,6	6,5	---	---
9. Büyük mineral atıkları hariç atık üretimi (milyon ton)	TÜİK	---	80,4	---	---	---
Dijital ekonomi						
10. Geniş bant erişimi olan hanelerin yüzdesi (mobil ve sabit)	TÜİK	92,0	94,1	95,5	96,4	96,2
11. İnternet kullanan toplam nüfusun payı [nüfus 16-74]	TÜİK	82,6	85,0	87,1	88,8	90,9
Enerji						
12. Enerji ithalatı bağımlılığı (%)	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	71	67	68	67	---
13. Enerji yoğunluğu: bin avro başına kilogram petrol eşdeğeri (Avro 2015 değeri)	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	154	144	138	139	---
14. Yenilenebilir enerji kaynaklarının nihai enerji tüketimindeki payı (%)	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	20,7	23,1	24,1	---	---
Ulaşım						
15. Demiryolu ağının yoğunluğu (km ² arazi başına metre hat)	TCDD	13,45	13,59	14,57	14,57	---
16. Motorizasyon oranı (1000 kişi başına binek otomobil)	TÜİK	162	167	178	189	---
Tarım						
17. Katma değerdeki payı (Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık)	TÜİK	6,4	7,5	7,2	6,6	---
18. Toplam istihdamdaki payı (Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık)	TÜİK	17,2	15,8	14,8	14,8	**
19. Kullanılan tarım alanlarının toplam arazi alanına oranı	Tarım ve Orman Bakanlığı ve TÜİK	49,5	50,1	50,2	50,3	---
Sanayi (İnşaat hariç)						
20. Katma değerdeki payı	TÜİK	28,8	29,1	25,6	22,2	---
21. Toplam istihdamdaki payı	TÜİK	21,3	21,7	21,2	20,7	**

Hizmetler						
22. Katma değerdeki payı	TÜİK	59,3	58,1	61,1	64,7	---
23. Toplam istihdamdaki payı	TÜİK	55,3	56,5	57,6	57,9	**
İş Ortamı						
24. Küresel rekabetçilik endeks skoru	Dünya Ekonomik Forumu	---	---	---	---	---
25. Kayıt dışı ekonominin GSYH içindeki tahmini payı	IMF	---	---	---	---	---
Araştırma, Geliştirme ve Yenilik						
26. Ar-Ge harcamalarının GSYH'ye oranı	TÜİK	1,37	1,30	1,39	1,46	---
27. Ar-Ge harcamaları, kişi başı Avro	TÜİK	114	134	168	207	---
Ticaret						
28. Mal ve hizmet ihracatının GSYH'ye oranı	TÜİK	34,8	37,6	31,3	27,9	---
29. Mal ve hizmet ithalatının GSYH'ye oranı	TÜİK	36,4	43,7	35,7	29,4	---
30. Dış ticaret dengesinin GSYH'ye oranı	TÜİK	-1,6	-6,2	-4,4	-1,5	---

**"Kamu sağlık harcamalarının GSYH'ye oranı" göstergesi, GSYH'deki geriye dönük revizyonlar nedeniyle güncellenmiştir.

**2025 Yıllık HİA sonuçları Mart 2026'da yayımlanacaktır.

*** TÜİK, Sosyal Koruma İstatistikleri Haber Bülteni, 2024 (<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sosyal-Koruma-Istatistikleri-2024-53933>) "Kamu sosyal koruma harcamalarının GSYH'ye oranı" göstergesinin hesaplanmasında Eurostat'ta ilgili veri bulunmadığından ESPROS metodolojisi temel alınan Sosyal Koruma Harcaması verisi kullanılmıştır.

Tablo 9a: Yapısal Reform Tedbirinin Maliyeti (Avro)

Yıl	Ücretler	Mal ve Hizmetler	Subvansiyon ve Transferler	Sermaye Harcamaları	Toplam
“İmalat sanayinde dijital dönüşüm ve yeşil dönüşüm araçlarıyla KOBİ’lerin modernizasyonunun desteklenmesi, verimliliğin ve rekabet edilebilirliğin artırılması”					
2026			203.808.129		203.808.129
2027			93.879.288		93.879.288
2028			48.308.460		48.308.460
“Sürdürülebilir turizmin yaygınlaştırılması ve markalaşma”					
2026		138.416.440		36.837	138.453.277
2027		144.524.518		0	144.524.518
2028		152.623.543		0	152.623.543
“Yeşil dönüşümün hızlandırılması”					
2026	184.184	3.488.881	248.862.954		252.536.019
2027	203.086	2.979.588	171.629.623		174.812.297
2028	239.393	1.425.745	171.629.623		173.294.761
“Öğretim programlarının beceri temelli olarak güncellenmesi ve mesleki eğitim merkezlerinin güçlendirilmesi”					
2026		92.092		67.619.008	67.711.099
2027		0		62.089.734	62.089.734
2028		0		79.917.341	79.917.341
“İstihdam hizmetlerinin işgücü piyasası ihtiyaçları doğrultusunda iyileştirilmesi ve geliştirilmesi”					
2026		127.566.313	1.427.958.515		1.555.524.829
2027		133.411.722	1.542.031.330		1.675.443.052
2028		138.399.263	1.401.944.042		1.540.343.306

Tablo 9b: Yapısal Reform Tedbirinin Finansmanı (Avro)

Yıl	Merkezî Bütçe	Yerel Bütçe	Diğer Ulusal Kamu Finans Kaynakları	IPA Fonları	Diğer Hibeler	Proje Kredileri	Belirlenecek	Toplam
“İmalat sanayiinde dijital dönüşüm ve yeşil dönüşüm aracılığıyla KOBİ’lerin modernizasyonunun desteklenmesi, verimliliğin ve rekabet edilebilirliğin artırılması”								
2026	13.930.862					189.877.267		203.808.129
2027	13.999.623					79.879.665		93.879.288
2028	14.136.610					34.171.850		48.308.460
“Sürdürülebilir turizmin yaygınlaştırılması ve markalaşma”								
2026	147.347		138.305.930					138.453.277
2027	114.236		144.410.283					144.524.518
2028	115.707		152.507.836					152.623.543
“Yeşil dönüşümün hızlandırılması”								
2026				2.257.171	1.415.894	248.862.954		252.536.019
2027				1.999.954	1.182.720	171.629.623		174.812.297
2028				698.517	966.621	171.629.623		173.294.761
“Öğretim programlarının beceri temelli olarak güncellenmesi ve mesleki eğitim merkezlerinin güçlendirilmesi”								
2026	40.083.546				27.627.553			67.711.099
2027	36.704.026				25.385.707			62.089.734
2028	55.978.048				23.939.294			79.917.341
“İstihdam hizmetlerinin işgücü piyasası ihtiyaçları doğrultusunda iyileştirilmesi ve geliştirilmesi”								
2026	127.566.313		1.426.601.281	1.357.234				1.555.524.829
2027	133.411.722		1.540.784.229	1.247.101				1.675.443.052
2028	138.399.263		1.401.160.013	784.029				1.540.343.306

Tablo 10: ERP (2025-2027)'de yer alan Yapısal Reform Tedbirlerinin Raporlanması

ERP (2025-2027) Tedbir 1: İmalat sanayinde dijital dönüşüm ve yeşil dönüşüm aracılığıyla KOBİ'lerin modernizasyonunu desteklemek, verimliliğini ve rekabet edebilirliğini artırmak		Reformun Durumunun (0-5)*	Uygulanma Değerlendirilmesi
2025 için Planlanan Aktiviteler	Aktivite 1 • 4 yeni ilde Model Fabrika kurulması çalışmalarına devam edilecektir.	3	
	Aktivite 2 • KOSGEB tarafından sanayide KOBİ'lerin enerji ve kaynak verimliliğinin sağlanması kapsamında 250 işletme, sanayi KOBİ'lerinin yenilenebilir enerji kapasitelerinin artırılması kapsamında ise 200 işletme desteklenecektir. • Türkiye Yeşil Sanayi Projesi altında, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Proje ortakları için teknik yardım ve kapasite geliştirme faaliyetlerinin yürütülmesi, yeşil dönüşüm ile ilgili kuruluşlar, şirketler ve bireyler arasında farkındalık artırma çalışmalarının yürütülmesi, yeşil dönüşüm çabalarının ulusal görünürliğünün artırılması hedeflenmektedir. • Türkiye Küçük Sanayi Sitelerinin Yeniden İmarı ve Bölgesel Ekonomik İyileştirme Projesi altında, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından sanayi sitelerinin yeniden inşası kapsamında işyerlerinin yapım işleri yürütülecektir. Tamamlanan işyerlerinin hak sahiplerine teslimat süreçleri yürütülecektir.	5	
	Aktivite 3 • KOSGEB tarafından yaklaşık 200 imalatçı küçük ve orta ölçekli işletmenin dijital dönüşüm konusunda mevcut durumlarının tespit edilerek yol haritalarının oluşturulması beklenmektedir. KOBİ'lerin dijitalleşme yatırımları için finansmana erişimlerinin sağlanması kapsamında 150 işletmeye kredi faiz/kâr payı desteği sağlanması öngörülmektedir.	5	
	Aktivite 4 • Türkiye OSB Projesi kapsamında, atık su arıtma tesisleri, atık su geri kazanım ve yeniden kullanım tesisleri, çamur kurutma tesisleri, GES, dijital dönüşüm, Led aydınlatma sistemleri, altyapı, çevre laboratuvarı, entegre haberleşme ve güvenlik sistemleri, elektrik dağıtım sistemleri, Scada sistemleri, fiber optik altyapı konulu yatırımların planlanan inşaat işlerinin ve ihalelerinin tamamlanması planlanmaktadır.	5	
	Aktivite 1 • 2025 yılı içinde planlanan 2 yeni Model Fabrika faaliyete başlamış olup 4'ü için çalışmalar devam etmektedir. Önceki ERP döneminden farklı olarak Sakarya iline de Model Fabrika kurulumu çalışmalarına başlanmıştır. • Faaliyette olan 10 Model Fabrikada 647'den fazla firmaya Öğren-Dönüş hizmeti, yaklaşık 799'un üzerinde firmaya Deneyimsel Eğitim hizmeti, 214'ün üzerinde firmaya Proje Uygulama hizmeti, 2944'ün üzerinde firmaya Farkındalık Eğitimleri verilmiştir.		
Uygulamamın durumu ve kısmi uygulama veya hiç uygulama bulunmamasına ilişkin açıklama			

Aktivite 2 • Sanayide KOBİ'lerin enerji ve kaynak verimliliği sağlanması kapsamında 2303 işletmenin, Sanayi KOBİ'lerinin yenilenebilir enerji kapasitelerinin artırılması kapsamında ise 1153 işletmenin projesi kabul edilmiştir. Projesi kabul edilen işletmelerden 1938 tanesine 6.344 milyon TL destek ödemesi yapılmıştır. • Türkiye Yeşil Sanayi Projesi kapsamında; ○ “ISO 14064 Kurumsal Karbon Ayak İzi Hesaplama, ISO 14067 Ürün Karbon Ayak İzi Hesaplama, ISO 14046 Su Ayak İzi Hesaplama, ISO/IEC 17029: 2020 Uygunluk Değerlendirmesi, Doğrulayıcı ve Onaylama Kuruluşları İçin Genel İlke ve Şartlar Eğitimleri Hizmet Alımı” gerçekleştirilmiştir. 2 grup hâlinde ve 10 gün süren yüz yüze eğitim programları düzenlenmiştir. ○ Yeşil Dönüşüm Destek Programı'na başvuru yapacak olan 100 işletmenin yeşil dönüşüm yol haritalarının hazırlanması amacıyla “Yeşil Dönüşüm Destek Programı için Yol Haritalarının Hazırlanması ve Farkındalığın Artırılması için Danışmanlık Hizmeti Alımı” ihalesi açılmış olup gelen başvuruların değerlendirme süreçleri devam etmektedir. ○ Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı merkez birimleri ile bağlı ve ilgili kuruluşlarının yeşil dönüşüm ile ilgili teknik ve kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi ve bu alanlarda farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmalar kapsamında, net sıfır emisyon teknolojileri hakkındaki son gelişmelerin takip edilmesi, bu konudaki yetkinliğin artırılması ve elde edilecek bilgiler ile sektörlere yol gösterilebilmesi amacıyla “Net Sıfır Emisyon: Sanayide Dönüşümü Hızlandıracak Teknolojiler” başlıklı çevrim içi bilgilendirme toplantıları düzenlenmiştir. Bahse konu toplantılar 15 Kasım 2024 tarihinde başlatılmış olup 7 Mart 2025 tarihine kadar iki haftada bir gerçekleştirilmiştir. ○ Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bünyesinde oluşturulan “Sanayinin Sürdürülebilirliği Yönetişim Kurulu”nun 4 Eylül 2024 tarihinde gerçekleştirilen üçüncü toplantısında, “OSB tüzel kişilikleri ile OSB'lerde yer alan firmalara ziyaretler gerçekleştirilmesi” kararı alınmıştır. Bu doğrultuda Ankara'da bulunan OSB'ler ile bu OSB'lerde yer alan firmaların 3 Ekim 2024-28 Kasım 2024 tarihleri arasında ziyaret edilmesi planlanmıştır. Bu kapsamda “Türkiye Yeşil Sanayi Projesi Sürdürülebilirlik ve Yeşil Dönüşüm Odağında OSB ve Firma Ziyaretleri Programı” oluşturulmuştur. Başkent, ASO 1, ASO 2-3 OSB ve OSTİM OSB ziyaretleri bu kapsamda tamamlanmıştır. • Depremden etkilenen bölgelerden Malatya Yeşilyurt Küçük Sanayi Sitesi 2. Etap 192 Dükkan Yapım İşinin ihalesi sonuçlanmış olup sözleşmesi imzalanmıştır. Kahramanmaraş Urumoğlu Sanayi Sitesi 2. Etap yapım işi ihalesi için ilana çıkmıştır. Aktivite 3 • Dijital Dönüşüm Danışmanlığı Desteği 1 Ağustos 2024'te devreye alınan YÖNDE - Yönderlik ve Değerlendirme Destek Programı içerisine dâhil edilmiştir. 100 işletmeye 1.962.667 TL tutarında destek sağlanmıştır. Ayrıca, KOBİ Dijital Dönüşüm Destek Programı kapsamında 141 işletmenin başvurusu onaylanmış ve 41 işletmeye 347,17 milyon TL kredi kullanılmıştır. Aktivite 4 • Yeşil OSB Projesi kapsamında, 26 Kasım 2025 itibarıyla 4 OSB projesinin yapım işi sözleşmesi imzalanmış olup devam etmekte, 9 OSB projesinin ihale süreci devam etmekte imzalanmıştır. Proje kapsamında, 2023-2025 yıllarında 53.389.896,06 avro harcanmıştır.	
---	--

*: 0= uygulama yok, 1=uygulama hazırlık aşamasında, 2= ilk adımlar atıldı, 3=uygulama bazı öncü sonuçlar ortaya çıkacak şekilde devam ediyor, 4=uygulama ilerledi, 5=tam uygulama

ERP (2025-2027) Tedbir 2: Sürdürülebilir turizmin yaygınlaştırılması ve markalaşma

Reformun Uygulanma Durumunun Değerlendirilmesi (0-5)*

2025 için Planlanan Aktiviteler	Tüm konaklama tesislerinin 2025 yılı sonuna kadar en az Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı 2. Aşama Belgesi alması ve 3. Aşama Sertifika alan tesislerin sayısının yükseltilmesi, eğitim ve tanıtım çalışmalarının teşvik edilmesi	5
	Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı'nın bir modülü olarak yeme-içme sektörünün uluslararası konumlandırmasını yapmak üzere GSTC'nin uluslararası yeme-içme hizmet sağlayıcısı standartların geliştirilmesi için GSTC'ye uzman ekip ve teknik destek sağlanması	2
	Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı'nın kapsamının genişletilmesi amacıyla varış noktası, tur operatörü ve acenteler, kongre turizmi vb. kategorilerde çalışmaların yapılabilmesi için danışmanlık desteği ile ilerlenmesi, operasyonel süreçlerin yürütülmesi amacıyla eğitim, yazılım ve dijital ürün geliştirme, kapasite geliştirme, hukuki danışmanlık, çağrı ve işlem merkezi çalışmaları, işbirliği ve tanıtım çalışmalarının yapılması	1
	Sürdürülebilir rekabet alanında uluslararası endekslerdeki sıralamanın iyileştirilmesi amacıyla ilgili kurum ve paydaşlar ile işbirliği ve akademik çalışmaların yürütülmesi	5
	Sürdürülebilirlik alanında etiket ve sertifikasyonun teşviki amacıyla sürdürülebilir müze ve kültür merkezlerine yönelik sertifikasyon ve tanıtım çalışmalarının sürdürülmesi	3
	Turizmin 12 aya ve 81 ile yayılması için yurt dışında TV, dijital ve basılı mecralarda tanıtım çalışmaları yapılırken hedef ülkelerden basın mensubu, dijital içerik üreticisi, kanaat önderi ve tur operatörleri ağırlanması	5
	Sürdürülebilir turizm iletişimleri kapsamında Türkiye Sürdürülebilir Turizm Programı film iletişimi ile 15 ülkede dijital yayınların gerçekleştirilmesi	5

	Türkiye'ye uçuş gerçekleştiren havayolları, tur operatörleri ve Türkiye ile Akdeniz varış noktalarının satışını gerçekleştiren Dijital Seyahat Acenteleri ile sürdürülebilir işbirlikleri kurularak Türkiye için talebin artırılması ve farkındalık oluşturulması	4
	Çin'in turizm için açılmasının ardından Çin'deki öncü firmalarla yapılan anlaşmalarla Türkiye'nin Çin'de etkili bir şekilde tanıtılması	4
	Sürdürülebilirlik ilkelerini gözeterek yeni varış noktaları, turizm ürünlerini ve temalarını kapsayacak şekilde Türkiye'nin turizm markalama stratejilerini çeşitlendirmeye devam edilmesi, dört mevsim boyunca Türkiye'nin genelinde deneyimlenebilecek farklı turizm ürünleri konusunda farkındalık oluşturulması, Türkiye'nin çatı marka iletişimi altında, gastronomi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu, spor, sağlık ve inanç turizmine yönelik tematik marka iletişimi stratejileri uygulayarak yeni markalı varış noktalarının tanıtılması	4
	İllerin ihtiyaçlarına özel tanıtım materyallerinin oluşturulması ve sürdürülebilir turizm adına iç turizm ağırlama çalışmalarının 81 ilde 42 projede 150 yerli sosyal medya fenomeniyle aktif bir şekilde sürdürülmesi	5
	Türkiye'nin yurt dışında tanıtılmasına ilişkin olarak uluslararası bilinirliği olan öncü dijital seyahat kanalları (OTA) ve tur operatörleri ile Türkiye varış noktalarının farkındalığını artırmak ve Türkiye'nin farklı turizm ürünlerini tanıtmak adına kampanya işbirliklerinin yapılması	4
	İl Tanıtım ve Geliştirme Kurullarınca 81 ilde toplam 243 toplantı yapılması	4
	Turizmde sürdürülebilirliğin temel taşlarından biri olan ve alternatif turizm ürünlerinin başında gelen gastronomi turizmini geliştirmek üzere "Türk Mutfağı Haftası" kapsamında, her yıl mayıs ayının üçüncü haftasında düzenlenecek etkinliklerde sağlıklı, geleneksel ve atıksız Türk Mutfağı lezzetlerinden oluşan özel bir menünün dünya mutfaklarında tanıtılması ve Michelin Guide Türkiye seçkinde yer alan varış noktalarının artırılması için tanıtım faaliyetlerinin yürütülmesi	5
	İzmir'in Ödemiş ilçesine bağlı Birgi Köyü, UNDP, Enerjisa, TGA işbirliğiyle "Sürdürülebilir Yeşil Destinasyon Modeli" oluşturulması için pilot varış noktası olacaktır. Köyün sürdürülebilir turizmi teşvik etmek ve yerel ekonomik kalkınmayı desteklemek amacıyla SENTRUM projesine dönüştürülmesi	5

	Turizm tesislerinden talep geldiği takdirde Kültür ve Turizm Bakanlığınca düzenlenen Mesleki İşbaşı Eğitim Programları kapsamında 2025 yılında yaklaşık 4.100 kişiye mesleki eğitim verilmesi	4
	Mavi Bayraklı tesis sayısını artırmaya yönelik çalışmalara devam edilmesi ve 2027 yılı sonunda mavi bayraklı plaj sayısının 639'a çıkarılması	4
	İklim değişikliğinin turizm sektörüne etkilerinin azaltılması ve sektörün uyum kapasitesinin artırılması amacıyla 2024 yılında seçilen örnek çalışma alanlarında (kıyı ve kıyş turizmi merkezleri) iklimle uyumlu mekânsal planlama çalışmalarının yapılması ve uyum rehberlerinin hazırlanması	4
	Ülkede turizm amaçlı kısa süreli kiralanmak suretiyle konaklama faaliyetlerinde önemli bir yer tutan konutların da kayıt ve kontrol altına alınabilmesi, kayıt dışılığın önlenmesi ve hizmet standartlarının yükseltilmesi amacıyla turizm amaçlı kiralananan konut izin belgesi sayısının 48.000'e ulaşması	4
Uygulamanın durumu ve kısmi uygulama veya hiç uygulama bulunmamasına ilişkin açıklama	29 Aralık 2025 itibarıyla, 2.138 konaklama tesisi 3. Aşama Sertifikası almış olup 10.448 konaklama tesisi 2. Aşama Belgesi ve 3.558 konaklama tesisi ise 1. Aşama Belgesi almıştır. Toplamda, 16.144 konaklama tesisi sürdürülebilir belgeli ve sertifikalı olarak tescillenmiştir. - Turizmin 12 aya ve 81 ile yayılması için sürdürülebilir turizm vizyonu doğrultusunda, bir yandan yurt dışında TV, dijital ve basılı mecralarda tanıtım çalışmaları yapılırken bir yandan da hedef ülkelerden basın mensubu, dijital içerik üreticisi, kanaat önderi ve tur operatörleri için ziyaret programları düzenlenmiştir. Bu bağlamda küresel kanallarla olan anlaşmalar çerçevesinde spot sayılarının asgari 5.000, dijital gösterimlerin asgari 15.000.000 ve TV/dijital tanıtım filmlerinin yıl boyunca en az 4 adet olarak yapılması sürdürülmüştür. Basılı yayınların uluslararası pazarlarda prestij ve tirajı en yüksek mecralarda en az 3 frekans olacak şekilde yapılmıştır. - GoTürkiye sosyal medya kanallarında 45 milyon aşkın gösterim gerçekleştirilmiştir. 2025 yılında gerçekleştirilen 387 etkinlik kapsamında, 106 ülkeden 2.174 basın ve dijital içerik üreticisi ile 4.248 tur operatörü olmak üzere toplamda 6.422 kişi, 81 şehirde ağırlanmıştır. Gerçekleştirilen etkinliklerde sürdürülebilirlik teması programlara dâhil edilmiştir. - Ocak-Aralık 2025 döneminde, başlıca küresel kanallarda 200'ün üzerinde ülkede TV ve dijitalde 38.479 spot yayını ve 107 TV/dijital program yayınlanarak 104 milyon üzerinde dijital gösterim elde edilmiştir. Küresel işbirlikleri kapsamında Avrupa'da 45 ülkede 600 TV spotu ve 1.175 sundu/sunar tanıtımı yayımlanmış, farklı içerik yapısına sahip dijital yayınlarda 7,8 milyon gösterime ulaşılmıştır. - Ocak-Aralık 2025 döneminde 9 ülkede 27 mecrada ve 5 küresel yayında toplam 91 adet basılı içerik yayımlanmıştır. - Sürdürülebilir turizm iletişimleri kapsamında Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı film iletişimi ile 12 ülkede dijital platformlarda yayınlar gerçekleştirilmiştir. Türkiye Çevresel ve Kültürel Sürdürülebilirlik Programı'nı tanıtmak ve sustainable.goturkiye.com internet sitesinin ziyaretçi sayısını artırmak adına 22 ülkede dijital iletişimler gerçekleştirilmiştir. - Ocak-Aralık 2025 döneminde Sürdürülebilirlik temalı dijital yayınlar kapsamında 27 ülkede film, trafik ve araştırma kampanyaları ile 121 milyon gösterim elde edilmiştir.	

	• 2025 yılı içerisinde kültür turizmine yönelik planlanan rota tanıtım etkinliklerine etkin şekilde devam edilmiştir. • 52 proje ve 272 yerli sosyal medya içerik üreticilerinin katılımıyla iç turizm ağrlama çalışmaları yürütülmüştür. • 2025 yılı sonuna kadar yurt dışında 20 ülkede 22 ve yurt içinde 6 olmak üzere toplamda 28 uluslararası turizm ihtisas fuarına Türkiye standı ile katılım sağlanmıştır. Ülke standı ile yurt dışındaki büyük fuarlara katılım gösteren 496 turizm sektör profesyoneli kurum ile birlikte Türkiye turizmi tanıtımı etkin bir şekilde yapılmaktadır. • 81 ilde İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulları düzenli olarak yapılmaya devam edilmiştir. • Türk Mutfağı Haftası 21-27 Mayıs 2025 tarihleri arasında "Türk Mutfağı Klasikleri" temasıyla dördüncü kez kutlanmıştır. Bu kapsamda, özgün menülerle uluslararası alanda tanıtıma yönelik çalışmalar yürütülerek Michelin Rehberi'ne Kapadokya varış noktası eklenmiştir. Ayrıca, illerin yerel ve sürdürülebilir gastronomik değerlerini öne çıkarmak üzere sosyal medya mecralarında Gastronomi Özel Çekim Projesi başlatılarak toplam 13 ilde çekim yapılmıştır. • Sürdürülebilir Yeşil Varış Noktası Modeli Projesi hayata geçirilmiştir. SENTRUM kapsamında Birgi'de sürdürülebilir varış noktası yönetim modeli oluşturulmuş, uygulama ofisi açılmış, rota çalışmaları tamamlanmış ve kılavuz dokümanlar geliştirilmiştir. Ayrıca yenilenebilir enerji, ziyaretçi yönetimi ve yerel üretici desteklerini içeren pilot uygulamalar hayata geçirilmiştir. • Mesleki İşbaşı Eğitim Programları kapsamında 2025 yılında 534 kişiye mesleki eğitim verilmiştir. • Mavi Bayrak çalışmaları kapsamında 2025 yılında 577 plaj, 29 marina, 8 bireysel yat ve 18 turizm teknesi Mavi Bayrak almaya hak kazanmış ve Türkiye Mavi Bayraklı plaj sayısında dünyada 3'üncü olmuştur. • Ocak-Ekim 2025 döneminde gerçekleştirilen 6 etkinlik kapsamında 11 ülkeden gelen 26 basın mensubu ve dijital içerik üreticisi ile 12 tur operatörü olmak üzere toplamda 38 kişi kış turizmi tanıtım faaliyetleri kapsamında Türkiye'de ağırlanmıştır. • 2025 yılında turizm amaçlı kiralanın konut izin belgesi sayısı 15.525 olmuştur. • İklim uyumlu mekânsal planlama çalışmaları kapsamında Çanakkale ili Turizm Merkezi İklim Uyumlu Planlama, iklim uyumlu ilan ve planlama çalışmaları kapsamında ise Turizm Merkezleri ve Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerinde Örnek Rehber Hazırlanması olmak üzere 2 ayrı proje tamamlanmıştır.
--	---

*: 0= uygulama yok, 1=uygulama hazırlık aşamasında, 2= ilk adımlar atıldı, 3=uygulama bazı öncül sonuçlar ortaya çıkacak şekilde devam ediyor, 4=uygulama ilerledi, 5=tam uygulama

ERP (2025-2027) Tedbir 3: Yeşil dönüşümün hızlandırılması

Reformun Durumunun Değerlendirilmesi (0-5)*

Uygulanma

2025 için Planlanan Aktiviteler	Aktivite 1 - ETS'nin kapsamı, uygulanması ve piyasa işleyişine ilişkin usul ve esasların belirlenmesi 2025 emisyon verileriyle pilot ETS döneminin başlatılması - Tahsisatların birincil ve ikincil piyasada alım-satımının başlatılması	4
	Aktivite 2 İlgili paydaşların görüşüne sunulan taslak Türkiye Yeşil Taksonomi Yönetmeliği'nin gelen görüşler doğrultusunda güncellenerek yayımlanması	4
	Aktivite 3 - Endüstriyel Emisyonların Yönetimi Yönetmeliği'nin yayımlanması ve bu çerçevede yönetmelik akabinde sektörel tebliğlerin yayımlanması - Yönetmeliğin yayımlanması ile birlikte belgelendirme yazılımıyla başvuru almaya başlanması - Sanayide yeşil dönüşüm kapsamında finansal teşvik mekanizmalarına erişimin kolaylaştırılması kapsamında sanayide yeşil dönüşüm belgesine erişim sağlanabilecek ve ulusal bankalardan bu alanda verilen kredilere başvuru sağlanması	2
Uygulamanın durumu hakkında bilgi, uygulama tamamlanmamış veya hiç gelişme yok ise bununla ilgili açıklama	Aktivite 1 - Kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör temsilcileri ve düzenleyici kuruluşlarla gerçekleştirilen bilgilendirme, istişare ve çalışma toplantıları ile gerçekleştirilerek Türkiye ETS'nin tasarım unsurlarının belirlenmesinde önemli bir ilerleme kaydedilmiştir. İklim Kanunu'nun yürürlüğe girmesinin ardından ETS'ye ilişkin ikincil mevzuat hazırlıkları sürdürülmüştür. Aktivite 2 - Ulusal yeşil taksonomi mevzuatının hazırlanması görevi doğrultusunda 2024 yılı içinde AB Taksonomisi'nde sıralanan kriterler dikkate alınarak ilgili paydaşlar ile 15 adet teknik istişare toplantısı düzenlenmiştir. Toplantılar ve çalışmalar sonucunda, Türkiye Yeşil Taksonomi Yönetmelik Taslağı hazırlanmış, hem 2024 hem 2025 yılında kurum ve kuruluşlardan görüş talebinde bulunulmuştur. Ayrıca öncelikli sektörler listesi ve ekonomik faaliyetler için AB Taksonomisi dikkate alınarak Teknik Tarama Kriterleri oluşturulmuş, taksonomi uygulamasına yönelik senaryolar üzerinde çalışılmıştır. Aktivite 3 "Endüstriyel Emisyonların Yönetimi Yönetmeliği" 14 Ocak 2025 tarihli ve 32782 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olup 1 Aralık 2025 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. - Yönetmelik kapsamında olan enerji, metal, mineral, kimya, atık yönetimi ile tekstil, otomotiv, deri, kâğıt, gıda, hayvancılık gibi sektörlerde yaklaşık 6000 tesis bulunmaktadır. AB tarafından hazırlanan sektörel mevcut en iyi teknikler referans ve sonuç belgeleri esas alınarak, 33 sektörü içeren 6 ana başlıkta sektörel tebliğler hazırlanmıştır. Bahse konu sektörel tebliğler 30 Kasım 2025 tarihli ve 33093 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış ve 1 Aralık 2025 tarihinde yürürlüğe girmiştir. - Türkiye'nin Emisyon Azaltımı Projesi kapsamında Dünya Bankası ile Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş. arasında 2024 yılında imzalanan, 5 yıllık kredi anlaşmasına göre, sanayide yeşil dönüşüm belgesi bulunan sanayicilere kredi anlaşması kapsamında kredi verilmektedir. 2024 yılı ile birlikte sanayide	

	yeşil dönüşüm belgesi bulunan sanayicilere toplam 416 milyon dolar tutarında 5 yıllık kredi anlaşması sağlanmış, Endüstriyel Emisyonların Yönetimi Yönetmeliği Ek I listesinde yer alan sanayilerden başvuru alınmaktadır. 2025 yılı için öngörülen 70 milyon dolarlık hedef aşılmış ve sanayide yeşil dönüşüm kapsamında sektörlere toplam 110 milyon avro tutarında kredi imkânı sağlanmıştır.
--	--

*: 0= uygulama yok, 1=uygulama hazırlık aşamasında, 2= ilk adımlar atıldı, 3=uygulama bazı öncü sonuçlar ortaya çıkacak şekilde devam ediyor, 4=uygulama ilerledi, 5=tam uygulama

ERP (2025-2027) Tedbir 4: Yeni veri stratejisi ile kamu sektörü verisinin güvenli paylaşımı ve erişilebilirliğini arttırmak			Reformun Durumunun (0-5)*	Uygulanma Değerlendirilmesi
2025 için Planlanan Aktiviteler	Kamu Veri Alanı protokolünün imzalanması ve bu bağlamda Kamu Veri Alanı'nda veri paylaşımı süreci başlatılacaktır.		5	
	Kamu Veri Alanında geliştirilecek ileri analitik ve YZ projeleri geliştirilmeye devam edilecektir.		3	
	Pilot uygulama kapsamında yürütülen yapay zekâ projeleri vastasıyla taslak mimari olgunlaştırma ve iyileştirmeye yönelik teknik ister belirleme çalışmaları devam edecektir.		4	
	Kamu kurumlarında veri, altyapı, insan kaynağı ve mevzuata yönelik olgunluk analizi yapılarak kurumların Kamu Veri Alanı'na dâhil olması için geçiş planı hazırlanacaktır.		3	
	Geçiş planı doğrultusunda kamu kurumlarında İK eğitimleri ile kapasite iyileştirmesi eğitim programları başlatılacaktır.		3	
	Veri yönetişimi, ileri analitik ve yapay zekâ alanlarında merkezi yönetimin yeni işe alım sürecine devam edilecektir.		2	
	Geçiş planı doğrultusunda kamu kurumlarında altyapı kapasite iyileştirmesi yapılarak Kamu Veri Alanı'nın kullanımını yaygınlaştırma faaliyetleri başlatılacaktır.		3	
	KAMAG 1007 "Kamu Yapay Zekâ Ekosistemi" çağrısının kapsamı genişletilip Kamu Veri Alanı'nın kullanılmasına yönelik projeler çağrı kapsamına dâhil edilerek geçiş planı doğrultusunda yaygınlaştırma çalışmaları devam edecektir.		2	
	Kamu Veri Alanı pilot uygulama bağlamında kamu kurumunun katılımının sayısı artırılabilecektir.		2	
	28 Mart 2025 tarihli ve 32855 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 183 sayılı Cumhurbaşkanlığı Karamamesi ile tedbirden sorumlu Dijital Dönüşüm Ofisi kapatılmış olup kamunun dijital dönüşümüne ve kamuda yapay zekâ uygulamalarına öncülük etmek, Dijital Türkiye (e-devlet) hizmetlerinin sunumuna aracılık etmek, bu alanlarda kurumlar arası işbirliğini artırmak ve koordinasyonu sağlamak görevi, Siber Güvenlik Başkanlığı görev ve yetkilerine aktarılmıştır. Bu kapsamda 2025 yılı faaliyetlerinin tamamlanması, yeni faaliyetlerin uygulaması ve sorumluluğu yürütecek birimlerin belirlenmesi için gerekli olan kurumsal yeniden yapılanma süreci devam ettiğinden tedbirin ERP kapsamında yer alması uygun bulunmuştur.			

*: 0= uygulama yok, 1=uygulama hazırlık aşamasında, 2= ilk adımlar atıldı, 3=uygulama bazı öncü sonuçlar ortaya çıkacak şekilde devam ediyor, 4=uygulama ilerledi, 5=tam uygulama

ERP (2025-2027) Tedbir 5: Her düzeydeki öğretim programlarının yeşil ve dijital dönüşüm Reformunun Durumunun Değerlendirilmesi kapsamında beceri temelli olarak güncellenmesi ve mesleki eğitim merkezlerinin güçlendirilerek önceki öğrenmelerin tanınmasına yönelik sistemin geliştirilmesi

2025 için Planlanan Aktiviteler	Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında uygulanan alan ve dallara ait çerçeve öğretim programlarının; sektör talepleri, değişen ve gelişen teknoloji, mevzuat ve MYK tarafından hazırlanan ulusal meslek standartları ile ulusal yeterlilikler doğrultusunda yeşil kalkınma, yeni iş fırsatları, dijital ve yeşil beceri gereksinimlerini karşılayacak şekilde güncellenmesi			5
	Mesleki ve teknik ortaöğretim program içeriklerine uygun basılı öğretim materyallerinin hazırlanması			5
	Yaygın veya serbest öğrenmeler yoluyla edinilen mesleki becerilerin tanınması ve belgelendirilmesine yönelik yöntemlerin çeşitlendirilmesi			3
	Ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerinde öğretim programlarının, ders materyalinin, eğitim araçlarının, dijital içeriklerin sektörlere işbirliği içerisinde dijital ve yeşil beceriler doğrultusunda hazırlanması/güncellenmesi			5
	Öğretmenlerin yetiştirilmesinde dijital ve yeşil dönüşüm başta olmak üzere çağın gereklerine uygun müfredatın, altyapının ve staj imkânlarının geliştirilmesinin sağlanması			3
Uygulamanın durumu hakkında bilgi, uygulama tamamlanmamış veya hiç gelişme yok ise bununla ilgili açıklama	2025 yılında yürütülen çalışmalar çerçevesinde, mesleki ve teknik eğitim programlarının güncellenmesi ve yeni alanların geliştirilmesine yönelik önemli adımlar atılmıştır. Bu süreçte üç yeni alan tasarlanmış ve Talim ve Terbiye Kurulunun onayına sunulmuştur. Söz konusu programların hazırlanmasında, sektör temsilcilerinin görüşleri, teknolojik yenilikler ve işgücü piyasasının mevcut ve gelecekteki ihtiyaçları dikkate alınmıştır. Onaylanan programlar, ilgili eğitim kurumlarında uygulanmaya başlanmıştır. Tüm mesleki ve teknik ortaöğretim programlarına girişimciye yönelik seçmeli dersler eklenmiştir. Mesleki ve teknik ortaöğretim programları ve ders materyallerinin tamamı http://meslek.eba.gov.tr/ adresinde yayımlanmaktadır. - Programlara “Bilişim Teknolojileri ve Yazılım” dersine programlamaya giriş ve algoritma, robotik kodlama, programlama dilleri, mobil uygulama geliştirme, yapay zeka uygulamaları modülleri eklenmiştir. Söz konusu dersi bütün öğrenciler seçmeli olarak alabilmektedir. - Havacılık ve Uzay Teknolojisi, Siber Güvenlik ve tarım alanlarına ait Çerçeve Öğretim Programları hazırlanarak/güncellenerek http://meslek.eba.gov.tr/ adresinde yayımlanmıştır. Ayrıca söz konusu alanlara ait ders materyalleri hazırlanmış olup http://meslek.eba.gov.tr adresinde yayımlanmaktadır. 2025 yılında mesleki ve teknik ortaöğretim program içeriklerine uygun olarak 883 adet basılı öğretim materyali hazırlanmıştır. - İlkokul ve ortaokul kademelerindeki tüm sınıflar için tüm zorunlu derslerin öğretim programları güncellenmiştir. Güncel öğretim programları doğrultusunda okutulacak ders kitapları 2 ve 6. sınıflar için tamamlanmış olup kademe uygulamadan ötürü 3, 4, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının hazırlık süreci devam etmektedir. - Önceki öğrenmelerin tanınması yaklaşımı doğrultusunda yürütülen belgelendirme faaliyetleri sonucunda, toplam 237.866 kişinin mesleki yeterlilikleri resmî olarak belgelendirilmiştir. 2025 yılı dördüncü çeyreği itibarıyla Ustalık Telif Programı’nın gözden geçirilerek güncellenmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Lise ve üstü mezunlar için Ustalık Telif Programı açılmış ve mesleki eğitime ulaşmaları sağlanmıştır. - Mesleki ve teknik eğitim dışında kalan öğrencilerin ortaöğretim süresi boyunca mesleki eğitim alabilmeleri ve meslek sahibi olarak mezun olmalarını sağlamaya yönelik taslak haftalık ders çizelgesi hazırlanmıştır. Örgün eğitime e-Okul tarafında devam eden öğrencilerin eğitimlerine devam ederken meslek sahibi olmaları için mesleki ortaöğretim kurumu olan mesleki eğitim merkezlerine kayıt olmaları ile ilgili mevzuat çalışmalarına devam edilmektedir.			

	• Mesleki eğitim merkezlerinde işletmelerin talepleri doğrultusunda 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu kapsamına alınan mesleklerin sayısının artırılması çalışması yapılmaktadır. 7 ve üstü sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin mesleğe erişimini kolaylaştırma, meslekleri tanıma ve yeteneklerini keşfetmeleri ile yaşam boyu öğrenmeye teşvik eden temel mesleki gelişimlerinin desteklenmesi ve üretken bireyler hâline gelmeleri amacıyla beceri geliştirme programı olan Zanaat Atölyeleri geliştirilmiştir. Zanaat Atölyelerinde beceri geliştirme programı kapsamında Aralık 2025 itibarıyla 16 alanda 170 modüler kurs programı hazırlanmıştır. • Öğretmen Eğitimi Dijital Ekosistemi Projesi kapsamında 7 ilde 8 adet Öğretmen Öğrenme Laboratuvarı kurulumu tamamlanarak Eğitici Eğitimi gerçekleştirilmiştir. • Meslekî ve teknik ortaöğretim kurumlarındaki öğretmen ve öğrencilerin yeterliliklerinin geliştirilmesi, öğretim programlarının güncellenmesi, eğitim ortamlarının iyileştirilmesi, başarılı öğrencilere destek verilmesi ve mezunlara istihdam imkânı sağlanması amacıyla mesleki eğitim işbirliği protokolleri imzalanmıştır. MEB ile 160 kurum ve kuruluş arasında 165 işbirliği protokolü yürütülmektedir. • Yeşil ve dijital dönüşüm ile işgücü piyasası taleplerinin mesleki ve teknik ortaöğretim programlarına yansıtılması amacıyla “Türkiye Yüzyılı Mesleki ve Teknik Eğitim Zirvesi” gerçekleştirilmiştir.
--	---

*: 0= uygulama yok, 1=uygulama hazırlık aşamasında, 2= ilk adımlar atıldı, 3=uygulama bazı öncü sonuçlar ortaya çıkacak şekilde devam ediyor, 4=uygulama ilerledi, 5=tam uygulama

ERP (2025-2027) Tedbir 6: İstihdam hizmetlerini işgücü piyasası ihtiyaçları doğrultusunda iyileştirmek ve geliştirmek

Reformun Durumunun Değerlendirilmesi (0-5)*

2025 için Planlanan Aktiviteler	73 ilde istihdam fuarı yapılması planlanmaktadır.	5
	İşbaşı Eğitim Programlarından 15-24 yaş grubunda yer alan 35.000 genç yararlandırılacaktır.	5
	İş arayan kadınlara yönelik olarak 1.415.000 bireysel görüşme gerçekleştirilecektir.	5
	NEET potansiyeli olan gençlere yönelik olarak 62.000 kişiye bireysel danışmanlık hizmeti sunulacaktır.	5
	Engelli iş koçluğu kapsamında 286.000 kişi ile bireysel görüşme gerçekleştirilecektir.	5
	İşgücü uyum programından 180.000 kişi faydalanacaktır.	5
	Çalışanı bulunmayan hanelerden 20.000 hane İŞKUR hizmetlerinden faydalanacaktır.	5
	Taslak Ulusal İstihdam Stratejisi ve Eylem Planları (2025-2028)'nin Cumhurbaşkanlığı'na onaya sunulmasının ardından (uygun görülmesi hâlinde) yürürlüğe girmesi beklenmektedir.	5
	Eylem Planları'nın izlenmesi amacıyla yılda iki kez İzleme ve Değerlendirme Kurulu toplantısı yapılması planlanmaktadır.	5
	Ulusal Adil Geçiş Stratejisi hazırlık çalışmalarının başlatılması planlanmaktadır.	5
Uygulamanın durumu hakkında bilgi, uygulama tamamlanmamış veya hiç gelişme yok ise bununla ilgili açıklama	- Dijitalleşmenin artması ve Covid-19 salgını etkisiyle 2019 yılından itibaren başlanan sanal istihdam fuarı kapsamında 2025 yılı sonu itibarıyla 81 ilin katılım sağladığı 81 sanal istihdam fuarı gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda söz konusu faaliyetin hedeflerine ulaşıldığı değerlendirildiğinden ERP kapsamından çıkarılmıştır. - İşbaşı Eğitim Programları kapsamında 2025 yılı Ekim sonu itibarıyla 15-24 yaş aralığında 31.577 genç programlardan faydalanmıştır. 2025 yılı Ocak-Ekim döneminde, - İş arayan kadınlara yönelik olarak gerçekleştirilen bireysel görüşmelerin sayısı 1.201.785'tir. - NEET potansiyeli olan gençlere yönelik bireysel danışmanlık hizmetinden faydalanılanların sayısı 45.059'dur. - Engelli iş koçluğu kapsamında gerçekleştirilen bireysel görüşmelerin sayısı 280.754'tür. - İşgücü Uyum Programı'ndan 2025 yılı itibarıyla 174.828 kişi faydalanmıştır. - Hane destek sistemi kapsamında Ocak-Aralık 2025 dönemi itibarıyla 98.607 haneye hizmet verilmiştir. - Ulusal İstihdam Stratejisi Eylem Planı kapsamında Ocak-Haziran 2025 dönemine ait izleme çalışması gerçekleştirilmiş olup 1. Ulusal İstihdam Stratejisi Mevcut Durum İzleme ve Değerlendirme Raporu hazırlanmıştır. Söz konusu Rapor, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı internet sitesinde yer almaktadır.	

	• Ulusal Adil Geçiş Stratejisi hazırlık çalışmaları kapsamında, “Yeşil ve Dijital Dönüşüm Sürecinde İşçilerin Beceri Uyumunun Geliştirilmesi Projesi” yürütülmüştür. Proje çerçevesinde, 10 ilde işçi ve işveren buluşmaları gerçekleştirilerek yerel düzeyde farkındalık artırılmış, dönüşüm sürecine ilişkin farkındalığın ölçülmesi ve mevcut ile gelecekteki beceri ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik analiz çalışmaları yapılmıştır. • Strateji ve adil geçiş çalışmalarının etkinliğini artırmak ve kurumsal kapasiteyi geliştirmek amacıyla, sosyal taraflar ve sivil toplum kuruluşlarının da dâhil olduğu tüm paydaşlara yönelik, uluslararası katılımlı Adil Geçiş Politikaları Eğitim Programı düzenlenmiştir. • 29-30 Aralık 2025 tarihlerinde, geniş katılımlı bir Ulusal Adil Geçiş Stratejisi Hazırlık Çalıştayı gerçekleştirilmiştir.
--	---

*: 0= uygulama yok, 1=uygulama hazırlık aşamasında, 2= ilk adımlar atıldı, 3=uygulama bazı öncü sonuçlar ortaya çıkacak şekilde devam ediyor, 4=uygulama ilerledi, 5=tam uygulama

Ek 2 Tablo: Tedbirlerin İlgili Politika Dokümanları ile İlişkisi

Reform Tedbirleri ERP 2026-2028	Komisyonun Temel Yapısal Zorluklar Değerlendirmesi ERP (2025-2027)	2025 ERP Ortak Sonuç Bildirgesi Politika Önerileri	2025 Genişleme Paketi	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 2020-2030	Avrupa Yeşil Mutabakatı	Avrupa Dijital Gündem	Reformu destekleyen IPA III Projeleri
“İmalat sanayiinde dijital dönüşüm ve yeşil dönüşümle aracıyla KOBİ’lerin modernizasyonunun desteklenmesi, verimliliğin ve rekabet edilebilirliğin artırılması ”	Temel Yapısal Zorluk 2 Temel Yapısal Zorluk 3	5. 2024 yılının Kasım ayında yayımlanan 2053 Uzun Dönemli İklim Stratejisi doğrultusunda, yenilenebilir enerji ve alternatif temiz hidrojen kullanımının artırılması da dâhil olmak üzere enerji yoğun ve emisyon azaltımı kolay olmayan sektörlerle yönelik adımlar atılmalıdır. 6. Kadınların eğitime ve iş başında eğitime erişimlerinin ve katılımlarının kolaylaştırılması yoluyla beceri düzeyleri yükselterek işgücü piyasasındaki kadın ve erkek arasındaki fark azaltılmalıdır.	Genişleme Paketi’nde bahsi geçen Yeşil Dönüşüm, Temiz Enerji ve Dijitalleşme konularında bu tedbir kapsamında yapılan çalışmalar ve projeler KOBİ’lerin gelişimine ve modernizasyonuna katkı sağlayacaktır.	SKA 9: Sanayi, yenilikçilik ve altyapı SKA 7: Erişilebilir ve temiz enerji SKA 8: İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme SKA 10: Eşitsizliklerin azaltılması SKA 12: Sorumlu üretim ve tüketim SKA 13: İklim Eylemi SKA 17: Amaçlar için Ortaklıklar	2. Sürdürülebilir bir gelecek için AB ekonomisini dönüştürme 2.1 Kapsamlı ve sürdürücü politikalar tasarlama 2.1.2 Temiz, uygun maliyetli ve güvenli enerji sağlama 2.1.3 Temiz ve dögüsel bir ekonomi için endüstriyi harekete geçirme AB’nin “Sürdürülebilir bir gelecek için AB ekonomisini dönüştürme” hedefi ile uyumlu olarak, IPA III döneminde desteklenmesi önerilen ve bu tablonun “Reformu destekleyen IPA III Projeleri” başlığı altında yer alan 2, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18 numaralı projeler bu Dijital Gündem ile uyumlu olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, Dijital Avrupa Programı’na Türkiye’nin katılımıyla birlikte bu gündem ADİM’lerin kurulması ile desteklenecektir. Model Fabrikalar dijitalleşme, yeşil ve dögüsel ekonomi, sürdürülebilir üretim politikalarına katkı sağlamaktadır.	AB’nin 2030 Dijital Gündemi, 1- Demokrasi, 2-Kurallar ve 3-İnsanlar için en üst düzey teknoloji olmak üzere 3 ayaklı olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda IPA III döneminde desteklenmesi önerilen ve bu tablonun “Reformu destekleyen IPA III Projeleri” başlığı altında yer alan 2, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18 numaralı projeler bu Dijital Gündem ile uyumlu olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, Dijital Avrupa Programı’na Türkiye’nin katılımıyla birlikte bu gündem ADİM’lerin kurulması ile desteklenecektir.	1- Ufuk Avrupa Programı’nda Türkiye’ye Teknik Destek 2- İmalat Sanayinin Dijital Dönüşümüne Destek 3- Tekstil, Kimya ve Uluslararası Ulaşımın Anahtar Sektörlerinde Sanayinin Sürdürülebilir Dönüşümüne Destek, 4- Yeşil ve Dögüsel Ekonomi Bağlamında Türk Sanayisinin AB Uygulamalarına Uyumunun Sağlanması 5- Türkiye’nin Avrupa Yenilik ve Teknoloji Enstitüsü Merkezinin Kurumsal Kapasitesinin Geliştirilmesi 6- Ulusal Entegre Kaynak Verimliliği Değerlendirme Merkezleri Ağı Aracılığıyla Yeşil Dönüşümün Kolaylaştırılması 7- Dijital Teknolojilerle Sektörün Karbon Ayak İzinin Azaltılması 8- Dijital Çözümlerin Metroloji Sistemlerine Entegrasyonu Yoluyla

Piyasa Gözetiminin Dijitalleştirilmesi 9- Avrupa Birliği Yapay Zekâ Tüzüğü'ne Uyum 10- İmalat Sanayi'inde Kadın İstihdamının Güçlendirilmesi, Faz II 11- Türkiye'nin Dijitalleşmeye İlişkin AB Çerçeve Programları ve Girişimlerinden Faydalanmasının Artırılması 12- Veri Merkezlerinin Karbon Ayak İzinin Azaltılması 13- Özel Sektöre Sürdürülebilir Dijitalleşme Desteği 14- AB Dijitalleşme Gündemine Uyum 15- Dijital Ekonomide Tüketici Haklarının Güçlendirilmesi 16- Gümrük Sistemlerinin Modernizasyonu Ve Dijitalleştirilmesi							
---	--	--	--	--	--	--	--

“Sürdürülebilir turizmin yaygınlaştırılması ve markalaşma”	Temel Yapısal Zorluk 2			SKA 8.9: 2030 yılına kadar, istihdam oluşturan ve yerel kültürü ve ürünleri destekleyen sürdürülebilir turizmi teşvik edecek politikalar geliştirmek ve uygulamak SKA 12.B: İstihdam oluşturan ve yerel kültür ve ürünlerini teşvik eden sürdürülebilir bir turizm için sürdürülebilir kalkınma etkilerini denetlemeye olanak sağlayan araçlar geliştirilmesi ve uygulanması SKA 13.1: İklimle ilgili tehlikelere ve doğal afetlere karşı dayanıklılığın ve uyum kapasitesinin bütün ülkelerde güçlendirilmesi SKA 13.2: Ulusal Politikalara, stratejilere ve planlamalara iklim değişikliğine ilişkin tedbirlerin entegre edilmesi	2.1.5. Sürdürülebilir ve akıllı hareketliliğe geçişin hızlandırılması 2.1.7. Ekosistemleri ve biyoçeşitliliği korumak ve iyileştirmek							
--	-------------------------------	--	--	---	---	--	--	--	--	--	--	--

“Yeşil dönüşümün hızlandırılması”	Temel Yapısal Zorluk 2 Temel Yapısal Zorluk 3	5. İklim değişikliği mevzuatı kabul edilmeli ve AB'nin ETS ile uyumlu bir ETS hızla uygulanmalıdır.	Ekonomik Reform ve Sanayide Yeşil Dönüşüm	SKA 7: Erişilebilir ve Temiz Enerji SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı SKA 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim SKA 13: İklim Eylemi	Yeşil Dönüşümün Finansmanı AB Sıfır Kirlilik Eylemi Sanayide Yeşil Dönüşüm	Dijital ve Yeşil Dönüşüm	AB Emisyon Ticaret Sistemi Mevzuatının Aktarımı Projesi İklim Finansmanının Ulusal Kapasitesinin Güçlendirilmesi Projesi Yeşil Gündem ve Sürdürülebilir Kalkınma
“Endüstrilerde dijitalleşme odaklı yatırımların artırılması ”	Temel Yapısal Zorluk 2	Politika Önerisi 5'e dolaylı katkı sağlayacaktır.	Ekonomik Kriterler-İşleyen Piyasa Ekonomisi Rekabetçilik ve Kapsayıcı Büyüme Endüstrilerde dijitalleşme yoluyla verimlilik artışının sağlanması Tek Pazar ile Uyum ve Dijital Hazırlık	SKA 9.2: Katma değeri yüksek ve sürdürülebilir sanayileşmenin teşvik edilmesi SKA 9.4: Kaynak verimliliğini artırmak ve temiz teknolojileri benimsemek SKA 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim SKA 12.2 & 12.6: Kaynakların verimli kullanımı ve sürdürülebilir iş uygulamaları	Yeşil ve Dijital Dönüşüm İklim-Nötr Avrupa için Sanayi Stratejisi Sürdürülebilir ve Akıllı Sanayi	AB Dijital Pusula: İşletmelerin dijitalleşmesi Dijital yenilik ağı yaklaşımı Dijital Altyapı Avrupa Dijital Programı kapsamında Spesifik Hedef 5: Dijital Kapasitelerin Oluşturulması, En İyi Kullanımı ve Birlikte Çalışabilirlik	Rekabetçilik ve Kapsayıcı Büyüme

“Öğretim programlarının beceri temelli olarak güncellenmesi ve mesleki eğitim merkezlerinin güçlendirilmesi ”	Temel Yapısal Zorluk 1	6. Özellikle mesleki eğitimin güçlendirilmesi ve ücretli şıaj ile işbaşı eğitim imkânlarının sağlanması yoluyla gençler ve kayıt dışı çalışanların kayıtlı istihdama dâhil edilerek istihdam oranındaki fark azaltılmalıdır. Okulların dijital eğitim kapasitelerinin değerlendirilmesi için yenilikçi eğitim teknolojilerinin kullanımı teşvik edilerek SELFIE aracının uygulanmasına devam edilmelidir.		SKA 4: Nitelikli Eğitim SKA 4.1 : 2030’a kadar bütün kız ve erkek çocuklarının ücretsiz, hakkaniyetli ve kaliteli bir ilköğretim ve ortaöğretimi tamamlamalarının ve böylece ilgili ve etkili öğrenme çıktıların elde edilmesinin sağlanması	Eğitimin dijital dönüşümüne yönelik çalışmalar yürütülecek, eğitim ve beceri programları için dijital platformlar oluşturulacaktır.	Dijital Eğitim Eylem Planı Öncelik 1: Öğretim ve öğrenme için dijital teknolojiden daha iyi yararlanmak	
---	-------------------------------	--	--	---	--	--	--

“İstihdam hizmetlerinin işgücü piyasası ihtiyaçları doğrultusunda iyileştirilmesi ve geliştirilmesi”	Temel Yapısal Zorluk 1	6. Özellikle mesleki eğitimin güçlendirilmesi ve ücretli staj ile işbaşı eğitim imkânlarının sağlanması yoluyla gençler ve kayıt dışı çalışanların kayıtlı istihdamına dâhil edilerek istihdam oranındaki fark azaltılmalıdır. Türkiye’nin büyük şehir merkezlerinin ötesinde kaliteli ve uygun fiyatlı çocuk bakım altyapısının yaygınlaştırılması ve kadınların eğitime ve iş başında eğitime erişimlerinin ve katılımlarının kolaylaştırılması yoluyla beceri düzeyleri yükseltilerek işgücü piyasasındaki kadın ve erkek arasındaki fark azaltılmalıdır.	2.3 Ekonomik Kriterler (İstihdam Piyasasının İşleyişi) 19. Fasıl	SKA 4.4: 2030’a kadar istihdam, insana yakışır işlerde çalışma ve girişimcilğe yönelik becerileri de kapsayan ilgili becerilere sahip gençlerin ve yetişkinlerin sayısının önemli ölçüde artırılması SKA 8.5: 2030’a kadar gençler ve engelliler de dâhil bütün kadın ve erkeklerin tam ve üretken istihdama ve insana yakışır işlere erişimlerinin sağlanması ve eşit işe eşit ücret ilkesinin tam olarak benimsenmesi SKA 8.6: 2020’ye kadar işsiz ya da eğitim görmeyen gençlerin oranının önemli ölçüde azaltılması	Kimseyi Arkada Bırakma (Adil Geçiş)	Beceriler: Tüm yetişkinlerin en az yüzde 80’i temel dijital becerilere sahip olmalı ve AB’de 20 milyon BİT uzmanı istihdam edilmeli ve daha fazla kadın bu tür işlerde çalışmalıdır. Kamu hizmetleri: Tüm temel kamu hizmetleri çevrim içi olarak sunulmalı; tüm vatandaşların e-tıbbi kayıtlarına erişimi olmalı ve vatandaşların yüzde 80’i elektronik kimlik çözümleri kullanılmalıdır.	REWORK Projesi
--	-------------------------------	---	---	--	--	---	-----------------------

Ek 3 Tablo: ERP (2026-2028) Dış Paydaş Katkıları

Katkı Alınan Bölüm	Alınan Yorum	Katkıda Bulunan Paydaş	Yorumun Durumu	Açıklama
Yapısal Reform				
İş Ortamı ve Kayıt Dışlığın Azaltılması	Kayıt dışı ekonomiyle mücadelede denetim ve yaptırımların yanı sıra, vergisel yükümlülüklerini zamanında ve eksiksiz yerine getiren mükellefleri ödüllendiren mekanizmaların devreye alınmasının, adil rekabetin güçlendirilmesi açısından önemli olduğu değerlendirilmektedir.	Uluslararası Yatırımcılar Derneği-YASED	ERP kapsamında yer almaktadır.	Kamu Maliyesi bölümü "Gelir Politikası" başlığı altında vergilerin tam ve zamanında ödenmesinde etkili olan mükellef davranışları ve vergiye uyum sorunları analiz edilerek uyum düzeyini artırmaya katkı sağlayacak stratejiler geliştirilmesine yönelik tedbir yer almaktadır.
	YOİKK Eylem Planı'nda da yer alan güvenceli esneklik vurgusunun eklenmesinin yararlı olacağı değerlendirilmektedir.	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği-TÜSİAD	Uygun bir öneri olduğu değerlendirilmekte olup önümüzdeki dönemde ERP kapsamına alınabilecektir.	OVP (2026-2028) kapsamında güvenceli esneklik sağlanmasına yönelik çalışmalar yürütülmekte olup yeni nesil çalışma modellerinde yaşanan gelişmeler doğrultusunda işgücü piyasasının ihtiyaçları ve iş yaşam dengesi gözetilerek sosyal taraflarla diyalog hâlinde mevzuat düzenlemeleri hayata geçirilecektir.

	Kamu ihale sisteminde şeffaflığı artırmak üzere Kamu İhale Kanunu'nda düzenleme yapılması önerilmektedir.	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği-TOBB	ERP kapsamında yer almaktadır.	Kamu Maliyesi bölümü "Harcama Politikaları" başlığı altında kamu ihale mevzuatının uluslararası norm ve standartlara uyumlu olacak şekilde dijitalleşmeyi, yenilikçiliği ve sürdürülebilirliği destekleyen ve öncelikle satın alma yaklaşımıyla güncellenmesi ve sektörel kamu alımları düzenlenmesinin hayata geçirilmesi planlanmaktadır.
	Yatırımlarla ilgili izin, lisans ve yetkilendirme süreçlerinin radikal şekilde kısaltılması amacıyla tüm süreçlerin çevrim içi platformlara taşınarak tek durak ofisler aracılığıyla merkezi bir yapıya kavuşturulması ve ticari sözleşmelerde tahkim kullanımını teşvik etmek üzere vergi muafiyeti gibi mekanizmaların hayata geçirilmesinin yatırım iklimine stratejik bir katkı sunacağı öngörülmektedir.	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği-TOBB	ERP kapsamında yer almaktadır.	"İş Ortamı ve Kayıt Dışlığı Azaltılması" başlığı altında benzer çalışmalara yer verilmiştir.
	Veri koruma standartlarının AB müktesebatına yeterli düzeyde uyumuna yönelik sürecin tamamlanmasıyla, uluslararası veri transferlerini kolaylaştırarak dijital ekonomide küresel entegrasyonun güçlendirilmesi önemlidir.	Uluslararası Yatırımcılar Derneği-YASED	ERP kapsamında yer almaktadır.	AB müktesebatına uyuma yönelik Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun GDPR ile uyumlaştırma sürecinin tamamlanması planlanmaktadır. Buna ek olarak Kişisel Verileri Koruma Kurumunun kurumsal yapısının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Kamu İktisadi Tesebbüsleri	Enerji sektöründe sürdürülebilirliğin sağlanması ve kaynak tahsisinde etkinliğin artırılması amacıyla sektördeki kamu şirketlerinin verimlilik odaklı bir yönetim anlayışıyla işletilmesinin önemli olduğu değerlendirilmektedir.	Uluslararası Yatırımcılar Derneği-YASED	ERP kapsamında yer almaktadır.	2026-2028 döneminde de hâlihazırda programlanan KİT yönetim reformuna yönelik çalışmalara devam edilmesi beklenmektedir. Bu kapsamda KİT'lerin üst yönetiminde kurumsal yönetim anlayışının güçlendirilmesi yönünde ilgili mevzuatta düzenleme yapılması programlanmıştır.
Yeşil Dönüşüm	Türkiye'nin COP31 başkanlığına adaylığı ve ev sahipliği süreci, ulusal iklim politikalarının küresel vizyonla uyumlu bir şekilde ilerlerken İklim Kanunu'nun ikincil mevzuat hazırlıklarında Karbon Danışma Kurulu aracılığıyla özel sektörün sürece aktif katılım sağlanması, kamu-özel sektör işbirliğinin en somut örneklerinden birini teşkil etmektedir. Bu kapsamda, mevzuat çerçevesinde oluşturulacak kaynakların "adil geçiş" ilkesi gözetilerek sektörlerin yeşil dönüşümünü finanse edecek şekilde yeniden sanayiye yönlendirilmesi ve maliyet düşürücü destek mekanizmalarının hayata geçirilmesi önemlidir.	Uluslararası Yatırımcılar Derneği-YASED	ERP kapsamında yer almaktadır.	Yeşil Dönüşüm bölümüne ilgili eklemeler yapılmıştır.
Dijital Dönüşüm	Başta yapay zekâ olmak üzere verimlilik artıran teknolojilerin etkin kullanımı önemli görülmektedir. Dijital altyapı tarafında 5G ihale süreciyle eş zamanlı olarak fiber altyapı eksikliklerinin giderilmesi, veri merkezi yatırımlarının teşvik edilmesi ve uluslararası doğrudan yatırımcıların bu alandaki iştahının değerlendirilmesi öncelikli görülmektedir. Siber Güvenlik Başkanlığının tesisi ve Millî Teknoloji ve Yapay Zekâ Genel Müdürlüğünün yapılandırılması kurumsal kapasiteyi güçlendirirken TBMM Yapay Zekâ Komisyonu'nun benimsediği piyasa dostu yaklaşım, inovasyonu kısıtlamayan bir zemin sunmaktadır.	Uluslararası Yatırımcılar Derneği-YASED	ERP kapsamında yer almaktadır.	Dijital Dönüşüm bölümüne ilgili eklemeler yapılmıştır.

Eğitim ve Yetenekler	Çocukların kalitesi, evrensel ve ücretsiz okul öncesi eğitime erişimlerinde fırsat eşitliğinin sağlanması ve okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasına yönelik önceliklerin Program'a dâhil edilmesinin yararlı olacağı değerlendirilmektedir.	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği-TÜSİAD	ERP kapsamında yer almaktadır.	Eğitim bölümünde fırsat eşitliğine ilişkin politikalar yer almaktadır.
	İşgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu yetkinliklerin dinamik bir yapıda geliştirilmesi amacıyla müfredatın, mesleki standartların ve belgelendirme gerekliliklerinin özel sektör çatı kuruluşlarının yapıları kullanılarak piyasa talepleri doğrultusunda yıllık olarak güncellenmesi ve bu sürecin kurumsallaştırılması büyük önem taşımaktadır.	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği-TOBB	ERP kapsamında yer almaktadır.	Eğitim bölümüne ilgili eklemeler yapılmıştır.
İstihdam ve İşgücü Piyasası	Kadın istihdamının artırılmasını desteklemek amacıyla erişilebilir ve uygun maliyetli kreş ve bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması, ayrıca bakım hizmetleri kapsamının yaşlı ve engelli bakımını da içerecek şekilde genişletilmesi hususlarının Program'a dâhil edilmesinin yararlı olacağı değerlendirilmektedir.	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği-TÜSİAD	Önerinin bir kısmı ERP kapsamında yer almakta olup tedbirin genişletilmesi önümüzdeki dönem ERP kapsamında gündeme alınabilecektir.	Merkezi hükümet, yerel yönetimler ve özel sektörün mali işbirliğini sağlayacak şekilde kurumsal bakım ve kreş hizmetleri yaygınlaştırılacaktır.
	Nitelikli işgücü yetiştirilmesine yönelik özel sektörün ihtiyaç duyduğu yetkinliklere sahip bir işgücü havuzunun oluşturulması ve Türkiye genelinde işgücü arzının piyasa talepleriyle etkin bir şekilde buluşturulması önem arz etmektedir.	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği-TOBB	ERP kapsamında yer almaktadır.	İstihdam ve İşgücü Piyasası bölümünde ilgili eklemeler yer almaktadır.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI
STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI
YÖNETİM HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI
Ocak 2026

Necatibey Cad. No: 110/A 06570 Yücetepe - ANKARA
Tel: +90 (312) 294 50 00 • Faks: +90 (312) 294 52 98

STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI YAYINLARI BEDELSİZDİR, SATILAMAZ.